

Praecepta doctrinae logicae, ethicae, physicae, metaphysicae, sphaericaeque brevibus tabellis compacta: una cum quaestionibus physicae controversis / [Johann Stier].

Contributors

Stier, Johann, 1599-1648

Publication/Creation

Cambridge : R. Daniel, [1647?]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/rfhuuk2w>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

1647

Christoph B. 3. C. und C. Cornu. ~~1647~~

1704

85949

Præcepta
 DOCTRINÆ LOGICÆ
 ETHICÆ, PHYSICÆ,
 METAPHYSICÆ,
 SPHERICÆQ;
Brevibus Tabellis
Compacta:
 Una cum *Questionibus*
 PHYSICÆ *Controversis*
 a
 M. IOANNE STIERIO
Æditio Nova ceteris Emendatior

ARISTOTELES

DOCTORES SCHOLASTICI.

Cantabrigia ex officina Rogeri Danielis

49841/B

Humanissimo Juvenum
M^{ro} JOANNI HALLIO.

Næ illi mirum lippiunt, Juvenis præstantissime, qui libros corpore ac mole æstimant; proluxa Peripatetici gregis volumina, ingentes Barbarorum quisquiliæ quis tam ferreus qui non fastidit? quis, qui non jampridem devovit flammæ infelicibus lignis ustulandas? etenim dum vara vibiam sequitur, hui, quàm multis quàm pauca! -- miseri $\mu\upsilon\sigma\omicron\beta\omicron\alpha\iota$, qui dum sese efferunt nodorum vindices, dum lucem ostentant toti, præfiscinè dico, suâ ipsorum obscurâ diligentia atque inficeto numero faciunt ut Sol ille Philosophicus tantum non delinquat. Cùm autem ita sit cautum ut Juventus nostra villum prius pitisset è simpulo Peripatetico, quàm pergat ad opiparas dapes liberæ philosophiæ, atque ipse Aristoteles haud quosvis rudes & ignaros admittat; despiciendus ideò videbatur aliquis ex fursure Peripatetico qui adminicula, quæ posset, præstaret, & filo quasi, duceret in adyta penetrabilia. Visum ergò est Stierium de nuò excudere, qui præcipuas quasque philosophiæ partes in sua lineamenta feliciter compegit, ac porrò naturalis scientiæ reconditam vim, quam philosophorum pater

mundo invidisse dicitur, luculenta velitatione retexit;
enimvero statim rem gerit & Scholæ malelatinâ pompâ
insuper habitâ, provinciam Peripateticam pro virili sua
gnaviter defendit. At enim editio prior mendis innumeris
scatebat, dividuâque pagina præ incuria typographi exci-
derat: Melior ergò jam, expiatis (saltem) criminibus,
ex officina nostra prodibit & in justam formulam redin-
tegrabitur. Te ergò, Juventutis ocelle, armillæ hujus
philosophicæ in jus postliminii asserendæ patronum nun-
cupamus; ad Te properat hic annulus scientiarum, ori-
chalcum contra non charus, ut gemmâ nominis tui inscri-
ptâ magis splendeat, atque à te studiosæ pubis primipilo
cæteris copiis commodè tradatur; Tantum est: Tu conati-
bus nostris tuatim favere, & ingenii tui monumentis
republicam literariam etiam atque etiam ditare pergas.
Vale.

R. D.

Magnificis

*Magnificis, Nobilissimis, Amplissimis, Consultissimis,
splendore generis, virtute, eruditione, prudentiâ & rerum usu
præclarissimis Viris.*

Dominis Consulibus, Syndicis & reliquis celeberrimæ
Erfurtenfium Reipublicæ Senatoribus gravissimis

*Dominis, Patronis & Fautoribus suis omni observantiâ colendis
S. D.*

Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi,
splendore generis, virtute, eruditione, prudentiâ
& rerum usu præclarissimi Viri, Domini Patroni
& Fautores omni observantiâ colendi, Logicæ
Peripateticæ Præcepta, quæ mihi & fidei meæ commissis me-
moriam, nec non perspicuitatis ergo quondam in Tabulas re-
degi, nunc amicorum meorum sollicitationibus permotus ty-
pis prodo: non ut in tanta Logicorum librorum à viris eru-
ditissimis hucusque in publicum emissorum copia, nova præ-
cepta studiosæ juventuti obtrudam, eamque ab optimorum
auctorum lectione abducam: Sed ut tantummodo memoriæ
discentium, pro quibus solis hæc qualia qualia efformata, in-
serviam. Quantum enim Tabulæ, in quibus multa alioqui
passim & sparsim tradita sub uno continentur intuitu, memo-
ræ profint, aliis judicandum relinquo. Ediderunt quidem an-
te hæc Viri Clarissimi Tabulas Logicas, quæ suam meritò
merentur laudem, sed plerique omnis præceptis Aristotelicis
vel sua, hoc est, suis verbis concepta; vel Rami, cujus Philo-
sophia ferè passim exulat, suffecerunt, quæ si adolescentes edi-
fiant, ubi ad Academiam veniunt, alia ex Peripateticorum
scriptis memoriæ mandare duplicato labore coguntur. Hoc ut
præcaveretur malum, Aristotelis definitiones ac divisiones
Græcas, quæ in nonnullis Academiis à Candidatis Philoso-

phiae requiri solent, quantum fieri potuit, retinui; additis interdum dilucidis explicationibus ac notis necessariis Philippi Du Trieu, cujus Dialectica jam multorum teritur manibus: Ubi autem ex Aristotele definitiones, ac divisiones haberi non potuerunt, substitui aliorum probatorum auctorum verba. Quid? nil nisi quod ab aliis bene dictum adolentes hic habebunt. Tantum igitur abest, ut tyrones & discentes ab optimorum auctorum lectione avocem & abducam, ut potius invitem & adducam: Cum enim tum ob discentium memoriam; tum ob pagellarum interdum angustiam definitionum, divisionum & regularum exempla, limitationes, uberiores explicationes, nec non alia scitu haud indigna, sint omissa, ideoque de illis ut unus vel alter liber Logicus tanquam praeceptor mutus consulatur, semperque cum his Tabulis jungatur, suadeo atque moneo. Vobis vero Viri Magnifici, Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi, Domini Patroni & Fautores honorandi, hasce pagellas Logicas, eam, quam par est, animi subiectione consecrare volui, propter benevolam V. Magn. Nob. & Ampl. erga literarum studia affectionem, quae ex vestrarum scholarum amplificatione, illustratione, conservatione & munificentissima nutritione, necnon fidei spectione & necessaria correctione satis cognosci potest. Ut igitur V. Magn. Nob. & Ampl, hoc quicquid est chartacei munusculi fronte serena suscipere, favorisque sui radios in me quoque derivare non dedignentur, etiam atque etiam oro. Valet quam felicissimè. Dab. 18. Sept. Anno 1628.

V. Magnif. Nob. & Amplit.

submitte colens

M. JOHANNES STIER.

Index Titulorum *Logicæ*.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Logicæ,
pag. 1

Tract. I. Partis Communis, *De Prædicabilibus & Prædicamentis.*

- Cap. I. *De Prædicabilibus in genere,* 2
2. *De genere,* 3
3. *De Specie,* ibid.
4. *De Differentia,* 4
5. *De Proprio,* 5
6. *De Accidente,* 6, & 7
7. *De Antepredicamentis in genere,* 8
8. *De Prædicamentis in genere,* ibid.
9. *De Substantia,* 9
10. *De Quantitate,* 10
11. *De Qualitate,* 11
12. *De Relatis,* 12
13. *De sex ultimis Prædicamentis,* ibid.
14. *De Postpredicamentis,* 13

Tract. II. Partis Communis.

De Enunciatione.

- Cap. I. *De Nomine, Verbo & Oratione* 14
2. *De Enunciatione in genere,* 15
3. *De Enunciationis divisione secundum Essentiam,* ibid.
4. *De Enunciationis divisione secundum Qualitatem & Quantitatem,* 16

5. *De Enunciationis divisione secundum Materiam,* ibid.
6. *De Oppositione & Equipollentia,* 17
7. *De Conversione,* 18
8. *De Enunciatione Composita.* ib.

Tract. III. Partis Communis.

De Syllogismo formaliter considerato.

- Cap. I. *De Syllogismo in genere,* 19
2. *De Syllogismi Principiis materialibus,* ibid.
3. *De Principiis formalibus,* 20
4. *De Principiis regulativis,* 21
5. *De Principiis perficientibus,* 22
6. *De Inventione Medii* ibid.
7. *De Analyti Syllogismi,* 23
8. *De Inductione, Exemplo, & Enthymemate,* ibid.
9. *De Sorite, Syllogismo Composito & Dilemmate,* 24

Tractatus I. Partis Propriæ.

De Syllogismo Demonstrativo.

- Cap. I. *De Demonstratione in genere,* 25
2. *De Gradibus necessitatis,* 26
3. *De Speciebus Demonstrationis,* ibid.
4. *De Proprietatibus Demonstrationis,* 27
5. *De Effectis & Fructibus Demonstrationis.* ibid.
6. *De Divisione,* 28
7. *De Definitione,* 29
8. *De Methodo.* 30

Tract.

Tract. II. Partis Propriæ.

De Syllogismo Topico.

Cap. 1. De Syllogismo Topico.	31
2. De Locis Topicis in genere.	ibid.
3. De Locis Internis.	32
4. De Locis Coniunctis.	ibid.
5. De Locis Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium & Adjunctorum.	33
6. De Locis disiunctis.	34
7. De Loco Authoritatis.	ibid.

Tract. III. Partis Propriæ.

De Syllogismo Sophistico.

Cap. 1. De Syllogismo Sophistico.	35
2. De Fallaciis.	36
3. De Solutione Fallaciarum.	37

Paralipomena.

De Terminorum Varietate,	38, & 39
De Suppositione.	40, & 41

Index Titulorum Ethicæ.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Ethicæ, 1

Pars I. Philosophiæ Moralis.

De Summo Bono.

Cap. 1. De Appellationibus & proprietatibus Summi boni.	2
2. Quid sit Summum Bonum?	3
3. De Causa Efficiente & Subiecto Summi Boni.	ibid.
4. De Accidentibus Summi Boni,	4

Pars II. Philosophiæ Moralis.

De Virtute.

Cap. 1. De Virtute in Communi.	4
2. De Virtute Morali communi.	5
3. De Principiis actionum humanarum.	6
4. De Affectibus.	7

5. De divisione Virtutis Moralis.	ibid.
6. De Fortitudine.	8
7. De Temperantia.	9
8. De Liberalitate.	10
9. De Magnificentia.	11
10. De Magnanimitate.	12
11. De Modestia.	ibid.
12. De Mansuetudine.	13
13. De Virtutibus Homiliticis, Comititate, Veritate & Urbanitate	14
14. De Iustitia.	15
15. De Jure.	16
16. De Semivirtutibus, Continentia & Tolerantia.	17
17. De Virtute Heroica.	18
18. De Voluptate.	ibid.
19. De Amicitia.	19
20. De Virtutibus Intellectualibus in Communi.	20
21. De Intelligentia, Scientia & Sapientia.	ibid.
22. De Prudentia & Arte.	21

Index Titulorum *Physicæ*.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Physicæ.
pag. 1.

Tract. I. Partis Generalis.

De principiis Corporum naturalium.

Cap. 1. <i>De Principiis internis in communi.</i>	2
2. <i>De Materia prima.</i>	3
3. <i>De Forma.</i>	ibid.
4. <i>De Privatione:</i>	4
5. <i>De Natura.</i>	ib.
6. <i>De Causa efficiente & Fine.</i>	5
7. <i>De Fortuna & Casu, itémque de Monstro.</i>	ibid.

Tract. II. Partis Generalis.

De Affectionibus Corporum naturalium.

Cap. 1. <i>De Motu in communi.</i>	6
2. <i>De divisione Motus ratione principii & ratione mobilis.</i>	7
3. <i>De divisione Motus ratione Termini ad quem.</i>	8
4. <i>De Quiete.</i>	ibid.
5. <i>De Finito & Infinito.</i>	9
6. <i>De Loco.</i>	10
7. <i>De Vacuo.</i>	11
8. <i>De Tempore.</i>	ibid.

Tract. I. Partis Specialis.

De Mundo & corporibus simplicibus

Cap. 1. <i>De Mundo.</i>	12
2. <i>De Cælo.</i>	13

3. <i>De Spheris cœlestibus, Stellis & Galaxia.</i>	14
4. <i>De Elementis in communi.</i>	15
5. <i>De Igni & Aere.</i>	16
6. <i>De Aqua & Terra.</i>	17

Tract. II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis, & mutationum physicarum.

Cap. 1. <i>De Qualitatibus primis.</i>	18
2. <i>De Qualitatibus secundis.</i>	19
3. <i>De Qualitatibus occultis.</i>	ibid.
4. <i>De actione & Passione elementorum, ut & de Contactu.</i>	20
5. <i>De Alteratione.</i>	21
6. <i>De Generatione & Corruptione.</i>	ibid.
7. <i>De Mixtione.</i>	22
8. <i>De Temperamento.</i>	ibid.

Tract. III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfectè mixtis seu de Meteoris.

Cap. 1. <i>De Meteoris in communi.</i>	23
2. <i>De Meteoris Ignitis puris.</i>	24
3. <i>De Cometis</i>	25
4. <i>De Fulmine, Tonitru & Fulgure</i>	26
5. <i>De Nube, Pluvia & Nive</i>	27
6. <i>De Grandine, Rore, Pruina, Nebula & Glacie.</i>	28
7. <i>De Fontibus, Fluminibus & Mari.</i>	29
8. <i>De Ventis:</i>	30

9. De Terra motu 31.
 10. De Voragine & Halone ibid.
 11. De Virgis, Pareliis & Iride 32

Tract. IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfectè mixtis.

- Cap. 1. De perfectè misti generatione
 & putredine 33
 2. De Affectionibus perfectè misti
 similaribus 34
 3. De Metallis 35
 4. De Lapidibus 36
 5. De Mediis Mineralibus 37
 6. De Plantis 38
 7. De Animalibus 39

Tract. V. Partis Specialis.

De Partibus humani corporis.

- Cap. 1. De Humoribus & Spiritibus 40
 2. De Partibus Similaribus 41
 3. De Capite 42
 4. De Trunco 43
 5. De Artibus 44
 6. De Partibus naturalibus 45
 7. De Partibus vitalibus 46

8. De Parte animali, nempe Cerebro ibid.

Tract. VI. Partis Specialis.

De Anima.

- Cap. 1. De Anima in Communi 47
 2. De Anima vegetante ibid.
 3. De Facultate Nutritiva 48
 4. De Facultate Augmentativa 49
 5. De Facultate Generativa 50
 6. De Vita & Morte 51
 7. De Anima Sentiente ibid.
 8. De Facultate cognoscitiva, seu
 de Sensibus in Communi 52
 9. De Visu 53
 10. De Auditu 54
 11. De Olfactu 55
 12. De Gustu 56
 13. De Tactu ibid.
 14. De Sensibus internis 57
 15. De Somno, Somniis & Vigilia 58
 16. De Facultate Appetitiva 59
 17. De Facultate Locomotiva 60
 18. De Anima intelligente ibid.
 19. De Intellectu 61
 20. De Voluntate 62

Index Quæstionum.

Proœmium.

Quæstio I.

- A**N *Physica sit Scientia* pag. 1.
 2. *An Subjectum physica sit corpus naturale, quatenus naturale* 2

Pars Generalis Physices.

Sectio Prima.

Quæstio I.

- An principia ab Aristotele lib. 1. Phys. c. 5. t. 42. rectè definiantur?* 3
 2. *An principia sint contraria?* 4
 3. *An tria sint principia?* ibid.
 4. *An detur Materia prima?* 6
 5. *An Materia prima ab Aristotele 1. phys. c. 9. t. 82. rectè definiatur?* 7
 6. *An Materia prima sit pura potentia?* 8
 7. *An Materia prima appetat formam?* 9
 8. *An Forma educatur de potentia materia?* 10
 9. *An privatio sit principium?* ibid.
 10. *An Natura ab Aristotele l. 2. phys. c. 1. t. 2. rectè definiatur?* 12
 11. *An definitione natura tum principium activum, h. e. Forma; tum principium passivum, h. e. Materia comprehendatur?* 13
 12. *An anima, præsertim rationalis, sit natura?* 15
 13. *An Finis sit causa* 16
 14. *An natura agat propter finem?* 17
 15. *An Fortuna & casus sint in rebus?* 18

Sectio secunda.

Quæstio I.

- An motus ab Aristotele l. 3. phys. c. 2. t. 6. rectè definiatur?* 19
 2. *An motus fieri possit in instanti?* 21
 3. *An omne quod movetur ab alio moveatur?* 22
 4. *An movens & motum debeant esse simul?* 23
 5. *An motus projectorum fiat per impulsum à projiciente impressum, an verò à solo aere circumstante?* 24
 6. *An Motus rectè dividatur in rectum, circularem, & mixtum?* 25
 7. *An viribus natura dari possit infinitum actu?* 26
 8. *An Locus ab Aristotele lib. 4. phys. c. 4. t. 42. rectè definiatur?* 29
 9. *An duo corpora possint esse simul in eodem loco?* 29
 10. *An detur Vacuum in rerum natura?* 30
 11. *An Tempus ab Aristotele lib. 4. phys. c. 11. t. 101. rectè definiatur?* 31
 12. *An tempus sit verum ens reale in natura rerum existens?* 32

Pars Specialis Physices.

Sectio Prima.

Quæstio I.

- An Mundus sit perfectus?* 33
 2. *An cœlum ex materia & forma constet?* 34
 3. *An* 34

3. *An motus circularis caelo sit naturalis?* 35
4. *An caelum sit rotundum?* 36
5. *An caelum agat in hac inferiora?* 37
6. *An caelum sit diversa natura à corporibus sublunaribus?* 38
7. *An Lux sit corpus, vel substantialis forma astrorum?* 39
8. *An omnes stella lumen a Sole mutantur?* 40
9. *An elementa ab Aristotele lib. 3. de caelo c. 3. t. 31. recte definiantur?* 41
20. *An quodlibet elementum possit generari ex quolibet?* 42
11. *An elementa in suis locis gravitatem & levitatem habeant?* *ibid.*
12. *An duo elementa sint gravia, & duo levia?* 43
13. *An sub concavo Luna detur elementum ignis?* 45
14. *An aer sit elementum humidissimum?* 46
15. *An aer sit calidus?* 47
16. *An terra, an verò aqua sit elementum frigidissimum?* 48
17. *An Terra sit rotunda?* 49
18. *An terra caelo comparata instar puncti se habeat?* 50

Sectio secunda.

Quaestio I.

- An sint quatuor prima qualitates elementares?* 50
2. *An Aristoteles lib. 2. de gen. & cor. c. 2. quatuor primas qualitates recte definiat?* 51
3. *An symbolica elementa in sese facilius transmutentur?* 52
4. *An qualitates elementorum symbolice differant specie?* 53

5. *An qualitates prima sint elementorum forma substantiale?* 54
6. *An actio sit in agente, an verò in patiente?* 55
7. *An inter agens & patiens detur actio reciproca?* 57
8. *An alteratio nobilissima sit motus species?* 58
9. *An detur substantialis generatio?* 59
10. *An generatio substantialis ab Aristotele lib. 2. de gen. & cor. t. 23. recte definiatur?* *ibid.*
11. *An corruptio sit dicenda naturalis?* 60
12. *An unius generatio sit alterius corruptio & contraria?* 61
13. *An elementa secundum suas formas maneat in mixto?* 62
14. *An temperamentum sit quinta qualitas a primis diversa?* 64

Sectio Tertia.

Quaestio I.

- An Anima sit accidens?* 65
2. *An Anima ab Aristotele lib. 2. de anima c. 1. t. 6. recte definiatur?* *ibid.*
3. *An Anima ab Aristotele lib. 2. de anima, c. 2. t. 24. recte definiatur?* 67
4. *An Anima recte distribuatur in Vegetantem, Sentientem & Intelligentem?* 68
5. *An Anima sit in toto corpore, an verò in aliqua tantum eius parte?* 69
6. *An in uno vivente sint plures animae?* 71
7. *An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur?* 73
8. *An*

8. <i>An fames & sitis ab Aristotele l. 2. de anima cap. 3. t. 28. recte definiatur?</i> 75 9. <i>An quod augetur, ejus qualibet pars augeatur?</i> 76 10. <i>An generare sibi simile sit naturalissimum & prestantissimum opus viventis?</i> ibid. 11. <i>An species aliqua sensibus ad operationes obeundas imprimantur?</i> 77 11. <i>An sint quinque sensibilia communia?</i> 78 13. <i>An sunt quinque Sensus externi?</i> 79 14. <i>An sensus ledatur ab excellenti sensibili?</i> 82 15. <i>An visio fiat recipiendo, an verò emittendo?</i> ibid. 16. <i>An sonus sit in corporibus sonantibus, an verò in corpore intercepto v. g. aere?</i> 83	17. <i>An odor consistat in sicco comprehendente & superante humidum?</i> 84 18. <i>An Gustus distinguatur à Tactu?</i> 85 19. <i>An sensus Tactûs sit unus?</i> 86 20. <i>An sensus exterior suam animadvertat sensationem?</i> 87 21. <i>An sensus externi sint in corde, an verò in cerebro?</i> ibid. 22. <i>An bruta valeant ratione, an verò phantasia ope & per instinctum naturalem opera sua perficiant?</i> 88 23. <i>An anima rationalis sit forma assistens an verò informans?</i> 90 24. <i>An Anima rationalis sit immortalis?</i> 91 25. <i>An singulare sensibile intellectu percipi possit?</i> 92 26. <i>An voluntas reipsa differat ab intellectu?</i> 93

Index Titulorum *Metaphysicæ.*

Proœmium.

De Natura & Constitutione Metaphysicæ. 1

Pars Generalis Metaphysicæ.

<i>Cap. 1. De Natura & Distinctionibus entis.</i>	2
<i>2 De Affectionibus entis in communi.</i>	3
<i>3 De Uno.</i>	ibid.
<i>4 De Vero.</i>	4
<i>5 De Bono.</i>	5
<i>6 De Actu.</i>	6
<i>7 De Potentia.</i>	7
<i>8 De Principio & Principiato.</i>	8
<i>9 De Causa & Causato in Communi.</i>	9
<i>10 De Materia.</i>	10
<i>11 De Forma.</i>	11

Cap. 12. De Causa Efficiente.

<i>13 De Fine.</i>	12
<i>14 De Necessario & Contingente</i>	13
<i>15 De Simplici & Composito.</i>	14
<i>16 De Toto & Parte.</i>	15
<i>17 De Eodem & diverso.</i>	16
<i>18 De distinctione.</i>	17
<i>19 De Oppositione.</i>	18
<i>20 De Universali & Singulari.</i>	19
<i>21 De Finito & Infinito</i>	20
<i>22 De Perfecto & Imperfecto.</i>	21

Pars Specialis Metaphysicæ.

<i>Cap. 1. De Substantia.</i>	23
<i>2 De Accidentibus Primariis.</i>	24
<i>3 De Accidentibus Secundariis.</i>	25

Index

Index Titulorum Doct. Sphæricæ.

Proœmium.

*De Natura & Constitutione Astro-
nomia* pag. 1

Tract. I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

- Cap. I. *De Sphæra Materiali* 2
 2. *De Sphæris Cœlestibus* 3
 3. *De Stellis Errantibus, sive Pla-
netis* 4
 4. *De Stellis fixis* 5

Tract. II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

- Cap. I. *De Circulis in genere* 6
 2. *De Horizonte* 7
 3. *De Meridiano* 8
 4. *De Æquatore* ibid.
 5. *De Zodiaco* 9
 6. *De Coluris* 10
 7. *De Tropicis* 11
 8. *De Polaribus* ibid.

Tract. III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phænomenis.

- Cap. I. *De Ortus & Occasu Stellarum
poetico* 12
 2. *De Ascensionibus & Descen-
sionibus Signorum* 13
 3. *De Diebus & Horis* 14
 4. *De Annis & Mensibus* 15
 5. *De Aspectibus Planetarum* 16
 6. *De Phasibus Luna* ibid.
 7. *De Eclipsibus* 17

Appendix Geographica.

- De Zonis & Climatibus* 18
*Tabula ostendentes quæ Signa re-
ctè, quæve obliquè orientur* 19
Tabula ascensionum rectarum 20,
 & 21
*Tabula ascensionum obliquarum
ad altitudinem poli 52. grad.
22. & 23*
*Tabula ascensionum obliquarum ad
altitud. poli 51. grad. 24. & 25*

FINIS.

Lectori.

SI tibi aliquando vacet editionem hanc nostram cum prioribus conferre, facile sex una & altera pagina possis conjecturam facere quanta cura fuit authorem hunc nitori proprio restituere, qui tot amanuensium atque tyothetarum sphalmatis erat coinquinatus, ut stabulo huic repurgando Herculeo plane labore opus fuit; quod ideo dictum nolumus quasi operam hanc nostram tibi invidere videamur, sed ut venia nobis sit impetrabilior, in nonnullis quæ, cum nondum correctoris copia fuit, subrepserunt.

In Tab. Logicis.

Pag. 5. lin. 18. π lege π . pag. 9. lin. 33. *proprior* lege *propior*.
pag. 11. lin. 36. $\eta\eta\theta\upsilon\upsilon$ lege $\eta\eta\theta\upsilon\upsilon$.

Ethicis.

Pag. 1. lin. 24. *effeltus* lege *affectus*. pag. 2. lin. 27. $\alpha\upsilon\tau\alpha\rho\kappa\epsilon\varsigma$ lege $\alpha\upsilon\tau\alpha\rho\kappa\epsilon\varsigma$. pag. 21. lin. 29. *quæ* lege *quæ*.

Phyicis.

Pag. 4. lin. 31. $\kappa\alpha\theta'$ $\alpha\upsilon\tau\upsilon$ lege $\kappa\alpha\theta'$ $\alpha\upsilon\tau\upsilon$. pag. 36. lin. 15. *smaragdus* lege *smaragdus*. pag. 40. lin. 24. *velleam* lege *felleam*. lin. 38. *ope nes* lege *operationes*.

Prooemium.

De Natura & Constitutione Logica.

De Natura & Constitutione Logicae quinque notanda :

- I. *Ἐτυμολογία, seu unde dicatur Logica?* R. LOGICA dicitur ἀπὸ τοῦ λόγου, scil. διὰ διάνευσιν, à ratione, quam informat ac perficit. Vulgò dicitur hæc disciplina DIALECTICA, ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι, hoc est, differere, colloqui cum aliquo.
- II. *Quomodo differunt Logica & Dialectica?* R. LOGICA se habet ut Totum, nec tantùm de probabilib⁹, sed etiam de necessariis agit; DIALECTICA vero se habet ut Pars, quæ agit tantùm de Topicis & probabilibus.

I. Nomen, circa quod duo observ.

II. *Definitio.* LOGICA est habitus intellectualis instrumentalis mentis nostræ discursum informans, ut ipsa verum à falso accuratè discernere possit.

III. *Subiectum,* quod est vel *Inhærens,* quod est intellectus humanus, cui Logica subjectivè inest. *Operationis sive Objectum,* quod sunt res omnes quatenus notionibus secundis substant. (Res omnes sunt materiale seu res considerata: quatenus substant notionibus secundis est Formale, seu modus considerandi.

IV. *Finis,* qui est vel *Internus,* qui in ipsa arte comprehenditur, est Syllogismus, ad quem ferè omnia in Logica referuntur. *Externus,* qui quasi extra artem positus, est discernere verum à falso.

COMMUNEM, quæ explicat ea quæ formæ Syllogismi inserviunt, & subdividitur secundùm triplices operationes mentis, in tres Tractatus :

- 1. De prædicabilibus & prædicamentis quæ pertinent ad primam mentis operationem, quâ rem sine affirmatione & negatione cognoscimus.
- 2. De Enunciatione, quæ pertinet ad secundam mentis operationem, quâ aliquid alicui attribuimus; vel ab eo removemus.
- 3. De Syllogismo formaliter considerato, qui pertinet ad tertiam mentis operationem, quâ ex una vel pluribus propositionibus, alteram colligimus.

V. *Divisio,* Logica dividitur in partem

PROPRIAM, quæ explicat ea, quæ materiæ Syllogismi inserviunt, & subdividitur secundùm triplicem Syllogismi materiam in tres Tractatus.

- 1. De Syllogismo Demonstrativo, qui fit ex materia necessaria.
- 2. De Syllogismo Dialectico, seu Topico, qui fit ex materia probabilis.
- 3. De Syllogismo Sophistico, qui fit ex materia falsa speciem verè habente.

B

Tractatus

Tractatus I. Partis Communis.

De Prædicabilibus & Prædicamentis.

CAP. I.

De Prædicabilibus in genere.

De PRÆDICABILIBUS in genere quatuor notanda:

I. **Nomen**, cuius observatum } **Ἐτυμολογία, PRÆDICABILIA**, quæ Græcè dicuntur *κατηγορήματα* seu *κατηγορήματα* à verbo *κατηγορεῖν*, quod hoc loco idem est, quod affirmativè de aliquo dici, nomen hæbent à prædicando, non quod semper & ubiq; prædicentur, siquidem & subjiciuntur, sed quod de aliis prædicari apta sint. *Prædicatum autem dicitur illud, quod actu jam prædicatur.*

Συνωνυμία. Prædicabilia etiam vocantur *Universalia*, quia quæ de aliis prædicari apta sunt, vel universaliora sunt & communiora suis subjectis, vel æquè latè patentia.

II. **Quid sint?** R. Καθόλου λέγεται, ὃ ἐπὶ πλείονων πέφυκε κατηγορεῖσθαι. *Arist. I. de interp. c. 5.* **UNIVERSALE** dicitur, quod de pluribus per naturam aptum est prædicari. *Id est*, Universale est terminus simplex, qui, quantum est ex vi significationis quam habet, aptus est verè affirmari de pluribus univocè ac divisim, & (si mentem Porphyrii spectes) intrinsecè, idque ratione rei veræ & unius naturæ. *Vide Du Trientr. 1. p. 2. c. 1. a. 1.*

III. **Quodnam sit fundamentum Prædicabilium?** R. Res Singulares seu **INDIVIDUA**, de quibus duo notanda:

1. **Quid sint?** R. Ἀτομὸν εἶναι ὃ ἐφ' ἑνὸς μόνου ἢ καὶ κατ' ἑνὸς λέγεται. *Porphyr. in Isag. c. 3.* **INDIVIDUUM** est, quod de uno solo singularium dicitur: *Id est*, Individuum est terminus simplex, qui, ex vi significationis quam habet, non est aptus verè affirmari de multis univocè & divisim, sed tantum de uno: ut, *Johannes, Petrus, Bucephalus, &c.*

2. **Quotuplicia sint?** R. Individuum est quadruplex:

1. Determinatum ex nomine, quod est nomen proprium alicujus rei: ut, *Petrus.*
2. Determinatum ex demonstratione, quod constat nomine communi & pronomine demonstrativo: ut, *hic homo.*
3. Vagum, quod constat nomine communi & signo particulari: ut, *aliquis homo.*
4. Ex hypothesis, quod absolutè quidem ex vi significationis suæ dici potest de multis, factâ tamen certâ suppositione de uno tantum potest affirmari: ut, *Filius Mariæ, pro Christo.*

IV. **Quot sint?** R. Prædicabilia sunt quinque, & prædicantur vel in

Quid, ut } **GENUS, Cap. 2.**
 } **SPECIES, Cap. 3.**
 Qual, vel } **Essentiale: ut, DIFFERENTIA, Cap. 4.**
 } **Accidentale, & } **Necessariè, ut, PROPRIUM, Cap. 5.**
 } quidem vel } **Contingenter, ut, ACCIDENS, Cap. 6.****

CAP. II.

De Genere.

De GENERE duo notanda:

I. Quid sit? R. Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῶ εἶδος ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. I. Top. c. 5. GENUS est quod de pluribus & differentibus Specie in quaestione quid est prædicatur: ut, *animal est Genus respectu hominis & bruti.* (Differre specie, I. Metaph. c. 1. dicuntur ea, quæ sub eodem genere diversas habent definitiones. In quaestione quid est illud prædicatur, quo aptè responderetur quærenti quid sit res: v. g. *Animal prædicatur de homine in quaestione quid est, quærenti enim quid est homo? respondetur, est animal.*

GENERALISSIMUM seu SUMMUM. Γένος γενικώτατον ἐστὶν ὑπὲρ ὃ ἕκαστον εἶναι ἄλλο ἐπαγαγεσθῆναι γένος. Porphyr. in Isagog. cap. 3. Genus generalissimum est, supra quod non est aliud Genus superius. Huiusmodi genera sunt decem: *Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Actio, Passio, Quando, Ubi, Situs, Habitus.*

II. Quotuplex sit? R. GENUS est vel

SUBALTERNUM. Γένος ὑπάλληλον ἐστὶν, ὃ γένος καὶ εἶδος ἐστὶν πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο λαμβανόμενον. Genus subalternum est, quod Genus & Species est ad aliud atque aliud relatum. Genus est respectu inferiorum: ut, *animal respectu hominibus;* Species verò est respectu superiorum: ut, *animal respectu corporis.* Vide lineam prædicam. pag. seq.

CAP. III.

De Specie.

De SPECIE duo notanda:

I. Quid sit? R. εἶδος ἐστὶ τὸ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῶ ἀειδιμῶ ἐν τῷ τί ἐστὶ κατηγορούμενον. Porphyr. cap. 3. SPECIES est, quæ de pluribus & differentibus numero in quaestione quid est prædicatur. Idest, Species est, quæ dicitur tantum de differentibus numero: ut, *homo respectu Johannis, Petri, &c.* (Differentia numero & non specie, dicuntur differentia numero tantum: ut sunt individua unius speciei, v. g. *Johannes & Petrus.* Additur etiam particula exclusiva tantum ad verbum dicitur, ut excludatur genus comparatum ad individua ejusdem speciei, v. g. *Animal dicitur quidem de differentibus tantum numero, scil. Johanne & Petro, sed non dicitur tantum de illis, cum etiam prædicetur de differentibus specie, scil. homine & bruto.)*

SUBJICIBILIS, quæ respectum habet ad Genus. εἶδος ὄντι τὸ ταῦτέων ὑπὸ τὸ γένος, καὶ ὅ τὸ γένος ἐν τῷ τί ὄντι κατηγορεῖται. Species est, quæ collocatur sub Genere, & cui Genus attribuitur in quaestione quid est: ut, *homo respectu animalis.*

II. Quotuplex sit? R. SPECIES est

1. vel PRÆDICABILIS, quæ respectum habet ad individua, de quibus tantum prædicatur: ut, *homo respectu Petri, Pauli, &c.*

2. vel SPECIALISSIMA seu INFIMA. εἶδος εἰδηκώτατον ὄντι, ὃ ἕκαστον ἀνδιχοίμεθα εἰς εἶδος. Species specialissima est, quæ alias in Species dividi nequit: ut, *homo.*

SUBALTERNA, quæ idem est quod Genus Subalternum: *Animal est Genus respectu inferiorum, est verò Species respectu superiorum.*

De Differentia, tria notanda :

- I. Quot modis vox DIFFERENTIA accipiatur? R. 1. *Communiter*, cum aliquid differt ab alio, vel à seipso per accidens aliquod separabile: ut, *ambulans differt à seipso, vel ab alio sedente.*
 2. *Proprie*, cum aliquid differt ab alio per accidens aliquod, difficulter vel non separabile: ut, *qui cicatricem habet, differt ab eo qui non habet.*
 3. *Propriissime*, cum aliquid ab alio differt essentiali qualitate seu differentia specifica, *Quæ significatio hujus est loci.*
- II. Quid sit? R. Διαφορά ἔστι τὸ κατὰ πλείονων ἢ διαφερόντων τῶ εἶδὲ ἐν τῷ ὁμοίῳ τί ἔστι κατηγορημάτων, *Porphyr. cap. 4.* DIFFERENTIA est quæ de pluribus specie vel numero differentibus in quæstione quale quid est prædicatur: ut, *rationale est differentia hominis.* (Prædicari in quale quid dicitur illud, quo aptè respondetur quærenti qualis sit res secundum essentiam, v. g. *Rationale prædicatur de homine in quale quid, quærenti enim qualis sit homo secundum essentiam, aptè respondetur quod sit rationalis.*)
- III. Quotuplex sit? R. DIFFERENTIA est 1. vel *Constitutiva*, quæ constituit speciem: ut, *rationale respectu hominis, sensitivum respectu animalis.*
 2. vel *Divisiva*, quæ dividit genus: ut, *rationale respectu animalis.* Omnis differentia divisiva est etiam constitutiva, & contrà: Divisiva quidem generis, constitutiva verò speciei.
 3. vel *Generica*, quæ constituit genus: ut, *sensitivum, animatum, &c.*
 4. vel *Specifica*, quæ proximè constituit speciem specialissimam: ut *rationale.* (Excluditur hic differentia generica, quæ quidem proximè constituit speciem sed subalternam, speciem specialissimam verò constituit remotè.)

Linea Prædicamentalis.

	A		
	Substantia	c	d
b	a	Incorporea	Spiritus
Corporæ	Corpus	c	d
b	a	Inanimatum	Corpus non vivens
Animatum	Vivens	c	d
b	a	Insensitivum	Planta
Sensitivum	Animal	c	d
b	a	Irrationale	Brutum
Rationale	Homo	γ	
	β	Johannes	
	Petrus		

A Est Genus Generalissimum sive summum.
 a Genera & species subalterna seu intermedia.
 α Species specialissima, seu infima.

b c Differentia divisiva Generum A a.
 b Differentia constitutiva specierum.
 c Differentia constitutiva specierum d
 β γ Basis vel radix constans individuis.

CAP. V.

De Proprio.

De PROPRIO duo notanda:

I. Quot modis vox PROPRII accipiat? R. PROPRIUM quatuor modis dicitur:

- 1. "Ο μόνῳ πνὶ εἶδῃ συμβέβηκεν, εἰ καὶ μὴ παντί. Quod soli alicui Speciei accidit, etsi non omni: Id est, Non omnibus ejus individuus: ut, *Esse medicum, competit soli homini, sed non omnibus.*
- 2. "Ο παντί συμβέβηκε τῷ εἶδει, εἰ καὶ μὴ μόνῳ. Quod omni accidit Speciei, etsi non soli: ut, *esse bipedem competit omni homini, sed non soli.*
- 3. "Ο μόνῳ καὶ παντί καὶ ποτὲ. Quod soli & omni & aliquando accidit: ut, *Canescere homini soli & omni competit, sed demum in senectute.*
- 4. Ἐφ' ἑ σωδὲ δρᾶμικα, καὶ τῷ μόνῳ, καὶ παντί, καὶ ἀεί. In quod omnia convenerunt, ut soli, & omni, sempérq; accidat: ut, *risibile respectu hominis.* Accidere in his definitionibus, idem est ac competere non essentialiter: Et sic excluditur quaelibet differentia.)

II. Quid sit? R. Ἰδιὸν ἔστιν, ὃ μὴ διότι μὴ τὸ πᾶσι εἶναι, μόνῳ δ' ἀρχαί, καὶ ἀντικατηγορεῖ τῆ περὶ γματῶ. Topic. c. 4. l. 1. PROPRIUM est quod non declarat quidditatem seu essentiam rei, soli autem inest, & conversim de re prædicatur. Sive, proprium est, quod de multis specie vel numero differentibus accidentaliter & necessariò prædicatur.

CAP. VI.

De Accidente.

De ACCIDENTE tria not.

I. Quot modis vox ACCIDENTIS accipiat? R. Tribus modis:

- 1. Ut opponitur substantiæ, & dicitur accidens prædicamentale, quod est ens in alio existens: Id est: *Quod ad sui naturalem existentiam requirit subjectum inhesionis. Sic nulla substantia potest dici accidens*
- 2. Ut opponitur essentiæ, vel essentiali, & sic dicitur omne id, quod cum de aliquo prædicari possit, non est essentia, vel de essentia, & conceptu quidditativo. *Sic etiam proprium est accidens.*
- 3. Ut opponitur proprio, & dicitur id, quod contingenter seu non necessariò prædicatur de subjecto, sive sit substantia, sive accidens prædicamentale. *In hac significatione dicitur accidens prædicabile.*

II. Quid sit? R. Συμβέβηκεν ἔστιν, ὃ ἴσως πνὶ καὶ ἀπογίγνεται χωρὶς τῆς τῆ ἀσπικειμῆς φθορῆς. Porph. c. 6. ACCIDENS est quod adest vel abest, sine subjecti corruptione. Id est, Accidens prædicabile est, quod potest affirmari & negari de subjecto aliquo, salvâ manente ejus essentiâ: ut, *albedo respectu parietis.*

III. Quotplex sit? R. ACCIDENS est vel
 Separabile χωρὶς τῶν, quod re ipsa & faciliè à subjecto abesse potest, sine ipsius corruptione: ut, *albedo respectu parietis.*
 Inseparabile ἀ χωρὶς τῶν, quod re ipsa nullo modo, vel ægrè admodum abesse potest à subjecto, sine ipsius corruptione: ut, *nigredo respectu corvi, que tamen mente à corvo separari potest.*

TRACTATUS I.

CAP. VII.

De Antepredicamentis.

1. **ÆQUIVOCORUM.** Ὀμώνυμα λέγεται, ὃν ὄνομα μόνον κοινόν, ὃ δὲ κατὰ τένομα λόγος τῆς ἰσίας ἕτερος. *Arist. lib. Categ. c. 1.* Æquivoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, ratio verò substantiæ juxta illud nomen est diversa: *Id est,* Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, sed ita, ut definitio & explicatio nominis sit diversa: ut, *Animal latrans & sidus aliquod caeleste, sunt æquivoca respectu nominis, Canis, quod utrique tribuitur, sed in diversa significatione & explicatione.* (Æquivoca non habent locum in prædicamentis, nisi distinguantur.)

2. **UNIVOCORUM.** Σιμώνυμα λέγεται, ὃν τὸ τε ὄνομα κοινόν, καὶ ὃ κατὰ τένομα λόγος τῆς ἰσίας ὁ αὐτός. *Ibid.* Univoca dicuntur, quorum & nomen commune est, & ratio substantiæ juxta illud nomen eadem. *Id est,* Sunt entia plura, quibus tribuitur idem nomen, ita ut definitio seu explicatio nominis semper etiam maneat eadem: ut, *homo & equus sunt univoca respectu nominis animalis.* (Univoca per se solum sunt in prædicamentis, & omnia quæ sunt ejusdem prædicamenti, prædicantur univocè.)

3. **DENOMINATIVORUM.** Παράνομα λέγεται, ὅσα ἀπὸ πινος, διαφέρουσα τῇ πλώσει τὴν κατὰ τένομα περιηροίαν ἔχει. *Ibid.* Denominativa dicuntur, quæcunque ab aliquo, differentia casu, secundum nomen appellationem habent: *Id est,* Quæcunque ab aliquo simpliciori, non quidem quoad literas, sed quoad significationem terminatione differunt, suamque inde accipiunt denominationem, seu derivantur: ut, *Justus est denominativum, quia à Justitia, quæ est quoad significationem simplicius quid, non solum terminatione differt, sed etiam derivatur.* (Denominativa non per se, sed reductivè sunt in eodem prædicamento cum denominante, à quo suam appellationem habent.)

1. Tres definitiones, quarum

2. Duas divisiones }
3. Duas regulas. } *Vide pag. sequ.*

ANTEPRÆDICAMENTA, quæ complectuntur

PRÆDICAMENTA ipsa, vide cap. 8.
POSTPRÆDICAMENTA, vide cap. 14.

Doctrina PRÆDICAM. dividitur in

Sequuntur

1. VOCUM,
ἢ λέγομε-
νων, Eorum,
quæ dicun-
tur

τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται. Quædam cum complexione dicuntur: ut, *homo currit*. Terminus complexus est unus terminus conflatus ex duobus retinentibus integras significationes.
τὰ δὲ ἀνευ συμπλοκῆς. Quædam sine complexione dicuntur: ut, *homo, equus, &c.* Terminus incomplexus est unus terminus carens compositione duorum per se significantium. (Incomplexa tantum pertinent ad prædicamenta: complexa verò non, nisi reddantur incomplexa.)

2. RERUM,
ἢ ὄντων,
Eorum quæ
sunt

1. Τὰ μὲν, καὶ δ' ὑποκειμένης πινδς λέγεται, ἐν ὑποκειμένῳ ἢ ἐδενί ὄντι.
Quædam de subjecto dicuntur, in subjecto verò nullo sunt: ut, substantiæ universales, v. g. *homo, animal, corpus*. (Per dici de subjecto intelliguntur universalia, quæ possunt esse prædicata: Per non esse in subjecto intelliguntur substantiæ.)
2. Τὰ δὲ, ἐν ὑποκειμένῳ μὲν ὄντι, καὶ δ' ὑποκειμένης δὲ ἐδενίος λέγεται.
Quædam in subjecto aliquo sunt, de subjecto autem nullo dicuntur: ut accidentia singularia, ver. gr. *hæc albedo, hæc nigredo*. Quid verò sit esse in subjecto, explicat Arist. lib. Categ. cap. 2. his verbis; ἐν ὑποκειμένῳ ἢ λέγω, ὃ ἐν πινι μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς τοῦ ἐν ᾧ ὄντι. In subjecto esse dico, quod cum in aliquo sit non tanquam pars, non potest esse sine eo in quo est. Per esse in subjecto, intelliguntur singularia, quæ non possunt esse prædicata alicujus subjecti.)
3. Τὰ δὲ, καὶ δ' ὑποκειμένης τε λέγεται, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ὄντι. Quædam de subjecto dicuntur, & in subjecto sunt: ut, accidentia universalia: verbi gratiâ, *albedo, nigredo*.
4. Τὰ δὲ, ἔτε ἐν ὑποκειμένῳ ὄντι, ἔτε καὶ δ' ὑποκειμένης πινδς λέγεται.
Quædam nec in subjecto sunt, nec de subjecto aliquo dicuntur: ut substantiæ singulares, verbi gratiâ, *Petrus, Paulus*.

Sequuntur due
REGULÆ

1. Ὅταν ἕτερον καὶ ἕτερον κατηγορηται, ὡς καὶ δ' ὑποκειμένης ὅσα κατὰ τὴν κατηγορημένην λέγεται, τοσαῦτα καὶ κατὰ τὴν ὑποκειμένην ῥηθῆσεται. Lib. Categ. cap. 3. Cum alterum de altero prædicatur, tanquam de subjecto, ea quæ de prædicato dicuntur (scilicet directè) dicuntur etiam de subjecto: ut, *quia animal prædicatur de homine, igitur quicquid de animali directè prædicatur, v. g. corpus, substantia, &c. etiam de homine prædicari potest.*
2. Τῶν ἐπεσχηθῶν καὶ μὴ ὑπέλληλα τεταγμένων, ἔπειρα τῶν εἰδῶν καὶ αἰ διαφορῶν δὲ γὰρ ὑπέλληλα γινῶν ἐδὲν κωλύει τὰς αὐτὰς διαφορὰς εἶναι. Generum diversorum, & non subalternatim positorum diversæ sunt specie differentiæ. Eorum verò, quæ subalternatim posita sunt, nihil prohibet easdem esse differentias: ut, *Substantia, & qualitas diversa sunt genera, habent itaque diversas specie differentias.*

I. Quid sit? R. PRÆDICAMENTUM est alicujus generis summi realis, & eorum quæ sub ipso sunt naturalis dispositio.

II. Quot sint? R. PRÆDICAMENTA sunt decem:

- 1. SUBSTANTIA, ὄσια, cap. 9.
- 2. QUANTITAS, ποσόν, c. 10.
- 3. QUALITAS, ποιόν, c. 11.
- 4. RELATIO, πρὸς τι, c. 12.
- 5. ACTIO, τὸ ποιεῖν
- 6. PASSIO, τὸ πάσχειν
- 7. QUANDO, ποτε
- 8. UBI, ποῦ
- 9. SITUS, κειῶν
- 10. HABITUS, ἔχειν

} cap. 13:

De PRÆDICAMENTIS in genere tria notanda:

III. Quot modis aliquid ponatur in prædicamento? R.

1. Directè
Hic not.

I. Quenam directè ponantur in Prædicamentis? R. Summum genus, cum iis de quibus prædicatur in quid nimirum subalternis, speciebus specialissimis, & individuis.

2. Quot requirantur, ut aliquid directè ponatur in prædicamento? R. Quinq; scilicet ut sit

- 1. Terminus simplex. Hinc rejiciuntur à prædicamentis orationes & voces complexæ quoad significationem.
- 2. Ens reale, h. e. quod re ipsa existit, vel saltem existere potest. Hinc excluduntur entiarationis.
- 3. Ens unum, h. e. quod est unius naturæ. Hinc excluduntur omnes termini significantes, composita per accidens, ut arte facta, quæ componuntur ex substantia & figura, quæ est accidens.
- 4. Ens completum, h. e. quod non concurret tanquam pars ad compositionem rei unius naturæ. Hinc excluduntur partes.
- 5. Ens Finitum: ut sunt omnes creaturæ.

- 2. Indirectè, nempe differentia: quæ ad latus generum tantummodo constituuntur ad divisionem faciendam.
- 3. Redactivè, quæ nimirum aliquem respectum habent ad ea, quæ directè collocantur: v. g. Partes reducuntur ad prædicamentum, in quo est Totum.

CAP. IX.

De Substantia.

I. *Quid sit?* R. SUBSTANTIA est ens per se existens : ut, *homo, lapis, &c.*
(Illud dicitur per se existere, quod non est in alio, tanquam in subiecto inhaesionis.)

(*Prima seu Singularis, quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est: ut, individua, verbi gratia, Petrus, Paulus, &c. Cùm substantia dicitur à substantando, merito substantia singularis dicitur prima substantia, quia substat omnibus aliis tanquam primum & imum fundamentum, non solum enim omnia accidentia recipiuntur in illa, ut in subiecto inhaesionis, sed etiam omnes substantiæ illi insunt essentialiter, & de ea prædicantur, tanquam de primo subiecto essentiali.*)

II. *Quotuplex sit?*

R. SUBSTANTIA est vel

Secunda seu Universalis, quæ de subiecto aliquo dicitur, licet in nullo subiecto sit: ut, genera & species, sub quibus primæ substantiæ collocantur, verbi gratiâ, Animal & homo, sub quibus continentur Socrates & Plato. (Cùm substantia universalis non substat omnibus aliis substantiis, sed tantum accidentibus, non est primum reliquorum fundamentum & subiectum, sed velut secundarium, & ideo rectè dicitur substantia secunda.

De SUBSTANTIA tria notanda:

1. Κοινὸν καὶ πλεὸν ἔσται τὸ μὴ ἐν ὑποκειμένῳ ἔῃ. *Arist. libr. Categ. cap. 5.* Commune est omni substantiæ non esse in subiecto. *Id est, Omnis substantia existit sine subiecto inhaesionis.*

2. Ὑπάρχει ταῖς ἑστίαις τὸ μὴδὲν αὐταῖς ἐναντίον ἔῃ. *Convenit substantiis nihil eis esse contrarium. Id est, Una substantia non est alteri contraria per se & ratione sui, sicut sibi invicem contraria sunt quæcunq; definitione contrariorum continentur, ver. gr. calor & frigus. Per accidens verò & ratione alterius potest una substantia alteri esse contraria: ut, aqua & ignis respectu caloris & frigoris.*

III. *Proprietates:*

3. Δοκῆ ἢ ἔστια μὴ ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον. *Substantia non videtur recipere magis & minus. Id est, Substantia non intenditur & remittitur secundum esse suum substantiale; verbi gratiâ, Paulus non est magis homo quàm Petrus, vel Petrus senex non magis vel minus est homo quàm cùm puer fuit. At ratione substantiæ aliis, quo proprie est primæ substantiæ & pluribus substat, eò magis est substantia.*

4. Μάλιστα ἴδιον τῆς ἑστίαις δοκῆ ἔῃ, τὸ ταυτὸν καὶ ἐν ἀειδιμῷ ὄν, τῶν ἐναντίων ἔῃ ἀκλιτόν. *Maximè proprium substantiæ esse videtur, eandem & numero unam esse capacem contrariorum. Id est, Una & eadem substantia vicissim suscipere potest contraria tanquam subiectum ultimum, hoc est, quod non est in ulteriori subiecto: ut, Eadem aqua vicissim recipit calorem & frigus. (Quantitas etiam recipere potest vicissim contraria: ut, superficies albedinem & nigredinem, sed non tanquam subiectum ultimum, cùm ipsa etiam in alio subiecto, scilicet in substantia recipiatur.)*

De QUANTITATE tria notanda:

I. Quid sit? R. QUANTITAS est accidens per se extensum: ut, superficies tabula: Tabula enim non per se ipsam, sed per superficiem, quam habet, est extensa. (Excluduntur hic qualitas & alia accidentia, quæ extensa sunt non per se, sed per quantitatem, v. g. Albedo in charta est extensa ad extensionem chartæ)

II. Quotuplex sit? R. QUANTITAS est vel

- 1. Quid sit? R. Quantitas continua est, cujus partes aliquo termino communi copulantur: ut, linea, cujus partes copulantur termino communi, scilicet puncto. (Terminus est aliquid indivisibile in quantitate; estque triplex: Inchoans, ut, primum momentum horæ: Finiens, ut, ultimum momentum horæ: Communis, ut, medium momentum horæ.)
 - 1. Linea, quæ est magnitudo longa non lata, cujus partes puncto copulantur.
 - 2. Superficies, quæ est magnitudo longa & lata, non profunda, cujus partes lineâ copulantur.
 - 3. Corpus, quod hic non denotat substantiam corpoream, sed est magnitudo longa, lata & profunda, cujus partes superficie copulantur.
 - 4. Tempus, quod est quantitas successiva, cui repugnat habere omnes partes simul existentes: ut, hora, dies, annus.
- 2. Ejus Species, quæ sunt quatuor:
 - 1. Numerus, qui est multitudo ex unitatibus collecta.
 - 2. Oratio, quâ syllabæ longæ & brevès mensurantur.

Discreta, de qua not.

III. Proprietates

- 1. Ἡ ποσὴ ἐστὶν ὁμοῖον ἐναντίον. Arist. 1. Categ. c. 6. Quanto nihil est contrarium: Id est, Una quantitas non est alteri contraria per se, v.g. una linea non est contraria alteri lineæ. Per accidens verò una quantitas potest alteri esse contraria: v. g. superficies alba nigrae.
- 2. ἐστὶν ὁμοῖον ἐπὶ τοῦ ποσὸν ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον. Quantum non videtur recipere magis & minus. Id est, Concreta quantitatum non predicantur cum adverbis magis & minus: ut, unum bicubitum non dicitur alio magis vel minus bicubitum.
- 3. ἴδιον μάλιστα τῶν ποσῶν τὸ ἴσον τε καὶ ἀνισον λέγεσθαι. Maximè proprium est quanti, juxta illud dici æquale vel inæquale: Solæ enim quantitates dicuntur per se, id est, ratione sui, æquales vel inæquales; alia verò dicuntur æqualia vel inæqualia ratione ipsarum quantitatum.

CAP. XI.

De Qualitate.

I. Quid sit? R. Ποιότητα λέγεται κατὰ τὸ ποιῶντες εἶναι λέγουσιν. *lib. Categ. cap. 8.*

QUALITATEM dico, secundum quam quales quidam esse dicuntur: ut, *albedo*, ab ea enim homo dicitur *albus*. (Genus definiti est forma accidentalis: Hinc excluduntur formæ substantiales: ut, *anima*: & differentię substantiarum, ut *rationale*. Dicitur quale est denominatio cor creti per quod aptè responderit, quæstioni factæ per quale tantum: ut, *paries dicitur qualis ab albedine, quia si queratur, qualis sit paries, rectè responderetur esse albus.*)

De QUALITATE tria notanda:

II. Quotuplex sit?

R. QUALITAS dividitur in quatuor Species, quæ omnes duplici voce sub disjunctione exprimuntur:

- 1. vel *Habitus*, qui est qualitas diu permanens & difficulter mobilis, quâ promptum est ejus subjectum ad facillè exercendas actiones. *Huc pertinent omnes scientiæ, artes, virtutes, vitia.*
- 2. vel *Dispositio*, quæ est qualitas facillè mobilis à subjecto, & via ad Habitus, quâ difficulter adhuc quodammodo actiones obeuntur.
- 3. vel *Potentia naturalis*, quæ est qualitas, à natura ingenita, quâ subjectum aptum est ad aliquid agendum, resistendum vel patiendum. *Huc pertinent omne facultates animalium, plantarum, lapidum, &c.*
- 3. vel *Impotentia naturalis*, quæ subjectum ineptum facit ad aliquid agendum, resistendum vel patiendum.
- 3. vel *Patibilis qualitas*, est diu permanens qualitas, quæ aut sensum movet, aut ex motu aliquo nascitur: ut *color natus, inveteratum odium*. *Huc pertinent propria objecta sensuum, & affectus animi.*
- 4. vel *Passio*, est fluxa quædam, aut brevi transiens qualitas, quæ aut movet sensum, aut ex motu oritur: ut *pallor ex metu*.
- 4. vel *Forma*, est qualitas, quæ resultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali spectatæ: ut *forma hominis, aut leonis, quæ ex lineamentis corporis nascitur*.
- 4. vel *Figura*, quæ resultat ex terminatione quantitatis simpliciter ac in se spectatæ: ut, *figura trianguli*.

III. Proprietate:

- 1. ὁ πῶς ἐναντιότης κατὰ τὸ ποιῶν. Inest contrarietas in qualitate. *Id est*: Qualitas una est alteri contraria per se: ut, *albedo nigredini*.
- 2. ὁ πῶς ἔχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον τὰ ποιῶν. Qualia recipiunt magis & minus. *Id est*, Concreta qualitatis prædicari possunt cum adverbis magis & minus: ut, *unum album dicitur magis album quàm alterum*.
- 3. ὁμοία ἢ ἀνόμοια καὶ μόνες τὰς ποιότητας λέγεται. Similia aut dissimilia secundum solas qualitates dicuntur. *Id est*, Quæcumque dicuntur similia aut dissimilia, dicuntur talia ratione qualitatum suarum: ut, *duo parietes albi sunt similes ratione suarum albedinum*.

I. *Quid sint?* R. Ἐστὶ τὰ πρὸς π, δὲ τὸ ἕν τὰ αὐτὸν ἐστὶ τῷ πρὸς π πῶς ἔχειν, lib. *Ca- teg. c. 7.* RELATA sunt, quorum esse nihil aliud est, quàm ad aliquid se quodammodo habere. *Id est,* Quæ nihil aliud denotant, quàm relationem ad aliud: ut, pater, filius, &c.

De RELATIS quatuor noranda:

II. *Quot in vera RELATIONE sint consideranda?*
R. Quinque:

1. *Subiectum*, quod ut & aliorum accidentium omnium est substantia.
2. *Fundamentum*, quod est accidens aliquod absolutum, quo mediante relatio suo subiecto inesse potest.
3. *Ratio fundandi*, quæ est conditio, sine qua relatio non sequitur fundamentum.
4. *Termini*, qui sunt duo correlativa, quæ ad se invicem referuntur.
5. *Relatio ipsa*, quæ est mutuus terminorum inter se respectus.

III. *Quotuplicia? Resp. Sunt*

1. vel *Secundum dici*, quæ primariò in alio prædicamento locum habent, & quodammodo ad aliud referuntur; ut, *scientia & scibile.*
- Secundum esse*, quorum tota essentia in eo posita est, ut referantur ad aliud. *Hæc sola hoc prædicamentum constituunt.*
- Equiparantia*, quæ referuntur ad correlativa ejusdem nominis; ut, *frater, &c.*
2. vel *Disquiparantia*, quæ referuntur ad correlativa diversi nominis: ut, *Dominus, &c.*

IV. *Proprietates:*

1. Πάντα τὰ πρὸς π πρὸς ἀντιπρόσθητα λέγει. *Omnia relata referuntur ad ea, quæ recipiuntur. id est,* Omnia relativa referuntur ad sua correlata: ut, *Pater est filii pater, filius est patris filius.*
2. Δοκῆ τὰ πρὸς π ἀμὰ τῆ φύσει ἕν. *Videntur Relata simul natura esse: Sic dato patre datur filius, & dato filio datur pater.*
3. Ἐάν τις εἰδῆ τι ὡρισμένως ἢ πρὸς τι, καὶ κείνο, πρὸς ὃ λέγει, ὡρισμένως εἰσέλαι. *Si quis unum relatorum definitè noverit, etiam id, ad quod referretur, definitè noscet.*

De sex ultimis PRÆDICAM.

I. *Quid sint?* R. ACTIO est forma à qua quippiam dicitur agere.
PASSIO est forma à qua quippiam dicitur pati.

II. *Quotuplex sit ACTIO?* R. vel

1. *Immanens*, quæ manet in agente, nullamq; evidentem mutationem extrinsecus infert: ut, *Intellectio.*
2. *Transiens*, quæ ab agente exit, & in patiente tanquam in subiecto recipitur: ut, *calefactio.*

III. *Proprietates:*

1. Recipiunt contrarium: *Id est, Actio potest esse contraria actioni, & passio passioni.*
2. Recipiunt magis & minus: i.e. *Concreta Actionis & Passionis quædam possunt prædicari cum adverbis magis & minus*

QUANDO, est existentia rei in tempore: ut, *fuisse heri, esse hodie, &c.*

UBI, est præsentia rei in loco: ut, *esse in schola, foro, templo, &c.*

SITUS, est dispositio partium in toto in ordine ad locum: ut, *stare, cubare, &c.*

HABITUS, est indumenti vel ornamenti ad corpus applicatio: ut, *esse calceatum.*

CAP. XIV.

De Postprædicamentis.

I. Quid sint? R. OPPOSITA sunt repugnantia, quorum neutrum alicui tertio æquè vel magis repugnat eodem repugnandi modo: ut, *album & nigrum*, *album enim nulli tam repugnat quàm nigro, nec vice versâ.*

1. RELATIVE OPPOSITA, quæ sibi ut relatum & correlatum opponuntur: ut, *Pater & Filius.*

1. Quid sint? R. Contraria sunt, quæ sub eodem genere maximè à se invicem distant, eidemque subjecto susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuo expellunt, nisi alterum insit à natura, ut, *album & nigrum.*

2. CONTRARIA, de quibus duo notanda:

Immediata, quorum alterum necesse est inesse subjecto susceptibili: *Id est*, quæ non habent medium, quod sit subjectum capax; ut *par & impar in numero.*

2. Quotuplicia sint? R. Sunt

Mediata, quorum alterum inesse necesse non est; *Id est*, quæ habent medium quod sit subjectum capax; ut *album & nigrum.*

3. PRIVATIVA, quæ sunt habitus & privatio illi opposita; ut, *visus & cæcitas.* Habitus hic dicitur quævis forma quæ haberi potest; ut *visus, vita, &c.* Privatio verò est absentia istius formæ à subjecto capaci, & tempore à natura determinato; ut *cæcitas, mors, &c.*

4. CONTRADICTORIA, quæ opponuntur sicut esse & non esse simpliciter; ut, *homo, non homo, album, non-album.*

- 1. Tempore, quod altero est antiquius, ut, *Noah Abrahamo.*
- 2. Natura, quod ab altero rectè inferitur, sed non vicissim alterum infert; *Sic unum prius est duobus.*
- 3. Ordine, quod ordine alterum præcedit; *Sic Exordium prius est Narratione.*
- 4. Dignitate, quod altero est dignius & præstantius; ut, *aurum argento.*
- 5. Consecutione, quod alterius causa existens cum eo convertitur; ut, *Sol respectu luminis diurni.*

II. PRIUS, quod dicitur quinque modis:

III. SIMUL, quod tribus modis dicitur:

- 1. Tempore, quorum productio fit eodem tempore; ut, *ratio & visibilitas.*
- 2. Naturâ, quæ ita convertuntur, ut neutrum alterius causa sit; ut *relatum & correlatum.*
- 3. Divisione, quæ divisum æqualiter dividunt; ut, *Species ejusdem generis.*

IV. MOTUS, cujus species communiter sex sunt; *Generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, motus localis.* Vide Phys.

V. HABERE, quod per omnia prædicamenta vagatur: Unde Versus, *Affectum, quantum, vestitum, sic velut aurum. Membrum, contentum, possessio, vir, mulierem.*

I. OPPOSITA, de quibus 2. notanda,

2. Quotuplicia sint? R. OPPOSITA sunt quadruplicia:

POSTPRÆDICAMENTA sunt quinque:

Tractatus II. Partis Communis.

De Enunciatione.

CAP. I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

INTERPRETATIO est vel

Simplex, in
Orationis
elementis,
quæ sunt

NOMEN,
de quo
duo no-
tanda;

I. *Quid sit?* R. Ὀνομα δὲ φωνὴ σηματικὴ καὶ συνθήκην ἂν δὲ χεῖ-
ρα, ἢ ἡ μὲν δὲν μέρθ δὲ σηματικὸν καὶ χειρισμένον Arist. lib.
de Interpr. cap. 2. NOMEN est vox finita & recta si-
gnificans ex instituto sine tempore, cujus nulla pars
significat separatim: ut, *homo, eandor, &c.* (signi-
ficare sine tempore est præter principale significatum nullam pri-
mariam temporis differentiam denotare. Primariæ autem tem-
poris differentiæ sunt tres: Præteritum, Præsens, & Futurum.)

II. *Quotu-
plex sit?*
R. Nomen
est

- 1. vel } *Finitum*, quod sine præposita particula *Non* effertur, & rem definitam seu certam significat: ut, *homo.*
- 2. vel } *Infinitum*, cui præfigitur particula negativa *Non*: ut, *non homo.*
- 3. vel } *Rectum*, quod nominativo casu effertur.
- 4. vel } *Obliquum*, quod reliquis casibus exprimitur.

VERBUM,
de quo
duo not.

I. *Quid sit?* R. Ῥῆμα δὲ τὸ προσωμαῖνον χεῖρον, ἢ μέρθ ἐδὲν
σημαίνει χεῖρις, καὶ ἐστὶν αἰὲ ἢ καὶ ἑτέρη λεγομένην σημείον.
Lib. de Interpr. cap. 3. VERBUM est quod adsignifi-
cat tempus, cujus nulla pars significat separatim, & est
semper nota eorum quæ de altero dicuntur; ut, *currit.*

II. *Quotu-
plex sit?*
R. Ver-
bum est

- 1. vel } *Finitum*, de quo idem judicandum, ac de no-
mine finito.
- 2. vel } *Infinitum*: ut, *non valet, non currit.*
- 3. vel } *Rectum*, quod est præsentis temporis & indi-
cativi modi.
- 4. vel } *Obliquum*, quod est reliquorum temporum &
modorum.

Composita, quæ
est ORA-
TIO, de
qua duo not.

I. *Quid sit?* R. Λόγθ δὲ φωνὴ σηματικὴ, ἢ τῶν μερῶν π σημα-
τικὸν δὲ καὶ χειρισμένον, ὡς φάσις ἄλλ' ἢ ὡς κατὰ φάσις ἢ ἀπὸ φάσις.
Lib. de Interpr. c.4. ORATIO est vox significans, cujus ali-
qua pars significat separatim, ut dictio, non ut affirmatio vel
negatio: ut, *homo studet.*

II. *Quotuplex
sit?* R. Ora-
tio est vel

- 1. } *Imperfecta*, quæ non gignit perfectum sensum in animo audi-
entis: ut, *homo albus.*
- 2. } *Perfecta*, quæ
est vel } *Non Enunciativa*, in qua nec est verum nec
falsum: ut sunt orationes interrogativæ, voca-
tivæ, imperativæ, deprecativæ & optativæ.
3. } *Enunciativa* seu ENUNCIATIO, Cap. 2.

CAP. II:

CAP. II.

De Enunciatione in genere.

I. Quid sit? R. Ἀπόφανσις ἐστὶ λόγος ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεῦδεσθαι ἀρχαί. l. de interp. c. 4.

ENUNCIATIO est oratio, in qua verum vel falsum inest.

- 1. SUBJECTUM, est id de quo aliquid affirmatur aut negatur.
- 2. PRÆDICATUM, est id quod de aliquo affirmatur aut negatur.
(Subjectum & Prædicatum dicuntur etiam extrema, sive termini, item partes enunciationis, & constat utrumque interdum unâ, interdum pluribus verbis.)

II. Quot & quæ in Enunciatione repariantur?
R. Tria:

- 3. COPULA, est verbum substantivum conjungens prædicatum cum subjecto, & ponitur vel

Explicitè, quando aliquid ordine constructionis post verbum in nominativo ponitur: ut, *Deus est Spiritus.*
Implicitè, quando nihil ordine constructionis post verbum in nominativo ponitur, tunc enim verbum continet in se copulam & prædicatum: ut, *Petrus orat Deum*, id est, *Petrus est orans Deum.*

III. Quotuplex sit? R. ENUNCIATIO dividitur

- 1. Secundum Essentiam. Vide cap. 3.
- 2. Secundum Qualitatem. } Vide cap. 4.
- 3. Secundum Quantitatem. }
- 4. Secundum Materiam. Vide cap. 5.

IV. Affectiones Enunciationis. Vide cap. 6.

CAP. III.

De Enunciationis divisione secundum essentiam.

I. Quid sit? R. ENUNCIATIO SIMPLEX seu CATEGORICA est, quæ unum prædicatum de uno subjecto affirmat vel negat: ut, *homo est animal.*

SIMPLEX, de qua duo notanda:

- 1. v. l. } Absoluta, sive de inesse, quæ absolute significat aliquid inesse, aut non inesse alicui: ut, *homo vivit.*
- 1. v. l. } Modalis, quæ prædicatum dicit inesse subjecto non absolute, sed cum aliquo quatuor modorum: Necessè, possibile, impossibile, contingens: ut, *necessè est hominem esse animal.*
- 2. vel } Finita, cujus subjectum & prædicatum est finitum.
- 2. vel } Infinita cujus subjectum vel prædicatum, vel utrumq; est infinitum: ut, *homo est non lapis.*

II. Quotuplex sit? R.

- 3. vel } De secundo adjacente, in qua ponitur verbum substantivum nullo nomine post illud sequente: ut, *homo est.*
- 3. vel } De tertio adjacente, in qua ponitur verbum substantivum nomine alio post illud sequente: ut, *homo est mortalis.*
- 3. vel } De verbo adjectivo, quando prædicatur quodcumq; verbum aliud præter substantivum sum. es, est: ut, *calum in vetere.*

COMPOSITA, quæ constat pluribus enunciationibus tanquam præcipuis partibus: cap. 8.

De ENUNCIATIONE in genere IV. not.

Ratione essentiae ENUNCIATIO est vel

De Enunciationis divisione secundum Qualitatem
& Quantitatem.

Enunciatio ratione	QUALITATIS est vel	Affirmativa, in qua prædicatum affirmatur de subiecto: ut, <i>Aristoteles est Philosophus</i> , Κατάφασις ἐστὶν ἀπόφασις πρὸς κατὰ πρὸς. Lib. de Interpr. c. 4. Affirmatio est enunciatio alicujus de aliquo.
		Negativa, in qua prædicatum removetur à subiecto: ut, <i>vitium non est amandum</i> , Ἀπόφασις ἐστὶν ἀπόφασις πρὸς ἀπὸ πρὸς. Negatio est enunciatio alicujus ab aliquo. (Ut enunciatio sit negativa, necesse est particulam negandi iusto loco poni: h. e. <i>Vel toti orationi præmitti; vel copula, vel verbo adjectivo vim copulandi habenti immediate addi.</i>
	QUANTITATIS est vel	Universalis, cujus subiecto præfigitur signum universale: ut, <i>Nullus homo est lapis</i> . Signa universalia sunt, <i>Omnis, quicumque, quisque, nullus, &c.</i>
		Particularis, cujus subiecto præfigitur signum particulare: ut, <i>Quidam homo est doctus</i> . Signa particularia sunt, <i>Quidam, nonnullus, non omnis, &c.</i> Indefinita, cujus subiecto communi nullum signum præfigitur: ut, <i>homo currit</i> . Singularis, quæ constat subiecto singulari: ut, <i>Petrus ambulat</i> .

CAP. V.

De Enunciationis divisione secundum Materiam.

Enunciatio ratione MATERIÆ est,	1. vel	Vera, quæ cum re, quam affirmat vel negat, consentit, vel quæ est conformis rei significatæ: ut, <i>homo est rationalis</i> .
		Falsa, quæ à re, quam affirmat vel negat, dissentit: ut, <i>homo est lapis</i> .
	2. vel	Necessaria, quæ sic est vera, ut non possit esse falsa: ut, <i>homo est rationalis</i> .
		Contingens, quæ potest esse vera & falsa: ut, <i>Johannes est probus</i> .
	3. vel	Impossibilis, quæ sic est falsa, ut non possit esse vera: ut, <i>homo est brutum</i> .
Essentialis, cujus totum prædicatum est de essentia subiecti: ut, <i>homo est animal</i> . Illud dicitur esse de essentia, sine quo alterius natura nec esse nec concipi potest.		
4. vel	Accidentalis, cujus prædicatum vel nulla ex parte, vel non totum est de essentia subiecti: ut, <i>Johannes est albus</i> , vel <i>Johannes est homo albus</i> .	
	Ordinata, in qua id prædicatur, quod aptius est prædicari quàm subjici, quod potissimum fit, quando superius prædicatur de inferiori, vel accidens de suo subiecto.	
5. vel	Contra ordinem, in qua id prædicatur, quod aptius est subjici, ut si inferius prædicatur de superiori, vel subiectum de Accidente.	
	Inordinata, quæ est vel	Præter ordinem, in qua neutrum aptius est subjici, vel prædicari quàm alterum. Estq; vel
		Identica, cujus subiectum & prædicatum sunt ejusdem prorsus significationis: ut, <i>ensis est gladius</i> .
		Per accidens, in qua duo concreta de se invicem prædicantur propter identitatem subiecti, quorum tamè prædicatio in abstracto est falsa: ut, <i>album est dulce</i> .
		Propria, cum prædicatum dicitur de subiecto per modum aliquem 5. prædicabilem.
		Figurata, cum res duæ disparatæ de se invicem prædicantur per tropum aliquem: ut, <i>Herodes est vulpes</i> .
		Inusitata, ubi modus prædicandi inusitatus est, licet voces propriam suam significationem retineant: ut, <i>Deus est homo</i> .

CAP. VI.

De Oppositione & Equipollentia.

AFFECTIONES Enunciationis sunt potiss. III.

I. OPPOSITIO, de qua tria notanda.

1. Quid sit? R. OPPOSITIO est duarum enunciationum eodem subjecto prædicatōque constantium repugnatio secundum affirmationem & negationem. Sic itaque vera oppositio ejusdem de eodem fiat *περὶ τὸ αὐτὸ* ad idem, *κατὰ τὸ αὐτὸ* secundum idem, *ἰσῶντως* & *ἐν αὐτῷ χρόνῳ* similiter & non æquivocè, *ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ* respectu ejusdem temporis.

2. Quotuplex sit? R. OPPOSITIO est triplex.

Contraria, quæ est inter duas enunciationes universales, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, *O. homo est doctus. N. homo est doctus.*

Subcontraria, quæ est inter duas enunciationes particulares, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, *Q. homo est doctus. Q. homo non est doctus.*

Contradictoria, quæ vel

1. Inter universalem affirmativam & particularem negativam: ut, *O. homo est doctus. Q. homo non est doctus.*

2. Inter universalem negativam & particularem affirmativam: ut, *N. homo est doctus. Q. homo est doctus.*

3. Inter duas singulares, quarum altera est affirmativa, altera negativa: ut, *Socrates est Philosophus. Socrates non est Philosophus.*

3. Regule si-ve Leges

1. Contrariæ non possunt esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ.

2. Subcontrariæ possunt esse simul veræ, non simul falsæ:

3. Contradictoriæ nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt, sed necessariò una vera est & altera falsa quoad tempus præsens vel præteritum, *At de futuris contingentibus non est determinata veritas vel falsitas respectu hominum.*

II. EQUIPOLLENTIA, de qua duo notanda.

1. Quid sit? R. EQUIPOLLENTIA est quæ duæ vel plures enunciationes mediante negatione ad eundem quantitatis & qualitatis valorem reducuntur.

2. Regule

1. Si subjecto enunciationis universalis postponatur negatio, reddetur æquipollens suæ contrariæ.

2. Si subjecto alicujus enunciationis præponatur negatio, reddetur æquipollens suæ contradictoriæ.

3. Si subjecto enunciationis præponatur simul, & postponatur negatio, reddetur æquipollens suæ subalternæ. *Enunciationes subalternæ sunt duæ enunciationes constantes eodem prædicato & subjecto ejusdem qualitatis, sed diverse quantitatis: ut O. homo est animal. Q. homo est animal.*

III. CONVERSIO, Vide Cap. 7.

CAP. VII.

De Conversione.

- I. *Quid sit?* R. CONVERSIO est cum salvâ veritate ex subiecto enunciationis fit prædicatum, & ex prædicato subiectum. Prior enunciatio, cujus subiectum & prædicatum commutantur, dicitur *Conversa*: Posterior, quæ fit ex commutatis extremis, dicitur *Convertens*.
- II. *Quotuplex sit?* R. triplex, *Conversio*
- 1. *Simplex*, de qua not.
 - 1. *Quid sit?* R. Conversio simplex, est cum simpliciter ex subiecto fit prædicatum, & ex prædicato subiectum, manente eadem quantitate & qualitate.
 - 2. *Quæ Enunciationes eâ convertantur?* R.
 - 1. Univers. negans: ut, *N. homo est lapis.*
N. lapis est homo.
 - 2. Partic. affirmans: ut, *Q. homo est doctus.*
Q. doctum est homo.
 - 2. *Per accidens*, de qua not.
 - 1. *Quid sit?* R. Conversio per accidens est, cum ita convertitur enunciatio, ut maneat eadem qualitas, sed mutetur quantitas.
 - 2. *Quæ Enunciationes eâ convertantur?* R.
 - 1. Univers. affirm. in partic. affirm. ut, *O. homo est animal.*
Q. animal est homo.
 - 2. Univers. neg. in partic. neg. ut, *N. homo est lapis.*
Q. lapis non est homo.
 - 3. *Per contrapositionem*, de qua not.
 - 1. *Quid sit?* R. Conversio per contrapositionem est, cum ita enunciatio convertitur, ut ex finita negante fiat infinita affirmans, vel contrâ, ex finita affirmante fiat infinita negans.
 - 2. *Quæ Enunciationes eâ convertantur?* R.
 - 1. Univers. affirm. finita in univers. neg. infinitam infiniti subiecti: ut, *Omnis homo est animal.*
Omne quod non est animal, non est homo.
 - 2. Partic. neg. finita in part. affirm. infinitam infiniti subiecti: ut, *Q. homo est doctus.*
Q. non doctum est homo.
- III. *Regule.*
1. In omni conversione totum subiectum fiat prædicatum & contrâ.
 2. Verbum interdum resolvendum est in participium & copulam, vel alio modo per pronomen relativum est circumscribendum: ut, *O. stellæ sunt in caelo.*
Q. existentia in caelo sunt stellæ.

CAP. VIII.

De Enunciatione composito.

- I. *Quid sit?* R. ENUNCIATIO COMPOSITA est, quæ ex simplicibus enunciationibus conjunctione aliqua necitur. Dicitur etiam *Hypothetica*,
- 1. *Quotuplex sit?* R. est vel
 - Conditionalis* seu *Hypothetica* propriè dicta, in qua duæ enunciationes simplices connectuntur per particulam *SI*: ut, *si dies est, lux est.*
 - Disjunctiva*, in qua duæ aut plures enunciationes simplices connectuntur per particulam disjunctivam *AUT*, *VEL* & similem: ut, *aut dies est, aut nox est.*
 - Copulativa*, in qua duæ aut plures enunciationes simplices connectuntur per particulam copulativam *ET* vel similem; ut, *homo est animal, & est rationalis.*
 - III. *Regule.* Ex enunciationibus compositis affirmativis fiunt negativæ, si præponatur particula *NON*: ut, *non si pauper est, indoctus est.*

Tractatus III. Partis Communis.

De Syllogismo.

CAP. I.

De Syllogismo in genere.

De SYLLOGISMO quatuor not.

I. STRUC-
TURA,
in qua de
Syllogi-
simo not.

I. *Quid sit?* R. Συλλογισμός ὄστι λόγος ἐν ᾧ τεθέντων πινῶν, ἕτερον πινῶν κηρύσσων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῶ ταῦτα εἶναι. *lib. I. prior. anal. c. 1.*
SYLLOGISMUS est oratio in qua quibusdam positis aliud quid-
dam ab iis quæ posita sunt, ex necessitate accidit eò quod hæc sunt.
Id est, Syllogismus est oratio in qua duabus præmissis simplicibus in modo
& figura rectè dispositis, conclusio à præmissis diversa colligitur per necessa-
riam & formalem consequentiam propter legitimam præmissarum in modo
& figura dispositionem. *Du Trien tr. 3. p. 1. c. 1. a. 3.*

2. Principia,
quæ sunt vel

Interna, quæ sunt in ipso
Syllogismo. *Suntque*
Externa, quæ non sunt in
ipso Syllogismo. *Suntque*
Materialia, ex quibus velut materiã
construitur Syllogismus, *cap. 2.*
Formalia, quæ sunt dispositiones quæ-
dam principiorum materialium, *c. 3.*
Dirigentia, ad quæ tanquã ad normã
syllogismos conformare oportet, *c. 4.*
Perficiencia, quibus necessitas con-
cludendi redditur evidentior, *c. 5.*

II. EUPORIA seu INVENTIO MEDII, *cap. 6.*

III. ANALYSIS, *cap. 7.*

IV. AFFINIA, *cap. 8.*

CAP. II.

De principiis materialibus.

Principia MATERIALIA sunt vel

Remota, quæ
sunt TER-
MINI de
quibus duo
notanda.

I. *Quid sint?* R. Ὅσον καλῶ εἰς ὃν διαλύεται ἡ πρότασις, εἶον τὸ τε κρη-
γορέμιον καὶ τὸ καθ' ἑ κατηγορέσειαι. TERMINUM appello in quem
resolvitur propositio, ut prædicatum, & de quo id prædicatur.

2. *Quot sint?*
R. Tres: Major Terminus, qui est prædicatum conclusionis. *Aliàs dicitur,*
Majus extremum.
Minor Terminus, qui est subjectum conclusionis. *Aliàs dicitur,*
Minus extremum.
Medius Terminus, qui bis ante conclusionem ponitur. *Aliàs*
dicitur, Medium, quia est nexus extremorum.

Propinqua,
quæ sunt
PROPO-
SITIO-
NES, de
quibus duo
notanda:

I. *Quid sint?* R. Πρότασις ὄστι λόγος καταφατικός καὶ ἀποφατικός πινὸς κατὰ πινὸς.
PROPOSITIO est oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat vel negat

2. *Quot sint?* R. Tres
Major propositio, in qua major terminus cum medio disponitur. *Aliàs κατ'*
ἐξοχὴν dicitur propositio.
Minor propositio, in qua minor terminus cum medio disponitur. *Aliàs di-*
citur Assumptio. Si conjunctim sumuntur major & minor propositio, di-
cuntur præmissæ, quia conclusioni præmittuntur.
Conclusio, in qua major terminus cum minore conjungitur. *Et hæc ex præ-*
missis inferitur.

De principiis formalibus.

Principia FORMALIA sunt vel

Remota, quæ sunt FIGURÆ, de quibus duo notanda :

1. Quid sint? R. FIGURA SYLLOGISTICA est extremorum cum medio ad aliquid concludendū apta collocatio. Vel est dispositio mediæ cum extremis secundum subjectionem & prædicationem.

2. Quot sint? R. tres sunt Figuræ.

PRIMA, in qua mediæ Terminus subicitur in majore propositione, & prædicatur in minore, ut, O. animal est substantia. O. homo est animal. E. O. homo est substantia. Syllogismi directi primæ figuræ dicuntur perfecti, quia nullo indigent principio perficienti, ut necessaria eorum consequentia appareat: Syllogismi verò secundæ & tertiæ figuræ, & quinq; indirecti primæ dicuntur imperfecti.

SECUNDA, in qua mediæ Terminus bis prædicatur, nempe in utraque præmissarum: ut, N. brutum est rationale. O. homo est rationalis. E. N. homo est brutum.

TERTIA, in qua mediæ Terminus bis subicitur, nempe in utraque præmissarum: ut, O. homo est rationalis, O. homo est animal. E. Q. animal est rationale.

1. Quid sint? R. MODUS SYLLOGISTICUS est trium propositionum Syllogismi dispositio, secundum quantitatem & qualitatem.

Directi, in quibus majus extremum concluditur de minori. Horum sunt quatuordecim.

- Primæ figuræ sunt 4.
 - BARBARA.
 - CELARENT.
 - DARII.
 - FERIO.
- Secundæ figuræ sunt 4.
 - CESARE.
 - CAMESTRES.
 - FESTINO.
 - BAROCO.
- Tertiæ figuræ sunt 6.
 - DARAPTI.
 - FELAPTON.
 - DISAMIS.
 - DATISI.
 - BOCARDO.
 - FERISON.
 - BARALIP.
 - CELANTES.
 - DABITIS.
 - FAPESMO.
 - FRISESMO.

Proxima, quæ sunt MODI, de quibus tria notanda.

2. Quot & quotuplices sint? R. Modi sunt vel

Indirecti, in quibus minus extremum concluditur de majori. Tales in prima figura sunt quinque.

3. Quid hi modi significent? R. in his vocabulis duo notanda :

- 1. Syllabæ, quæ in unoquoque modo tres sunt, quarum prima majorem propositionem, secunda minorem, & tertia conclusionem denotat.
 - A. Significat Univers. affirm.
 - E. Significat Univers. neg.
 - I. Significat partic. affirm.
 - O. Significat Partic. neg.
- 2. Vocales, quæ sunt quatuor.

CAP. IV.

De principiis Regulativis.

Principia DIRIGENTIA seu REGULATIVA sunt vel

Primaria, quæ in prima figura actu, in reliquis verò potestate deprehenditur, sunt duo

DICTIONUM DE OMNI. λέγω δὲ τὸ κατὰ παντὸς κατηγορεῖσθαι ὅταν μηδὲν ἢ τὸ ὑποκειμένον λαβεῖν, καὶ δ' ἢ δάτερον εἰ λεχθῆσεται. Aristot. lib. I. prior. Anal. cap. I. Dicitur de omni est, quando nihil est sumere subjecti, de quo alterum non dicatur. Id est, Dicitur de omni est, cum quicquid affirmatur universaliter de subiecto, affirmatur de quovis contento sub illo.

DICTIONUM DE NULO. τὸ κατὰ μηδενὸς κατηγορεῖσθαι ἐστίν, ὅταν μηδὲν ἢ τὸ ὑποκειμένον λαβεῖν, ἀφ' ἧ δάτερον εἰ ἀφαιρεθῆσεται. Dicitur de nullo est, quando nihil est sumere subjecti, à quo alterum non removeatur. Id est, Dicitur de nullo est, cum quicquid universaliter negatur de subiecto, negatur de quovis contento sub illo.

Generales & Communes omnibus figuris:

- 1. In Syllogismo non sint plures termini, quam tres. Cavendum itaque ne sit ambiguitas in terminis.
- 2. Medius terminus non ingrediatur conclusionem.
- 3. In altera præmissarum medius terminus debet distribui: Id est, Universaliter sumi pro omni re, pro qua accipi potest.
- 4. Terminus non distributus in antecedente, non debet distribui in consequente.
- 5. Ex puris negativis nihil sequitur.
- 6. Ex puris particularibus nihil sequitur.
- 7. Conclusio sequitur partem debiliorem, hoc est, Si una præmissarum est negativa, conclusio etiam sit negativa; Et si una præmissarum est particularis, conclusio quoque sit particularis.
- 8. Non sit plus in conclusione, quam fuit in præmissis.

Secundaria sunt REGULÆ SYLLOGISTICÆ, quæ vel

Speciales, quæ pertinent vel ad Figuram

Primam,

Secundam,

Tertiam,

- 1. In prima figura major debet esse universalis.
- 2. In prima figura cum minor est negativa nihil sequitur.
- 1. In secunda figura major sit universalis.
- 2. In secunda figura ex puris affirmativis nihil sequitur.
- 1. In tertia figura cum minor est negativa nihil sequitur.
- 2. In tertia figura conclusio debet esse particularis.

De principiis Perficientibus.

- I. REDUCTIO de quibus tria not.
1. Quid sit? R. Reductio est, quæ ex Syllogismis secundæ & tertiæ figuræ fiunt Syllogismi primæ, ad patefaciendam necessitatem concludendi.
2. Quotuplex? R. Duplex
- OSTENSIVA, quando conversione, vel conversione & transpositione præmissarum inferitur conclusio eadem, aut ejus conversâ.
- PER IMPOSSIBILE, quando ex contradictoria conclusionis, & unâ præmissarum inferitur contradictoria alterius præmissæ. Quæ verò propositio sit retinenda, monstrant hi Versus:
- Servat majorem, variatque Secunda minorem.
Tertia majorem variat, servatque minorem.
- Initiales B. C. D. F. ostendunt modum secundæ & tertiæ figuræ reducendum esse ad modum primæ figuræ, qui similem habet initialem, e. g. *Cesare ad celarent.*
- Intermedia & finales. S. P. M. C. quæ ad antecedentem vocalem referri debent, monent, quo medio Reductio fit perficienda, juxta versiculos.
- S. vult simpliciter verti, P. verò per accidens.
M. vult transponi, C. per impossibile duci.
- Quomodo perficiatur? R. Hoc ostendunt certæ in modis 2. & 3. fig. consonantes, quæ sunt vel
- II. EXPOSITIO *ἐκθεσις*, quando medio singulari substituto in locum medii communis inferitur eadem conclusio, quæ inferebatur in Syllogismo de medio communi. Locum tantum habet in tertia figura, e. g. Sit Syllogismus, *Quis homo est justus. O homo est mortalis. E. Q. Mortalis est justus.* Expositione sic perficitur, *Socrates est mortalis. E. Q. Mortalis est justus.*

CAP. VI

De Inventione Medii.

- I. Quid sit? R. INVENTIO MEDII est, quæ paratur copia argumentorum ad quodvis problema aptè concludendum. *Dicitur etiam Euporia.*
- II. Unde medium desumatur? R. vel. ex
- Antecedentibus. Antecedentia sunt, de quibus aliquid prædicari potest.
- Consequentibus. Consequentia sunt, quæ prædicari possunt.
- Repugnantibus. Repugnantia sunt, quæ neque cum antecedentibus, neque cum consequentibus conveniunt.
- III. Regulae
1. Ut quæstio universalis affirmativa confirmetur, quærendum est medium, quod sit Antecedens prædicati, & consequens subjecti.
 2. Ut quæstio partic. Affirm. confirmetur, quærendum est medium, quod sit Antecedens prædicati, & subjecti; vel Antecedens prædicati & consequens subjecti.
 3. Ut quæstio Univerf. Negat. confirmetur, quærendum est medium, quod sit vel Repugnans prædicati, & Consequens subjecti; vel Consequens prædicati, & Repugnans subjecti.
1. Ut quæstio Part. Neg. confirmetur, quærendum est medium, quod sit vel Repugnans prædicati, & Antecedens subjecti, vel repugnans prædicati; & Consequens subjecti.

CAP. VII.

CAP. VII.

De Analyfi Syllogifmorum.

De ANALYSI 2. not.

I. Quid fit? R. ANALYSIS est, quæ docet dicta, scriptaque omnia posito sub-
jecto & conclusione retexere, causasque & principia inquirere veritatis, ut
appareat, an rectè aliquid traditum & conclusum fit.

1. Subjectum primarium investiga & constitue de illo quæstionem principalem, quæ est conclusio Syllogismi primarii.
2. Duas propositiones quære, quibus autor principalem quæstionem adstruxit, vel destruxit; easque in terminos resolve, datis terminis, aptè dispone, & ad legitimam figuram & modum revoca.
3. Ubi termini reduplicativi occurrunt, reduplicatio illa non medio vel minori, sed majori termino addenda est, tam in majori propositione, quàm in conclu- sione. Reduplicatio designatur voce quatenus, vel in quantum.
4. Discerne Prosyllogismos à primario Syllogismo, nec confunde illustrationes, amplificationes, similitudines cum argumentatione.
5. Quæ desunt supple, quæ verò supersunt amputa.

CAP. VIII.

De Inductione, Exemplo, & Enthymemate.

I. INDUCTIO. Επαγωγὴ ἐστὶν ἢ ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐκείνων ἐπὶ τὰ καθόλου ἐξα-
κ. 1. Top. c. 12. Inductio est à singularibus ad universalia
progressio. Id est, Argumentatio in qua enumeratis omnibus vel pluribus
minüs communibus, inferitur universale distributum; ut, Vinum Rhenianum
calescit, vinum Italicum calescit, vinum Hispanicum calescit: & nullum
dissimile exemplum reperire licet. E. Omnia vina calesciunt.

II. EXEMPLUM. Παράδειγμα ἐστὶν, ὅταν τῶν μέσων τὸ ἄκρον ὑπάρ-
χον διεκδέχῃ διὰ τὸ ὁμοίως τῶν τεταρτῶν 2. Prior. Anal. c. 24. Exemplum
est cum majus extremum ostenditur inesse medio per quoddam
simile tertio: vel, Exemplum est ab uno vel quibusdam singularibus ad
aliud per aliquam similitudinem progressio: ut, David pœnitens misericordi-
am impetravit. E. & nos impetrabimus, si pœnitentiam egerimus.

I. Quid fit? R. Enthymemata ἐστὶ συλλογισμὸς ἀτελής ἐξ
εἰκότων καὶ σημείων. 2. prior. Anal. c. 27. Enthyme-
ma est Syllogismus imperfectus ex verisimilibus
& signis: ut, Hac mulier gestat uterum. E. hac
mulier pariet. (Syllogismus imperfectus hic dicitur, cui
deest una præmissarum. Verisimile, est propositio probabi-
lis: Signum verò est, quælibet propositio apta ad proban-
dum, seu necessaria, seu probabilis.)
2. Regula. Si in antecedente non apparet prædicatum conse-
quentis, deest major propositio: Si non apparet subjectum
consequentis, deest minor.

Aristotele lib. 2. post. Ana-
nal. quæ po-
tiss sunt tria
AFFINIA Syllogismi sunt tradita partim ab

III. ENTHY-
MEMA, de
quoduo no-
tanda:

Aliis Logicis, Vide cap. 9.

De Sorite, Syllogismo composito, & Dilemmate.

AFFINIA SYLLOGISMORUM ab aliis Logicis tradita, sunt

I. **SORITES**, de quo duo notanda:

- 1. *Quid sit?* R. **SORITES** est coacervatio Syllogismorum, in qua prædicatum primæ propositionis fit subiectum in secunda, secundæ prædicatum fit subiectum in tertia, donec tandem in conclusione primum subiectum cum postremo prædicato jungatur, & ita concludatur: ut, *O. homo est animal. O. animal est corpus vivens. O. corpus vivens est substantia. E. O. homo est substantia.* (Sorites implicite continet plures Syllogismos primæ figuræ, in quibus posterior propositio fit major, prior verò minor: ut, *Si in allato exemplo duas primas propositiones invertas, habebis dispositionem primæ figuræ.*)
- 2. *Regula consequentiæ:* Quicquid dicitur de prædicato universalis propositionis, dicitur & de subiecto ejusdem.

II. **SYLLOGISMUS COMPOSITUS**, de quo duo not.

I. *Quid sit?* R. **SYLLOGISMUS COMPOSITUS**, seu Hypotheticus est, quo una præmissarum vel ambæ sunt compositæ.

**CONDITIO-
NALIS**, de quo duo notanda:

- 1. *Quid sit?* R. Syllogismus conditionalis seu Hypotheticus proprie dictus est, cujus major propositio est conditionalis: ut, *Si dies est, Sol ortus est: Atqui dies est, E. Sol ortus est.*
- 2. *Ejus modi, qui sunt duo:*
 - 1. A positione antecedentis, ad positionem consequentis.
 - 2. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis.

2. *Quotuplex sit?*
R. Triplex:

DISJUNCTIVUS, de quo duo notanda:

- 1. *Quid sit?* R. Syllogismus disjunctivus est, cujus major propositio est disjunctiva: ut, *Aut dies est, aut nox est; Sed dies est. E. nox non est.*
- 2. *Ejus modi, qui sunt duo:*
 - 1. A positione antecedentis ad remotionem consequentis.
 - 2. A positione consequentis ad remotionem antecedentis.

COPULATIVUS, qui majorem habet copulativam negantem: ut, *Non est homo est & equus. Sed est homo. E. Non est equus.*

III. **DILEMMA**, est Syllogismus disjunctivus, minoris utramque partem rationibus confirmans, adeoque utrinque petens, atque feriens adversarium. Dicitur etiam Syllogismus cornutus: ut, *Aut probus est, aut improbus: Si improbus, cur ejus conversatione uteris? Si probus, cur culpas?*

Tractatus I. Partis Propriæ.

De Syllogismo Demonstrativo.

CAP. I.

De Demonstratione in genere.

I. *Quid sit?* R. Ἀπόδειξις ἔστι συλλογισμὸς ἐπιστημονικὸς ἐξ ἀληθῶν, καὶ πρώτων, καὶ ἀμείνων, καὶ γνωσιωτέρων, καὶ περτέρων, καὶ αἰτίων ἢ συμπραξίμα. *lib. 1. poster. Anal. cap. 2.* DEMONSTRATIO est Syllogismus scientiam pariens ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, & causis conclusionis: ut, *O. rationale est risibile. O. homo est rationalis. E. Omnis homo est risibilis,*

MINOR TERMINUS est subjectum, de quo affectio demonstratur.

Remotæ, quæ sunt tres
TERMINI, aliàs
dicti tria præco-
gnita:

MAJOR TERMINUS est affectio vel passio propria, quæ demonstratur de subjecto per causam.

MEDIUS TERMINUS est principium vel causa, ob quam affectio inest subjecto, ideo de eo per eam scilicet causam demonstratur.

II. Partes,
quæ sunt
vel

CONCLUSIO, quæ constat subjecto, ejusque affectione propriâ, demonstrabili.

Propinqua,
quæ sunt

PRÆMIS-
SÆ, quæ
debent esse

1. *Veræ:* Ex falsis enim nihil potest demonstrari, & illud, quod est ex iis quæ non sunt, sciri nequit, cum non entis nulla sit scientia.

2. *Necessariæ:* Est autem necessitas propositionis nihil aliud quàm prædicati cum subjecto perpetuus ac insolubilis nexus. *Ejus tres sunt gradus, de quibus cap. seq.*

3. *Primæ & immediata,* h. e. indemonstrabiles. Propositio immediata est, inter cujus subjectum & prædicatum nullum interpositum est medium, quod sit causa, cur prædicatum inhæreat subjecto.

4. *Priores conclusionem,* quia demonstratio ex causis conficitur.

5. *Notiores conclusionem,* & respectu nostri, & naturâ. Quoad nos priora notiora dicuntur, quæ propinquiora sensui sunt: ut, *singularia.* Simpliciter sive naturâ priora, notiorave dicuntur, quæ à sensu longius distant: ut, *universalia.*

6. *Causæ conclusionis.* Nam scire est rem per causam cognoscere.

III. *Gradus Necessitatis. Cap. 2.*

IV. *Species. Cap. 3.*

V. *Proprietates. Cap. 4.*

VI. *Effectus. Cap. 5.*

CAP. II.

I. Κατὰ παντός. DE OMNI. Κατὰ παντός ἢ τὸτο λέγω, ὃ ἂν ἢ μὴ ὅτι πινθ ἢ, πινθ ἢ μὴ μὴδὲ ποτὲ ἢ, ποτὲ ἢ μὴ. I. *Poster. Anal. cap. 4.* De omni dico, quod non est in aliquo quidem, in aliquo vero non, neque aliquando quidem, aliquando verò non. *Id est*, Illa propositio dicitur κατὰ παντός, cujus prædicatum non solum omni subiecto inest, sed etiam semper; ut, *homo est animal.*

Gradus Necessitatis sunt tres:

II. Καθ' αὐτὸ PER SE, qui includit de omni, & insuper requirit essentialem nexum. *Huius quatuor sunt modi:*

1. Καθ' αὐτὸ ἦ, ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ πὶ ὄντι. Per se insunt, quæcunq; insunt in eo, quod quid est: *Id est*, quando prædicatum est de definitione subiecti: ut, *cum prædicatur Genus, vel Differentia de Specie.*

2. Καθ' αὐτὸ ὄντι, ὅσα ἢ ἐνυπαρχόντων αὐτοῖς, αὐτὰ ἐν τῷ λόγῳ ἐνυπάρχουσι, τῷ πὶ ὄντι δὴ λέντι. Per se est, quando ita aliquid alteri inest, ut id, cui inest, accipiatur de ejus definitione: *Id est*, Quando subiectum est de definitione prædicati: ut, *cum prædicatur proprium de suo subiecto.*

3. Ἐπι καθ' αὐτὸ λέγω, ὃ μὴ καθ' ὑποκειμένης λέξεως ἄλλης πρὸς. Præterea id per se dico, quod non de subiecto dicitur alio quodam: *Id est*, Quando existentia prædicatur de substantia: ut, *homo est, rosa est.*

4. Ἐτι ἢ ἄλλον τρέπον, τὸ ἢ δὲ αὐτὸ ὑπάρχον ἐξ ἑσῶ καθ' αὐτὸ. Ad hæc alio modo, illud quidem propter se, quod inest cuique per se: *Id est*, Quando causa externa prædicatur de suo effectu, aut contra: ut, *jugulatus interiit.*

III. Καθόλου. UNIVERSALE. Καθόλου λέγω, ὃ ἂν κατὰ παντός τε ὑπάρχει, καὶ καθ' αὐτὸ, καὶ ἢ αὐτὸ. Universale dico, quod omni inest, per se, & quatenus tale: *Id est*, Quando prædicatum non solum omni subiecto, semper & per se inest, sed etiam reciprocè: ut, *homo est rationalis.*

Τὸ δὲ π. DEMONSTRATIO PROPTER QUID, quando accidens proprium subiecto inesse ostenditur per causam proximam: ut, *O. rationale est docile. O. homo est rationalis. E. O. homo est docilis.* Dicitur etiam demonstratio possibilissima, item à priori.

Τὸ ὅτι, DEMONSTRATIO QUOD, vel QUIA, quæ est duplex:
 Una, cum ex effectu proximo demonstratur causa: ut, *O. docile est rationale. O. homo est docilis. E. O. homo est rationalis.* Hæc dicitur demonstratio à posteriori, item à Signo.
 Altera, cum ex causa remota demonstratur effectus: ut, *O. respirans est Animal. N. Planta est animal. E. N. planta respirat.*

CAP. IV.

De Proprietatibus Demonstrationis.

Proprietates Demonstrationis.

I. Demonstrationis principia sint propria. Ergo

- 1. Non sint aliena. ἐκ ἀλλοῦ ἐστὶν ἐξ ἄλλου γένους μεταβαίνουσα δεῖξαι. I. post. Anal. cap. 7. Non licet in demonstrationibus de genere in aliud genus migrare.
- 2. Non sint communia. ἐκ ἐστὶν ἀποδείξαι ἕνα πλῶς, ἢ ἄλλο ἢ ἐκ τῶν ἐστὶν ἀρχῶν. ibid. Non licet demonstrare unumquodque simpliciter, nisi ex propriis principiis.

II. Demonstratio non est rerum fortuitarum. Τῶ δὲ ἀπὸ τύχης ἐκ ἐστὶν ὁρισμὸν δὲ ἀποδείξεως. I. post. Anal. c. 25.

III. Demonstratio non est rerum sub sensum cadentium, sed universalium & perpetuarum.

IV. In demonstratione est finitus processus; id est, devenire debemus ad principia prima, immediata, & indemonstrabilia, quæ amplius probari non possunt.

V. Demonstratio in primo modo primæ figuræ optimè formatur. Τῶν ἁριθμῶν ἐπισημονικῶν μάλιστα τὸ πρῶτόν ἐστ. I. post Anal. c. 11. Figurarum maximè ad scientiam comparandam accommodata est prima.

VI. Demonstratio universalis est nobilior particulari, & affirmativa præstat negativæ, & ostensiva nobilior est ducente ad impossibile.

CAP. V.

De Effectis & Fructibus Demonstrationis.

I. Quid sit scientia? R. Ἐπίστανται οἰόμεθα ἕνα πλῶς, ὅταν πῶ τ' αἰτίαν οἰόμεθα γνώσκειν, δὲ ὡς τὸ πρῶτον ὅτιν, ὅτι ἐκείνη αἰτία ἐστὶ, ἕνα μὴ ἐπιδέχεται τῶ τ' ἄλλως ἔχει. I. post Anal. c. 2. Scire putamus unamquamque rem simpliciter, cum putamus causam cognoscere, propter quam res est, ejus rei causam esse, nec posse eam aliter se habere. Id est, Scientia est cognitio causæ propter quam res est, & quod aliter res illa se habere nequeat.

Effecta & Fructus Demonstrationis sunt

Scientia cur sit, quam parit Demonstratio prout est Demonstratio. Hic duo not: sunt

2. Opposita Scientiæ, quæ sunt

1. Opinio, quæ differt à Scientiâ.

- 1. Subjeto: Scientia est rerum necessariorum; Opinio verò contingentium.
- 2. Modo: Scientia est constans, Opinio verò inconstans.

2. Ignorantia, quæ est vel

- κατὰ ἀπόφασιν, Secundum negationem, quæ est mera scientiæ privatio.
- κατὰ ψευδῆσιν, Secundum pravam dispositionem, quæ est falsa persuasio, qua quis deceptus scire se putat, quod ignorat.

Scientia seu cognitio quid sit, quam parit Demonstratio, quatenus converti potest in Definitionem. de qua vide Cap. 6.

Methodus. Vide Cap. 8.

CAP. VI.

I. *Quid sit?* R. DIVISIO est oratio, quâ totum in suas partes dividitur: ut, *hominis alia pars corpus, alia pars anima*. Totum, quod dividitur & à quo incipit divisio, [Divisum appellatur: Partes verò in quas divisio finitur, *Membra dividenda*, vel *divisionis* dicuntur.

NOMINIS, quâ distinguitur multiplex significatio termini æquivoci, ut, *nomen canis aliquando significat animal latrans, aliquando sidus cœleste*. Dicitur distinctio.

II. *Quotuplex sit?*
R. Duplex.

1. *Totius integralis*, quâ totum integrale distribuitur in partes integrantes: ut, *hominis alia pars caput, alia brachia, alia venter, &c.* Dicitur divisio.

2. *Totius essentialis*, quæ vel
Realis seu Physica, quâ totum essenziale dividitur in materiam & formam.
Rationis sive Metaphysica, quâ totum essenziale dividitur in genus & differentiam:

REI, quæ Triplex

1. Generis in species: ut, *animalium aliud homo, aliud brutum*. Huc pertinet divisio speciei in individua, Differentiæ in species vel individua, Generis in differentias, Differentiæ in differentias.
2. Accidentis in subjecta: ut, *alborum aliud lilium, aliud nix*.
3. Subjecti in accidentia: ut, *hominum alii probi, alii improbi*.
4. Accidentis in accidentia: ut, *dulcium aliud album, aliud flavum*.

3: *Totius Universalis*, quæ potiss. est quadruplex

Investigatio quæ fit per DIVISIONEM, de qua tria not.

DEFINITIONIS notandum

III. *Regule, sive Leges,*

1. Divisum debet plus continere quàm singula membra dividenda sc. *separatim sumpta*.
2. Divisum debet adæquari membris dividendis simul sumptis, id est, *Divisio non sit latior vel angustior divisio*.
3. Omnia membra dividenda debent inter sese pugnare, id est, *unum sub altero non contineatur*.
4. Divisio fiat in membra proxima.
5. Membra dividenda sint pauca.

Doctrina ipsa. Vide cap. 7.

CAP. VII.

De Definitione.

I. *Quid sit?* R. Ὁρισμὸς ἐστὶ λόγος τῆς τι ἐστὶ. 2. post, Anal. c. 19. DEFINITIO est oratio explicans quid res sit: ut, *hæc oratio: Animal rationale, respectu hominis.* DEFINITUM est id, quod oratione explicatur: ut, *Homo, respectu hujus orationis: animal rationale.*

NOMINIS, quæ alicujus vocis significationem exponit: ut, *Eclipsis Lune est ejus deliquium seu defectus.* Dicitur aliàs Definitio quid nominis.

II. *Quotuplex sit?*
R. vel

I. *Quid sit?* R. ὁρισμὸς ἐστὶ λόγος, ὃ τὸ τι ἢ εἶναι σημαίνει
I. Top. c. 5. Definitio est oratio, quæ rei essentiam, seu naturam explicat. Dicitur aliàs Definitio quid rei.

REI, de qua notanda:

Definitio proprie dicta seu essentialis, quæ est vel

Physica, quæ datur per materiam & formam: ut, *homo est quoddam compositum ex corpore & anima.*

Metaphysica sive Logica, quæ datur per genus & differentiam, ut, *homo est animal rationale.*

2. *Quotuplex?* R. est vel

Causalis, quæ datur per causam externam: ut, *homo est animal creatum ad fruendum eternâ beatitudine.* Causæ externæ sunt Efficiens & Finis.

Descriptio quæ vel

Per genus & proprietatem convertibilem cum definito: ut, *homo est animal risibile.*

Non causalis, quæ datur vel

Per genus & plura accidentia, quæ simul collecta cum definito convertuntur: ut, *homo est animal bipes implume.*

DE DEFINITIONE tria notanda:

III. *Regule sive Leges*

1. Definitum non potest ingredi suam definitionem: quia definitio debet esse clarior definito.
2. Definitio debet esse convertibilis cum definito: id est, non debet magis vel minus late pretere. Definitio non fit laetior, vel angustior definito.
3. Definitio nihil contineat superfluum, id est, nihil præter ea, quæ necessaria sunt ut definitio sit convertibilis cum definito; nisi fortè illa non essent satis clara: tunc enim quod illis majoris explanationis gratiâ addetur non erit superfluum. Lib. 6. Top. c. 2. Id dicitur superesse, sive redundare in definitione, quo sublato, ea, quæ remanet, oratio satis apertè rem declarat.
4. Sermo definitionis debet esse proprius, perspicuus, & sine ambiguitate significans.

I. *Quid sit?* R. METHODUS est instrumentum Logicum, ad rerum cognitionem facilius assequendam utile.

De METHODO duo notanda:

II. *Quotuplex sit?*
R. Methodus est vel

Cum illatione, seu Methodus proprie sic dicta, quæ est ipsa Demonstratio. Estque vel

Synthetica, quæ est demonstratio
dñ.
Analytica, quæ est demonstratio
ññ.

I. *Quid sit?* R. Ordo est habitus intellectus instrumentalis, quo res in disciplinis pertractandas ante vel post collocamus, ob meliorem illarum cognitionem.

2. *Quotuplex sit?*
Resp. vel

Sine illatione, quæ dicitur ORDO, de quo not.

Universalis, qui totam aliquam disciplinam respicit: Estque vel

Syntheticus, qui progreditur à principiis ad principiata. Hic locum habet in Scientiis.

Analyticus, qui à notione finis ad media per quæ finis acquiritur, progreditur. Hic locum habet in disciplinis practicis.

Particularis, qui tantum partem aliquam disciplinæ respicit.

3. *Regula*

1. Generalia præcedant & sequantur particularia.
2. A facilioribus, quantum fieri potest ad difficiliora fiat progressus.
3. Pars nulla desit, supersit, inutiliter repetatur.
4. Partes disciplinæ non tantum suo loco ponantur, sed etiam idoneis transitionibus connectantur.
5. Quod alicubi implicitè positum & alio considerandi modo, alibi evolvi potest explicitè, & diverso considerandi modo sine Tautologia. Non enim Battologiam ex nudis verbis æstimare, aut scientias ex literis aut syllabis metiri debemus.
6. Nihil ab objecto vel fine disciplinæ sit alienum.

Tractatus II. Partis Propriæ.

De Syllogismo Topico.

CAP. I.

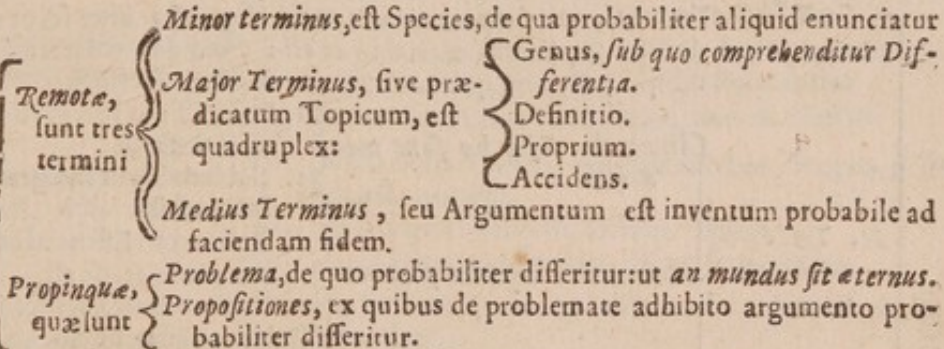
De Syllogismo Topico.

De SYLLOGISMO TOPICO quatuor notanda:

I. *Quid sit SYLLOGISMUS TOPICUS?* R. Συλλογισμὸς διαλεκτικός ἐστίν, ὁ ἐξ ἐνδοξῶν συλλογιζόμενος. I. Top.c.1. Syllogismus dialecticus seu Topicus est, qui ex probabilibus concludit. Id est, Cujus præmissæ sunt probabiles tantum : ut, *Omnis mater diligit filium, Hæc est mater, E. hæc diligit filium.*

II. *Quid sint PROBABILIA?* R. Ενδοξὰ ἔστι, τὰ δοκῶντα πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφοῖς, καὶ τέτοις, ἢ τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς μάλιστα γνωείοις, καὶ ἐνδοξοῖς. Probabilia sunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, atque his vel omnibus, vel pluribus, vel spectatissimis: ut, *parentes sunt honorandi.*

III. Partes Syllogismi Topici, quæ sunt vel

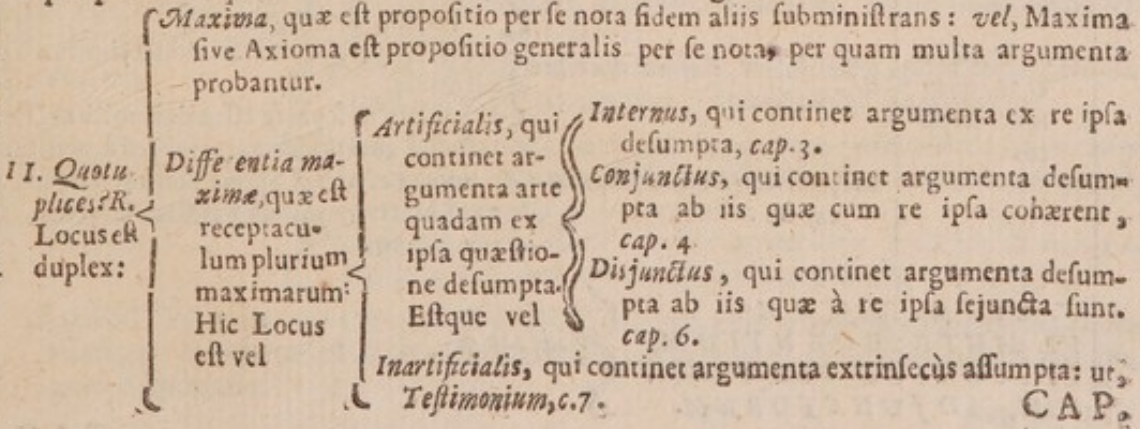
IV. Loci, ex quibus desumitur argumentum. Vide Cap. 2.

CAP. II.

De Locis Topicis in genere.

De LOCIS duo notanda:

I. *Quid sint?* R. Locus est sedes argumenti : vel, Locus est id, unde ad propositam quæstionem conveniens trahitur argumentum.

CAP. 2.

CAP. III.

De Locis internis.

- Loci interni sunt tres: *Locus*
- I. **DEFINITIONIS.** *Ejus maxima sunt hæc*
 1. Quicquid convenit definitioni convertit & definito: & quicquid non convenit definitioni, non convenit definito.
 2. Cui convenit definitio, eidem convenit definitum: & cui non convenit definitio, ei nec definitum.
 3. Si definitio definitioni convenit, etiam definitum definito convenit: Et si non convenit definitio definitioni, nec definitum definito convenit.
 - II. **DESCRIPTIONIS.** Hic Locus easdem habet maximas, quas Locus definitionis, mutato saltem nomine *Definitionis* in nomen *Descriptionis*.
 - III. **NOTATIONIS,** quando medius Terminus sumitur à Nomine. *Eius hæc est maxima:* De quocunque dicuntur aut negantur Notationes, de eodem quoque notata dicuntur aut negantur, & contrá.

CAP. IV.

De Locis Conjunctis.

- Loci conjuncti sunt octo: *LOCUS*
- I. **CONJUGATORUM,** quæ sunt nomina & verba ita affecta inter se, ut alterum ab altero denominativè deducatur. *Eorum maxima hæc est:* Cum quo cohæret unum conjugatorum, cohærent & reliqua; Et cum quo non cohæret unum, nec reliqua.
 1. Posito Toto Integrali ponuntur omnes partes necessariae.
 2. Sublato Toto integrali, aliqua saltem pars tolli potest.
 - II. **TOTIUS,** quod est triplex
 - Integrale. *Ejus hæc sunt maxima:*
 1. Posito toto Integrali ponuntur omnes partes necessariae.
 2. Sublato Toto integrali, aliqua saltem pars tolli potest.
 - Essentiale. *Ejus hæc sunt maxima:*
 1. Posito toto Essentiali omnes partes essentielles poni necesse est.
 2. Sublato toto essentiali omnes partes essentielles tolli necesse est.
 - Universale. *Ejus hæc sunt maxima:*
 1. Posito toto Universalis, vel Genere, ponitur aliqua pars subjecta, vel species, *sed indeterminate.*
 2. Sublato toto universalis, tolluntur omnes partes subjectæ.
 - III. **PARTIUM** quæ sunt triplices
 - Integrales. *Earum maxima sunt hæc:*
 1. Positis omnibus partibus integrantibus (*inter se unitis & aptè dispositis*) ponitur Totum.
 2. Sublatâ quacunque parte integrali, tollitur Totum, *ut integrum est.*
 - Essentiales. *Earum maxima sunt hæc:*
 1. Positis partibus essentialibus ponitur Totum essentialis.
 2. Sublatâ unâ parte essentiali tollitur Totum.
 - Subjectivæ. *Earum maxima sunt hæc:*
 1. Positâ quacunque parte subjectâ, ponitur Totum: *vel* positâ Specie ponitur Genus.
 2. Sublatis omnibus partibus subjectis, tollitur Totum.
 - IV. **CAUSARUM.**
 - V. **EFFECTORUM.**
 - VI. **ANTECEDENTIUM.**
 - VII. **CONSEQUENTIUM.**
 - VIII. **ADJUNCTIVARUM.**
- } *Vide cap 5.*

CAP. V.

De Locis Causarum, Effectorum, Antecedentium, Consequentium,
& Adjunctorum.

Sequuntur reliqui Loci conjuncti: LOCUS.

CAUSARUM, quæ sunt quatuor:	Efficiens, à qua aliquid fit. <i>Ejus maxime sunt hæc:</i>	{	1. Positâ causâ proximâ sufficienti & non impeditâ in actu, ponitur effectus, & sublatâ causâ tollitur effectus.
			2. Qualis causa talis est effectus, <i>valet in univocis.</i>
			3. Quicquid est causa causæ, est etiam causa causati. <i>Valet si causa & effectus necessariò à se invicem dependant</i>
			4. Positâ causâ conservante res salva esse potest.
			5. Positâ causâ corrumpente non impeditâ, sequitur corruptio.
			6. Cujus generatio per se bona, ipsum bonum; cujus mala, ipsum malum.
			7. Cujus corruptio per se bona, ipsum malum; cujus mala, ipsum bonum,
Materia ex qua res est. <i>Ejus maxime sunt:</i>	{	1. Positâ materiâ, fieri potest effectus. <i>Supple, quantum est ex parte materie.</i>	
		2. Sublatâ materiâ (<i>necessaria</i>) non potest fieri effectus.	
		3. Sublatâ materiâ permanente, tollitur effectus.	
		4. Si materia transiens non fuerit, non est effectus.	
Forma, per quam res est. <i>Ejus maxime sunt:</i>	{	1. Positâ causâ formali, ponitur effectus. <i>Supple, si sit conjuncta materia.</i>	
		2. Sublatâ causâ formali, tollitur effectus.	
		3. Cujus forma præstantior, ipsum præstantius.	
Finis, cujus gratiâ aliquid fit? <i>Ejus maxime sunt</i>	{	1. Cujus Finis bonus, ipsum bonum; cujus malus, ipsum malum.	
		2. Obtento fine, cessant media; <i>nisi tamen iisdem mediis conservandus sit.</i>	
		3. Positâ intentione finis, eligenda sint media.	

EFFECTORUM. Eorum maxime sunt hæc: {
 1. Posito effectu, necesse est causam esse vel fuisse.
 2. Quorum effectorum efficientia bona sunt, ipsa sunt bona, & quorum mala, ipsa mala.

ANTECEDENTIUM. Antecedens est duplex; {
Unum, ex quo necessariò sequitur aliud, sive ratione attributionis, sive ratione temporis. *Ejus hæc est maxima*, Posito antecedente, necesse est poni consequens.
Alterum, quod necessariò dandum, si aliud dandum: *Ejus hæc est maxima*, Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

CONSEQUENTIUM. Consequens est duplex; {
Unum, quod necessariò ex alio sive ratione attributionis, sive ratione temporis sequitur. *Ejus hæc est Maxima*, Sublato consequente, necesse est ut tollatur antecedens.
Alterum, quod necessariò requirit antecedens. *Ejus hæc est maxima*, Posito consequente, necesse est poni antecedens.

ADJUNCTORUM seu **CIRCUMSTANTIUM**, quæ cum re quidem cohærent, sed tamen necessariò. *Eorum hæc est Maxima.* Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est rem esse, quam circumstant.

CAP. VI.

De Locis Disjunctis.

I. SIMILIUM, quæ analogiam quandam inter se habent. *Eorum Maxima hæc est*: Similium eadem est ratio. *Vel*: De similibus idem esto iudicium.

Rei, quæ duæ res inter se in
ex superantia conferuntur
Ejus Maxime nonnullæ sunt.

1. Quod sua naturâ tale est, magis tale est, quàm quod per participationem.
2. Quod propter se expetitur, præstantius est eo, quod propter aliud.
3. Quod simpliciter omnibus bonum est, melius est, quàm quod alicui tantum.

Loci DISJUNCTI sunt quinq;: LOCUS

II. COMPARATORUM, Comparatio est duplex

Probabilitatis, quæ duo
in probabilitate inter
se conferuntur: *Estq;*

PARIUM, quæ parem probabilitatem habent. *Eorum Maxima hæc est*: Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam, quæ æquè probabilis, vera erit aut falsa.

MAJORUM, quæ majorem probabilitatem habent. *A majori ad minus argumentamur tantum negativè, juxta hanc Maximam.* Si id non inest quod magis videtur in esse, neque id inerit quod minus videtur in esse.

MINORUM, quæ minorem probabilitatem habent. *A minori ad majus argumentamur affirmativè tantum, juxta hanc Maximam:* Si id inest, quod minus videtur inesse, etiam inerit, quod magis videtur inesse.

III. DISSIMILIUM, quæ nullam inter se analogiam habent. *Eorum Maxima hæc est*: Dissimilibus dissimilia conveniunt.

IV. OPPOSITORUM, *Eorum Maxime generales sunt*

1. De quo affirmatur unum oppositorum, de eo negatur alterum.
2. Quot modis sumitur unum oppositorum, tot modis etiam alterum.
3. Oppositorum, in quantum sunt opposita, opposita est ratio.
4. Opposita juxta se posita magis elucescunt.

V. REFUGNANTIUM. *Eorum Maxima hæc est*: Cui convenit unum ex repugnantibus, non convenit alterum, vel reliqua.

CAP. VII.

De Loco authoritatis.

Testimonium est vel

DIVINUM. *Ejus hæc sunt Maxime*

1. Dato testimonio divino res certa est.
2. Testimonium divinum præponendum est humano.
3. In articulis fidei & affirmativè & negativè concluditur authoritate divina.

HUMANUM. *Ejus hæc sunt Maxime*

1. Probato artifice in arte est credendum, *nisi vel manifesta ratio, vel experientia, vel alius artifex æquè peritus contrarium testetur.*
2. Plurimorum testimonium præfertur testimonio paucorum.
3. Ex humana authoritate negativè argumentari non licet.

Tract.

Tractatus III. Partis Propriæ.

De Syllogismo Sophistico.

CAP. I.

De Syllogismo Sophistico in genere.

I. *Quid sit?* R. Εἰσιτικός δὲ ἐστὶ συλλογισμὸς, ὃ ἐκ φαινομένων ἐκδέξων, μὴ ὄντων δὲ. Καὶ ἰς τὴν ἐκδέξων, ἢ φαινομένων ἐκδέξων φαινομένου. I. Top. c. I. Litigiosus est Syllogismus ex iis, quæ videntur probabilia, non sunt autem: vel qui ex probabilibus, aut ex iis, quæ videntur probabilia, est apparens. Id est, Syllogismus litigiosus five Sophisticus est, qui habet præmissas tantum apparenter probabiles, vel consequentiam apparenter tantum probabilem, vel utrumque. Ad σέσημα revocatur autem ψευδογράφημα Syllogismus pseudographus est, qui fit ex propriis disciplinæ sumptionibus non veris. Id est, qui constat principiis alicujus scientiæ malè intellectis.

2. *Quotuplex sit?* R. Triplex, peccat enim vel

Materiâ tantum: ut, *quicquid non caret oculis, habet oculos. Lapis non caret oculis. E. Lapis habet oculos.*

Formâ tantum: ut, *O. mater diligit filium. O. pater diligit filium. E. O. pater est mater.*

utraq;: id est, materiâ & formâ simul: ut, *Quicquid non perdidisti, habes. Sed aurum habes. E. aurum non perdidisti.*

1. ἐλεγχ. REDARGUTIO. Meta Redargutionis est prænegatio concessio, vel præconcessi negatio in eadem disputatione: ut, *si respondens negaverit dormientem videre, & postea cogatur concedere, quia dormiens habet visum.*

2. ψεῦδος. FALSUM. Meta falsi est concessio manifestè falsi, vel negatio manifestè veri: ut, *si cogatur respondens admittere, hominem habere alas, quia eas non amisit.*

III. *Quot sint Metae seu Fines Sophistarum?* R. Quinque.

3. παραδόξον. SOLOECISMUS. Meta Solœcismi est incongrua locutio: ut *si respondens cogatur admittere hanc locutionem. O. mulier est sensitivus, propter hoc argumentum: O. homo est sensitivus. O. mulier est homo. E. O. mulier est sensitivus.*

5. ἀδολογία. NUGATIO. Meta Nugationis est ejusdem vocis inutilis respectio: ut, *si quis cogatur sic loqui: Aliquis nasus est nasus simus, ubi inutiliter nasus repetitur, propter hoc argumentum: O simus est nasus simus. Aliquis nasus est simus. E. Aliquis nasus est nasus simus.*

IV. *Elenchi Sophistici seu Fallaciæ. Vide cap. 2.*

V. *Ratio solvendi Elenchos Sophisticos. Vide cap. 3.*

FALLACIÆ vel sunt

Ἐξ ἧς πέντε λέξιν, In dictione. Earum sunt sex :

Ἐξ ἧς ἑπτὰ λέξιν. Extra dictionem. Earum sunt septem

1. ὁμωνυμία. FALLACIA ÆQUIVOCATIONIS, quando vox æquivoca æquivocè sumitur: ut, *O. canis latrat. Sidus cæleste est canis. E. Sidus cæleste latrat.*
2. ἀμβιβολία. FALLACIA AMPHIBOLIÆ, quando oratio in vario sensu accipitur: ut, *Qui arat littus, scindit terram. Qui operam perdit, arat littus. E. Qui operam perdit, scindit terram.*
3. σύνθεσις. FALLACIA COMPOSITIONIS, quando conjunctim accipiuntur, quæ divisim erant accipienda.
4. διαίρεσις. FALLACIA DIVISIONIS, quando divisim accipiuntur, quæ conjunctim erant accipienda: ut, *duo & tria sunt paria & imparia. Duo & tria faciunt quinque. E. Quinque sunt paria & imparia.*
5. πρῶτον ἄκουσον. FALLACIA ACCENTUS, quando diversitas est in compositione vocis, spiritu, literâ, quantitate, gestu orationis, tono, &c. ut *si sumatur qui es, pro qui es: ara, pro hara, equus pro æquus.*
6. ὁμοίωμα λέξεως. FALLACIA FIGURÆ DITIONIS, quando aliquid alicui propter similitudinem dictionum tribuitur, quodtribuendum non erat: ut, *frons est generis masculini. Ergo, & frons.* Huc referuntur etiam fallaciæ ex confusione diverforum prædicamentorum.

1. παρὰ τὸ συμβεβηκός. FALLACIA ACCIDENTIS, quando alicui per se tribuitur id, quod ei per accidens tantum competit; ut, *si vinum malum voces per se, quia homines reddit insanos.*
2. παρὰ τὸ πῶς ἁπλῶς λεγόμενον. FALLACIA A DICTO SECUNDUM QUID AD DICTUM SIMPLICITER, quando id, quod saltem secundum quid verum est, accipitur simpliciter: ut, *imago est homo pictus, E. est homo.*

1. παρὰ τὸ πῶς τὸ ἐλέγχον ἀπορίαν. FALLACIA IGNORATIONIS ELENCHI, quando pro veris contradictoriis habentur, quæ tamen non sunt: ut, *cælum tegit omnia. E. seipsum tegit.*

4. παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. FALLACIA PETITIONIS PRINCIPII, quando probatur idem per idem, vel per aliud obscurius aut æquè obscurum: ut, *cras erit æquè nocturnum, quia nox diei æquabitur.*

5. παρὰ τὸ ἐπόμενον. FALLACIA CONSEQUENTIS, quando converti existimamus ea, quæ converti non possunt: ut *O. homo est animal. E. O. animal est homo.*

6. παρὰ τὸ μὴ αἰτιώσασθαι. FALLACIA SECUNDUM NON CAUSAM UT CAUSAM, quando falsitas conclusionis, proveniens ex una præmissa falsa, attribuitur alteri præmissæ veræ, quæ causa non est: ut *extermi-nandus est usus pecuniæ, quia homines avari pecunia abutuntur.*

7. παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν. FALLACIA SECUNDUM PLURES INTERROGATIONES, quando ad plures interrogationes petitur responsio una, tanquam si esset una interrogatio; ut, *si petat Sophista, homo & lapis sunt ne animal.*

CAP. III.

De Solutione Fallaciarum.

1. Per INFICIATIONEM, cum vel ambas præmissas, vel alterutram rejicimus, earum probationem (*si opus est*) petentes.
2. Per DISTINCTIONEM, cum alterutram præmissarum, vel ambas ambiguas esse ostendimus.
3. Per INSTANTIAM, quando universali propositioni singularem contrariam opponimus.
4. Per CONCESSIONEM, quando totum argumentum concedimus, tanquam id quod nobis non obest.
5. Per INVERSIONEM, quando argumentum contra nos illatum in adversarium retorquemus.

Generalis. Quintupliciter responderi potest

Ratio solvendi Elenchos Sophisticos est, vel

Fallaciæ in dictione

1. *Elenchus Equivocationis & Amphibolæ* solvuntur, per distinctionem, ostendendo ambiguitatem.
2. *Elenchus Compositionis & Divisionis* solvuntur separando sensum divisum à composito, & ostendendo, uter verus sit vel non.
3. *Elenchus Accentûs* solvitur distinctione, ostendendo accentûs vel scripturæ diversitatem.
4. *Elenchus figuræ dictionis* solvitur, ostendendo diversitatem inter ea, quibus eadem accidere videbantur.

Specialis. Hic considerandæ sunt,

Fallaciæ extra dictionem

1. *Elenchus Accidentis* solvitur, distinguendo inter id, quod alicui per se, & quod per accidens convenit.
2. *Elenchus à dicto secundum quid ad dictum simpliciter* solvitur, distinguendo id quod est simpliciter, ab eo quod est secundum quid, sive ex parte verum.
3. *Ignoratio Elenchi* solvitur, ostendendo defectum veræ oppositionis secundam regulas illius.
4. *Petitio principii* solvitur, ostendendo vanitatem seu nullitatem probationis.
5. *Elenchus Consequentis* solvitur, negando consequentiam & addendo rationem, cur propositio converti non possit.
6. *Elenchus secundum non causam ut causam* solvitur, negando causam falsam, & adducendo causam veram.
7. *Elenchus plurium Interrogationum* solvitur, non respondendo una responsione ad plures interrogationes, sed distinctè ad singulas.

NOTA.

Ne usitata Peripateticorum methodus interrumpatur ex Dialectica Philippi Dn Trien duos Tractatus, quorum 1. de Terminorum Varietate. 2. Suppositione, sub finem adjicere placuit.

DE TERMINO SIMPLICI II. not.

I. Quid sit? R. TERMINUS est, in quem resolvitur propositio, ut prædicatum, & de quo id prædicatur. Subjectum & prædicatum vocantur Termini, quia sunt extrema propositionis. Hinc Copula non est Terminus, quia non est extremum, sed inter extrema ponitur.

1. vel

- SYNCATEGOREMATICUS, est vox quæ per se nihil significat, aliis tamen juncta illis certum significandi modum tribuit: ut, *omnis, nullus, utinam, &c.*
- CATEGOREMATICUS, est vox, quæ per se aliquid significat, nec ullum includit syncategorema: ut, *homo.*
- MIXTUS, qui categorema & syncategorema includit: ut *nemo*; continet enim significationem harum duarum vocum: *nullus homo.*

2. vel

- SIMPLEX, qui sic dicitur Tripliciter
 - VOCE TANTUM, est unica dictio pluribus æquivalens: ut *nemo* æquivaleret his duabus, *nullus homo.*
 - SIGNIFICATIONE TANTUM, qui componitur quidem ex pluribus dictionibus, sed quæ significatione uni æquivalent: *corpus animatum &c.* Hic Terminus absolutè à Dialecticis vocatur Simplex.
 - VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui est una dictio simplicis significationis: ut *homo.*

2. vel

- COMPLEXUS, qui sic dicitur Tripliciter
 - VOCE TANTUM, idem est quod simplex significatione tantum: ut *corpus animatum.*
 - SIGNIFICATIONE TANTUM, idem est quod simplex voce tantum; ut *nemo.*
 - VOCE & SIGNIFICATIONE SIMUL, qui componitur ex pluribus dictionibus habentibus etiam compositam significationem: ut, *homo albus.*

II. Quotuplex sit? R. Terminus est

3. vel

- ABSTRACTUS, qui significat solam formam, non autem subjectum, ut *albedo*, tantum enim significat albedinem quæ est forma, non autem rem affectam albedine, quæ est subjectum. FORMA hic est omne illud quod alteri aliquam determinationem seu appellationem tribuit: ut *albedo*, respectu lactis est forma. SUBJECTUM hic est omne illud, quod ab altero aliquam denominationem seu appellationem suscipit: ut, lac respectu albedinis, quia ab illa suscipit denominationem *albi*.

3. vel

- CONCRETUS, qui formam & subjectum significet. Estque vel
 - DENOMINANS INTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo est forma per ipsum significata: ut *album.*
 - DENOMINANS EXTRINSECE, qui tribuitur ei, in quo non est forma per ipsum significata: *videri*, vel *visum esse.* Talia sunt omnia verba & participia passiva significantia actiones animæ: Item pleraque verba & participia activa significantia alias actiones: ut *illuminans &c.*

4. Vide pag. consequ;

4. vel
CONNOTATIVUS, qui significat formam quasi adjacentem : ut, *album* &c. significare formam quasi adjacentem est significare adjectivè. Itaque sola adjectiva sunt connotativa; vel quæ significat per modum adjectivorum: ut, *dominus servus*, &c. Terminus connotativus duplex habet significatum, **MATERIALE**, quod est subjectum formæ nomine connotativo expressæ; Hoc significatur in recto. Et **FORMALE**, quod est forma nomine connotativo expressa: Hoc significatur in obliquo, id est, in *explicatione termini significantis ponitur in casu obliquo.*

ABSOLUTUS, qui non significat Formam quasi adjacentem. Id est, non adjectivè: ut *homo.*

VOCE TANTUM, quod cum aliquo abstracto convenit initio dictionis, sed ab eo differt formali significatione: ut, *somnolentus*, respectu hujus abstracti *somnus.*

5. vel
DENOMINATIVUS, idem est quod connotativus. **DE-NOMINATIVUM** est triplex

SIGNIFICATIONE TANTUM, quod cum aliquo abstracto convenit tantum significatione non voce: ut, *probus*, respectu hujus nominis *virtus.*

VOCE ET SIGNIFICATIONE SIMUL, quod cum aliquo abstracto convenit significatione, & initio dictionis, sed finali terminatione distinguitur: ut, *albus*, respectu hujus abstracti *albedo.*

Denominans est abstractum respondens termino denominativo, seu connotativo: ut, *album* est denominativum, *albedo* denominans. Denominativo & denominanti respondet. Denominatum, quod est subjectum formæ, de quo vox denominativa accidentaliter dicitur: ut, *corvus* est denominativum *nigri.*

6. vel
UNIVOCUS, qui pluribus tribuitur in eadem significatione: ut, *homo* comparatione *Johannis & Petri.* Terminum aliquem pluribus tribui in eadem significatione inde cognosci potest, si ei respondeat in mente idem conceptus, id est, si ejus significatum eodem semper modo concipiatur, quod fit, quando eadem explicatio semper illi potest accommodari.

ÆQUIVOCUS, qui pluribus tribuitur in diversa significatione. Estque vel

PURE ÆQUIVOCUS, qui plura æquè primò significat: ut, *canis*, respectu canis domestici & cœlestis.

ANALOGUS, qui plura non æquè primò significat, sed unum primariò, alterum secundariò: ut, *homo*, respectu hominis veri & picti.

7. Termini ad se invicem comparari possunt quatuor modis

1. repugnantes. **TERMINI REPUGNANTES** sunt, qui de se invicem universaliter negari possunt: ut, *homo & brutum.*
2. Ut convertibiles. **TERMINI CONVERTIBILES** sunt, qui universaliter de se invicem affirmari possunt: ut, *homo & risibilis.*
3. Ut magis & minus communes. **TERMINI ILLI HABENT SE UT MAGIS ET MINUS COMMUNES**, quorum unum potest de altero universaliter affirmari, sed non contrà: ut, *animal* est terminus magis communis quàm *homo.*
4. Ut excedentes & excessi. **TERMINI ILLI HABENT SE UT EXCEDENTES ET EXCESSI**, quorum neuter de altero potest universaliter affirmari vel negari; sed tantum particulariter: ut, *homo & albus.*

Terminus generaliter acceptus est

2. *Quid sit Suppositio?* R. SUPPOSITIO est usurpatio vocis in oratione positæ pro aliquo: ut hîc, *Omnis homo est animal*, vox illa *homo* usurpatur pro Johanne, Petro & reliquis hominibus. Suppositio aliter vocari solet *acceptio vocis*.

II. *Unde dicta sit suppositio?* R. Ex eo, quod vox in oratione plerumque supponatur, id est, substituatur in locum alterius, nempe rei per ipsam significatæ: Cùm enim, ut ait Aristoteles, res ipsas expromere, aut in disputationem aut colloquium adducere non possumus, vocibus loco rerum utimur, & in harum locum illa subrogamus; sicut ad numerandum calculis æneis pro nummis aureis uti mercatores solent. Interdum tamen vox accipitur pro seipsa, quo casu non substituatur in locum alterius. Dicitur tamen etiam tunc supponi, extensâ verbi illius significatione ad quamcunque vocis acceptionem.

MATERIALIS, quæ est acceptio vocis pro seipsa: ut cùm dico, *Homo est dictio dissyllaba*, vox *homo*, accipitur pro seipsa, id est, pro ipsamet voce, non autem pro significato. Dicitur etiam, *technica*, & indicatur duabus notis: Una est articulus græcus τὸ, id est, *illud* ut τὸ *animal*, q̄. dicas illa vox *animal*. Altera est particula *li*, ut *li animal* quæ particula æquivalet articulo græco.

SIMPLEX, quæ est acceptio vocis pro suo immediato significato tantum: Id est, pro natura communi vel conceptu communi. Ita sumi dicitur Subjectum hujus enunciationis, *homo est universale*; non enim significatur quòd Johannes vel Petrus vel quispiam alius homo singularis sit universale, hoc enim falsum est, sed quòd homo in communi sit universale.

III. *Quotuplex sit?*
R. Triplex est generatim Suppositio

PERSONALIS, de qua not:

1. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO PERSONALIS est acceptio vocis pro mediato significato, id est, pro inferioribus vel denominatis. Sic accipitur Subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*, accipitur enim pro Johanne, Petro, &c. item subjectum hujus, *Omne album est substantia*, accipitur enim pro pariete, nive, &c.

2. *Regula.* Omnis vox, cui præponitur vel præponi potest, manente eodem sensu, aliquod signum, accipitur personaliter.

3. *Species suppositionis personalis*, quæ passim absolute vocantur Species suppositionis. *Vide pag. seq.*

IV. *Regula.* Vid. pag. seq.

I. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO UNIVERSALIS; est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulativè enumerandis. *Id est*, per conjunctionem copulativam copulativè sumptam, hoc est, connectentem integras enunciationes. Ita sumitur Subjectum hujus propositionis, *Omnis homo est animal*, sic enim explicatur *Johannes est animal*, & *Petrus est animal*, &c. ubi conjunctio copulativa, &, connectit integras enunciationes.

Universalem de qua tria not.

2. *Quotuplex?* R. Suppositio univ. est

- 1. vel } UNIVERSALIS ABSOLUTA, ubi nulla intelligitur exceptio.
- } UNIVERSALIS ACCOMMODA, ubi aliqua intelligitur exceptio: ut hic, *Cælum tegit omnia*, sc. præter se.
- 2. vel } UNIVERSALIS PRO GENERIBUS SINGULORUM, per quam vox accipitur pro omnibus generibus seu speciebus, non autem pro omnibus individuis. Hoc modo sumitur Subjectum illius propositionis: *Omne animal fuit in arca Noe.*
- } UNIVERSALIS PRO SINGULIS GENERUM, per quam vox sumitur pro omnibus suis individuis.

3. *Regule*

- 1. Subjectum enunciationis universalis affirmativæ sumitur universaliter.
- 2. Utrumq; extremum enunciationis universalis negativæ, & prædicatum particularis negativæ sumitur universaliter.

Copulatam, de qua not.

- I. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO COPULATA, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis copulativè enumerandis. *Id est*, per conjunctionem copulativam copulativè sumptam: hoc est, non connectentem integras enunciationes, sed terminos simplices. Ita sumitur Subjectum hujus propositionis, *omnia Elementa sunt quatuor.*
- 2. *Regula*, Subjectum propositionis, cujus prædicatum est vox numerum significans, sumitur copulativè.

Determinatam de qua not:

- I. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO DETERMINATA, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctivè enumerandis. *Id est*, per conjunctionem disjunctivam disjunctivè sumptam, hoc est, connectentem integras enunciationes.
- 2. *Regula*. Utrumq; extremum propositionis particularis aut indefinitæ affirmativæ, subjectum negativæ, sumitur determinatè.

Confusam, de qua not:

- I. *Quid sit?* R. SUPPOSITIO CONFUSA, est acceptio vocis pro inferioribus vel denominatis disjunctivè enumerandis. *Id est*, per conjunctionem disjunctivam disjunctivè sumptam, hoc est, connectentem simplices terminos, non verò integras enunciationes.
- 2. *Regula*, Prædicatum propositionis universalis affirmativæ sumitur confusè.

IV. *Regule*

- 1. In argumentatione non licet mutare genus acceptionis. *id est*, non licet unam & eandem vocem semel accipere materialiter, & semel simpliciter vel personaliter, &c.
- 2. Non licet procedere à non distributo ad distributum. *id est*, non licet aliquem terminum, qui in antecedente non sumitur universaliter, ponere in consequente universaliter sumptum.

Suppositio personalis dividitur in

PRÆCEPTA
ETHICÆ,
SIVE
PHILOSOPHIÆ
MORALIS

Ex Aristotele, aliisque probatis Auctoribus colle-
cta, & adjuvandæ memoriæ causâ
TABULIS Synopticis
inclusa.

à M. JOHANNESTIERIO.

Editio Quarta.

CANTABRIGIÆ,

Ex Officina Rogeri Daniel, almæ Academiæ Typographi.

Anno Dom. 1647.

*Perillustribus & Generosissimis Comitibus
& Dominis,*

Dn. Christiano Gunthero, *juniori.*

Dn. Anthonio Gunthero,

Dn. Ludovico Gunthero, *juniori,*

Fratribus Germanis.

*Perillustris & Generosissimi Comitis
ac Domini,*

Dn. Christiani Guntheri Filiis, Sacri Romani
Imperii Quatuorviris, Comitibus in *Schwartzburg*
& *Hohnstem*, Dominis in *Arnstadt*, *Sondershausen*, *Leu-*
tenberg, *Lohra* & *Klettenberg*, &c.
suis clementibus ;

Has Tabulas Ethicas

submissè ac devotè

offert & consecrat

M. JOHANNES STIER.

Proœmium.

De Natura & Constitutione Ethicæ.

DE NATURA & CONSTITUTIONE ETHICÆ V. not.

1. Ἐτυμολογία. Ethica dicitur ἀπὸ τῆς ἠθικῆς, à consuetudine, seu assuefactione, propterea quod consuetudine, id est, crebro usu & assiduo exercitio mores induamus & conformemur; vel dicitur ἀπὸ τῆς ἠθῶν, à moribus, propterea quod circa mores ad honestatem informandos & efformandos tota occupata.

1. Nomen. circa quod duo obler.

Generaliter, pro tota Philosophia practica, cujus ambitu Ethica specialiter sic dicta, & Politica, & Oeconomica comprehenduntur.

2. Ὁρασημολογία. Vocabulum ETHICÆ sumitur dupliciter

Specialiter, pro prima Philosophiæ practicæ parte, quæ generalia de virtute & Summo bono præcepta explicat. In qua significatione hoc loco accipitur. Dicitur etiam Philosophia moralis, item civilis, doctrina de moribus.

2. Quid sit? R. ETHICA est prudentia hominem ita virtutibus informans, ut summo fruatur bono, Prætorius in proœm. Theatr. Eth. vel ETHICA est practicæ Philosophiæ pars absoluta de summo hominis civilis bono assequendo. Donaldsonus l. I Synopsis. Philos. Mor. c. I.

3. Subjectum, sive Objectum est homo, quatenus civiliter beandus, h. e. quatenus homo bono privatus est, & eidem recipiendo aptus. Idoneus auditor hujus disciplinæ non potest esse quivis, cujus ætas aliarum disciplinarum capax est, sed ille demum, qui præterea etiam rectè natus & educatus est; ut non tantum aliquod discrimen honestorum & turpium jam norit, sed & assuefactus non nihil sit ad animi effectus refrænandos. Horneus l. I. civilis doct. de moribus c. 2. § 8.

4. Finis, qui est vel

Primarius, est vel

Internus, est hominem bonis moribus seu virtutibus informare, vel instruere intellectum, quomodo is appetitum possit ac debeat regere.

Externus, est summa hac in vita felicitas sive Summum Bonum.

Secundarius seu usus Ethica prodest

1. Homini, quoad seipsum, ut homo seipsum cognoscat.

2. Homini, quoad alios, ut cum iis vivat justè, amicè, honestè, liberaliter, &c.

3. Aliis scientiis & facultatibus. Ubi desinit Ethicus, ibi incipit Ictus.

5. Diviso. Partes Ethicæ sunt duæ

1. Ἐυδαιμονολογία, quæ agit de fine, nempe de beatitudine seu Summo Bono vid. pag 2.

2. Ἀρετολογία, quæ agit de virtutibus seu mediis ad Summum Bonum ducentibus. vide pag 4.

Pars I. Philosophiæ Moralis.

De Summo Bono.

CAP. I.

De appellationibus & proprietatibus Summi Boni.

I. *An sit?* R. Esse ex omnibus bonis, quæ in hac vita obtingere nobis possunt, unum aliquod summum, necesse est: Cùm enim non tantùm omnis actio cum ratione suscepta propter certum finem sit, sed etiam finium illorum unus propter alterum, oportet, ut in uno tandem omnia studia & actiones nostræ desinant, quod sit finis omnium, id est, ad quod omnia referantur cætera, ipsum autem aliò nusquam, nisi in infinitum abeat, frustra; nobis natura indidisset boni appetitum, nihil enim esset, in quo ille acquiesceret. *Hortensius l. 1. c. 3. sect. 8*

II. *Appellationes quæ sunt vel*

- Græce:* dicitur
- 1 *εὐδαιμονία*, à bono dæmone.
 - 2 *εὐζωία*, beata vita.
 - 3 *εὐτυχία*, bona fortuna, quâ commodè quis carere nequit.
 - 4 *μαρτυροῦς*, ab adjuncta lætitia.
 - 5 *εὐπραξία*, proba actio.
 - 6 *τὸ ἀγαθόν*, bonum.

Latine: Dicitur felicitas, beatitudo, summum bonum, finis hominis, beata vita sc. civilis.

De SUMMO BONO VII. not.

III. *Proprietates. Summum bonum est*

- 1 *οἰκεῖον ἀγαθόν*, Bonum proprium & domesticum, *1 Ethic. 3.* quod particeps hujus boni non ab aliis petere cogatur, sed sibi habeat, eoque pro lubitu utatur.
- 2 *δυσκίνητον*, difficulter mobile, *1 Ethic. 3.* Natura videlicet bonum est & constans, quod bonum virum firmiter consistere facit.
- 3 *κοινωνικόν*, sui communicativum, *1 Ethic. 1.* Quo enim latius extenditur bonum & communicatur, eo melius est.
- 4 *αὐταρκές*, se ipso contentum, *1 Ethic. 5* Non enim quærit aliud extra se bonum.
- 5 *δι' αὐτὸ ἀγαπητόν*, propter se expetibile, *1 Ethic. 13* Alterius enim causa, si quærat, non erit summum.
- 6 *πρακτικόν*, agibile, *1 Ethic. 4.* quia hominis studio & labore comparatur.
- 7 Non dormientis ac otiosi.
- 8 *μη βίαιον*, non violentum, *1 Ethic. 3* per violentiam hic intelligimus vim & fraudes, à quibus sit alienissimum.

IV. *Quid sit?* vide cap. II.

V. *Causa efficiens* } vide cap. III.

VI. *Subiectum.* }

VII. *Accidentia*, quæ ad existentiam & ornatum S. B. faciunt. vide cap. IV.

CAP. II.

Quid sit Summum Bonum.

- 1. Neq; in voluptate sc. corporis, quia
 - 1. Summum Bonum est homini proprium. Voluptas non est homini propria, sed & brutis competit.
 - 2. Voluptas est violentia, tum ratione originis tum ratione operationis.
 - 3. Voluptas non est constans & perpetua.
- 2. Neq; in honore, quia
 - 1. Honor non est in ejus potestate cui defertur, sed illius, qui eum alteri defert. Felicitas verò in nostra potestate esse debet.
 - 2. Summum bonum expetitur propter se. Honor autem non expetitur propter se, sed propter virtutem, & ejusdem testimonium.
- 3. Neq; in divitiis, quia
 - 1. Divitiæ non per se expetuntur, sed ejus, quem in vita præstant, usus gratiâ.
 - 2. Felicitas est bonum stabile & firmum. Divitiæ verò faciliè eripiuntur aut auferuntur.
- 4. Neq; in idearum contemplatione, quia
 - 1. Quærimus bonum practicum, non contemplativum.
 - 2. Etiam mali speculari valent ideas, quod de S. Bono affirmare non possumus.
- 5. Neq; in virtutis habitu, quia
 - 1. Bonum est perfectissimum, cui nihil addi potest. Sed habitui virtuoso aliquid addi potest sc. operatio.
 - 2. Habitus virtutis etiam inesse potest otioso & dormienti: quibus tamen non competit felicitas.

Ἀποφατικῶς, SUMMUM BONUM consistit

Καταφατικῶς, SUMMUM BONUM positū est in actione secundum virtutē optimam & perfectam in vita perfecta. ἡ εὐδαιμονία ἐστὶν ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς κατ' ἀρετὴν ἀρίστην καὶ τελειοτάτην, ἐν βίῳ τελείῳ. Summum Bonum est operatio sive actio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta. 1. Ethic. Nicom. 7.

Quid sit Summum Bonum explicatur tum.

Seq; Summi Boni.

CAP. III.

De Causa efficiente & Subjecto Summi Boni.

- Remota, est Deus Opt. Max. à quo omnia bona. Si quod enim aliud Deorum minus est inter homines, multò magis Summum Bonum erit θεόσδοτον ἢ θεόπεμπτον.
- Proxima, est assuefactio & disciplina: hoc pacto enim virtus paratur. Hinc Summum Bonum μαθητὸν καὶ ἐδίδον rectè vocatur.
 - 1. Beatitudo non est bestiarum, sed hominum, qui secundum virtutem perfectè agunt.
 - 2. Felicitas moralis non est mortuorum, sed viventium. Unde homo hac in vita potest esse beatus.
 - 3. Animal irrationale & actu & potentia expers est hujus beatitudinis: infans verò actu tantum.
 - 4. Miseria & beatitudo practica in eodem subjecto nequeunt simul consistere.

Causa efficiens, quæ vel

Subjectum, de quo quatuor not.

CAP. IV.

Accidentia {
 Primaria, } Animi, ut bona conscientia, quæ consistit in tranquillitate animi & lætitia
 quæ vel } cordis.
 Corporis: ut Sanitas. Oportet ut & corpus valeat & alimentum & cetera suppe-
 tant, inquit Aristot. 10. Ethic. 8.
 Secundaria, quæ in externis bonis consistunt; ut, bona fama, honor, amici, divitiæ. (Virtutis
 actio, in qua consistit Summum Bonum, non excludit illa, quæ instrumenta quasi sunt &
 materia talium actionum: Nam actio illa perfici nequit sine aliquibus saltem fortunæ
 bonis, & impeditur sæpe ab adversitatibus. Aliud itaque est Summum bonum non posse
 esse sine bonis fortunæ; Aliud Summum bonum esse bona fortunæ. Horneius lib. 1.
 cap. 8. sect. 5.)

Pars II. Philosophiæ Moralis.

De Virtute.

CAP. I.

De Virtute in communi.

1. Ἐτυμολογία. Virtus non à vi seu violentia, sed à viro nomen habet, Cic. l. 1. Tusculan. quæst. Græcis dicitur ἀρετὴ vel ἀπὸ τοῦ αἰρεῖν, à tollendo, quia homines ad summa & maxima elevat & extollit, vel ab ἀρέσκω, placeo, qs. ἀρεσὸς, vel ab ἐργῶ, amo, qs. ἐργῆ, vel ab αἰρέομαι, eligo, qs. αἰρετὴ, vel ἀπὸ τοῦ αἰρεῖω, à Marte, id est, bello, quia in bello virtutis vis præcipuè elucet.

De VIRTUTE in communi 3. not. {
 1. Nomen, }
 cuius not. }
 2. Ὀμωνυμία. Vo- }
 cabulum }
 virtutis }
 variè su- }
 mitur }
 1. Generatim significat vim, efficaciam, qualitatem, facilitatem, & o-
 perationem cujusq; rei: ut, virtute feniculi acuantur oculi.
 2. Speciatim ad hominis animum refertur, in quo habitus bonos &
 laudabiles denotat, & ejus partis quæ ratione prædita, & illius
 quæ per se rationis expert, illi tamen morem gerere potest.
 3. Κατ' Ἔξωθεν fortitudinem, quæ viro maximè digna significat.
 4. Poetis significat per metonymiam bonam famam, potentiam, res
 secundas & alia, quæ virtutem sequuntur, bonorum genera.
 5. Moris est, ut virtutem Catonis aut Scipionis pro ipso Catone &
 Scipione dicamus, quod in aliis etiam locum habet. Heiderus parte
 2. Phil. Mor. p. 146.

2. Quid sit? R. VIRTUS est habitus animi, quo vir bonus efficitur ad munus suum bene ac laudabiliter obeundum. Donald. l. 2. c. 1. vel Virtus est habitus animi laudabilis conveniens ad certam rationem. Heiderus l. d. p. 148.

3. Quotuplex sit? R. }
 Virtus est vel }
 MORALIS ἠθικὴ, quæ appetitum perficit. vide cap. 2. & seq.
 INTELLECTUALIS διανοητικὴ, quæ intellectum perficit. vide in-
 fra cap. 20. Virtutes morales & intellectuales si inter se comparantur,
 morales maximè virtutes dicuntur intellectuales autem secundum quid
 tantum.

CAP. II.

De Virtute Morali in communi.

De VIRTUTE MORALI in communi quinque notanda

I. Quid sit? R. Ἀρετὴ ὅτιν ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι ἔσται τῆ περὶ ἡμᾶς, ὡρισμένη λόγῳ, καὶ ὡς ἀνὸ φρόνιμου δέλοισι. VIRTUS est habitus electivus in mediocritate consistens, ea quæ ad nos est definita ratione, & ut definerit ipse prudens. 2. Ethic. Nicom. 6.

Efficiens, est vel } Remota seu Universalis, est Deus Ter Opt. Max. qui omnis boni fons est atque origo.
 } Propinqua, sive Particularis, sunt crebræ hominum actiones, quæ ut virtuosæ dici mereantur, certa quædam postulant προαιρετικὰ, & requisita seu principia, de quibus Cap. III.

Materia est vel } In qua sive Subjectum est vel } Quod, est ipse homo virtutis capax.
 } } Quo, est anima rationalis & quidem voluntas non appetitus sensitivus.
 } Circa quam, seu ob- } Internum & propinquum sunt affectus, sive ani-
 } jectum, quod vel } mi motus, quos virtus non evellit, sed moderatur. Vide Cap. IIII.
 } } Externum & remotum sunt voluptates & dolores, quos affectus plerumque comitari solent.

II. Cause sunt } Rei, Medium rei est, quod ab utroque extremorum secundum proportionem Arithmeticam æquali distat gradu ac intervallo: ut, novenarius respectu senarii & duodenarii est medius, & æqualiter distat ab utrisque tribus unitatibus.

Forma, secundum analogiam & improprie est } Personæ. Medium personæ est, quod secundum proportionem Geometricam uni extremorum vicinius, ab altero verò remotius est: vel quod medium est ratione circumstantiarum, loci, temporis, personæ, &c. ut, Ea portio cibi, quæ Socrati pro ipsius temperamento sufficit, respectu illius dicitur medium, respectu tamen alterius vel deficit, vel excedit. Hæc mediocritas hic intelligitur.

Finis, est duplex } Cujus, est honestas. Hujus enim gratiâ virtutes suscipiuntur.
 } Cui, est beatitudo civilis, seu Summum Bonum, quod principium & causa est bonorum.

III. Oppositum, est VITIUM MORALE. Vitium est habitus eligendi mala, seu sectandi ea in vita, quæ à modo & mediocritate aberrant, sive id excessu fiat, sive defectu. Hornejus lib. 3. Ethic. cap. 3. S. 4. Vitium est habitus cum prælectione conjunctus in nimium vel parum declinans. Piccolom. gr. 9. c. 90.

IV. Diviso. Vide cap. V.

V. Cognata & Affinia, sive fructus & comites virtutum indivisibiles. Vide cap. XVIII. & sequ.

De principiis actionum humanarum.

SPONTANEUM, τὸ ἐκείσιν ὄντιν, ἔ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ εἶδ' ἢ τὰ κατὰ φύσιν ἐν δὲ ἢ περὶ οὗτο. Spontaneum est cuius principium est in ipso agente sciente singula, in quibus est ipse actus. 3. Ethic. Nicom. I.

Principia actionum humanarum sunt potissimè quatuor:

I.

INVITUM, quod est vel

Violentum, quod est vel

Per ignorantiam, quæ est duplex

Absolutè violentum. Τὸ βίαιόν ὄντιν, ἔ ἢ ἀρχὴ ἔξωθεν τῆ αὐτῆ ἔσται ἐν ἢ ἡ μὴ δὲν συμβάλλει. τὸ περὶ τῶν ἢ ὁ πύχων Violentum est cuius principium est extra agentem, adè ut is qui agit planè, nihil adimenti ad illam actionem conferat. 3. Ethic. I.

Secundum quid violentum, quod dicitur mixtum vel actio mixta, sive media, quod partim per vim extrinsecus, partim intrinsecus per voluntatem fieri videatur: Ut quando illud quod aliàs nunquam susciperetur, nunc tamen suscipitur vel ad bonum aliquod insigne consequendum, vel ad majus malum evitandum. Jac. Mart. disput. Eth. 5.

Ignorantia juris, seu universalium, cum illa ignoramus, quæ jure scire tenemur. Exempli gratiâ, quando latet quod eligendum, quid honestum, quid iustum, &c: Hæc ignorantia crassa & affectata, nec invitam actionem facit, nec veniam meretur.

Ignorantia facti, seu singularium, cum ignorantur circumstantiæ quædam singulares, quæ ante actionem prævideri aut præcaveri non potuerunt. Hæc ignorantia si caret dolo, & subsequentem habet penitentiam ob admissum peccatum, facit actionem invitam & veniam meretur.

II. ELECTIO. Ἡ περὶ ἀρετῆς ὄντιν ὄρεξις βουλευτικὴ ἢ ἐφ' ἡμῖν. Electio est præmeditata appetitio eorum, quæ in nostra sunt potestate & per nos fieri possunt. 3. Ethic. Nicom. 12.

III. CONSULTATIO. Ἡ βουλευσις ὄντι τῆς ψυχῆς λογισμὸς περὶ τῶν πραγμάτων. Consultatio est ratiocinatio de mediis, per quæ ad finem in agendo pervenitur. 3. Ethic. Nicom. 3. Sub deliberationem ergò cadunt quæ fieri à nobis possunt non autem aliena, uti nec necessaria neque fortuita.

IV. VOLUNTAS. Ἡ βέλυσις ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ φαινομένου ἀγαθοῦ μὲν λόγῳ ὄρεξις. Voluntas est boni, vel veri vel apparentis, cum ratione appetitio. 3. Ethic. Nicom. 4. Vocabulum voluntatis hic non pro ipsa potentia volendi, aut actu voluntatis primo, sed pro secundo accipitur.

CAP. IV.

De Affectibus.

De AFFECTIBUS tria notanda:

I. *Quid sint?* R. AFFECTUS est motus appetitus sensitivi ex apprehensione boni vel mali cum aliqua mutatione non naturali corporis. *Conimbr. disp. Eth. 6. q. 3. a. 1. vel, Passio animæ nihil aliud est, quàm motus appetitivæ virtutis in persecutione boni, vel in fuga mali. Tom. 2. Eth. lect. 3.*

II. *Subjectum.* Affectus omnes pertinent ad animam sentientem, nec tamen ad facultatem, sive potentiam ejus apprehensivam, sed appetitivam.

Appetitum concupiscibilem: ut,

Amor, est motio appetitûs, qua rem aliquam prosequimur, quatenus utilis & delectabilis.
 Odium, est motio appetitûs, quâ rem aliquam fugimus & repellimus, quatenus inutilis & injucunda.
 Concupiscentia, est appetitio ejus quod delectat, hoc est, quod delectationem sensibus creat.
 Gaudium, est appetitio, quâ bonum amplectimur, fovemus, tenemus.
 Dolor & Tristitia oriuntur, quando appetitus conjungitur cum malo, idque percipit.

III. *Divisio.* Affectus pertinent vel ad

Appetitum irascibilem: ut,

Spes, est appetitio boni futuri cum difficultate conjuncti, sed quod consequi tamen possumus.
 Timor, est dolor & perturbatio orta ex imaginatione futuri mali; aut ejus quod lædere nos potest.
 Audacia, est motus, qui promptos facit ad aggrediendum quod speramus, id est, ad superandum periculum quod imminet, sive quod ab adeptione boni alicujus nos prohibet.
 Ira, est appetitio, cum dolore conjuncta, vindictæ sive ultionis, propter eam quæ apparet parvipensionem, vel in se, vel in suorum quempiam, convenientem.

CAP. V.

De Divisione virtutis Moralis.

VIRTUS alia est

Perfecta, quæ versatur vel circa

Corpus hominis, ut, } FORTITUDO, cap. 5.
 } TEMPERANTIA, cap. 7.
 Bona vel mala } Pecuniam, } LIBERALITAS, cap. 8.
 externa, ut- } ut, } MAGNIFICENTIA, cap. 9;
 pote vel circa } Honores, } MAGNINIMITAS, c. 10.
 } ut, } MODESTIA, cap. 11.
 } Iram, ut MANSUETUDO, c. 12.
 Conversationem, ut tres virtutes homiliticæ } COMITAS }
 } VERITAS } cap. 13.
 } URBANITAS }

Contractus, ut JUSTITIA, cap. 14, 15.

Imperfecta, quæ est dispositio ad virtutem perfectam: ut sunt SEMIVIRTUTES, cap. 16.

Perfectissima, ut VIRTUS HEROICA, quæ est virtutum moralium eminentia, cap. 17.

- I. Nomen, } 1. Ἐτυμολογία. Fortitudo nomen habet à ferendo. Græcis dicitur ἀνδρεία ἀπὸ
cujus } τῆ ἀνδρείας à viro, non quod in solos viros cadat, sed quod maximè digna sit sexus
observ. } virili, in uoque frequentior.
2. Ὀμωνυμία, Vo- } 1. Pro qualibet virtute, quatenus animo firmitatem aliquam
cabulum fortitu- } ad agendum tribuit.
dinis sumitur, } 2. Pro corporis & virium naturalium vigore.
3. Pro quouis contemptu periculorum, & sic audaciæ quoq;
4. Propriè, pro ea virtute, quæ circa fiduciam & metum
versatur: id est, confidendi, & quæ intrepido animo esse docet.

II. Quid sit? R. Ἀνδρεία ὅτι μεσότης τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀπίστης. FORTITUDO est mediocritas circa metum & fiduciam. 3. Ethic. Nicom. 7. Fortitudo est virtus mediocritatem fervans in iis, quæ metum aut fiduciam in periculis honestatis causâ adeundis, vel perferendis adferre possunt. Donald. lib. 3. cap. 1.

- III. Objectum, } Internum, quod est timor & fiducia, magis tamen timor.
est vel } Generale, sunt formidabilia, & ea quæ fiduciam in periculis ad-
Externum, } ferre homini possunt. Neque tamen circa omnia formidabilia
quod vel } vir fortis versatur, sed in iis intrepidè se gerit, quæ ita terri-
bilia sunt, & metum incutiunt, ut constantiam hominis non su-
perent. Inter hæc est præcipuum vitæ periculum sive mors ipsa.
Speciale, est mors bellica. Vir fortis mortem adit & fugit. Fugit,
quatenus non appetit: Adit, quatenus non detrectat mori, sed
ita ut morte suâ de multis præclarè mereatur.

IV. Actus est duplex: } 1. Sustinere: Fortitudo timorem reprimat difficultatem sustinendo.
2. Aggredi. Fortitudo audaciam moderatur aggrediendo. Principa-
lior tamen est actus sustinendi quàm aggrediendi.

V. Extrema } 1. In excessu AUDACIA ἄρσότης, est nimia fiducia in periculis subeundis ex
sunt, } arrogantia quadam & sine ratione.
2. In defectu TIMIDITAS ἀηλία, quæ ultra modum metuendo progreditur,
fidendo modum deserit.

VI. Quotuplex? } Vera, seu virtuosa, quando aliquis ex habitu virtutis virum se præstat.
R. Fortitudo est } 1. Civilis, quæ maximè Fortitudini veræ similis vide-
vel } tur & conspicitur in civibus, qui maxima subeunt pe-
Apparens, cujus } ricula, ut honores consequantur, aut etiam infamiam
quinque sunt } poenâ sive fugiant.
Species: } 2. Militaris seu experimentalis, quando aliquos experi-
3. Iracunda, quando quis irâ, dolore, aut alio aliquo
animi affectu concitatus, temerè adit pericula.
4. Fiduciaria, seu in spe collocata, quando spes certæ vi-
ctoriæ audaces efficit milites.
5. Inscia & stolidâ, est eorum qui idèd aliquid au-
dent, quòd periculi magnitudinem sæpe ignorant.

CAP. VII.

De Temperantia.

- I. Nomen, cuius observ.
- 1. Ἐτυμολογία. Temperantia nomen habet à temperando, cum voluptates refrænet, moderetur, & temperet. Græcis dicitur σωφροσύνη, quasi σώζουσα τὴν φρένα, conservans mentem; aut quasi σώφρονησις, salva prudentia.
 - 2. Ὀμωνυμία, Vocabulum Temperantia accipitur
 - 1. Impropiè, quatenus videlicet tribuitur brutis, v. gr. apibus, aquilæ, &c.
 - 1. Generaliter, pro omnium actionum humanarum moderatione. Quo sensu omnes ferè virtutes sub se complectuntur.
 - 3. Specialiter, pro illa virtutis moralis specie, quæ circa voluptates moderandas est occupata.

II. Quid sit? R. Σωφροσύνη ἐστὶ μέτρησις καὶ λύπη. TEMPERANTIA est mediocritas circa voluptates & dolores. 3. Ethic. Nicom. 10. Temperantia est virtus mediocritatem servans in appetendis & fugiendis corporis voluptatibus, quæ gustu & tactu percipiuntur. Donald. lib. 3. Ethic. c. 2.

III. Objectum est, vel

- Primarium, seu per se, sunt voluptates corporis, quæ afficiunt gustum & tactum, & percipiuntur ex cibo, potu, & venere.
- Secundarium, seu per accidens, sunt dolores, quatenus ex nimio desiderio voluptatum, vel illarum privatione oriuntur.

IV. Extrema sunt

- 1. In excessu, INTEMPERANTIA ἀκολασία, est vitium quo citra delectum quævis voluptates in gustu aut tactu positæ, nulla habita honestatis ratione, immoderatè expectantur.
- 2. In defectu, STUPIDITAS ἀναίδνησία, est vitium in aspernandis omnibus etiam necessariis & honestis voluptatibus.

V. Quid sit? R. Frugalitas est temperantia in sumendo nutrimento. In cibo & potu proportio Geometrica est observanda, homines enim plurimum variant.

1. Frugalitas, de qua not.

- Abstinentia, de qua not.
 - 1. Quid sit? R. Abstinentia est frugalitas in moderato cibi usu.
 - 1. In excessu voracitas.
 - 2. Extrema,
 - 2. In defectu nimia abstinentia à cibo.

2. Quotuplex? R. Frugalitas est, vel

- Sobrietas, de qua not.
 - 1. Quid sit? R. Sobrietas est frugalitas in moderato potus usu.
 - 1. In excessu ebrietas, sive ebriositas.
 - 2. Extrema,
 - 2. In defectu nimia abstinentia à potu.

VI. Species sunt

- 1. Frugalitas
 - 1. Quid sit? R. Castitas est temperantia in moderato Veneris usu.
 - 1. In excessu, salacitas, sive libido.
 - 2. Extrema
 - 2. In defectu, nimia & contra naturæ ordinem abstinentia à Venere.

De TEMPERANTIA quinque noranda :

PARS II.
CAP. VIII.
De Liberalitate.

- I. *Quid sit?* Ἐλευθεριότης ἐστὶ μεσότης πρὸς τὰ χρήματα. LIBERALITAS est mediocritas circa pecunias, 4. *Ethic. Nicom. I.* Liberalitas est virtus mediocritatem servans in pecuniis modicis dandis accipiendisque. *Donald. l. 3. c. 3.*
- II. *Objectum*, sunt τὰ χρήματα, pecuniæ, divitiæ seu opes. *Per τὰ χρήματα intelliguntur cuncta illa, quorum estimationem nummus metitur.*

De LIBERALITATE quatuor notandas

III. *Actiones.*
Liberalitas consistit in

- Dando, ubi not. tum*
 - 1. *Persona* } *Dantis*, Liberalis dat libenter, sine molestia & exprobratione.
 - } *Accipientis*. Non omnibus est beneficendum, sed tantum indigentibus, dignis, probis, bene meritis, &c.
 - 2. *Quantitas*: Pro facultatibus dantis, & pro dignitate ac necessitate accipientis beneficia distribuuntur.
 - 3. *Qualitas*. Beneficia accipienti profint, noceant nemini.
 - 4. *Tempus*. Tum dentur beneficia, cum res exigit: absit itaque omnis procrastinatio.
 - 5. *Locus*. Honoris gratiâ collata beneficia fiant palam: egestatis sublevandæ causâ privatim.
- Modus, hic not*
 - Finis*, qui debet esse sola honestas. Non enim liberales sunt, qui gratiâ vel ostentationis, vel majoris lucri & remunerationis dant atque erogant.
- Accipiendo*, Liberalis cavebit nè aliunde accipiat, quàm unde debet, utque honestis rationibus facultates suas augeat.

IV. *Extrema*
sunt

- 1. *In excessu*, PRODIGALITAS, de qua no.
 - 2. *In defectu*, AVARITIA, de qua not.
- 1. *Quid sit?* R. Prodigalitas ἀσωτία, est vitium modum in nimium dando, & parum aut inhonestè accipiendo violans.
 - Simplex*, quæ in res quilibet temerè facultates profundit, sine ulla spe receptionis.
 - Mixta*, quæ cum aliis vitiis est conjuncta: seu quæ ab aliis per injuriam aufert, quod aliis immoderatè tribuit.
 - 2. *Quotuplex?* R. Prodigalitas est vel
 - 1. *Eorum*, qui dando solum deficient, interim tamen injustè non accipiunt.
 - 2. *Eorum*, qui injustè accipiunt & per fas & nefas opes congerunt.
 - 3. *Eorum*, qui in dando deficient, & in accipiendo modum excedunt.

CAP. IX.

De Magnificentia.

- I. *Nomen*, sumitur } 1. Pro titulo dignitatis, quo ex Romanorum more salutare consuevimus eos, qui magistratus publici, aut nobilitatis dignitate majori alios antecellunt.
 2. Pro eo, quod authoritatem conciliat: ut *magnificus incessus*, *magnifica facies*.
 3. Pro virtute; quæ decorum servat in magnis sumptibus faciendis.

II, *Quid sit?* R. ἡ μεγαλοπρέπεια ἔστι δαπάνη ἐν μεγάλῃ πρόπυσει. **MAGNIFICENTIA** est sumptus in rebus magnis & amplis decorus. 4. *Ethic. Nicom.* 2. Magnificientia est virtus in magnis sumptibus erogandis mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 4.*

De MAGNIFICENTIA quinque notanda.

- III. *Objectum*, sunt sumptus magni in quibus erogandis decorum spectatur. Hic tria notanda: } 1. *Persona*, Magnificentiam qui vult exercere non debet esse pauper vel plebeius; sed sit dives & in aliquo dignitatis & honoris gradu constitutus.
 2. *Sumptus*, de quibus not. } 1. Magnorum sumptuum alii aliis sunt majores, alii minores, prout ergo divitiæ uniuscujusque ferunt, expensæ sunt faciendæ.
 2. Qui impendit ea, quæ sibi furto, rapinis, fraude, aliisque mediis illicitis acquisivit magnificus dicendus non est.
 3. Sumptus fiant non gloriæ causâ sed honestatis, cum voluptate, sine parsimonia.

3. *Opera*, in quæ sumptus fiunt, sunt vel } *Sacra*, quæ ad divinum cultum pertinent: ut *templa, altaria*, &c.
 } *Profana*, quæ vel } *Publica*, quæ ad publicum civitatis usum & ornamentum pertinent: ut *theatra, mania, pontes*, &c.
 } *Privata*, quæ ipsum magnificum & suos spectant: ut *ædes, horti, vestes*, &c.

- IV. *Discrimen*, Magnificentiae & Liberalitatis: } 1. Magnificentia versatur circa sumptus magnos, Liberalitas verò circa modicos est occupata.
 2. Omnis magnificus est liberalis, non autem omnis liberalis est magnificus.
 3. Liberalitatis actiones sunt dare & accipere, magnificentiae autem sumptus facere.
 4. Nemo potest dici liberalis erga se & suos, sed tantum erga alios, potest autem aliquis etiam in se & suos esse magnificus.

- V, *Extrema* sunt } 1. *In excessu*, **LUXUS** ἀπειροκαλία ἢ βαναυσία, est inepta & inutilis magnorum sumptuum in res viles & non necessarias profusio ostentationis solum gratiâ, facta.
 2. *In defectu*, **SORDES** μικροπρέπεια, est indecora & intempestiva in magnis & splendidis operibus efficiendis parsimonia.

De MAGNANIMITATE quinque notanda:

- I. *Nomen* sumitur } 1. Pro fortitudine, quia in periculis summis magnus requiritur animus.
2. Pro ornamento quodam virtutum omnium, quo sensu per omnes virtutes eam deducit. *Arist. 4. Eth. 3. & quomodo in singulis se gerat, ostendit.*
- II. *Quid sit?* R. MAGNANIMITAS μεγαλοψυχία est virtus in magnis & debitis honoribus expetendis vel contemnendis mediocritatem servans, *Donald. l. 3. c. 5.*
- III. *Objectum*, est } Generale, sunt τὰ μεγάλα res magnæ, uti ipsa Etymologia innuit.
Speciale, sunt honores magni, quia honor omnium exterriorum bonorum maximum. Honor est præmium virtutis tributum à congruente ejus judice viro bono, ut ejus virtus refulgeat, cæterisque ejus exemplo ad virtutem excitentur: *Picolom. grad. 8. cap. 24.*
- IV. *Officium Magnanimi* quod est, vel } Primarium, est magnos & meritos honores convenienter & modo decenti expetere, vel contemnere.
Secundarium, est circa divitias & potentiam, necnon circa fortunam, tam prosperam quàm adversam, ità moderatè versari, ut nimirum in rebus secundis animum non efferat, nec in adversis despondeat, sed omnem fortunam decenter & moderatè ferat.
- V. *Extrema* sunt } 1. In excessu, SUPERBIA χαιρότης, est vitium per quod majoribus honoribus quàm digni sumus, nos dignos judicamus. *Omnis superbus est stultus & injustus.*
2. In defectu, PUSILLANIMITAS μικροψυχία, est vitium per quod iis honoribus nos indignos judicamus, qui tamen jure nobis debentur. *Qui hoc vitio laborant in se ipsos & in ipsam virtutem quodammodo sunt injusti, spoliantes se honoribus, qui propter virtutem iis debentur: Seipsos quoque reddunt suspectos, quod sceleris alicujus sibi conscii honores dignos avertentur.*

C A P. XI.

De Modestia.

De MODESTIA quinque notanda:

- I. *Nomen* sumitur } 1. Generaliter, pro quavis animi moderatione, verecundia & pudore in loquendo, stando, incedendo,, gaudendo.
2. Specialiter, pro virtute circa honores mediocres occupata.
- II. *Quid?* R. MODESTIA est virtus servans mediocritatem in parvis honoribus eo quo decet modo expetendis. *Prator. in Theat. Eth. p. 2. sect. II.*
- III. *Objectum*, sunt honores modici & parvi. Differt igitur Modestia à Magnanimitate sicut Liberalitas à Magnificentiâ: Magnanimitas versatur circa magnos, Modestia circa parvos honores.
- IV. *Officium modesti* est } 1. Appetere debitos & justos, h. e. legitimis mediis acquisitos honores.
2. Abstinere à nimis & nobis dignioribus honoribus. Hinc fuga honorum nec per se laudabilis est, nec culpabilis, sed dum à medio recedit.
- V. *Extrema* sunt } 1. In excessu AMBITIO φιλοτιμία, est vitium quo honores mediocres nimium & præter rationem expetimus.
2. In defectu HONORUM CONTEMPTUS ἀφιλοτιμία, est vitium quo honores etiam nobis debitos præter rationem aspernamur.

CAP. XII.

De Mansuetudine.

De MANSUETUDINE quinque not.

I. *Nomen*, sumitur } 1. Generaliter, pro eo, quod quacunq[ue] ratione est mansuetum, vel cicur factum.
 } 2. Pro lenitudine, quæ aliàs in defectu peccat.
 } 3. Propriè pro virtute, quæ inter lenitudinem & iracundiam medium tenet. Dicitur etiam placabilitas, clementia, lenitas, &c.

II. *Quid sit?* R. *μεσότης ἐν τῷ ὀργῶν*, MANSUETUDO est mediocritas circa iras, 4. *Ethic. Nicom.* 5. Mansuetudo est virtus, quæ mediocritatem servat circa iram in vindicando & puniendo. *Golius l. 4. Eth. c. 5.*

III. *Objectum*, est vel } *Internum*, est ira seu irascendi appetitus.
 } *Externum*, sunt omnia ea, quæ iram in animo hominis excitare possunt, ut, sunt injuria, damna, contemptus, &c.

IV. *Officiū mansueti*, est iram moderari } 1. *Causarum*. Irascendum est non propter leves, sed solum propter graves & justas causas, pertinentes ad vindicationem & defensionem honoris & cultus divini, patriæ, libertatis, legum, conjugum, liberorum, famæ, existimationis & similibum.
 } 2. *Personarum*. Irascendum non imprudenter peccantibus, non mente captis, non superioribus, non bene de nobis meritis, non veniam precantibus; sed improbis & malis.
 } 3. *Modi*, qui consistit in ira frænanda, ne vel honestatis terminos excedat, vel rationibus non cedat, vel primo impetu quicquam fiat, vel ira delicto major sit.

Habenda itaq[ue] est ratio

4. *Temporis*, } 1. *Quando?* R. Cavendum est ne nimis tardè in gravioribus, nec nimis citò in levioribus delictis, ne in seriis consultationibus aut tempore gaudii irascamur.
 } 2. *Quamdiu?* R. Ira non est diu alenda aliàs in odium aut furorem vertitur.

Hic duo not.

I. *Quid sit?* R. Iracundia *ὀργιλότης*, est vitium quo præter modum absque justis causis iræ indulgemus.

1. *In excessu* } 1. *Excandescencia ἀνεργησία*, quâ subito & apertè ob le-
 } 2. *Species* } 2. *Amarulentia πνεύματος*, quâ tardè irascimur, sed iracundiam semel conceptam tamdiu retinemus; donec vel vindictam fuerimus consecuti, vel diuturnitate eam concoxerimus.
 } 3. *Cruelitas βαρδυμία*, est iracundia pertinax & aperta quæ absque vindicta placari non potest.

2. *In defectu* } 1. *LENITUDO ἀοργησία*, est vitium per quod ne justis quidem de causis irâ commovemur. *Qui hoc vitio laborant, videntur stolidi & fatui, sunt servili & abjecto animo & ad res præclaras gerendas minus apti.*

V. *Exrema* sunt

De Virtutibus Homiliticis.

VIRTUTES HOMILITICÆ sunt tres.

I. COMITAS, de qua not.

1. *Quid sit?* R. COMITAS (aliàs dicta humanitas, affabilitas, &c.) est virtus in conversatione quotidiana mediocritatem servans, ne quis justè offendatur. *Prætor. p. 2. Theat. Eth. sect. 13.*
2. *Objectum*, sunt hominum congressus seu quotidiana conversatio.
 1. Quantum per honestatem & utilitatem fieri potest, neminem debet offendere, sed potius delectare.
 2. Si non potest omnia aliorum dicta & facta approbare, eos amice & modeste admoneat, neq; hac in parte eorum offensionem metuat, sed magis honestatem & utilitatem spectet.
 3. Debet rationem habere personarum. *Præstantioribus auscultare & obtemperare convenit: Inferioribus modeste persuadere: æqualibus consentire*
3. *Officium, Vir Comis*
 1. In excessu ASSENTATIO ἀρέσκεια, est vitium, quo præter modum & rationem honestatis in omnibus dictis & factis placere studemus iis, cum quibus conversamur.
 2. In defectu MOROSITAS δυκολία, est vitium, quo præter modum & rationem nemini, ne in honestis quidem rebus & actionibus placere volumus, sed omnia improbamus.
4. *Extrema sunt*

II. VERITAS, de qua IV. not.

1. *Quid sit?* R. VERITAS. Seu Veracitas est virtus, per quam id, quod in qualibet re verum est, solius veritatis amore simpliciter & apertè fatemur nihil addendo vel detrahendo. *Golius l. 4.*
2. *Objectum*, est ipsum verum tum in verbis, tum in factis.
 1. ὁπαικὴς, Justus ac bonus, nihil propter commodum privatum dicens vel faciens, quod revera non sit.
 2. ἀδύλας, in dictis & factis per omnia sibi similis, nihil in alterius gratiam fingens.
 3. ἐλαττωτικὸς, sua non jactans, sed extenuans potius.
3. *Officium, Vir verax est*
 1. In excessu ARROGANTIA ἀγάζονεια, est mendacium quo ea, quæ non habemus, nobis arrogamus.
 2. In defectu DISSIMULATIO εἰρωνεία, est mendacium, quo ea, quæ nobis adsunt, negamus, fingimusque contraria.
4. *Extrema sunt*

III. URBANITAS, de qua IV. not.

1. *Quid sit?* R. URBANITAS εὐτραπεία, est virtus in ludis & joci mediocritatem servans. *Donald. l. 3. c. 10.*
2. *Objectum*, sunt ludi & joci omniaque delectabilia.
3. *Officium Urbani.* Ludi & joci sint liberales & honesti, & non tantum oblectationis & sapientiæ sale conditi, sed & personis, loco atque temporibus accommodati.
 1. In excessu, SCURRILITAS βωμολοχία, est vitium, quo in jocando & modum & decorum excedimus, non habita ratione honestatis cæterarumq; circumstantiarum.
 2. In defectu RUSTICITAS ἀρροικία, est vitium, quo neque jucunda proferre neque aliorum jocos ferre possumus.
4. *Extrema sunt*

CAP. XIV.

De Justitia.

1. *Quid sit?* R. δικαιοσύνη ἐστὶν ἕξις ἀφ' ἧς περὶ ἀλλήλους τῶν δικαίων εἶσι, καὶ ἀφ' ἧς δικαιοπραγῆσι καὶ βέλοισι τὰ δίκαια. JUSTITIA est habitus quo homines idonei sunt ad agendum ea quæ justa sunt, eademque etiam agunt & volunt. lib. 5, Ethic. c. 1.

De JUSTITIA tria not.

Universa
lis, de qua
not.

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA UNIVERSALIS est quæ omnibus legibus ad publicam societatis conservationem obedientia præstatur. Hac justitia omnes in se virtutes complectitur, & tam latè patet quam virtus ipsa, nec ab hac differt, nisi quòd non tam est virtus nuda, & in se spectata, quam eadem in usu & exercitio posita. Horn. l. 3. c. 11.

2. *Objectum* sunt omnium legum & virtutum actiones, sive omnia legitima: unde etiam *Justitia Legalis* dicitur.

2. Quotu-
plex? R.
Justitia
est, vel

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA PARTICULARIS est virtus, quæ tam in rerum distributione, quàm commutatione ac contractibus, & omnibus, in quibus injuria cuiquam fieri potest, ita hominem se gerere docet, ut nec de externis bonis plus sibi vindicet, & minùs alteri relinquat, nec rursus de malis minùs sibi & plus alteri, quàm par est, & jure illi debetur, *Hornejus l. d.* Hac proprie est *Justitia*, quæ specialem virtutem constituit quæq; hic consideranda venit.

Particula-
ris de qua
not.

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA DISTRIBUTIVA διαμεριστική, est quæ in distributione rerum externarum pro ratione dignitatis personarum & æqualitatis rerum singulis suum tribuit.

2. *Objectum*, sunt res externæ inter plures dividendæ: ut honores, præmia, pœnæ, &c.

3. *Proportio* sit Geometrica, ubi personarum dignitas, & pretium rerum distribuendarum spectatur.

1. *Quid sit?* R. JUSTITIA COMMUTATIVA συναλλακτική, est quæ in contractibus & rerum commutatione nullo habito personarum respectu eam servat æqualitatem, ut suum quisque consequatur, & nulla pars defraudetur.

2. *Objectum* sunt res commutandæ seu ipsi contractus & permutationes rerum.

3. *Proportio* sit Arithmetica, nam hic non personarum respectus, sed simplex rerum æqualitas attenditur.

3. *Effectus* est *JUS*, de quo cap. seq. XV.

I. Quid sit? R. Jus est Justitiæ effectum, quod in mutuae societatis usu hominibus recta præscribit ratio. Donald. l. 3. c. 7.

1. Quid sit? R. Jus CIVILE δικαίον πολιτικόν, est quod in societate inter homines liberos & æquales, vel proportionem, vel numero ad sufficientem rerum necessariorum copiam colitur.

Civile, de quo not.

Naturale φυσικόν, quod natura omnibus hominibus indidit. Sub hoc comprehenditur etiam illud, quod Icti vocant Jus gentium.

2. Quotuplex sit? R.

1. Quid sit? R. Jus LEGITIMUM νομικόν; est quod hominum decreto in societate ad civium salutem est sancitum. Dicitur etiam Jus positivum, item Lex, & à Ictis Jus civile. LEX HUMANA est decretum factum & promulgatum ab eo, qui publicam auctoritatem in civitate aliqua habet, præscribens quidpiam à subditis servandum, quod ad Reip. tranquillitatem & utilitatem facere probabiliter putatur. H. l. 4. c. 3.

Legitimum, de quo not.

2. Adjunctum est Æquitas, ubi not.

1. Quid sit? R. Æquitas ἐπιείκεια, est correctio juris legitimi siue legis eâ parte, quâ lex deficit ob suam generalitatem.

- 1. τὸ ἀκριβοδικαίον, Summum jus, seu jus strictum.
- 2. ὀπίθετα
- 1. ἡ συκοφαντία, callida & malitiosa juris interpretatio.

De JURE tria not.

II. Quotuplex? R. Jus est vel

Oeconomicum, de quo not.

1. Quid sit? R. Jus OECONOMICUM est communio & societas vitæ eorum qui ejusdem sunt domus, instituta ad generis propagationem, & domesticorum sustentationem.

2. Quotuplex sit? R. est vel

- Paternum πατερικόν, quod est inter parentes & liberos.
- Herile δεσποτικόν, quod est inter dominum & servum.
- Matrimoniale γαμικόν, quod est inter maritum & uxorem.

III. Oppositum est INJURIA ἀδικησία, est juris violatio; cum à sciente ac volente invito alicui præter meritum damnum inferitur. Dicitur, invito, nam volenti non fit injuria, vel volens non patitur injustum.

CAP. XVI.

De Semivirtutibus.

I. *Quid sit?* R. CONTINENTIA ἐγκράτεια, est virtus imperfecta, quâ inordinati affectus omnes, imprimisque alimenti & veneris, rectæ rationi reluctantes, inviti subjiuntur. *Donald. l. 3. c. 12. vel,* Continentia est dispositio proba, sequens rationem rectam, quâ homo se abstinere à voluptatibus cupiditate repugnante. *Piccolom. grad. 13. c. 14.*

II. *Objectum,* est vel } *Præmarium,* Sunt voluptates corporis, quæ percipiuntur ex gustu & tactu.
 } *Secundarium,* sunt voluptates, quæ percipiuntur ex divitiis, honoribus, cupiditate vindictæ.

Voluptates, CONTINENTIA, de qua not.

I. *Quid sit?* R. Incontinentia ἀνεγχετα, est quâ nonnulli contra iudicium rectæ rationis à pravis cupiditatibus quodammodo inviti ad peccandū abripiuntur. *Incontinens partim sciens, partim volens peccat; eò quòd licet universale teneat, tamen in specie singularibus actionibus non applicat.*

1. *In excessu,* INCONTINENTIA, de qua not.

III. *Extrema,* sunt

2. *Quotuplex sit?* R. Incontinentia est vel

Præcipitantia, quâ subito per imprudentiam à vehementiori affectu abripimur.

Infirmitas, quâ aliquandiu pravis cupiditatibus resistentes tandem succumbimus.

2. *In defectu,* cum quis voluptates ad eò averfatur, ut ne propter honestam voluptatem aliquid laude dignum suscipiat.

I. *Quid sit?* R. TOLERANTIA καρπεια, est virtus imperfecta, quâ res adversas & laboriosas, cum quodam dolore conjunctas, honestatis gratiâ magno animo perferimus. *Prator. vel,* Tolerantia est affectus rationem rectam sequens, quâ homo perfert dolores repugnante irascendi appetitu. *Piccolom.*

Dolores, ut TOLERANTIA, de qua not.

II. *Objectum,* sunt res adversæ seu dolores, non verò quivis, sed ii præsertim, in quibus plerique succumbunt ex imbecillitate animi & indulgentiâ.

1. *In excessu* PERTINACIA, est vitium quo quævis molesta & adversa sine honestatis ratione, tantùm ex obstinatione animi perferuntur.

III. *Extrema* sunt

2. *In defectu* MOLLITIES μαλακία, est vitium quo nullas plañe molestias aut dolores honestatis gratiâ perferre volumus. *Hæc floriat ex vitio natura, sive gentis, & morbo, excusationem meretur.*

SEMIVIRTUTES versantur, vel circa

De Virtute Heroica.

DE VIRTUTE HEROICA tria not.

I. Nomen. VIRTUS HEROICA, ἀρετὴ ἡρωικὴ ἀπὸ τῆ ἡρώου, ab Aristotele dicitur divina, non quòd Deorum sit propria, verum quòd homo hac virtute præditus ultra communem hominum sortem se quasi elevans, diis se, quantum humana fert conditio, similem præstat.

II Quid sit? R. VIRTUS HEROICA est habitus animi non tam humana industria acquisitus, quàm divinitus quibusdam concessus ad ejusmodi actiones acerrimo impetu & felicissimo successu obeundas, quæ alioquin à communis sortis hominibus præstari non possent. Gutkijus disp. Eth. 3. th. 21. vel, Virtus heroica est virtutis excellentia hominem supra communem seu humanam conditionem elevans. Piccolom. gr. 6.

III. Extrema sunt

In excessu. FERITAS θυρώτης est vitium, quo homo excusso rectæ rationis judicio omniq; humanitate projectâ ferarum more ea amplectitur & perpetrat, à quibus alioquin humanus animus naturaliter abhorret: vel Feritas est vitium humanam appetitionem in ferinam commutans, omnem rationis usum excludens ex perversione veri amoris ortum, per quod infra hominis conditionem deprimitur. Piccolom.
In defectu Ignavia summa & ineptitudo ad omnem virtutis impetum.

CAP. XVIII.

De Voluptate.

I. Quid sit? R. ἡδονὴ ἐστὶν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ὅσον ἐξέως ἀνεμπόδης. VOLUPTAS est operatio non impedita promanans ab habitu, qui est secundam naturam. Ethic. 7. Nicom. 12. ἡδονὴ ὅτι τελείας ἐνεργείας ἀπὸ γυρόμενον τέλει. Voluptas est perfectæ operationis subsequens signum. 10. Ethic. 4.

Cognata seu affinia virtutum sunt:

VOLUPTAS de qua not.

II. Quotuplex sit? R. Voluptas est

- Animi, quæ ex perfectorum animi habituum actionibus perfecta per se absque dolore est jucunda.
- 1. vel Corporis, quam naturæ necessitati satisfaciens ex rectæ rationis præscripto corpus percipit. Donald.
- Honestæ, quæ ex honestis actionibus percipitur: ut, tranquillitas & letitia bona conscientie.
- 2. vel Turpis, quæ ex inhonestis actionibus percipitur: ut, si quis furtis, homicidiis, &c. gaudeat.
- Indifferens; quæ ex neutris actionibus percipitur, ut, si quis esu piscium, si hortorum culturâ delectatur.
- Pura & sincera, quæ nihil habet admixtum turpitudinis aut doloris,
- 3. vel Impura & mixta, quæ aliquid turpitudinis aut molestiæ sibi junctum habet.
- Humana, quæ hominis naturæ convenit.
- 4. vel Beluina, quæ beluis convenit: Quot igitur beluarum species, tot sunt voluptatum beluinarum differentiæ.

AMICITIA, de qua cap. 20.

CAP. XIX.

De Amicitia.

I. Nomen, quod sumitur } 1. Pro rerum naturalium συμπαθεία inter se, quo modo rebus omnibus creatis quædam inest amicitia.
 } 2. Pro amabili affectu inter beluas, ut etiam inter hominem & beluas.
 } 3. Pro mutuo amore in societate civili: In qua significatione hic accipitur.

II. Quid sit? R. φιλία ἐστὶν εὐνοία ἐν ἀνηπαρροδοσίμῃ λαοδρόσει. AMICITIA est benevolentia mutua non latens. 8. Ethic. Nicom. 2.

Honestia, quæ propter solam honestatem seu virtutis amorem in-
 itur. Hæc dicitur amicitia per se, perfecta, firma, stabilis &
 rara, quæ nullis patet calumniis, injuriis & suspicionibus, &
 non nisi inter viros bonos locum habet.

1. vel } Jucunda, quâ propter voluptatem & jucunditatem quandam
 } plures inter se amore ac benevolentia junguntur. Hanc a-
 } micitiam maximè sectantur juvenes, voluptatibus dediti.
 } Utilis, quâ propter lucrum plures inter se amore junguntur.
 } Hæc amicitia plerumq; cadit in senes lucro inbiantes;

Aqualis, quâ plures, dignitate, moribus & ætate æquales, ob
 boni alicujus amorem se mutuo amore prosequuntur. Talis
 est amicitia sodalium, condiscipulorum, collegarum &c.

III. Quotuplex sit? R. 2. vel } Inæqualis, quâ plures bonis externis, dignitate, virtute aut æ-
 } tate inter se differentes, amore junguntur. Talis est ami-
 } citia mariti & uxoris, patris & liberorum, &c.

Cognata συγγενική, quæ ex sanguinis
 cognatione oritur. Talis est ami-
 citia paterna, fraterna & cognata
 specialiter sic dicta.

3. vel } Naturalis φυσική, quam
 } ipsa naturalis inclina-
 } tio hominibus concili-
 } at. Estque } Conjugalī γαμική, quam natura per
 } matrimonium inter aliquos con-
 } ciliat. Talis est amicitia conjugum,
 } item affinium.

Communicativa κοινωνική & πολιτική, quæ ex societate orta, pro-
 pter civilem rerum communionem inter magistratum & sub-
 ditum, dominum & servum & similes colitur.

IV. Adjuncta sunt } 1. Benevolentia ἢ εὐνοία, est habitus occultus hominem ad bene volen-
 } dum inclinans, qui accedente consuetudine, in amicitiam transire
 } potest.
 } 2. Concordia ἢ ὁμόνοια, est civilis inter notos consensus, de rebus gravibus, quæ
 } per nos effici possunt.
 } 3. Beneficentia ἢ εὐργασία, quâ erga amicos voluntatem nostram re ipsa ac
 } factis palam facimus, eosque nobis charos ostendimus.

V. Extrema sunt } 1. In excessu ὑπερφιλία insanus amor, quo in gratiam amici quis nihil non tenta-
 } re audeat, et si honestatem violat.
 } 2. In defectu μισανθρωπία, fuga hominum & conversationis averfatio.

De AMICITIA V. not.

De Virtutibus intellectualibus in communi.

- De VIRTUT. INTELL. IV. not.
- I. *Quid sint?* R. ἡ ἀρετὴ διανοητικὴ ἐστὶν ἕξις τῆς ψυχῆς λογικῆς, ἢ ψυχῆ τῆς καθαράναι, ἢ ἀποφάναι ἀληθείαι. VIRTUS INTELLECTUALIS est habitus animæ rationalis, quo mens nostra vel affirmando, vel negando verum enunciat. 6. *Ethic. Nicom. 13.*
 - II. *Subiectum*, est ea animi pars, quæ rationalis appellatur. 6. *Ethic. Nicom. 1.*
 - III. *Finis*, est veritas quam mens investigat
 - 1. *Contemplando*, quod minus est partis ἐπιστημονικῆς, atque talis veritas contemplativa inde nominatur.
 - 2. *Transferendo ad actionem seu usum*: & veritas πρακτικὴ dicitur, λογιστικὴ investigat.
 - IV. *Quotuplex sint?* R. Virtus intellectualis est, vel
 - Theoretica seu Speculativa*, quæ res necessarias cognitionis gratiâ investigat. Vel quæ in nuda subiecti consistit contemplatione. Vide c. 22.
 - Practica*, quæ res contingentes propter usum aliquem practicum, inquirat; vel quæ operando se prodat, inque illo acquiescit. Vide cap. 23.

CAP. XXI.

- VIRT. INTEL. THEOR. sunt III.
- I. INTELLIGENTIA, de qua not.
 - I. *Quid sit?* R. ὁ νῦς ἐστὶν ἕξις ἢ τὰς ἀρχαὶς γνωρίζων. INTELLIGENTIA est habitus mentis, quo principia scientiarum cognoscimus. 6 *Ethic. Nicom. 7.*
 - II. *Objectum*, sunt ipsa principia & axiomata artium & scientiarum, cujusmodi sunt: *Omne totum est majus suâ parte: equalia equalibus addita efficiuntur equalia: Honestè est vivendum, &c.*
 - II. SCIENTIA de qua not.
 - I. *Quid sit?* R. ἐπιστήμη ἐστὶν ἕξις ἀποδεικτικὴ ἐξ ἀναγκαίων. SCIENTIA est habitus demonstrativus ex necessariis. 6. *Ethic. 3.*
 - II. *Objectum*, est τὸ ἐπιστητὸν scibile, quod est rerum tantum necessarium, æternarum, & quæ aliter sese habere non possunt.
 - III. SAPIENTIA, de qua not.
 - I. *Quid sit?* R. ἡ σοφία ἐστὶν νῦς καὶ ἐπιστήμη τῶν τιμιωτάτων. SAPIENTIA est intelligentia & scientia rerum præstantissimarum. 6. *Ethic. Nicom. 7.*
 - II. *Objectum*, sunt omnes res, earumque causæ, quæ quidem sub hominis cognitionem cadere possunt, cujusmodi sunt rerum principia & causæ, & ipsæ conclusiones, quæ ex illis efficiuntur.
 - III. *Conditiones*,
 - 1. Omnia scire, non quidem singulatim & quoad individua, sed quoad primos fontes, b. e. quoad primarum causarum & principiorum cognitionem.
 - 2. Versari circa difficilia & à sensibus remotissima.
 - 3. Habere cognitionem certissimam.
 - 4. Maximam ad docendum habere aptitudinem.
 - 5. Non propter aliud, sed propter se appeti.
 - 6. Aliis præesse, iisq; dominari.

CAP. XXII.

De Prudentia & Arte.

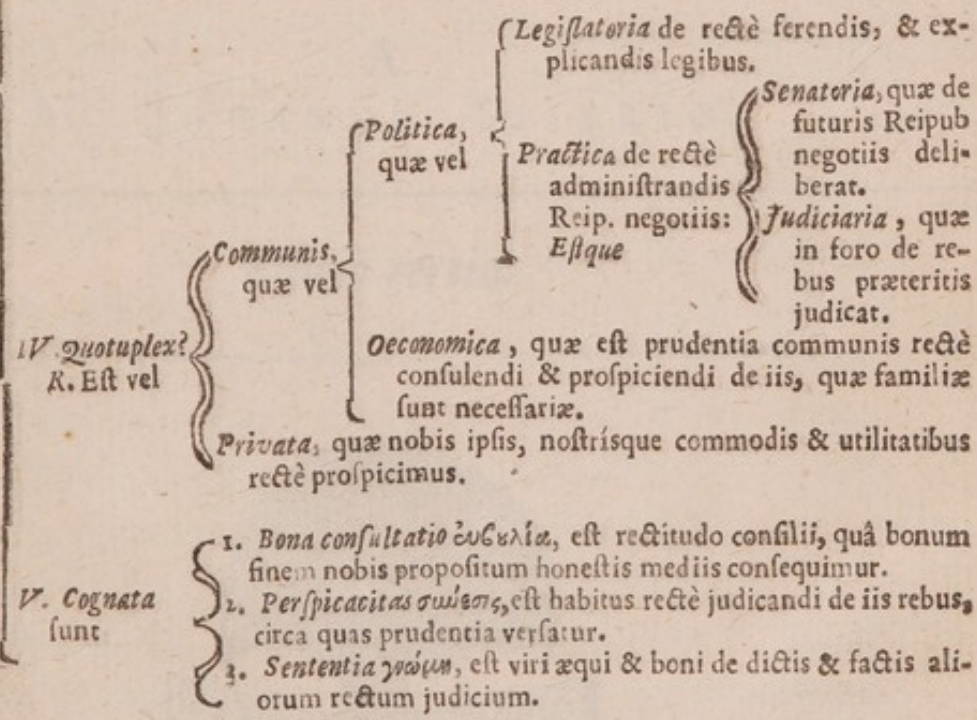
I. Quid sit? R. Φρόνησις ἐστὶν ἕξις ἀληθοῦς καὶ λόγου πρακτικῆ περὶ τὰ ἀνθρώπων ἀγαθὰ καὶ κακά. PRUDENTIA est habitus verus agendi cum ratione circa ea, quæ homini bona aut mala sunt. 6. Ethic. Nicom. 5.

II. Objectum, sunt τὰ πρακτικά, hoc est, ea omnia quæ homini ad bene agendum sunt necessaria.

III. Actus sunt } 1. Consultare & inquirere media. Constituto enim fine movet voluntas intellectum, ut investiget media idonea. 2. Judicare, quænam è mediis inventis ad finem adipiscendum magis conducant. 3. Præcipere sive imperare, ut ea quæ judicata sunt perficiantur, qui est actus voluntatis dirigentis moventisque voluntatem ad executionem, & in hoc actu prudentiæ vis maximè elucet.

VIRTUTES INTEL. PRACTICÆ sunt

I. PRUDENTIA, de qua not.

II. ARS, de qua not.

I. Quid sit? R. Τέχνη ἐστὶν ἕξις καὶ λόγου ἀληθοῦς ποιητικῆ. ARS est habitus cum recta ratione effectivus. 6. Ethic. Nicom. 4.

II. Objectum, sunt τὰ ποιητικά, h. e. illa ex quibus tanquam materia aliquid effici vel opus aliquod produci potest.

III. Officium artificis quod consistit } 1. Ἐν τῷ θεωρεῖν, ut consideret, quomodo debeat ex materia subjecta opus artificiosum producere. 2. Ἐν τῷ τεχνάζειν, ut ex præscripto artis operetur. 3. Ἐν τῷ ἔργον, ut opus ipsum producat.

FINIS. F

... the first ...
... the second ...
... the third ...
... the fourth ...
... the fifth ...
... the sixth ...
... the seventh ...
... the eighth ...
... the ninth ...
... the tenth ...

... the eleventh ...
... the twelfth ...
... the thirteenth ...
... the fourteenth ...
... the fifteenth ...
... the sixteenth ...
... the seventeenth ...
... the eighteenth ...
... the nineteenth ...
... the twentieth ...

... the twenty-first ...
... the twenty-second ...
... the twenty-third ...
... the twenty-fourth ...
... the twenty-fifth ...
... the twenty-sixth ...
... the twenty-seventh ...
... the twenty-eighth ...
... the twenty-ninth ...
... the thirtieth ...

PRÆCEPTA
PHYSICÆ,
TABULIS INCLUSA.

Quibus annexæ sunt

Quæstiones Controversæ:

A
M. JOHANNES STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:

Ex Officina Rogeri Daniel, almæ Academiæ Typographi.

Anno Dom. 1647.

F 2

PRÆCEPTA
PHYSICÆ
TABULÆ
Quibus annexæ sunt
Questiones Conroversæ:

A
M. JOHANNIS STIERLI.

Editio tertia.

Curavit
Ex Officina Regia, Duxis, Academiae Typographicae
anno Domini 1817.

*Perillustribus & Generosissimis Comitibus
ac Dominis,*

Dn. Alberto Friderico,

Dn. Jost Gunthero,

Fratribus Germanis,

Comitibus Dominis in *Barbi & Milingen, &c.*

Dominis meis clementissimis.

Uti animum ad studia Philosophica ad-
jungere volunt, iis & quid discendum,
& quo discendum sit ordine, sedulò
videndum est: De his enim nisi matu-
rè consilium ceperimus, omnem lude-
mus operam, & nil domum *decimo nisi*
dedecus anno, ut cum Ovidio loquamur. Interea autem,
quibus opera danda, meritò refertur Philosophia natu-
ralis, quam vulgò vocant P H Y S I C A M: Hujus enim
disciplinæ tanta est dignitas, tanta jucunditas, tanta uti-
litas, ut ab omnibus expeti, imo, si fieri possit manibus
gestari debeat. Ordinem in addiscenda philosophia natu-
rali quod attinet, optimè studiis suis consulere viden-
tur illi, qui antequam in ventilandis controversiis ope-
ram collocant, præcepta, hoc est, definitiones, divisio-
nes, & axiomata memoriæ infigunt, tantum enim sci-
mus, quantum memoriâ tenemus. Quemadmodum
ædificiorum fundamenta priùs fideliter locanda sunt,
antequam parietes & tecta superstruantur. Ità priùs

præceptis imbui nos oportet, quàm ad altiora provole-
mus, nè primordia capiamus à posterioribus. Quæ cum
ità sint ante annos aliquot, in gratiam fidei meæ com-
missorum, præcepta Physices ex fontibus Aristotelis,
(Nam, *Dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ*)
necnon ex laniorum Interpretum cõmentariis collegi,
& ut teneræ discentium memoriæ inservirem, Tabu-
lis synopticis inclusi : ità enim uno ferè intuitu osten-
ditur, quo ordine unum sequatur alterum, & quot
membra in quolibet capite sint notanda. Istitis Tabulis
præcipuarum controversiarum decisiones per selectio-
res observationes & distinctiones annectere placuit, ut
studiosa juvenus pleniorẽ præceptorum explicatio-
nem & materiam disputandi, judiciúmque acuendi
haberet, atque sic ad doctissimorum commentariorum
lectionem præpararetur.

Hunc meum qualemcunque laborem ex consensu
& approbatione Amplissimæ FACULTATIS PHILO-
SOPHICÆ in inçlyta *FENENSI* Academia, cujus
censuræ hasce pagellas non ità pridem subjeci, jam
publici juris facio, & V. V. G. G. PERILLUSTRES
ET GENEROSISSIMI COMITES, Domini mei
Clementissimi, eâ, quâ decet animi submissione &
humilitate inscribo & dedico, ut publico testimonio
manifestum faciam, me V. V. G. G. ob insignem pie-
tatem, admirandam eruditionem, benevolúm erga lite-
rarum studia affectum, & heroicas virtutes, quibus
V. V. G. G. præfulgent, humilimè venerari. Quanti
enim V. V. G. G. Musas faciant, quanta gratia, &
quan-

quanto amore, favore, ac honore eas, earumque cultores prosequantur, ex colloquiis, quibus ante triennium V. G. Perillustri & Generosissime Dn. ALBERTE FREDERICE, me dignata est, satis superque cognovi. Ut Igitur V. V. G. G. hunc exiguum libellum tanquam debitæ gratitudinis & humilimi studii tesseram ac symbolum vultu benigno aspiciant, & fronte serenâ suscipiant, submissè oro atque obsecro.

DEUS Ter-Opt. Max. Vestras illustres Generositates salvas florentesque conservet. Dab. ex Musæo die 12. April. Anno Christi 1632.

Vestras Perillustres Generositates

humilimè colens,

M. Johannes Stier.

SUO
JOHANNI STIERIO,

Viro plurimum Reverendo
& Clarissimo.

Eusebii Charitumque decus, Sophiæque corona
STIERI, nostri portio magna chori.
Quis te? Quis Genus spiraclo afflavit amæno,
Ut, quæ occulta latent, singula detegeres.
Sedulus haud tantum libros evolvis acuto,
Quærens quæ rerum vis & origo fiet:
Sed quoque cum crebro sint discordes, tibi cura est
Discutere, illorum qui meliora sonent.
Perge tuo multis simili prodesse labore;
Sic tua post obitum fama superstes erit.

Sincerae affectionis contestandæ, ergo f.

M. Hieronymus Prætorius Hamburg.

in Acad. JENENS. Phys. P.P.

Livor abi: res rara, redi sanctissime Candor;
Et Tu, quod genio clavis acri nobile Phæbi
Agmen, quod SOPHIAE modo Spiritus entheus afflat,
His labium Tabulis, Oculumque animumque benignum
Adfer, & Autori immortales dicito grates.

Dimidium ast nostri cordis, clarissime Fautor
Tu STIRI, Physices qui das præcepta juventa,
Nervosis pergas scriptis extendere famam:
Vel disrumpantur licet ilia livida Momi,
Nè renuas vulgare quæ adhuc tua pulpita condunt
Scripta. Id posteritas, quæ magna hinc commoda sentit,
Laudabit, Christus, tribuit qui præmia Musis
Iusta laboriferis, tibi reddet digna brabeia.

M. Johannes Kalbitz.

Proæmi-

Prooemium.

De Natura & Constitutione Physices.

1. Ἑτυμολογία. Physica nomen habet ἀπὸ τῆς φύσεως, id est à *Natura*, cujus est indagatrix. Φύσις verò deducitur ἀπὸ τῆς φύζην, quod inter alia nasci significat. Illis enim propriè naturam tribuimus, quæ ex præexistente materia orta & nata sunt, quorum quidem omnium tum principia, tum affectiones Physica explicat. Unde hæc ipsa modò *Natura ratio*, modò *Natura descriptio*, modò *Natura explicatio* à Cicerone dicitur.

1. Nomen, circa quod observ.

2. Ὁμωνυμία. Vox Physica sumitur

1. Generaliter & improprie apud Stoicos, pro tota Philosophia Theoretica : id est, pro tribus illis scientiis, *Metaphysica*, *Physica* propriè sic dicta, & *Mathematica* simul.
2. Specialiter, & propriè in schola Peripatetica pro illa tantum philosophiæ contemplatricis parte quæ corporis naturalis principia & affectiones considerat.

II. Quid sit? R. PHYSICA est Scientia corporis naturalis, quatenus naturale est.

III. Subjectum, sive Objectum est corpus naturale, quatenus naturale est; h. e. corpus ex Materia & forma substantiali compositum, quod naturam, quæ principium & causa motus & quietis est, in se continet. Res considerata est corpus naturale : Modus vero considerandi est, quatenus est naturale.

Generalis, sive Communis, quæ principia & affectiones omni corpori naturali competentes exponit, & subdividitur in duos Tractatus

1. De principiis corporum naturalium communissimis, Vide pag. 2.
2. De affectionibus corporum naturalium generalibus. Vide p 6. & seqq.

IV. Divisio. Partes Physicæ sunt duæ

Specialis, sive propria, quæ agit de singulis corporum naturalium speciebus, & subdividitur in sex Tractatus

1. De Mundo & corporibus simplicibus Cælo & Elementis absolute consideratis. Vide pag. 12. & seqq.
2. Elementis, prout sunt causa mixtionis, & mutationum physicarum. Vide pag. 18. & seqq.
3. De Corporibus imperfectè mixtis sive de Meteoris, Vide pag. 23. & seqq.
4. De Corporibus perfectè mixtis inanimatis & animatis. Vide pag. 33. & seqq.
5. De partibus humani Corporis, Vide pag. 40. & seqq.
6. De Anima. Vide pag. 47. & seqq.

Tractatus

Tractatus I. Partis Generalis.

De Principiis corporum naturalium.

CAP. I.

De Principiis internis in communi,

I. Quid sint? R. αἰ ἀρχαὶ εἰσιν, αἰ μὴ τε ἔξ ἑαυτῶν εἰσὶ, μὴ τε ἔξ ἄλλων, καὶ ἐκ τῶν πάντων. PRINCIPIA sunt, quæ nec ex se, nec ex aliis, sed omnia ex ipsis sunt. Arist. l. I. Phys. c. 5.

II, Condi- tiones

Interna, de quibus not.

- 1. Principia non fiant ex se mutuo, sc. tanquam ex partibus componentibus.
- 2. Principia non sint ex aliis. Nam si essent ex aliis, essent ex prioribus, atq; ita non essent prima, nec principia, sed principjata.
- 3. Ex principiis res naturales omnes fiant. Cum enim principjata ex semetipsis esse nequeant, utiq; erunt ex aliis, non ex principatis. Ergo ex principiis.
- 4. Principia quædam sunt primò contraria: sc. Privatio & forma, quia in generatione proceditur à non esse ad esse.
- 5. Principia cum sint contraria, idèd habent aliquod commune subjectum, ex quo unum contrarium pellitur, & in quod alterum introducitur.

III. Quot? R. Tria quia ad generationem requiritur

- 1. Subjectum, quod generationi substat, & in quod forma ab agente externo introducitur, id quod est MATERIA. Vide cap. 2.
- 2. Aliquid, quod generatione producitur, idque est nova FORMA. Vide cap. 3.
- 3. Absentia formæ introducendæ, cum potentia tamen seu aptitudine subjecti ad novam formam recipiendam, id quod est PRIVATIO. Vide cap. 4.

PRINCIPIA quæ vel

Corporis Naturalis not: tum.

IV. Quotupli- cia? R.

- 1. Prout essentiam rei naturalis constituunt,
 - 2. Prout sunt causæ certarum mutationum & appellantur NATURA. vide cap. 5.
- Transmutationis, quod ad transmutationem unius rei in aliam concurret: ut Privatio.

Externa, quæ extra essentiam rerum naturalium consistunt, ipsamque movent, & nominantur CAUSÆ EXTERNÆ. Vid cap. 6.

AFFECTIONES, de quibus Tra&. 2.

CAP. II.

PARTIS GENERALIS.

CAP. II.

De Materia prima.

De MATERIA PRIMA 3. not.

I. An sit? R. Affir. 1. quia } In omni mutatione subjectum esse oportet omnis mutationis expers, quod est Materia prima, aliàs foret progressus in infinitum.
2. Quicquid fit, fit ex aliquo quod priùs extiterat, id autem non est forma, quæ denuò introducitur, Ergò erit Materia.

II. Quid sit? R. Est τὸ πρῶτον ἁποκεκλιμένον ἐκείνου, ἃ ἔστιν ἐν ἐνυπόρρου]θ, μὴ καὶ συμ-
βεβηκός, εἴτε φθέρσται η, εἰς τῶτο ἀφίξε]θ ἕχαστον. MATERIA PRIMA est primum
cujusque Subjectum, è quo inexistente fit aliquid non secundum accidens, &
si quid corrumpitur, in hoc id ultimò resolvitur. Arist. l. 1. Phys. c. 9.

III. Theoremat a, } 1. Materia prima est pura potentia quia est indeterminata, & apta recipere om-
nes formas, nec unquam sine forma existat.
2. Materia prima est purè passiva.
3. Materia prima appetit omnes formas.
4. Materia prima est informis, ad omnes autem formas recipiendas habilis,
& idonea. sc. successivè.
5. Materia prima est ingenerabilis, & incorruptibilis.

CAP. III.

De Forma.

De FORMA quatuor not.

I. An præter Materiam } 1. Singulis rebus naturalibus propriæ & peculiare operationes
detur Forma Substantia- } conveniunt, quæ oriuntur non à Materia, sed à Forma.
lis? Resp. Affirm. quia } 2. Res naturales sunt substantiæ compositæ. Ergò præter Materiam
alia erit pars substantialis componens.
3. Si non esset forma substantialis, cum materia sit una, & com-
munis omnium rerum, omnes quoque res essent eadem, nec dif-
ferrent aut genere aut specie.

II. Quid sit? R. FORMA est actus simplex substantialis unum per se cum
materia constituens. Conimb. l. 1. Phys. cap. 9. 9. 10. a. 1. FORMA est sub-
stantia quædam simplex incompleta, quæ ut actus materiæ constituit cum ea
essentiam compositæ substantiæ. Suarez. 1. Tom. Metap. Disp. 15. sect. 5. n. 1.

III. Gradus Formarum, } 1. Quædam formæ substantiales dant solùm esse: ut, sunt formæ omni-
um inanimatorum corporum.
2. Quædam formæ dant esse, & vivere, ut formæ plantarum.
3. Quædam formæ dant esse, vivere, & sentire: ut, forma animali-
um brutorum.
4. Quædam formæ dant esse, & vivere, & sentire, & intelligere. Et
hic ultimus & supremus formarum gradus, qui non nisi anime ratio-
nali competit.

IV. Theoremat a } 1. Positâ formâ tria ponuntur, Esse rei, Distinctio rei & Operatio rei.
2. Forma educitur è potentia materiæ excepta anima rationali.
3. Forma per se non est extensa & divisibilis.
4. Forma è potentia materiæ educta est in toto formato.

CAP. IV.

De PRIVATIONE IV. not.

I. An sit principium? R. Affir. quia Generatio est progressio à non esse tanquam à termino à quo: Hic autem cum non sit Materia. (Siquidem terminus à quo res oritur, utpote formæ geniti contrarius, non manet; Materia autem semper manet) Consequens sit, ut sit ipsa formæ privatio. *Conimbr. l. 1. Phys. c. 9. q. 8. a. 2.*

II. Quid sit? R. *ἔστιν ἀπνοσία τῆς εἰδούς ἐν τῷ περιουσίῳ.* PRIVATIO est absentia formæ in subjecto habili ad recipiendam eam *Arist. l. 5. Metaph. c. 22.*

III. Quotuplex? R. *ἔστιν ἀπνοσία τῆς εἰδούς ἐν τῷ περιουσίῳ.* } *Universalis*, seu *Remota*, quæ improprie dicitur privatio, estque sine discrimine omnium formarum absentia in materia.
} *Particularis* sive *Proxima* est absentia certæ alicujus, & specificæ formæ, oriturq; per prævias alterationes in materia. *Et hæc generationibus est accommodata, adeoq; sit principium transmutativum mutationum Physicarum.*

IV. Theore-mata, } 1. Privatio non est de essentia materiæ.
} 2. Materia & Privatio unum quidem sunt numero, sive subjecto, diversa tamen sunt specie, seu definitione.
} 3. Privatio sc. particularis ortui & interitui est obnoxia.

De NATURA tria not.

I. Nomen, quod sumitur } 1. Pro mente divina rerum omnium oppifice & parente, *b. e. pro Deo qui dicitur Natura naturans.*
} 2. Pro cujusque rei quidditate seu essentia, in quantum ordinatur, vel attenditur ad operationes.
} 3. Pro tota universitate rerum creatarum. *Quo sensu dicitur: Natura pendet à primo principio b. e. Deo.*
} 4. Pro ordine causarum naturalium, quatenus secundum insitas inclinationes & virtutes operantur. *Sic dicimus: Natura nihil facit frustra, facit optimum quod est.*
} 5. Pro interno operationis seu mutationis principio. *Que acceptio hujus est loci.*

II. Quid sit? R. *φύσις ἐστὶν ἀρχὴ πρὸς καὶ αἰτία τῆς κινήσεως, καὶ ἠρεμείας ἐν ᾧ ἐσάρχει, πρῶτος, κατ' αὐτὸ, καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός.* NATURA est principium quoddam & causa motus & quietis, ejus in quo inest, primò, per se, & non secundum accidens. *Arist. 2. Phys. c. 1.*

III. Quotuplex sit? R. Natura est principium tum } *Activum*, Principium activum nihil aliud est quam Forma, prout hæc in corpore naturali causat intrinsecus varias mutationes & actiones. *Unde Forma magis est natura quam Materia quia per illam ens naturale est in actu, per hanc verò tantum potentia.*
} *Passivum*, Principium passivum nihil aliud est, quam Materia, prout hæc est determinata ad hunc vel illum motum recipiendum: per se enim libera est, & æquè apta ad omnes etiam contrarios motus suscipiendos, *Zabar sol. 220.*

CAP. VI.

De Causa Efficiente & Fine.

Principia externa sive Causae sunt, vel
 Per se, ut
 EFFICIENS de quo not.
 FINIS, de quo not.
 Per accidens. Vide cap. seq. 7.

I. Quid sit? R. ὅταν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἢ πρώτῃ ἢ τῆς ἰσχύος. CAUSA EFFICIENS est, unde mutationis aut quietis primum est principium, *Arist. l. 2. Phys. c. 3*
 CAUSA EFFICIENS est principium per se influens esse in aliud sine mutatione sui, ex praecisa ratione influxus, *Mendoza disp. Phys. 9. sect. 1.*

- 1. vel } Universalis, quae plura & ferè omnia indeterminatè producit effecta: Cujusmodi sunt *Deus & Coelum.*
- 2. Quotuplex? R. est } 1. vel } Particularis, quae ad certum effectum est determinata: ut *ignis ad calefaciendum.*
- 2. vel } 2. vel } Univoca quae producit effectum sibi in specie similem: ut *homo generans hominem.*
- 2. vel } 3. vel } Aequivoca, quae producit effectum sibi in specie dissimilem: ut *Sol producit aurum.*

I. Quid sit? R. Ἐστὶ τὸ ἐνέργειᾳ. FINIS est, cujus gratia aliquid fit, *Arist. ibid.*

- 1. vel } Cujus, est id cujus obtinendi gratià aliquid fit? ut *valetudo respectu medicamentorum.*
- 2. Quotuplex? R. est } 1. vel } Cui, est in cujus gratiam aliquid fit: ut *agrotus respectu medicamentorum.*
- 2. vel } 2. vel } Generationis, est forma, quae per generationem inducitur, & à generante intenditur: *Rei genitæ*, est operatio, cujus gratià unumquodque esse dicitur.
- 3. Theorema. Natura agit propter certum finem.

CAP. VII.

De Fortuna & Casu, itémque de Monstro.

De caus. per Acc. not.
 I. Quot?
 R. D. i. a.
 FORTUNA, de qua not.
 CASUS, de qua not.
 II. Effectus, dicitur MONSTRUM, de quo not.

I. Quid sit? R. Ἐστὶν αἰτία κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ πρῶτον αἰρεσὶν ἢ ἐνεργείᾳ τῷ. FORTUNA est causa per accidens, in iis, quae cum electione finis alicujus gratià agunt.

- 1. Circa idem versantur mens & fortuna.
- 2. Fortuna est indefinita & immanifesta homini.
- 3. Fortuna est aliquid praeter rationem.

CASUS Ἐστὶν αἰτία κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ πρῶτον αἰρεσὶν ἢ ἐνεργείᾳ τῷ. CASUS est causa per accidens, in iis, quae sine deliberatione finis alicujus gratià fiunt. *Arist. l. 2. Phys. c. 5.*

- 1. Quid sit? R. MONSTRUM est effectus naturalis à recta & solita secundum speciem dispositione degenerans:
- 2. Theorema. Monstrum non intenditur à natura.

Tractatus II. Partis Generalis. De Affectionibus corporum naturalium.

CAP. I.

De Motu in Communi.

- I. *Nomen*, quod variè sumitur
 - 1. Pro quavis mutatione: Sic per affectus, dolorem, iram, &c. animus dicitur moveri.
 - 2. Pro motu locali tantum.
 - 3. Pro illa mutatione corporum, quæ etiam generationem & corruptionem includit.
 - 4. Pro mutatione successiva sensibili de subiecto in subiectum, quæ fit vel circa quantitatem, vel circa qualitatem, vel circa locum.

II. *Quid sit?* R. Ἡ κίνησις ἐστὶν ἐντελέχεια τοῦ κινημένου ὄντος τοῦτο, **MOTUS** est actus ejus, quod in potentia est, quatenus tale. *Arist. l. 3. Phys. 2. c. 1.*

Internum, cujusmodi est forma substantialis omnium motionum effectrix.

1. vel *Externum*, quod extra mobile existit: ut si ignis aquam calefacit.

1. *Movens*, est

Remotum, quod virtute & potentia tantum agit, & hoc motiones excitando nihil vicissim patitur.

2. vel *Propinquum*, quod proximè agit in aliud, & à quo immediatè efficitur motus contactu corporeo.

MOTUS, de quo VI. not.

III. *Requisita*

- 2. *Mobile* sive *patiens*, quod motum à movente excitatum sustinet. *In hoc tanquam in subiecto est motus*
- 3. *Terminus à quo*, est initium à quo incipit motus.
- 4. *Terminus ad quem*, in quo terminatur & quiescit motus.
- 5. *Tempus*, nam omnis motus fit in tempore.

IV. *Theoremata*

- 1. Quicquid movetur ab alio movetur.
- 2. *Movens* est simul cum mobili.
- 3. Omnis motus est successivus & continuus: *Nam successio est formalis ratio motus, secundum quam mobile partim est actu, partim est potentia.*
- 4. Motus suam specificationem & distinctionem accipit à *Termino ad quem*.
- 5. *Termini motus* sunt oppositi.

V. *Divisio*: Vide cap. 2. & 3.

VI. *Oppositum* est **QUIES**: Vide cap. 4.

FINITUM Vide cap. 5:

Interne ut

Externe. Vide cap. 6.

Affectiones corp. nat. sunt vel

De Divisione Motus ratione Principii & ratione mobilis.

MOTUS DIVIDITUR ratione

I. Principii, Motus est

NATURALIS, qui ab intrinseco oritur principio, *Estq; vel*

Purè naturalis, de quo not.

1. *Quid sit?* R. MOTUS PURE NATURALIS provenit à principio naturali ad unum motum determinato: ut, *quando ignis ascendit.*
2. *Theorema.* Motus naturalis ab initio est tardior, in fine velocior.

Animalis, de quo not.

1. *Quid sit?* R. MOTUS ANIMALIS fit in animalibus à facultate loco motiva, mediantibus musculis & spiritibus animalibus. *Sic motus hominis est animalis.*
2. *Theorema.* Motus animalis in principio est tardior, in medio concitior, in fine languidior.

VIOLENTUS, de quo not.

1. *Quid sit?* R. MOTUS VIOLENTUS fit ab externo agente, ita quidem ut repugnet passo, sive mobili, quod per vim truditur: *Sic lapis violento motu projicitur in altum.*

2. *Theoremata*
 1. Motus violentus ab initio est velocior, in fine tardior.
 2. Motus violentus non est diuturnus.

3. *Species.* Motus violenti, quatenus est localis, quatuor sunt species

1. *Pulsio,* cum movens à se dispellit mobile: ut *percussio, jaculatio, protrusio.*
2. *Traçtio,* cum movens ad se trahit mobile: ut *inspiratio, id est, aeris attractio.*
3. *Vellio,* cum mobile vehitur non per se sed per aliud: ut, *sedens in curru movetur ad motum currus.*
4. *Vertigo,* cum mobile in gyrum vertitur: ut *rota.*

II. Mobilis. Dicitur aliquid moveri

1. *Per accidens,* quod accidentaliter conjungitur mobili per se ut, *album dicitur moveri per accidens, quia albedo accidentaliter conjungitur corpori, quod per se movetur.*
2. *Secundum partem,* cujus aliqua pars movetur: ut, *homo dicitur sanari, quia oculus vel manus ejus sanatur.*
3. *Per se primò,* cui per se ac primò convenit motus: ut, *totum corpus movetur per se primò localiter.*

III. Termini ad quem, Vide caput seq.

De Divisione Motus ratione Terminum ad Quem.

GENERATIO, est motus sive mutatio à non esse ad esse : ut, *ex non homine generatur homo.*

Substantiam, ut

CORRUPTIO, est mutatio ab esse ad non esse : ut, *cum homo moritur & à vermibus corrumpitur.* (Propriè loquendo Generatio & Corruptio, non sunt veri motus, cum fiant in instanti, & non cum successione nisi fortè conjunguntur cum alterationibus quæ præcedere solent generationem & corruptionem.)

Quantitatem ut sunt

AUGMENTATIO sive ACCRETIO, est motus à minore quantitate ad majorem, donec perveniatur ad terminum à natura præfinitum : ut, *quando puer crescit.*

DIMINUTIO, est mutatio de majore quantitate ad minorem: ut, *quando stirpes marcescunt, & paulatim diminuantur.*

MOTUS tendit vel ad

Qualitatem, ut ALTERATIO, est motus sive mutatio, in qua eodem sensibili subiecto manente alia qualitas acquiritur, vel abjicitur : ut *calesfactio.*

1. Quid sit? R. MOTUS LOCALIS, sive LATIO est subiecti loci mutatio, quâ subinde aliud atque aliud spaciū acquiritur : ut, *deambulatio.*

ubi seu locum, ut MOTUS LOCALIS, de quo tria not.

2. Quotuplex? R.

simplex, qui vel

Rectus, qui fit per lineam rectam, vel

Sursum, qui à medio fertur: ut, *motus naturalis ignis.*
Deorsum, qui in medium fertur: ut, *motus naturalis terre.*

Circularis, qui perpetuo æqualem à centro distantiam retinet: ut *motus cali.*

Mixtus sive Compositus, qui ex recto seu circulari motu simul constat. *Hic competit corporibus mixtis.*

3. Theoremata
1. Motus localis est primus motuum.
2. Motus circularis est natura prior recto.
3. motus circularis est perfectior recto.

De QUIETE not.

1. Quid sit? R. QUIES est privatio motus in subiecto ad eum recipiendum idoneo, *Arist. l. 5. Phys. c. 6.*

2. Quotuplex? Resp. est vel Naturalis, cujus principium est intrinsecum, & ad quam quietem mobile naturali inclinatione fertur: *Sic lapis quiescit in terra.*
Violenta, cujus principium est extrinsecum: ut cum corpus in alieno loco vi externa detinetur, *v. g. lapis in superiori parte aeris.*

3. Theorema. Quies respectu motus præcedentis est perfectio & complementum motus; respectu verò motus subsequēntis est privatio.

CAP. V.

De Finito & Infinito.

De FINITO duo notanda:

I. Quid sit? R. FINITUM proprie inest corpori quanto, id est, quantitati, & est cujus aliquis est finis & terminus. Arist. l. 3. Phys. cap. 7.

1. Num infiniti consideratio ad Physicum pertineat? R. Affirm. quia Philosophus naturalis per se considerat magnitudines, motum & tempus, cum sint accidentia corporis naturalis, ut naturale est; sed his accidentibus conveniunt finitum & infinitum: ergo necesse est ut rationem infiniti exponat, ut perfectam notitiam eorum tradere possit.

2. Quot modis vox infiniti accipitur? R. Infinitum dicitur,

- 1. Quod divisionem & transitum non admittit, cum omni careat quantitate, ut, *Punctum*.
- 2. Quod transitum quidem concedit, sed ad ejus finem propter immensitatem nemo pervenire potest; *Ejusmodi molem termino sineque carentem aliquis mente sibi potest percipere, atque hoc in loco quaritur, sitne talis in rerum natura.*
- 3. Quod & transitum & finem habet, sed vix & non nisi magna cum difficultate ad eum pervenitur: ut, *rem infiniti laboris esse dicimus.*
- 4. Cujus finis aliquis est, sed ad quem perveniri propter impedimentum non potest: ut, *Maris abyssus.*
- 5. Cui in infinitum addi & demi quicquam potest: ut, *numerus & magnitudo.*

II. Oppositum, est INFINITUM, de quo not.

III. Quid sit? R. *ἄπειρόν ὄντιν, ἔστι τὸ πῶσον λαμβάνουσιν, ἀεί τι λαβεῖν ἔξω ὄντιν.* INFINITUM est id, cujus qui ratione magnitudinis aliquid sumunt, iis, aliquid semper licet extra accipere. Arist. lib. 3. Phys. cap. 7.

4. An sit aliquod infinitum? R. Disting. inter Infinitum

Actu, quod non datur, quia

Potestate, quod datur, estque infinitum, vel

- 1. O. corpus superficie & extremitate terminatur.
 - 2. O. corpus sensibile certo continetur loco.
 - 3. O. numerus numerari potest.
- Divisione. Sic magnitudo potest dici infinita, quia semper in minores particulas potest dividi.
- Additione. Sic numerus potest dici infinitus, quia semper unitatis additione fit major.

I. *An sit?* R. } 1. Unus idemque locus diversa corpora recipit, & ubi modò
 Affir. quia } 2. Gravia corpora quasi naturali impetu tendunt deorsum, ut
 ibidem conferentur & levia sursum.

II. *Quid sit?* R. ὁ τῆς ἐπιπέδου τοῦ σώματος ἀκίνητος χώρος.
 Locus est superficies corporis continentis immobilis primò.
Arist. lib. 4. Phys. cap. 4.

III. *Quotum-plex?* R. Locus est }
 1. vel } *Communis*, qui plura simul corpora, sed non primò
 immediatè complectitur: ut, *musæum*.
 } *Proprius*, qui unum tantum corpus primò & im-
 mediatè ambit: ut, *superficies concava vasis respectu
 vini in eo contenti*.
 2. vel } *Naturalis*, quò locatum suapte naturâ fertur, atque
 in eodem quiescit & conservatur: ut, *superior ae-
 ris regio respectu ignis*.
 } *Violentus*, in quem locatum vi detruditur, & pro-
 pterea in eo non quiescit nec conservatur: ut, *si
 lapis projicitur in sublime*.

AFFECTIONES EXTERNÆ corporis naturalis sunt

LOCUS, de quo not.

IV. *Theorema- ta* }
 1. Locus continet locatum & undique ambit, nec tamen est
 pars, vel aliquid de essentia locati.
 2. Locus proprius nec major, nec minor est locato.
 3. Etsi locus ab hoc vel illo locato est separabilis, tamen om-
 ni planè locato non caret.
 4. Omne corpus naturâ ad locum suæ naturæ accommoda-
 tum fertur, in eoque quiescit.
 5. In omni loco est suprâ & infrâ.
 6. Locus est immobilis, *h. e. non movetur ad motum localem, nisi
 per accidens*.

V. *Quot modis aliquid dicatur esse in loco?* R. }
 1. vel } *Actu*, quod actu divisum est ab alio corpore à quo
 circumscibitur. *Ruvio, l. 4. Phys. cap. 5.*
 } *Potestate*, quod non est actu divisum ab alio, à quo
 per continuationem cum eo dicitur contineri, sed
 dividi potest, & sic divisum potest ab eodem cir-
 cumscribi. *Ibid.*
 2. vel } *Per se*, quod per se potest moveri motu locali vel mo-
 tu augmentationis.
 } *Per accidens*, quod est in alio existente per se in lo-
 co actu vel potestate: ut, *accidentia*.
 3. vel } *Circumscriptivè*: Sic corpora sunt in loco.
 } *Definitivè*: Sic Angeli dicuntur esse in loco.
 } *Repletivè*: ut, *Deus*.

VI. *Oppositum*, est VACUUM, de quo cap. seq. 7.
 TEMPUS, de quo cap. 8.

CAP. VII.

De Vacuo.

De VACUO tria notanda:

- I. Nomen, quod sumitur vel } *Negative.* Vacuum Negativum est pura negatio, adeoque omnino nihil: Tale vacuum ante mundum conditum, etiam extra cœlum imaginamur.
 } *Privative.* Vacuum Privativum est, quod quidem in se non habet corpus, dicit tamen respectum ad id recipiendum. De hoc Vacuo disputant Physici.
- II. Quid sit? R. Τὸ κενὸν τὸ πρὸς ἀνάγκη ἐστὶν, ἐστὲν ἰδέον σὺν μὲν. VACUUM locum necesse est esse, si sit, privatum corpore. *Arist. lib. 4. Phys. cap. 7.* VACUUM est locus non repletus corpore, sed aptus repleri. *Ruvio tr. de Vacuo q. 1. n. 9.*
- III. An detur Vacuum in rerum natura? R. Neg. Nam res naturales à Vacuo penitus abhorrent. exempl. gr. Si aer ex fistula attrahatur, confestim aqua contra suum naturalem impetum ascendit, nè scil. si nihil aeri extracto succederet, vacuum daretur. Causa propter quam natura abhorret à vacuo, est, quia vacuum dissolvit illam rerum conservatricem unionem, impeditque nè sublunaris mundus dilapsam è cœlo vim hauriat, cum fieri nequeat ut per inane interstitium vis illa trajiciatur. *Conimbr. lib. 4. Phys. c. 9. q. 1. a. 3.*

CAP. VIII.

De Tempore.

De TEMPORE tria notanda:

- I. Quid sit? Resp. Hoc explicatur } *Negative.* Tempus non est } 1. Motus circularis, quia } 1. Pars temporis est tempus. At pars motus circularis non est motus circularis.
 } 2. Cœlum ipsum. Nam cœlum omnia continet ut locus: Tempus verò omnia continet ut mensura. } 2. Tempus est unum. At motus circularis non est unus, quia plures dantur Sphæræ.
 } 3. Motus particularis, quia } 1. Motus est in certo & determinato mobili, & certo quoque fit in loco. Tempus autem ubiq; est idem.
 } 2. Omnis motus altero est velocior & tardior: At tempus non dicitur velocius aut tardius.
- Affirmative.* Ὁ χρόνος ἐστὶν ἀειδαὸς κινήσεως καὶ τὸ πρὸς τὸ ἐξ ὕστερον. TEMPUS est numerus motus secundum prius & posterius. *Arist. lib. 4. Phys. cap. 11.*
- II. Theorematia } 1. Datur minimum in tempore multitudine, sed non magnitudine.
 } 2. Tempus non dicitur velox aut tardum, sed multum & paucum, longum & breve.
 } 3. Tempus quodammodo est idem, & quodammodo diversum.
 } 4. Ut Motus non numero sed specie unus idemq; redit: Sic & idem tempus.
 } 5. Non solum motum tempore metimur, sed etiam tempus motu.
- III. Cognata quæ sunt, } 1. *Ævum* est duratio indivisibilis tota simul & invariabilis ex propria natura, non omnino perpetua, sed aliquam habens perpetuitatem à parte post. *Ruvio lib. 4. Phys.*
 } 2. *Æternitas* est interminabilis vitæ tota simul ac perfecta possessio. *Boetius lib. 5. de consol.*

Tractatus I. Partis Specialis.

De Mundo, & Corporibus simplicibus.

C A P. I.

De Mundo.

1. Ἐτυμολογία. *Mundus* Græcè κόσμος ab ornatu seu munditie nomen habet, quia non solum ex pulcherrimis rebus constat, sed etiam res illæ pulcherrimo ordine sunt inter se connexæ:

I. *Nomen*, circa quod not.

2. Ὀνομασία, *Vox mundi* accipitur

- 1. Pro ideis in mente divina: *Hoc sensu dicitur Mundus Archetypus, sive intelligibilis.*
- 2. Pro Angelis, & vocatur *Mundus angelicus.*
- 3. Pro cælo & elementis simul, & appellatur *mundus elementaris.*
- 4. Pro homine, & dicitur *parvus mundus.*
- 5. Pro universo, sive tota creaturarum collectione, & vocatur *Mundus magnus.*

II. *Quid sit?* R. Κόσμος ἐστὶ σύνθεμα ἐξ ἑαυτοῦ καὶ γῆς, καὶ ἤν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. *MUNDUS* est compages è cælo terræque coagmentata, atque ex iis naturis, quæ intra ea continentur. *Arist. lib. de Mundo cap. 2.*

Aggregatè, in quantum constituunt *MUNDUM*, de quo quatuor not.

III. *Cause* sunt

- Efficiens* est Deus fabricator & creator omnium.
- Materia* sunt corpora naturalia & sensibilia, nempe cælum, elementa & ex his mista.
- Forma* est ordo & dispositio illa mirabilis rerum.
- Finis*, qui
 - Primarius est gloria Dei. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus, Prov. 16 4.*
 - Secundarius est homo. *Mundus propter hominem, homo verò propter Deum.*

IV. *Affectio-*nes, quæ sunt

- 1. *Vnitas.* *Mundus* est unus, scilicet ordine & harmoniâ partium, quæ omnes ad commune bonum totius universi conspiciunt.
- 2. *Perfectio.* *Mundus* est perfectus scilicet in suo genere & gradu.
- 3. *Quantitas.* Quæ est capacissima, finita tamen, ita ut certis constet terminis, & circulo quasi claudatur.
- 4. *Figura.* *Mundus* est rotundus, quia præcipuè ejus partes integrales, nempe cælum, aer, aqua, terra, sensibus dijudicantur esse Sphæricæ.

CORPORA NATURALIA considerantur vel

Segregatè & seorsim. Vide cap. seq.

CAP. II.

De Cælo.

- I. Nomen, quod sumitur
- 1. Pro aere: ut *Psal. 8. volucres cæli.*
 - 2. Pro toto mundo, seu universo.
 - 3. Pro cælo sidereo, sive firmamento.
 - 4. Pro universa ætherea regione opposita elementari: *Quæ significatio hujus est loci.*

II. Quid sit? R. CÆLUM est corpus naturale simplicissimum, sphericum, pellucidum, & in orbem mobile.

- III. Principia, ut,
- 1. *An sit?* R. Cælum constare ex materia, patet ex quantitate, raritate, densitate, quæ materiam consequuntur.
 - 2. *Qualis?* R. Materia cæli est eadem cum materia elementari, quia entia præter necessitatem non sunt multiplicanda.
 - 3. *Forma,* O. corpus constat ex materia & forma, quæ dat esse rei. Cælum est corpus. E. & c. Hæc tamen forma non est anima, quia nullæ operationes animæ apparent.

Incorruptibile, ut COELUM, de quo not.

- IV. Affectiones, ut,
- 1. *Motus.* Circularis motus est cælo naturalis, quia omne corpus naturale, aliquem motum naturalem habet.
 - 2. *Figura.* Cælum est rotundum, quia perfectissimo corpori simplici, & quod rerum universitatem concludit, debetur figura perfectissima & capacissima.
 - 3. *Positionum differentiæ* sunt sex: Dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, retrò, antè.
 - 4. *Operatio,* Cælum agit
 - 1. *Motu.*
 - 2. *Lumine.*
 - 3. *Influentiâ.* Nam multa generantur à cælo neq; per lumen, neque per motum: ut, *metalla.*

- V. Theoremata,
- 1. Cælum est quinta substantia, hoc est, *Natura simplex ab elementis distincta.*
 - 2. Cælum neque est grave, neque leve.
 - 3. Cælum est ingenerabile & incorruptibile.

VI. Partes. Vide cap. seq.

Corruptibile, ut ELEMENTA, de quibus cap. 4, 5, 6. & Tract. 2.

MIXTUM. Vide Tract. 3.

CORPUS naturale est vel

SIMPLEX, quod vel

Perſpicua, ut SPHÆRÆ COE-
LESTES, seu ORBES, qui
non sunt reales, sed ex hypothesi A-
stronomica ponuntur: ut,

- 1 Sphæra Lunæ.
- 1 Sphæra Mercurii.
- 3 Sphæra Veneris.
- 4 Sphæra Solis.
- 5 Sphæra Martis.
- 6 Sphæra Jovis.
- 7 Sphæra Saturni.
- 8 Firmamentum.
- 9 Cœlum Crystallinum sive aqueum.
- 10 Primum mobile, sive ultimum cœlum.

PARTES COELI juxta vulgarem opinionem sunt vel

I. Quid sint? R. STELLÆ sunt corpora cœlestia, lucida, globosa, mobilia, & ad inferiorum salutem condita.

Fixæ, quæ in cœli parte superiori tardissimè moventur, eandemque inter se perpetuò servant distantiam. Hæ sunt innumerabiles, notabiliores tamen numerantur, 1022.

II. Quotuplices? R.

Errantes, seu Planetæ, de quibus not.

1. Quid sint? R. Planetæ sunt qui in inferioribus cœli partibus moventur, diversùmque situm tum à se invicem tum à stellis fixis obtinent.

- 1 Saturnus.
- 2 Jupiter.
- 3 Mars.
- 4 Sol.
- 5 Venus.
- 6 Mercurius.
- 7 Luna.

2. Quot sint? R. Septem.

STELLÆ, de quibus not.

Lucide, ut,

III. Affectiones,

- 1. Motus: Stellæ revera moventur in cœlo.
- 2. Lux: Stellæ lumen à Sole mutuuntur, ità tamen ut etiam aliquid ex se lucis possideant.
- 3. Figura: Stellæ sunt rotundæ, licet ob nimiam distantiam planæ appareant.
- 4. Vis agendi in hæc inferiora. Hinc influentiæ & actiones siderum sunt variæ.

IV. Theoremata,

- 1. Stellæ sunt ejusdem naturæ cum cœlo.
- 2. Stellarum motus nullum edit sonum.
- 3. Lumen stellarum non est substantia.

GALAXIA seu VIA LACTEA est maxima frequentia minimarum Stellarum, quæ præ exiguitate ad nostrum aspectum distinctè pervenire nequeunt, ut cæteræ Stellæ, atque ità inter se lumina commiscunt & confundunt. Conimbr. de Met. tr. 4. c. 2.

CAP. V.

De Elementis in communi.

- I. Nomen, quod sumitur, {
1. Pro primis cujusque rei principiis, quæcunque illa sint Sic dicimus *litteras esse orationis Elementa.*
 2. Pro principiis generationis, *Materia, forma, & privatione.*
 3. Pro solis principiis compositionis, *Materia & forma.*
 4. Pro quatuor illis corporibus simplicibus: *Ignem, aere, aqua & terra.*

II. Quid sit? R. Ἐστὶ δὴ τὸ στοιχεῖον ἢ σωματίον, εἰς ὃ τὰ ἄλλα σώματα διαίρεται, ἐνυπάρχον δυνάμει, ἢ ἐνερσίᾳ, αὐτὸ δ' εἶναι ἀδιαίρετον εἰς ἕτερον τῶ ἐσθ. ELEMENTUM est id, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus inest potentia aut actu, ipsum autem est indivisibile in diversa secundum speciem. *Arist. l. 3. de cæl. c. 5: ELEMENTUM est corpus simplex, in quod alia corpora resolvuntur. Conim. l. 2. de gen. c. 3, q. 1. d. 1.*

III. Principia. {

Materia, est prima illa ex qua omne corpus componitur, eaq; indifferenter se habet ad quodlibet elementum.

Forma, Cùm elementa sunt corpora, ideo habent suas formas formas substantiales, nobis tamen incognitas:

Absolutè, prout sunt partes mundi. De Elementis in communi not.

- IV. Affectiones {
- 1 *Figura*. Elementa ex se, & sua natura non habent certam figuram, quatenus verò sunt partes hujus univèrsi, quod est rotundum, habent figuram rotundam.
 - 2 *Impuritas*. Elementa, prout existunt in rerum natura impura sunt, & aliquo modo mixta.
 - 3 *Duratio*. Elementa non sunt æterna, sed ex se invicem generantur, & corrumpuntur, inque se mutuo transmutantur.
 - 4 *Motus*. Elementa moventur motu simplici recto, qui est vel à medio sursum, fitque per levitatem: vel ad medium deorsum, fitque per gravitatem.

5 *Qualitates, cum* {

Motrices, { *Gravitas*, quâ elementum movetur deorsum.

ut sunt { *Levitas*, qua elementum fertur sursum.

Alteratrices, per quas elementa alterant, mixtionemque absolvunt: *Vide Tr. seq. c. 1.*

V. Quot sunt? R. Quatuor: IGNIS, AER, AQUA, TERRA. *Vide cap. seq.*

- VI. Theoremata {
- 1 Elementa sunt indivisibilia, scil. in alia corpora.
 - 2 Elementa extrema magis pura sunt, quàm intermedia.
 - 3 Elementum quodvis in quodvis aliud converti potest.
 - 4 Elementa in suis locis nec gravitant, nec levitant.

Respective, prout causa sunt mixtionis, & mutationum Physicarum. *Vide Tract. seq.*

ELEMENTA considerantur dupliciter

De Igne & Aere.

I. An detur elementum ignis? R. Affirm. Quia summus calor ali-
cui corpori simplici debetur. At non convenit aeri, qui humi-
ditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat, nec aquæ,
nec terræ. Ergò, Igni.

II. Quid sit? R. IGNIS est elementum calidissimum,
siccum & levissimum, existens sub concavo Lunæ.

I. Simpliciter
leve, ut IG-
NIS, de quo
not.

III. Locus. Ignis sub concavo Lunæ existit, quia levissimo ele-
mento debetur locus supremus in regione elementari, qui est
infra sphæram Lunæ. Unde & flamma ignis, apud nos excitati,
confestim supra aerem ascendit.

IV. usus, Ignis } 1. Aggregat ea quæ sunt ejusdem generis, &
quæ sunt diversi generis disjungit.
2. Aquæ & Terræ frigiditatem temperat.

I. Quid sit? R. AER est elementum humidissimum,
calidum & leve, terram & aquam undique ambi-
ens, omnemque locum replens, nullo alio corpore
repletum.

Levia, quæ
sursum
tendunt,
sunt duo

Suprema, incipiens à superficie ignis, & extendens
se usque ad medium aerem, ubi vapores con-
densantur, est ultrà quàm ejus natura postulat
calida, ob ignis vicinitatem, & cæli motum.

Media, quæ inter supremam & infimam interja-
cet, & æstivo tempore minor quàm hyeme, est
respectivè frigida, propter defectum reflexo-
rum radiorum, qui ad illam non pertingunt, &
propter vapores qui cum eò perveniunt, subla-
tis jam impedimentis, ultrò sese ad nativum
frigus revocant, aeremque refrigerant.

Infima, quæ sumit initium à superficie terræ, &
eò pro enditur, quousque radii Solis reflectun-
tur, est pro vario Solis accessu & recessu modò
calida, modò frigida, & æstate major quàm
hyeme.

II. Secundum
quid leve,
ut AER, de
quo not.

II. Diviso, in
tres Regio-
nes, qua-
rum

III. usus,
Aer

1. Mixti substantiam penetrans, eam subigit, &
generationem habilem reddit.
2. Inspirationi & vocis formationi inservit.
3. Meteoris generandis præbet locum, & volucri-
bus spatium volandi.

Elementa sunt vel

Gravia, quæ deorsum tendunt: Vide cap. seq.

CAP. VI.

De Aqua & Terra.

1. *Quid sit?* R. AQUA est elementum frigidissimum, humidum & grave, terram undique ambiens & interfluens.

2. *Figura.* Aquæ figura est rotunda: Talis enim totus terræ & aquæ globus, ac guttæ, partes aquæ homogeneæ, quæ imitantur naturam totius. Hinc navigantes paulatim terræ prospectum amittunt, ob interjectum maris tumorem.

I. Secundum quid grave, ut AQUA, de qua not.

3. *usus.* Aqua } 1 Mollificat concreta corpora ad formam mixti facilius introducendam.
 } 2 Natura sua frigida temperat calorem ignis.
 } 3 Irrigat terram, ut producat omnis generis plantas.
 } 4 Piscibus domicilium præbet, terrestribus & volatilibus potum suppeditat, &c.

1. *Quid sit?* R. TERRA est elementum siccissimum, frigidum & gravissimum, secundum se totum immobile & mundi centrum:

1. *Figura,* Terra est rotunda, quod constat partim ex umbra terræ, quæ in Eclipsibus rotunda seu conoidalis, partim ex ortu & occasu stellarum, nam citius oriuntur orientalibus sidera.

2. *Situs,* Terra in medio mundi constituta est: Si enim medium universi non obtineret, non fierent Eclipses, cum Sol & Luna per diametrum opponuntur.

3. *Quies,* Terra non movetur, sed in medio mundi perpetuò quiescit, quia naturaliter aliò ferri non potest, ferretur enim sursum, siquidem à centro dimoveretur. *Causa immobilitatis terræ est nativa ejus gravitas.*

II. Simpliciter grave, ut TERRA, de qua not.

2. *Affectiones,*

4. *Magnitudo,* Globus terrenus consideratur

Respectivè, Globus terræ in respectu ad cælum est instar puncti, h. e. quoad nostrum aspectum insensibilem habet magnitudinem: Sic enim centrum est minutissimum.

Absolutè, Terra magnam habet quantitatem, adeo ut totius terræ ambitus fere 5625. miliaria germanica comprehendat.

3. *usus,* Terra } 1 Reddit corpora durabilia ad retinendas inscriptas figuras.
 } 2 Temperat sua siccitate humiditatem aquæ.
 } 3 Est sedes & domicilium mineralium & metallorum, plantarum, animalium & hominum.

Tractatus

Tractatus II. Partis Specialis.

De Elementis prout sunt causa mixtionis & mutationum Physicarum.

CAP. I.

De Qualitatibus primis.

I. *Quid sit?* R. QUALITATES PRIMAS vocamus, quæ per se primò insunt corporibus sublunaribus, suntque radices cæterarum qualitatum materialium, *Mendoza Disp. 6. sect. 5.*

Calor. Θερμὸν ἐστὶν τὸ συγκείμενον τὰ ὁμοῦλη. CALIDUM est, quod ea congregat, quæ sunt ejusdem generis, l. 2. de gen. cap. 2.

Frigus. Ψυχρὸν ἐστὶ τὸ συνείρον καὶ συγκείμενον ὁμοίως τὰ ἄσυχρη καὶ τὰ μὴ οὐόφουλα. FRIGIDUM est, quod ex æquo cogit ac congregat, tam quæ ejusdem sunt generis, quàm quæ diversi. *ibid.*

Humiditas. Ὑγρὸν ἐστὶ τὸ ἀόριστον ὀκείω ὄρω, εὐόριστον δὲ ἀλλοβίω. HUMIDUM est, quod difficulter continetur termino proprio, facilè verò alieno. *ibid.*

Siccitas. Ξηρὸν ἐστὶ τὸ εὐόριστον μὲν ὀκείω ὄρω, δυσόριστον δὲ ἀμορτείω. SICCUM est, quod facilè termino proprio continetur, difficulter verò alieno. *ibid.*

II. Quot
Prime, de quibus not.

Manifeste, quæ

I. Qualitates

De Elem. prout mixta const. not.

Secunde, vide cap. 2.

Occulte, vide cap. 3.

- 2. Actio & passio, vide cap. 4.
- 3. Alteratio, vide cap. 5.
- 4. Generatio, vide cap. 6.
- 5. Mixtio, vide cap. 7.

III Theoremata

- 1. Cuilibet elemento conveniunt duæ qualitates primæ, una in gradu summo, altera in gradu remisso.
- 2. Elementa symbolica faciliùs ac celerius in se invicem transmutantur.
- 3. E duobus elementis asymbolicis faciliùs tertium generatur, quàm unum ex altero.
- 4. Qualitates elementorum symbolicæ sunt ejusdem speciei.
- 5. Qualitates primæ non sunt formæ elementorum, quia sunt accidentia.

CAP. II.

De Qualitatibus Secundis.

I. Quid sit? R. QUALITATES SECUNDÆ dicuntur, quæ ex primis qualitatibus oriuntur. Vocantur aliàs qualitates tactiles.

1. *Densitas*, est qualitas orta à frigore secundum quam partes subiecti immediate coherent & constringuntur.
2. *Raritas*, est qualitas à calore ut plurimum orta, habens partes extenuatas nec inter se probè compactas.
2. *Gravitas*, est qualitas orta à frigore, qua corpora quædam naturalia ad centrum tendunt.
4. *Levitas*, est qualitas plerumque orta à calore, sursum omnia evehens.
5. *Durities*, est qualitas orta à siccitate partes densas & benè compactas habens.
6. *Mollities*, est qualitas orta ab humiditate, facile tactui cedens.
7. *Craffiti*, est qualitas orta à siccitate partes habens solidas.
8. *Subtilitas*, vel *Tenuitas* est qualitas orta ab humore potissimum partes tenues habens.
9. *Ariditas*, est qualitas orta à siccitate, partes habens humoris ferè expertes.
10. *Lubricitas*, est qualitas ab humiditate producta, quæ tactum facile effugit & elabitur.
11. *Lentor*, est qualitas ab humiditate exorta, habens partes tenaces & glutinosas.
12. *Friabilitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes non coherentes, ideoque facile atteritur.
13. *Asperitas*, est qualitas ex siccitate orta, habens partes prominentes, ideo tactum, dum contrectatur, offendit.
14. *Lenitas*, est qualitas orta ab humiditate, superficiem habens æqualem, & tactum, dum contingitur, oblectans,

De qualitatibus Secundis duo not.

II. Quot? R. Vulgò quatuordecim putantur

CAP. III.

De Qualitatibus Occultis.

I. An dentur Occultæ Qualitates? R. Affirm. quia dantur actiones, quarum ratio ex manifestis qualitatibus reddi nequit.

II. Quid sint? R. QUALITATES OCCULTÆ, sunt potentia naturales absconditæ & latentes, quibus res naturales aliquid agunt vel patiuntur, cujus causa vera certè non potest dari; ut cum *Magnes trahit ferrum*.

De Qualit. Occultis tria not.

III. Diviso.
Dividuntur
in

Συμπάθεια, quæ est mutua & naturalis quædam conspiratio inter res physicas, ex peculiari occulta cognatione proveniens, ob quam res naturales amico affectu & occulto amore ad se invicem trahuntur: Sic *ruta juxta sicum sata latissime crescit*.

Αππαθεία, quæ est naturalis rerum Physicarum inimicitia, & repugnantia, quæ, secundum aliqua sibi ipsis infesta, simultate dissentiunt: Sic *Leo ad cantum Galli expavescit*.

CAP. IV.

TRACTATUS II.

CAP. IV.

De Actione & Passione Elementorum, ut & de Contactu.

I. Quid præsupponant?
R. CONTACTUM,
qui est duplex

Corporalis, est verus & proprie dictus contactus, quando duorum corporum superficies simul sunt, & ita conjunguntur, ut mutuò se movere, & à se moveri queant. Sic ignis agit in lignum per contactum corporalem comburendo illud.

Virtualis, cum non superficies, sed virtus unius corporis ad superficiem alterius corporis pervenit: Sic Sol calefacit terram, & Magnes attrahit ferrum.

II. Quid sint? R. ACTIO est assimilatio qualitatis sensibilis agentis ad qualitatem patientem, transmutans corpus motum formâ accidentariâ. PASSIO est assimilatio qualitatis patientis ad qualitatem agentem sensibilem, Et hæc iis tantum, qua materiam habent, inest.

III. Divisio,
tum

Agentis, quod } Primum, in quo motionis principium consistit. Hoc nihil patitur ab eo in quod agit.
 } Ultimum vel Postremum, quod cum re, quæ fit, conjungitur. Hoc propriè repetitur.

Actionis, quæ vel } Imperfecta & inchoata, quæ agens patiens non totum immutat, sed saltem labefactat, atque aliquem qualitatis gradum ipsi imprimat. Dicitur actio absque agentis victoria.
 } Perfecta & completa, quæ agens omnino sibi simile reddit patiens. Dicitur actio cum victoria agentis.

IV. Modus Actionis & Passionis. Hic not. Conditiones

1. Ut agens, in quantum tale, sit in actu, & patiens in potentia.
2. Ut agens & patiens sese mutuò tangant.
3. Ut non sint continua, aliàs participarent naturâ.
4. Ut patiens aut magis aut minus patiatur, secundum quod dispositum est ad actum agentis.

V. Connexum est Reactio, de qua not.

1. Quid sit? R. Reactio est retributa quædam mutatio, quæ patiens renitur adversus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, aded ut agens pati & patiens agere aliquo modo dicatur. Zabarella de reat. cap. 1.

2. Conditiones
1. Ut agens & patiens eandem habent materiam. sc. Specie.
 2. Ut agens sit ultimum, non verò primum.
 3. Ut agens contineatur intra Sphæram passî.
 4. Ut agant actione inchoatâ vel imperfectâ.

VI. Theoremata

1. Generationes & corruptiones elementorum non possunt fieri sine actione & passione.
2. Agens & patiens debent esse quodammodo similia, quodammodo dissimilia. Similia secundum genus, dissimilia secundum formas específicas, qualia sunt contraria, aut inter ea media.
3. Idem non agit in seipsum, sc. per se & secundum eandem partem, actione sc. directâ & propriè dictâ.
4. Omne agens nititur sibi assimilare patiens.

De ACTIONE & PASSIONE sex not.

CAP. V.

De Alteratione.

De Alteratione not.

- I. Nomen quod sumitur } 1. Latè, ut non germanas tantum alterationes, sed etiam improprias complectatur : Sic elementa dicuntur alterari, non modò quando qualitatibus contrariis imbuuntur, verum etiam dum cœlesti luce perfunduntur.
 2. Strictè, pro motu ad qualitatem contrarium in subiecto habentem. Sic cœlum alteratione vacat, eaq; sola alterantur quæ possunt interire.
- II. Quid sit ? R. ALTERATIO est motus ad qualitatem sensibilem mediam aut extremam. *Conimbr. l. I. de gen. & corr. c. 4. a. 1.*
- III. Quid differat à Generatione ? R. } 1. Alterationis Terminus à Quo est positivus ; Generationis privativus.
 2. Alterationis Terminus ad quem est Qualitas ; Generationis substantia.
 3. Alteratio, cum sit motus, fit successivè ; Generatio in instanti.
- IV. Theoremata } 1. Alteratio est nobilissima motus Species, quia ejus terminus est qualitas.
 2. Alteratio est motus continuus & successivus nec fit in instanti.
 3. Alteratio est comes & via generationis.

CAP. VI.

De generatione & Corruptione.

De GENERATIONE sex not.

- I. Nomen, quod sumitur } 1. Latè, pro omni generatione tam substantiali, quàm accidentali.
 2. Strictè, pro sola viventium generatione, de qua in libr. de anima.
 3. Medio modo, prout omnem solamque generationem substantialem complectitur. *Quæ significatio hujus est loci.*
- II. An detur Substantialis Generatio ? R. Affir. quia dantur formæ substantiales, circa quas accidit mutatio ab una ad aliam sub eadem communi materia.
- III. Quid sit ? R. Γένεσις ἐστὶν ὅταν ἕλθῃ μεταβάλλῃ μὴ ὑπομείδοντι αἰδιότητι τοῦ αἰδιότητος ὡς ὑποκειμένου τῷ αἰδιότητι GENERATIO est mutatio totius non remanente sensibili quodam, ut subiecto eodem. *Arist. l. de gen. c. 4.* GENERATIO est mutatio à privatione formæ substantialis ad formam substantialem in materia. *Conimbr. l. I. de gen. c. 4. q. 9. a. 1.*
- IV. Cause sunt } Efficiens } Remota sunt corpora cœlestia, quæ motu suo, lumine, aliave peculiari influentia movent hæc inferiora.
 quæ vel } Propinqua est extremum generans, quod aliud quoad speciem sibi similem producere studet.
 Materia } Remota est materia prima, quæ conjunctam semper habet privationem & capax est omnium formarum.
 quæ vel } Propinqua, & quidem in misto sunt quatuor elementa.
 Forma, est ipsa mutatio substantialis.
 Finis, est conservatio Specierum, nam natura abhorret ab interitu.
- V. Oppositum est CORRUPTIO quæ est mutatio totius, id est ex toto sub eadem communi materia. *Conimbr. ibid. q. 16. a. 1.*
- VI. Theoremata } 1. Terminus ad quem corruptionis est terminus à quo generationis.
 2. Unius generatio est alterius corruptio, & contrâ.
 3. Generatio formaliter est actio ea, quæ forma cum materia unitur.

TRACTATUS II.

CAP. VII.

De Mixtione.

De MIXTIONE quinq; not.

- I. Nomen, quod lumitur } Latè. pro quacunque quarumcunque rerum accumulatione : Sicut in tritico cum hordei confusione videre est.
 } Pressè & propriè, pro unione mistilium, id est elementorum sub una substantiali forma alicujus misti, corruptis mistilium propriis formis.
- II. Quid sit ? R. Μίξις ἐστὶν ἔνωσις ἢ συντήρησις ἀσμιχθέντων. MISTIO est miscibilium alteratorum unio. Arist. l. I. de gen. c. 10. MISTIO est generatio misti ex mistilibus alteratis. Conim. l. I. de gen. c. 10. q. 2. a. 2.
- III. Conditiones tum } Miscibilium : } 1. Ut sint invicem agentia & patientia.
 } Requiritur } 2. Ut faciliè dividi ac comminui queant.
 } } 3. Ut certam habeant proportionem & quantitatem.
- III. Mixtionis, ubi } 1. Elementorum in unum locum concursus,
 } requiritur } 2. Elementorum reactio.
 } } 3. Elementorum divisio in minutas partes, quod sine humiditate fieri nequit.
- IV. Consequens seu Effectum est TEMPERAMENTUM, de quo cap. seq.
1. Sola elementa propriè misceri dicuntur.
 2. Mistio differt ab aliis mutationibus.
 3. Elementa non sunt in misto secundum suas formas, sed iis pereuntibus succedit forma misti, sub cujus imperio primæ qualitates pristinum naturæ rigorem deponunt & ad quandam mediocritatem ac temperiem revocantur.
 Conim. ib. q. 3. a. 2.
- V. Theoremata

CAP. VIII.

De Temperamento.

De TEMPERAMENTO tria not.

- I. Quid sit ? R. TEMPERAMENTUM est complexio quædam quatuor primarum qualitatum debitè & ad naturam mixti accommodatè attemperatarum. Fr. de Raconis disp. de Mixtis sect. 13.
- II. Quotuplex? R. est vel } Uniforme, quod medium & temperatissimum dicitur, in quo omnes quatuor qualitates æqua graduum proportionem coeunt.
 } } Simplex, in quo una tantum qualitas vincit, denominatque, & duæ aliæ æqualitatem servant.
 } } Disforme, est vel } Compositum, in quo duæ qualitates reliquas excedunt : Estque } 1. Calidum & humidum. Dicitur æreum & sanguineum.
 } } 2. Calidum & siccum. Vocatur igneum & cholericum.
 } } 3. Frigidum & humidum. Appellatur aqueum & Phlegmaticum.
 } } 4. Frigidum & siccum. Vocatur terreum & melancholicum.
- III. Theoremata } 1. Temperamentum est proportio primarum qualitatum, sc. connotativè.
 } } 2. Temperamentum non est relatio ; quia unum temperamentum dicitur alteri contrarium : at relationi nihil est contrarium.
 } } 3. Temperamentum non est quinta qualitas diversa à primis, sed ipsæ quatuor primæ qualitates ad temperiem reductæ.

Tractatus III. Partis Specialis.

De Corporibus imperfectè mixtis, seu de Meteoris.

CAP. I.

De Meteoris in communi.

I. *Nomen.* Meteora nomen habent à *μετὰ* & *αἶψα*, quod est *tollo, elevo, suspendo*, quia meteora ut plurimum in sublimi generantur.

II. *Quid sint?* R. METEORA sunt corpora imperfectè mixta, quæ ex halitibus è terra vel aqua excitatis & calore Solis Stellarumq; virtute elevatis, generantur. *Scharff. l. 4. Phys. c. 1.*

Remota sunt corpora cœlestia, quæ sua vi & influxu materiam ab elementis evocant & in sublime tollunt.

Efficiens
quæ vel

*Propinqua seu
instrumenta
ria est*

Calor, qui aquam & terram pervadens & attenuans in halitus solvit & interventu levitatis effert in altum.
Frigus, quod exhalationes sursum evertas confringit, condensat, & coarctat.

Remota sunt elementa cum primis terra & aqua:

Materia
est vel

*Propinqua
est*

Vapor, est halitus sive spiratio calida & humida, quæ ex humore aqueo prodit.

Exhalatio, est anhelitus terræ calidus & siccus, *Continet*

1 Quæ faciliè ignem concipit, ex qua ignita meteora fiunt
2 Quæ non ita faciliè intenditur, ex qua proximè venti existunt.

Forma, est tam multiplex, quàm variè subjecta materia afficitur. Ob hujus enim varias dispositiones variæ & diversæ species Meteororum generantur.

Finis est
multiplex

1. Totius universi perfectio & mutua elementorum adæquatio.
2. Aeris purgatio, *sc. venenatis vaporibus absumptis.*
3. Futurorum prænotio & prælagium.
4. Dei hæc omnia mirabiliter ordinantis agnitio.

IV. *Locus* est aer præcipuè. *Nam etiam ea meteora, quæ in terra generari dicuntur, propriè in aere in terræ cavernis contento generantur.*

V. *Quotuplicia?* Resp. Meteora sunt vel

*Hypostatica
quæ vel*

Ignita, quæ ex exhalationibus faciliè inflammabilibus fiunt: *vide cap. 2, 3, & 4.*

Aquea, quæ ex vapore producuntur: *vide cap. 5, 6, & 7.*

Aerea, quæ ex vapore & exhalatione simul fiunt: *vide cap. 8, & 9.*

Emphatica sive *apparentia*, quæ phasmata dicuntur, quòd specie & figura tantùm videantur: *vide cap. 10, & 11.*

Perfectè mixtum; vide Tract. 4.

CAP. II.

TRACTATUS III.

CAP. II.

De Meteoris ignitis puris.

IGNITUM METEORUM est vel

Simplex, cujus materia est simplex & pura & gignitur vel in aeris regione

Suprema,
ut sunt

Media,
ut sunt

Infima,
ut sunt

FAX seu CANDELA ACCENSA, est fumus continuus, rarus & tenuis, in longum & latum æquè distensus, qui superiori parte accensus instar facis inflammatae ardet. *Magirus l. 4. Phys. c. 2.*

IGNIS PERPENDICULARIS est fumus longus & arctius concretus, qui æquabiliter accensus perpendiculi vel pyramidis speciem refert.

BOLIS sive JACULUM est fumus crassioribus partibus æqualiter cum subtilioribus commixtis constans, qui accensus sursumque evolans teli ardentis formam refert.

CARPRAE SALTANTES sunt fumi disjuncti in longum magis quam in latum porrecti, & neutquam interrupti, qui accensi motu & scintillatione in morem caprarum saltare videntur.

SCINTILLAE VOLANTES sunt fumi in multas minutasque partes sparsi, quorum singuli instar stipularum inflammantur.

STELLA CADENS est fumus globatus, qui accensus à nube deorsum repellitur, & ita Stellæ è cælo decidentis imaginem exhibet.

LANCEA ARDENS est fumus oblongus benè compactus, qui accensus è medio aere in mare vel terram instar titionis detruditur.

DRACO VOLANS est fumus crassior, qui in sublimè euectus & accensus impulsu frigidae nubis curvatur & flectitur.

IGNIS FATUUS est fumus crassior & tenacior in imo aere per antiperistasin nocturni frigoris accensus, qui vento agitatus decliviora loca petit, & viatores à recta via in præcipitia plerumque ducere solet.

IGNIS LAMBENS est fumus rarus, subtilis & pinguis, qui accensus aliquando hominum vestimentis, eorumque & equorum capillis sine ulla læsione inhærescit.

Mixtum, cujus exhalatio ob admixtionem vaporis est impurior, crassior, & viscosior: *vidi. cap. seq.*

CAP. III.

De Cometis.

I. Quid sit?
& Hoc explicatur

Negative,
Cometa
non est

1 Coalitus plurium
Planetarum, quia

2 Unus ex Plane-
tis, quia

1 Quo tempore Planetæ
universi ab se disjuncti
sunt, interdum Come-
ta apparet.

2 Planetæ non digredi-
untur à Zodiaco: non
raro autem Cometæ.

1 Planetæ vel semper vel
frequenter cœlo sereno
noctu conspiciuntur:
minimè verò Cometæ.

2. Nullus Planeta, uti &
nulla stella fixa augetur
& diminuitur. At Co-
metæ augetur & di-
minuuntur.

Affirmative. COMETA est meteorum ignitum or-
tum ex exhalatione sicca, viscosa, copiosa, ampla,
arctè compacta, inque supremum aerem eveccta,
ibidemque inflammata, magnæ stellæ speciem re-
ferens.

II. Cause,
tum

Efficiens: Co-
metæ incen-
duntur vel

Motu, quo ignis supremæque aeris regio move-
tur.

Flammulis, ab elementari igni in subjectam ex-
halationem decidentibus.

Materia est exhalatio pinguis, crassa, & partibus bene coagmen-
tatis, constans in magna copia. Unde existentibus Cometis,
turbulenti ventorum status & immodica siccitates existunt;
quia tunc magna terrene exhalationis copia aerem occupavit.

1 Locus est suprema aeris regio, nam quod nec in infima, nec
media gignantur, testatur inprimis eorum motus ab oriente
in occalum, quo unà cum aere volvuntur.

III. Affectio-
nes,

Apparitionis, quod certum non est, potissimum au-
tumno gignantur, quia tum plurimum viscosa-
rum exhalationum attollitur:

2 Tempus
est vel

Duratiōis, quod definitum non est, sed pro copia &
tenacitate materiæ pabuliq; variat. Summa ejus
duratio ad 6. menses. minima ad 7 dies protrahitur

3 Colores (non quidem veri, quia hos non habet, sed apparentes)
sunt varii, quæ diversitas oritur ex materiæ diversitate, qua-
tenus nempe illa rarior est, aut densior.

IV. Divisio.
Cometa di-
viditur in

Crinitum, cum exhalatio in medio est crassior, in extremis autem
partibus rarior, & subtilior, ita ut lumen circumquaq; veluti
crines in orbem fundat.

Barbatum, cum exhalatio modicè porrigitur.

Caudatum, si exhalatio versùs unam partem longè protendatur.

Evanescens, quod ob paucitatem materiæ citius dissipatur: ut, FULMEN. Vide cap. seq.

Diutius du-
rans, ut
COMETA,
de quo not.

Ignitum Meteorum mixtum, est vel

De Fulmine, Tonitru, & Fulgure.

I. Quid sit? R. FULMEN est exhalatio ignita e nube magno impetu excussa. Conimbr. de Meteor. tr. 2. t. 5.

II. Quando generetur? R. Fulmen generatur, quando exhalatio cum calida & sicca, tum calida & humida, eaque copiosa incidit in nubem, & ab ea circumdatur ac ceu cute obducitur, & vel permotum, vel per antiperistalsin incenditur, & quia accensa rarefit, magnoque conatu exitum e nube quaerit, dum eandem tandem rumpit horrendum edit fragorem.

III. Motus. Fulmen descendit valde irregulari motu, plerumque oblique fertur, quia natura ignis sursum vocat, vis qua e nube ejicitur deorsum premit.

De FULMINE quinque notanda:

IV. Quotuplex? R. Triplex: Terrebrans est subtile & flammeum, cui per angustissima fuga est, ob sinceram, & puram flammæ tenuitatem. Discutiens, quod conglobatum est, & spiritus coacti commixtam vim habens dissipat, & ictu rumpit. Cum hoc interdum conjungitur lapis fulmineus. Urens igneum magis est, quam flammeum, ideoque ob materiae spissitudinem non penetrat, sed tantum infuscat, & amburit.

I. Quid sit? R. TONITRU est sonus proveniens ex collisione exhalationis nubi inclusæ cum lateribus nubis, vel ex nubis effractione.

Tonitru, de quo duo not.

- 1. Nubem uno ictu rumpit, & tunc fit crepitus similis ei, quem membrana edit, quæ spiritu plena rumpitur.
- 2. Nubem diversis ictibus rumpit, tuncque multiplex auditur sonus.
- 3. Nubem omnino non effringit, sed intus rixatur, & ad latus declinat, & tunc oritur tumultuosus & obscurior sonus.

V. Accidentia sunt

I. Quid sit? R. FULGUR seu coruscatio est exhalatio in nube accensa, & igneo colore tincta. Conimb. c. 4.

FULGUR de quo tria not.

- 1. Spiritus Fulguris, qui est rarior & minus compactus, sparsim & per intervalla; Fulminis vero uno ictu totus incenditur.
- 2. Fulmen, est ignis e nube vibratus: Fulgur, ignis in nube inclusus.

- 3. Quando fiat? R. Hic not.
 - 1. Coruscatio interdum fit absque Tonitru (cum nubes exhalationi non valde obstitit,) & Tonitru interdum fit sine coruscatione (quando materia ad inflammationem non est idonea.)
 - 2. Quando Coruscatio & Tonitru conjunguntur, Tonitru prius est Fulgure. Prius autem conspicitur Fulgur, quam Tonitru auditur, quia aspectus est celerior quam auditus.

CAP. V.

De Nube, Pluvia, & Nive.

I. *Quid sit?* R. NUBES est vapor in magna copia ad mediam aeris regionem elatus, ibique loci frigiditate condensatus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c. 5.* NUBES est addensatus vapor. *Conimbr. de Meteor. tr. 7. c. 1.*

NUBES, de qua not.

II. Cause tum

Efficiens, est tum
Materia est vapor vi Solis ad mediam aeris regionem elevatus, ibiq: adventitio calore deposito à circumstante frigore constipatus.

Sol & reliqua astra vaporem calore suo è locis humentibus ad mediam aeris regionem evocantia.
Frigus circumstans, quod vapores cogit, & densat, ut in nubis consistentiâ abeant.

III. Quotuplex sit?
R. Est vel

Sterilis est tenuis & lucida, ideòq; ob raritatem suam vel evanescit, vel ventorum impulsu & calore solis dissipatur.
Fœcunda est nigra, densa, & iri guo humore scatens, ideòque ad pariendam pluviam idonea.

I. *Quid sit?* R. PLUVIA est nubes in aquam soluta. *Conimbr. tr. 7. de Meteor. c. 7.*

Media aeris regione, ut

PLUVIA, de qua tria not.

II. Materia, quæ vel

Remota est vapor crassus, qui adhuc magis condensatur, atque in aquam mutatur.
Propinqua est nubes virtute frigoris in guttulas soluta.

III. Quotuplexi
R. Pluvia est vel

Naturalis, quæ vel
Imber, cum guttæ crebriores & minutiores ob vaporis tenuitatem jugi tenore defluunt.
Nimbus, cum guttæ paulò grandiores cadunt.
Prodigiosa, quando cum aquis ranæ, pisciculi, sanguis, lac, lapides, ferrum, &c. decidunt.

I. *Quid sit?* R. NIX est nubes friabili densitate conglaciata. *Conimbr. de Meteor. tr. 7. c. 5.*

NIX, de qua not.

II. *Quomodo generetur?* R. Frigus mediæ regionis intensum, nubem antequam in pluviam solvitur constringit, & candore imbuit (*Candor enim sequitur partes aereas à frigore variè affectas*) & quia nivis materia est sicciior quàm pluvix, ideò continuitatem habet, quia verò humidior quàm pruina, extenditur eo modo, quo flocci lanæ.

Aquea meteoia fiunt vel in

Infima aeris regione. Vide cap. 6.
Terre concavitatibus. Vide cap. 7.

De Grandine, Rore, Pruina, Nebula & Glacie!

Meteora Aquea, quæ in infima aeris regione fiunt, sunt

GRANDO, de qua not. I. Quid sit? R. GRANDO est pluvia in aere congelata, *Cont. 7. c. 6*
II. Quomodo generetur? R. Nubes in pluviam resolvitur, descenditque & inter descendendum vi frigoris intensioris in globulos congelatur.

III. Affectiones } I. *Locus*, est tam infima, quam media aeris regio.
2. *Tempus*, Grando indiscriminatim quocumque tempore provenit, quanquam vere & autumno major decidat.

I. Quid sit? R. Ros est vapor subtilis & tenuis, non procul à terra sublevatus, qui noctis temperatæ frigore densatus, & in aquæ guttas tenuissimas resolutus in terram sparsim decidit. *Magir. l. 4. Pbyf. c. 6.*

ROS, de quo not.

II. Causa tum } *Efficiens*, quæ vel } *Remota* est calor cœlestis vaporem evocans, qui tamen est imbecillis: *alioqui si vehemens foret, vaporem altiùs eveberet, vel omnino absumeret.*
} *Propinqua* est frigus serenæ noctis temperatum. *Si enim vehemens, cogit vaporem non in rorem, sed congelat in pruina.*

III. *Tempus*. Quoniam Ros moderatum calorem requirit, vere & autumno maximè oritur: Cùm tranquillum & serenum tempus est, quia turbato & infestato pluviis aut ventis cœlo, concreescere vapor non potest.

IV. *Species*, quæ sunt } *Mel* est vapor quidam dulcis floribus & frugibus insidens, quem apes inde colligunt, non autem ipsæ mel faciunt.
} *Manna* est ros temporatissimi tum cœli, tum loci, ex purissimo & præpingui terræ vapore in aere convenienter admodum percepto & frigore noctis densato genitus.

PRUINA, de qua not.

I. Quid sit? R. PRUINA est vapor tenuis à terra in proximum aerem Sole evector, & à frigore in salis quasi formam contractus.

II. Quid differat à Rore? R. } I. Ros est temperatè calidus & humidus, *pruina* verò frigida.
} 2. *Vapor roris* non congelatur, sed convertitur in aquam. *Vapor pruinae* congelatur, & instar salis constringitur.

NEBULA, de qua not.

I. Quid sit? R. NEBULA est vapor densus & infimo aere oriente potissimum, vel occidente Sole excitatus, frigoreque, paulatim condensatus, aerem proximum obscurans. *Magir. ibid.*
II. *Materia* sunt vapores crassi, qui ob suam spissitudinem & crassitiem in sublimè efferri nequeunt.

GLACIES, de qua not.

I. Quid sit? R. GLACIES est aqua in stagnis, paludibus, fluminibus, aliisve ejusmodi locis congelata. *Conimb. de Met. tr. 7. c. 8.*
II. Quomodo generetur? R. Congelatur aqua non solum hybèrni frigoris efficientiâ, sed concurrit etiam admistio quædam terrenæ concretionis, quæ congelationem magnoperè juvat. *Conimb. ibid.*

CAP. VII.

De Fontibus, Fluminibus & Mari.

I. *Quid sint?* R. FONS ex mente Aristotelis est scaturigo aquarum ex terra continuo provenientes propter perpetuam vaporum & aeris à frigore intra illius cavernas condensatorum conversionem. FLUMEN est fluxus aquarum ex plurium fontium concursu in certo terræ loco congregatarum.

II. *Eorundem origo.* Aqua fontana & fluvialis gignitur intra sinus terræ ex aere & vaporibus in aquam solutis. *Hæc est Aristotelis sententia, que si de omnium fontium & fluviorum ortu intelligatur, probabilis non est; ideo restringatur ad aliquorum fontium & fluviorum generationem: Nam non solum amplissima flumina, sed etiam minores fluvii & fontes è subterraneis aquis è mari oriundis ordinariè seu majori ex parte derivantur. Conimbr. tr. 9. c. 4.*

I. *Quid sit?* R. MARE est aquarum salutarum maximam multitudinem congregatarum receptaculum, complectens undique terram, non tamen totam illam cooperiens, perpetuo æstu fluens ac refluens, neque tamen suos terminos unquam egrediens.

II. *Ejus origo.* Mare in ipso mundi nascentis exordio fuit à Deo productum, ejusque divino imperio in eum locum, quem nunc habet, secessit.

1. *Salsedo,* quæ juxta Aristotelis sententiam ab exhalationibus adustis gignitur: Quicquid enim aduritur in eo generatur Sal. *Unde Mare tempore æstivo, quo calor Solis fervet, salius est quam hyberno, & in ipso fundo ejus aqua dulcis hauritur ab urinatoribus.*

III. *Affectiones,*
sunt

1. *Quid sit?* R. Æstus marinus est, quo maris aquæ reciproca agitatione nunc ad litus accedunt, nunc in se redeunt subsiduntque. *Conimb.*

2. *Ejus varietas.* In quibusdam maris tractibus nullus, aut perexiguus visitur. In aliis vero magnus: Aliquibus in locis senis quibusque horis mare recedit, & tot horarum spatio rursum accedit: In aliis locis alia recessus & accessus sunt intervalla.

2. *Æstus,*
de quo
not.

3. *Causa*
rum

Effectrix, Æstus marini causa est Luna humorum domina quæ occultam influentiam aquas huc illuc absque rarefactione impellit. Nam pro diversis Lunæ ad Solem aspectibus nunc majores (ut plenitudo) fiunt æstus, nunc minores.

Finalis est aquæ marinæ à putredinis noxa conservatio.

IN TERRA concavitatibus generantur
FONTEs &
FLUMINA, de
quibus not.

MARE, quater-
rus salsum: de
quo not.

I. Quid sit? VENTUS est magna exhalationis copia confestim in sublime elata usque ad mediam aeris regionem, ibique ab aere frigido & denso protrusa & dissiultanti impetu resiliens. Fr. de Raconis c. 4.

II. Cause tum Efficiens quæ vel Proxima est tum Remota est Sol & reliqua sidera exhalationem eleuantia. Medix aeris regionis frigiditas halitus ascendentes repellens & deorsum trudens. Interna exhalationis leuitas & aliæ exhalationes priorem subsequentes & agitantes. Materia est exhalatio calida & sicca (quia quibus temporibus magna huiusmodi exhalationum suppetit copia, crebriores fiunt venti) non tamen sola, sed & interdum vapores admiscetur (quia sæpe per integros menses venti spirant è mari, qui humidi sunt.

III. Motus est obliquus. Nam halitus multi in sublime rapti cum ad mediam aeris regionem pervenerunt, ab illius frigore protruduntur, & quia deorsum pulsi cum suapte natura sursum ferantur, dum neutra pars vincit, quasi partita contentione neque sursum, neque deorsum, sed oblique fluunt.

VENTUS, de quo not.

Aeræ Meteora sunt

IV. Quotuplex? Resp. Ventis sunt.

Subsolanus, qui spirat ab ortu æquinoctiali, est calidus & siccus. Zephyrus seu Favonius, qui flat ab occasu æquinoctiali, est frigidus & humidus. Aquilo, qui à Septentrione progreditur, est frigidus & siccus. Auster, qui à meridie procedit, est calidus & humidus. Collaterales, qui cardinalibus interjecti & quidem singulis bini. Nautæ 32 numerant. Etesie sunt venti aquilonares, qui circa caniculæ ortum 40. dies perflant. Ornithie seu chelidoniae sunt venti septentrionales, qui circa hirundinum adventum spirant. Ecnephiæ, est copiosa & crassa exhalatio nube inclusa, quæ ipsam disrumpens summa vi ad terram fertur sine inflammatione. Typhon seu Turbo est tenuior & subtilior exhalatio, quæ per angustum nubis foramen erumpens deorsum in gyrum rotata fertur. Prester est typhon propter viscositatem vel impetum motus accensus. Dissert à fulmine, quod fulmen plus habeat flammæ, & minus flatuum.

Regulares, qui vel

Indefiniti, qui vel

Cardinales, ut

Irregulares sive Tempestates, ut

TERRÆ MOTUS, vide cap. 9.

CAP. IX.

De Terra Motu.

De TERRÆ MOTU quatuor not.

I. *Quid sit?* R. TERRÆ MOTUS est concussio & liberatio terræ, orta ex quibusdam exhalationibus calidis & siccis intra terræ viscera inclusis & exire nitentibus. *Fr. de Raconis in comp. Phys. c. 4.*

II. *Quomodo oriatur?* R. Commotio terræ fit ab halitu seu Spiritu terræ visceribus incluso, & foras exire contendente. Etenim cum is viam, quæ prodeat, non invenit, retrofertur, atque in se revolvitur: & exitu frustrâ quæsito omnes angustias dimovet, dumque effringere claustra & convellere nititur, motum & tumultum facit. *Conimbr. tr. II. c. 2.*

III. *Affectiones* }
 1. *Sonus.* Comitantur terræ motum soni multiplices ac varii, qui ex Spiritibus inclusis repercussu & conflictatione nascuntur.
 2. *Locus.* Terræ motus frequenter sentiunt loca cava, fungosa, montosa, item insulæ, rarò verò arenosa, & ex limo concreta.

3. *Tempus.* tum }
Generationis. Terræ motus accidunt, cum magna exhalationum copia terræ sinu inclusa est: ut vere & autumno.
Durationis. Terræ motus plùs vel minùs durant, prout major vel minor est exhalationum copia, spiritùsque tardiùs aut citiùs consumitur.

IV. *Species* }
Tremor, cum Spiritus præ multitudine terram longè latèque pervadit & eam non in profundum, sed ad latera ciet, ac modò ad hanc, modò ad illam partem vibrante motu agitatur. *Conimbr. tr. II. c. 8,*
Pulsus, quo ex imo terra concutitur, & sursum deorsùmque jactatur spiritu rectè ascendere contendente. *Conimbr. ibid.*

CAP. X.

De Voragine & Halone.

I. *Quid sit?* R. VORAGO est exhalatio sursum rapta, ibiq; lumine perfusa speciem voraginis referens. *Si parva est dicitur Hiatus.*

VORAGO, de qua not. }
 II. *Quomodo fiat?* R. Cum serena nocte multæ spirationes in sublimi constipatæ, medio quidem densiores, reliqua facie rariore, inter astrorum lumen nostrùmque aspectum constituuntur, exhibent similitudinem foveæ, quia in medio, quod propter densitatem minùs illustratur, profunditas quædam apparet. *Conimbr. tr. 4. c. 4.*

I. *Quid sit?* R. HALO est circulus albus sub astro aliquo in nube seu vapore apparens. *Dicitur etiam area & corona.*

HALO, de qua not. }
 II. *Quomodo fiat?* R. Si multa spiratio vel nubes æquabili densitate in orbem sparsa sub Sole vel Luna, aliòve è splendidioribus astris constituta sit, ita ut radius corporis luminosi propter spirationis densitatem rectè progredi nequeat, sed resiliat, ac per omnes extremitates diffundatur, apparet tunc sub astro splendens circulus more lucidæ coronæ. *Conimbr.*

III. *Locus.* Halo frequentius conspicitur sub Luna, quàm sub Sole, quia Solis fervor coagmentari halitus non sinit, sed eos absumit.

VIRGÆ PARELIUS }
 IRIS } *vide caput seq.*

CAP. XI.

De Virgis, Pareliis, & Iride.

Sequuntur reliqua Meteora Apparentia, ut

VIRGÆ, de quibus not.

1. *Quid sint?* R. VIRGÆ sunt lineæ rectæ, quas Solis radii directè in nubem aquosam, dissimiliter tamen raram, incidentes & refracti, efficiunt. *Magir. l. 4. Phys. c. 5.*
2. *Quomodo frant?* R. Quando ad Solis latera mediocri tamen intervallo nubes inæquabili concrectione, alias videlicet partes densiores habens, alias rariores, radiis solaribus penetratur, & ob diversitatem partium variis imbutur coloribus, qui quoniam ad nubis cavitatem se accommodantes, perpendiculariter versus terræ superficiem protenduntur, virgarum speciem ita exhibent. *Conimbr. tr. 4. c. 5.*

PARELIUS, de quo not.

1. *Quid sit?* R. PARELIUS est imago Solis à latere ejus in nube densa, plana, quiescente & aquosa, per radiorum Solis refractionem expressa. *Imago Luna dicitur. PARASELENE.*

Efficiens sunt radii Solis in nube refracti.

2. *Cause tum*

Materia, sive Subiectum est Nubes

1. Soli ad latus posita. *In hoc Parelius differt ab Halone & Iride.*
2. Consistens seu quiescens.
3. Plana & æquabilis.
4. Densa, ut imaginem retineat.

3. *Numerus.* Contingit nonnunquam plures nubes ad Solis imaginem recipiendam apras collocari, ut imago Solis ad unam perducta aliam imaginem in alteram nubem imprimat, & hæc rursus in aliam, sicque plures Soles simul videbuntur.

IRIS, de qua not.

1. *Quid sit?* R. IRIS est arcus multicolor in nube rorida, opaca & concava, ex radiorum Solis oppositi reflexione apparens oculis spectantium. *Conimbr. tr. 5. c. 2.*

Efficiens est Sol vel Luna. Nam etiam Luna arcum efficit, quanquam non tot colorum varietate distinctum, sed album.

2. *Cause tum*

Materia, sive Subiectum est Nubes

1. Rorida, ac talis, ut in aquam proximè solvi possit.
2. Trans'ucida, sc. externa facie, quâ nos respicit.
3. Opaca, sc. à tergo ut lumen repercutiat.
4. Solis è regione opposita. Nam Iris nobis non apparet, nisi simus inter nubem, quâ Iris splendet, & Solem ipsum constituti.

1. *Numerus.* Possunt simul effici plures Irides, ita ut posterior vel inferior sit ex resplendentia prioris, ideoque obscurior.
2. *Figura.* Iris habet figuram semicirculi. Quo autem propinquior Sol est Horizonti, eò major Iris apparet.
3. *Colores,* qui sunt tres

1. Punicus est primus & altissimus.
2. Viridis est medius.
3. Purpureus est infimus.

Tractatus IV. Partis Specialis.

De Corporibus perfectè mixtis.

CAP. I.

De Perfectè misti generatione & putredine.

De Corpore perfectè mixto in communi quatuor not.

I. *Quid sit?* R. MIXTUM PERFECTUM dicitur, quod habet perfectam formam substantialem mixti distinctam à forma substantiali elementorum. *Fr. de Rationis disp. 1. de mixtis imperf. sect. 1.*

1. *Quid sit?* R. Ἔστι δ' ἡ ἀπὸ τῆς γένεσις, μεταβολὴ κατὰ τὴν πρῶτην συνείληψιν, ὅταν ἔχῃ λόγον ἐκ τῆς ἑπομένης ὕλης ἐκείνης φύσει. GENERATIO SIMPLEX est mutatio à virtutibus activis, cum habuerint rationem ex subiecta materia unicuique naturæ. *Arist. 1. 4. Met. c. 1.*

II. *Quomodo differat à Mistione?* R. Generatio misti & Mistio non differunt realiter, sed tantum ratione. Cum enim & in Mistione, & in misti Generatione elementa sint terminus à quo, mistum verò terminus ad quem, vox *Mistionis* magis elementa respicit, nomen verò *Generationis* ipsum mixtum.

II. Generatio Misti, de quibus tria not.

1. *Quid sit?* R. Σὺψις δ' ἐστὶ φθορὰ τῆς ἐν ἐκείνῳ ὑγρῷ ἐκείνῃ καὶ κατὰ φύσιν θερμότητι, καὶ ἀλλοτείας θερμότητι. Ἄυτη δ' ἐστὶν ἡ τῆς ἀεὶ ἐξουσίας. PUTREFACTIO est proprii naturalisq; caloris in unoquoque humido existentis ab extranea caliditate corruptio: hæc autem est quæ in ambiente existit. *Arist. ibid.*

III. Oppositum est PUTREDO, de qua not.

2. *Subiectum proprium* est humidum: ideoque omnia mista putrescunt, quatenus humida.
3. *Causa proxima positiva* est calor ambientis (non solum aeris & aquæ, sed cujuscunque continentis) qui calorem infernum evocat, & corrumpit.

4. *Quotuplex?* R. } *Totalis*, quando penitus abjungitur humidum à sicco, ut nihil reliquum nisi terra appareat. *Hoc modo putrescunt, quæ plurimum terræ obtinent.*
} *Partialis*, quando non penitus humidum à sicco abjungitur. *Hoc modo putrescunt quæ plus humidi obtinent.*

5. *Theoremata* } 1. Difficilimè putrescunt res tum frigidissimæ, tum calidissimæ.
} 2. Putrescentia initio sunt humida in superficie, tandem verò fiunt sicca.

III. *Affectiones perfecti misti Similaris*, vide cap. 1.

IV. *Quotuplex sit?* vide cap. 3.

CAP. II.

TRACTATUS IV.
CAP. II.

De Affectionibus perfectè mixti similis.

Quid sit? R. Πέψις ἐστὶ τελείωσις ὑπὸ τῆ φυσικῆ καὶ οἰκείῃ θερμῆ ἐκ τῆ ἀντικειμένην παθητικῶν, ταῦτα δ' ἐστὶν οἰκεία ἐκείνῃ ὑλῆ. COCTIO est perfectio, quæ à naturali & proprio fit calore ex oppositis passivis, quæ propria cuique materia existunt. Arist. l. 4. Meteor. cap. 2.

Calore, ut COCTIO de qua not.

2. Cause sunt

Efficiens est calor internus proprius & naturalis, qui interdum externi alicujus auxilio adjuvatur. Materia seu Subjectum sunt humidum & siccum, præsertim tamen humidum. Forma est perfectio, quæ nihil aliud est, quàm ultima proprii temperamenti absolutio.

Finis est vel } Ipsa natura, sive forma rei substantialis. }
 } Forma accidentalis, id est, ut humidum hoc }
 } vel illo modo tantùm dispositum sit. }

3. Species sunt

- 1. Πέπαισις Maturatio est alimenti, quod in arborum fructibus inest, concoctio.
- 2. Ἐψις Elixatio est indefiniti in humore existentis coctio facta à calore humido.
- 3. ὀπίσις Assatio est coctio, quæ fit à calore sicco, & alieno sive externo.

4. Theoremata

- 1. Omnis res concoctione fit calidior.
- 2. Cocta evadunt crassiora, solidiora, & compactiora.

Frigore, ut INCOCTIO, de qua not.

1. Quid sit? R. ἡ ἀπεψία ἐστὶν ἀτέλεια δὲ ἐνδεΐα τῆ οἰκείας θερμότητος. INCOCTIO est imperfectio propter indigentiam proprii caloris. Arist. ibid.

2. species sunt

- 1. Ὠμότης Cruditas.
- 2. Μόλωσις Non plena elixatio.
- 3. Σπίτευσις Non plena assatio.

Actu ut

Durities. Σκληρόν ἐστὶ τὸ μὴ ὑπεῖκον, εἰς αὐτὸ καὶ τὸ ὑπίπεδον. DURUM est, quod non cedit in seipsum secundum superficiem. ibid. c. 4.

Mollities. Μαλακόν ἐστὶ τὸ ὑπεῖκον τῆ μὴ ἀνταρῆσάδου. MOLLE est, quod cedit in seipsum non circumstando. ibid.

Passivis, quæ mixtis in: sunt vel

Potentiâ Affectiones, quæ mixtis propter passivas qualitates insunt potentia, sunt eæ, per quas corpora sunt concretilia, liquabilia, emollibilia, flexibilia, ruptibilia, fragilia, formabilia, ductilia, fissibilia, lenia, friabilia, subactioni idonea, & quæ his omnibus sunt contraria.

Affectiones perfectè mixti oriuntur vel à Qualit.

CAP. III.

De Metallis.

I. Quid sint? R. METALLUM est corpus perfectè mixtum & inanimatum, ex sulphure & argento vivo mixtis & temperatis in terræ venis natum. *Magir. l. 5. Phys. c. 1*

Principalis est virtus siderum, præsertim verò Solis.

Efficiens, est vel

Instrumentalis est

Calor, qui humidam expirationem attenuat & coquit.
Frigus, quatenus eandem exhalationem condensat.

II. Causæ tum

Materia, est vel

Remota est halitus ex vapore & exhalatione compositus in quo tamen prævalet humiditas vaporis.

Propinqua sunt

Sulphur est materia metallaris ex subtiliore exhalatione pingui & unctiosa.
Argentum vivum sive Mercurius est materia metallaris constans ex vapore subtiliore aqueo, qui cum terra conglutinatur, & per calorem sulphuris decoquitur.

METALLA, de quibus quatuor not.

III. Affectiones

- 1. O. Metalla igne liquefcunt, ea tamen difficiliùs quæ plus de terrena concretionem obtinent.
- 2. O. Metalla ductilia sunt, & percussa dilatantur, sed ea magis quæ simul compacta, & molliora.
- 3. O. Metalla ponderosa sunt ob materiæ spissitudinem & compactionem.

IV. Species Metalla sunt vel

Pura, ut

Aurum est metallum purissimum constans ex claro argento vivo, & sulphure mundissimo.
Argentum est metallum ex argento vivo, claro, albicante, & ex sulphure fixo, puro, genitum.

Impura, ut

Plumbum est metallum ex mercurio multo impuro, crudo, ac sulphure pauco itidem impuro ac fetido genitum.
Stannum constat ex argento vivo magis excocto, & sulphure albo, acri, minùs maturo.
Æs est metallum ex pauco mercurio & sulphure plurimo, rubeo, impuro, constans.
Ferrum est metallum ex pauco mercurio, plurimo sulphure fixo constans.

Inanimata ut sunt
Corpora perfectè mixta sunt vel
Animata, vide cap. 6.

LAPIDES, vide cap. 4.
MEDIA MINERALIA, vide cap. 5.

I Quid sint? R. LAPIDES sunt corpora perfectè mixta, inanimata, dura, ex sicca terrestri exhalatione unctuositate quadam aquosa permixta, per temporis diuturnitatem vi caloris & frigoris atq; virtute minerali conglutinata. *Magirus l. 5. Phys. c. 2.*

De LAPIDIBUS duo not.

II. Quotuplices? Resp. Lapidibus sunt vel

Porosi, ut sunt Pumex & Tophus.

Vulgares, qui vel

Solidi, qui vel

Nitent, ut sunt Marmor, cujus Species sunt Alabastrites, Ophites & Porphyrites.
Nitore carent, ut sunt Silex, Cos, Saxum, Smiris, Pyrites.

Adamus, est gemma translucida inenarrabilis duritiei, & pretii, colore ferro candenti non absimilis.

Sapphirus, est gemma transparens, magna duritie & cæruleo colore prædica.

Smaragus, est viridis coloris ejusque lucidi, quam quodammodo terreni.

Hyacinthus, est violacei coloris, & propter congenitam lucem scintillare videtur.

Ametystus, eundem ferè cum Hyacintho obtinet colorem, nisi quod in hoc emicat fulgur purpureus.

Carbunculus, lucidissimi ignis flammam repræsentat.

Chalcedonius, est gemma lucida & pulchra instar Stellæ refulgens.

Nobiliores, ut

Rubinus, est gemma rubea per tenebras in speciem scintillæ alicujus micans.

Chrysolitus, est gemma lucida aurei coloris varietate & nitore lucis nitens.

Asterites, est gemma dura, splendida, quæ cum convertitur, Solem aut etiam Lunam intus lucentem ostendit.

Achates, est gemma coloris varietate præstantissima.

Sardius, est gemma fulva, seu corneo colore rubens.

Jaspis, est gemma viridis, maculis aut guttis sanguineis interpuncta.

Onyx, est gemma pellucida colorem unguium in digitis humanis referens.

Turcois, est gemma obscurior coloris cærulei ex viridi relucens.

Pretiosi, qui dicuntur Gemmæ, suntque vel

Minus nobiles, ut sunt Cryballus, Corallium, Hematites, Magnes.

CAP. V.

De Mediis Mineralibus.

I. Quid sint? R. MEDIA MINERALIA vocantur omnia illa perfectè mixta inanimata, quæ mediam quasi naturam habent inter metalla & lapides: adeoq; ambiunt inter ea, ita ut quadantenus naturam eorum participant, quadantenus verò rursus ab eadem discedant. *Scharff. l. 5. Phys. c. 4.*

Alia emolliri quidem, non tamen liquari possunt; ut

TERRÆ QUÆDAM v.g.

Calx est terra sicciore lapide, cocta, quæ postquam arserit, aquâ incenditur, oleo extinguitur. *Viva dicitur, quia intus occultum ignem continet.*

Gypsum est terra candida tenax & levis calci cognata, sed non ita calida, quæ ex summa tellure effoditur.

Creta est terra candida in Insula Creta potissimum fossilis.

Ochra est terra levissima & lutea è qua exusta in ollis novis luto circumlitis fit rubrica fabrilis, quæ tamen etiam est nativa.

Argilla est terra pinguis & lenta, è qua fiunt figulina vasa.

Terra Lemnia, quæ dicitur *Terra Sigillata* ob sigillum illi impressum, est portio terræ in Insula Lemno effossa, habens virtutem resistendi venenis. *Effoditur hodie etiam in Silesia terra, Lemniâ non deterior.*

Terra Armenia est portio terræ in Armenia effossa, colore pallido, egregiè siccans.

II. Quotuplicia? R. Media mineralia

Alia liquari possunt, ut

SUCCI QUIDAM, v. g.

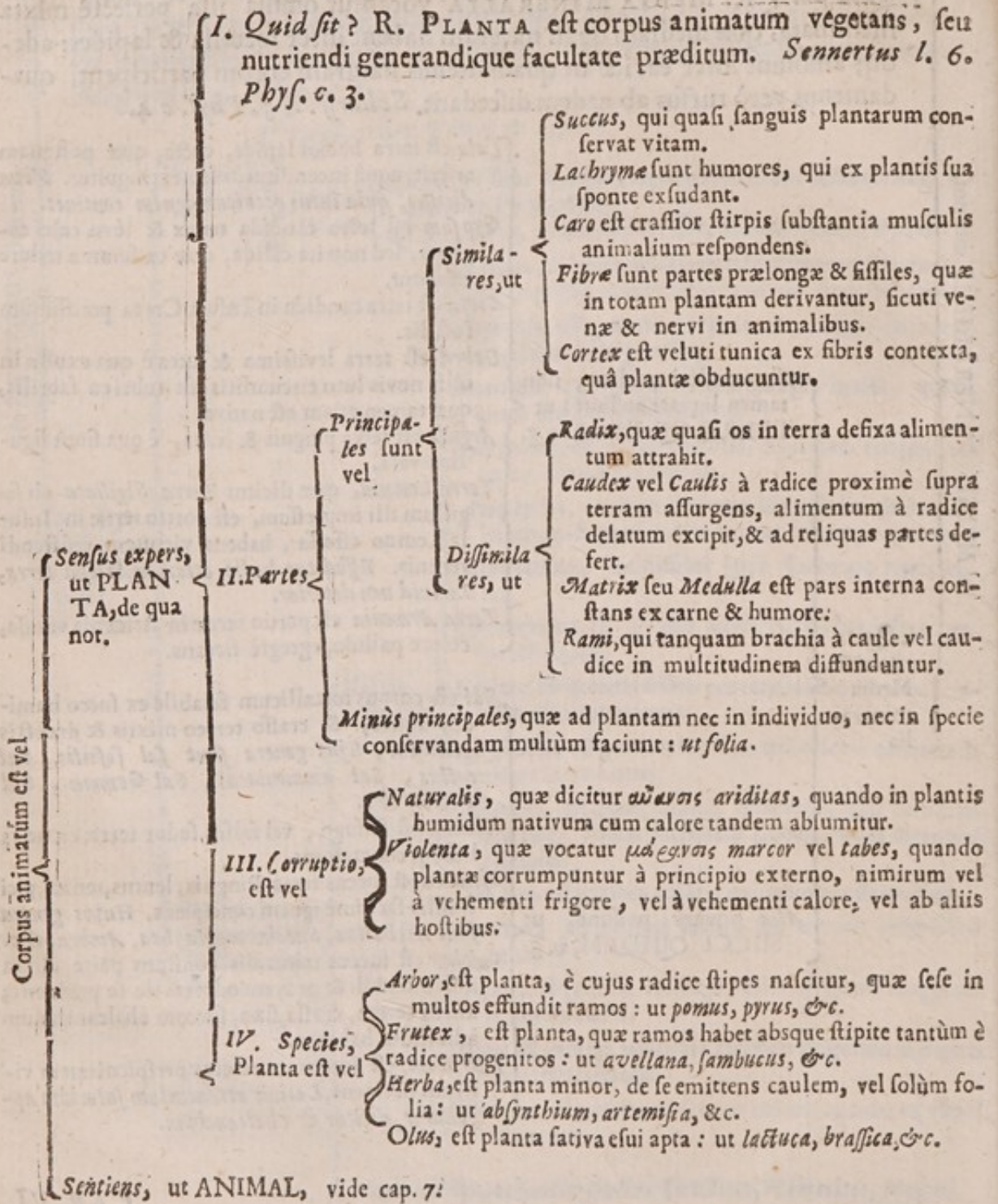
Sal est corpus metallicum friabile ex succo humido, aqueo, & crasso terreo mixtis & decoctis genitum. *Ejus genera sunt sal fossilis, Sal coctus, Sal ammoniacus, Sal Gemma, Sal Petre, &c.*

Alumen est salugo, vel falsus sudor terræ ex aqua limoq; concrefcens.

Bitumen est succus terræ pinguis, lentus, tenax, picis similis facilimè ignem concipiens. *Hujus genera sunt Asphaltus, Succinum, Naphtha, Ambra, &c.*

Sulphur est succus mineralis constans parte altera inflammabili & gravem odorem de se præbente; altera terrea, crassa, fixa, succum chalcantiosum admissum habente.

Variolum est succus concretus perspicuitatem vitream obrinens, *Latinis atramentum sutorium appellatur, dicitur & Chalcantium.*

CAP. VII.

De Animalibus.

I. *Quid sit?* R. ANIMAL est corpus animatum sentiens, & loco se movens.

De ANIMALI duo notanda;

II. *Quotuplex sit?* R. Animal est vel

Irrationale, ut
BESTIÆ,
sive BRU-
TA, quæ
vel

Imperfecta, ut
Insecta, de
quibus not.

1. *Quid sint?* R. INSECTA sunt animalia sanguine carentia, quæ habent corpus incisuris distinctum ideoque non respirant.

2. *Quotuplex sit?* R.

Alia sunt pennata, ut muscæ, culices, vespæ, cicadæ, crabrones, &c.

Alia pennis carent, ut formicæ, aranei, locustæ, pulices, &c.

Aquatica, quæ in utroque elemento, aqua & aere vivunt: ut ranæ, testudo, mus aquaticus, natrix, mergus, anas.

Perfecta, sunt
vel

Terrestria, quæ in uno tantum elemento vivunt. Suntque vel

Aquatilia, quæ in aqua degunt, dicuntur PISCES: ut, cete, balec, carpio, anguilla, perca, tinca, &c.

Volatilia, pennata & rostrata, quæ in aere volitant, dicuntur AVES & VOLUCRES: ut, hirundines, passeres, pici, lusciniæ, alauda, corvi, anseres, gallinæ, &c.

Terrestria, quæ in terris gradiuntur, vocantur BESTIÆ QUADRUPEDES: ut equus, bos, leo, canis, cervus, &c.

Rationale, ut
HOMO, de
quo not.

1. *Quid sit?* R. HOMO est animal rationale. Homo ut omnium creaturarum nobilissimus est, ad cujus utilitatem cetera omnia sunt facta: Ita corporis & omnium partium structuram præ aliis animalibus elegantissimam & pulcherrimam habet.

2. *Partes sunt*

Corpus, quod variis constat partibus, & organis seu membris, de quibus Tract. seq. 5.

Anima, de qua Tract. 6.

Tractatus

Tractatus V. Partis Specialis.

De Partibus Humani Corporis.

CAP. I.

De Humoribus & Spiritibus.

1. *Quid sit?* R. HUMOR est pars corporis liquida, in vasis certis contenta, ad conservationem animalis faciens.

Infitus & Congenitus, qui unà cum semine, ex quo infans nascitur, corpori communicatus est nativi caloris pabulum & vehiculum. *Dicitur humidum radicale.*

Sanguis est humor calidus, dulcis, rubicundus, in venis melfaraicis præparatus, & in hepate ex partibus chyli temperatioribus confectus.

Pituita, est humor frigidus, humidus, albus, & insipidus, ex frigidiore portione chyli in hepate genitus, ut per ulteriorem præparationem in sanguinem redigatur.

Bilis flava, seu *Cholera* est humor calidior & crassior, qui è calidioribus chyli partibus in vesicam velleam colligitur.

Bilis Atra seu *Melancholia* est humor frigidus & crassior ad nigredinem vergens, è frigidioribus chyli partibus in splene collectus.

Inutilis & Excrementitius: ut Serum, urina, sudores, lacrymæ, mucus, stercus, &c.

1. *Quid sit?* R. SPIRITUS est substantia pertenuis & aerea, primum animæ instrumentum ad obeundas actiones.

Complantatus sive *Infitus*, qui singulis membris solidus innascitur, & ex semine genitali procreatur, prima caloris nativi sedes.

Naturalis, qui in hepate generatur ex puriore sanguine, ad naturales operationes perficiendas.

Vitalis, qui in corde gignitur ex naturali spiritu & per arterias diffunditur in totum corpus.

Animalis, qui in cerebro ex vitali spiritu gignitur ad operationes sensuum perficiendas.

Humani Corporis PARTES sunt vel

HUMOR,
de quo not.

2. *Quotuplex?*
Resp. Humor est vel

Contenta, ut

Acquisitus, qui est vel

Utilis, ut

SPIRITUS,
de quo not.

2. *Quotuplex?*
R. est vel

Influens, qui vel

Continentes, quæ ob suam solidam naturam per se consistunt & alias sustentant. Vide cap. seq. r.

CAP. II.

CAP. II.

De Partibus Similaribus.

OSSA, sunt partes duriores & ficciores, ad totius stabilitatem factæ.

CARTILAGO, est pars flexilis locomotivæ inserviens.

LIGAMENTUM, ossa instar tuniculi colligat, ne fiat luxatio.

MEMBRANA, est pars tenera alias partes tegens.

FIBRÆ, ^{Rectæ, quæ inserviunt attractioni alimentorum.}
tum ^{Transverse, quæ retinent alimentum.}
^{Obliquæ, quæ vim expellendi habent:}

NERVI, de quibus not. ^{I. Quid sint? R. NERVI sunt, qui spiritum animale}
deferunt ad sensum, & motum.

^{2. Quotupli-} ^{Molliores, qui ex priori cerebri parte oriuntur, & in}
^{ces? R.} ^{sensuum organa propagantur: ut nervi visorii &}
^{Duriores, qui è spinali medulla prodeunt, & internis}
^{partibus cerebri inserviunt.}

^{II. Quid sint? R. VENA est pars ex hepate orta, unâ}
^{tunicâ constans, spiritum naturalem & sanguinem pro}
^{nutrimento ad singulas partes deferens.}

VENÆ, de quibus not.

^{2. Quotupli-} ^{Vena porta, ex concava hepatis parte pro-}
^{ces? Resp.} ^{dit, omnesque venas mesaraicas excipit.}
^{Principa-} ^{Vena cava, seu magna ex gibba hepatis}
^{les, ut} ^{parte nascitur, & sanguinem defert}
^{Minus principales, quæ à duabus principalibus ori-}
^{untur, quarum numerus ingens est.}

^{II. Quid sint? R. ARTERIÆ sunt vasa duplici tunicâ}
^{constantia, & spiritum vitalem, & arterialem sangui-}
^{nem deferentia.}

ARTERIÆ, de quibus not.

^{2. Quotupli-} ^{Arteria aorta seu magna, quæ ex fini-}
^{ces? R.} ^{stro cordis sinu prodiens in universum}
^{Principa-} ^{corpus diffunditur, vitalem spiritum di-}
^{les, ut} ^{stribuens.}
^{Arteria venosa, quæ ex eodem fini-}
^{stro sinu prodiens pulmoni per mul-}
^{tos ramos inseritur, ut inde petat ae-}
^{rem.}
^{Minus principales, sunt rami ab arteria magna per}
^{universum corpus ducti.}

CARO, est pars mollis & rubicundo ex sanguinis coagulo nata.

CUTIS, est pars extrema omnes partes, circumque, tegens.

Dissimilares seu heterogonæ, de quibus cap. seq. 3.

Partes CONTINENTES sunt vel

Simila-
res, ut

TRACTATUS III.

CAP. III.

De Capite.

I. Quid sit? R. CAPUT est summa corporis pars primâ vertebrâ colli & cervice terminata, facultatis animalis sedes.

CAPUT, de quo not.

2. Partes sunt

Cranium, quod constat tum

Ossibus. Veteres 20. ossa numerant: Recentiores verò distinguunt ossa maxillæ à cranio, & sic saltem 8. vel 6. erunt ossa cranii. Suturae, quæ sunt tres: Coronalis, Sagittalis & λαμβδωδης.

Frons, inter capillos & aures interjecta. Palpebrae, quæ oculum tegunt.

Oculi, in quibus not. Humores sunt tres: Aqueus, Crystallinus & Vitreus. Tunica, vulgò sunt quatuor: Cornea, uvea, retina, & aranea.

Glandulae, sunt exiguae carunculae per quas exprimuntur humores & lacrymae. Musculi, sunt sex, qui motibus oculorum inserviunt.

Facies, calvæ subiecta, ubi

Aures, auditus instrumenta, quarum ossa dicuntur, malleus, incus, stapes. Nasus, olfactus & respirationis instrumentum dividitur intus per septum in duo foramina seu sinus, quos vocant nares:

Gena, maxillam superiorem, & inferiorem complectitur: Dentes, sunt ossa durissima intus cava, nervis, venis & arteriis prædita, præparandis ventriculo cibi à natura instituta.

Lingua est pars carnea, rara & laxa, gustatus & sermocinationis instrumentum. Palatum est pars oris superioris concava, foraminulis constans per quæ pituita in os fluit.

Gurgulio est caro fungosa, oblonga à palato in os prorepens a d. vocis modulationem conferens:

Os, in quo

Externe, ut

PARTES DISSIMILARES sunt vel

TRUNCUS, Vide cap. seq. 4.

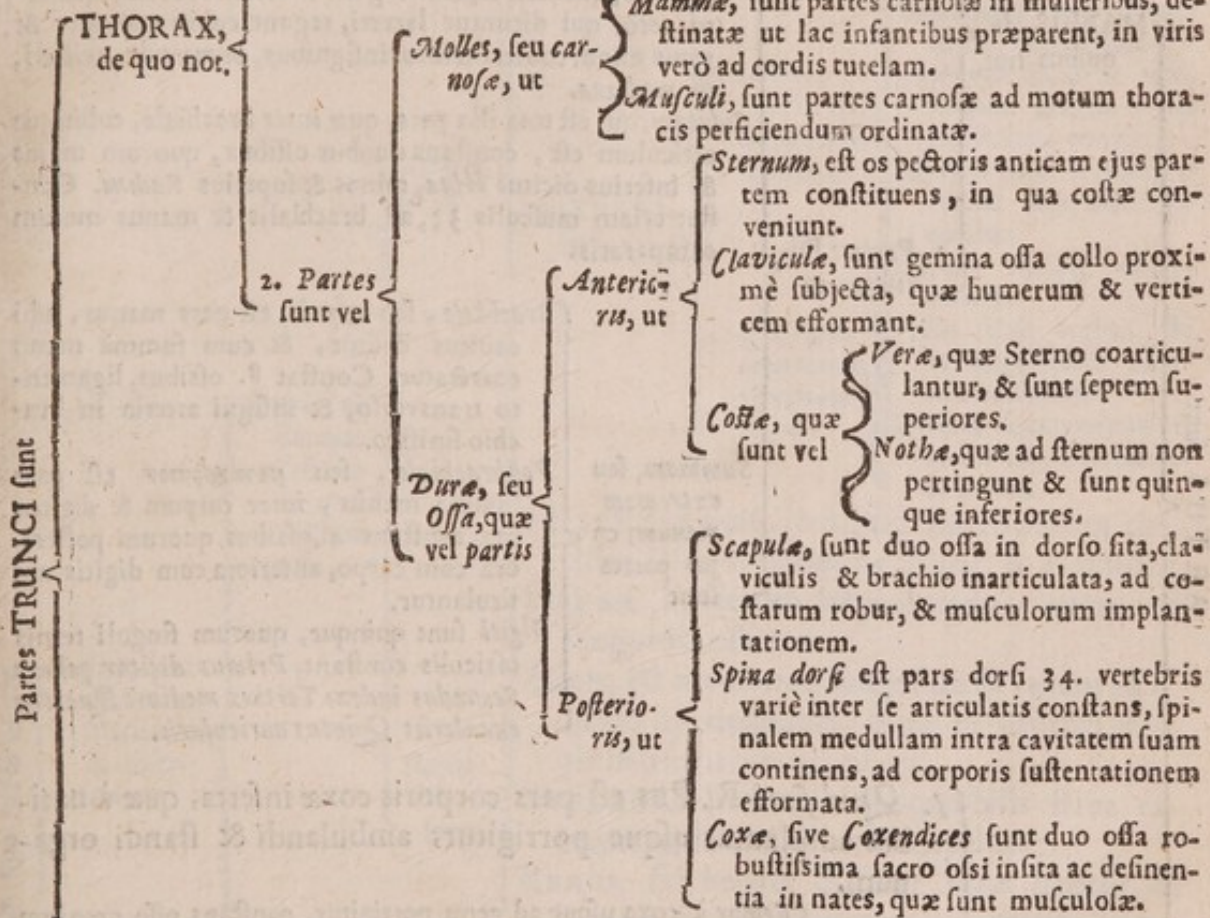
ARTUS, Vide cap. 5.

Interne, Vide cap. 6. 7. & 8.

CAP. IV.

De Trunco.

1. *Quid sit?* R. THORAX est pars trunci, quæ claviculis & costis undique circumscribitur, & diaphragmate ab infimo ventre separatur, ut vitalium partium sit domicilium, nec ossibus tota constans, ut moveri possit; nec carnea tota, ne omnia coincidant & misceantur.

VENTER, de quo not.

1. *Quid sit?* R. VENTER est pars trunci inferior infra diaphragma, quod cartilagine ensiformi, costis & ossibus circumscribitur.

2. Partes sunt

Hypochondria, quæ superiorem partem obtinent.

Regio umbilici, quæ media est.

Hypogastrium, quod infima sede collocatur.

1. *Quid sint?* R. MANUS est pars corporis, quæ à scapulis ad digitos usque protenditur, brachio, cubito & manu specialiter ita dicta, constans, ad res apprehendendas ordinata.

MANUS, de quibus not.

Brachium, id nuncupatur, quod ab humero ad cubitum pertinet, & constat uno osse magno & musculis multiplicibus, quorum septem regunt motum brachii, quaterni verò, qui dicuntur lacerti, regunt cubiti motum: & venis etiam constat tribus insignibus, *humeralia*, *axillari*, & *mediana*.

Cubitum, qui est tota illa pars, quæ inter brachiale, cubitæque articulum est, constans duobus ossibus, quorum majus & inferius dicitur *Ulna*, minus & superius *Radius*. Constat etiam musculis 33, ad brachialis & manus motum comparatis.

2. *Partes:* Dividitur in

Brachiale, seu *καρπός*, est pars manus, ubi cubitus definit, & cum summa manu coarctatur. Constat 8. ossibus, ligamento transverso, & insigni arteria in brachio sinistro.

Summam, seu *extremam manum*, cujus partes sunt

Postbrachiale, seu *μετακαρπών* est pars summa manus, inter carpum & digitos sita, constans 4. ossibus quorum posteriora cum carpo, anteriora cum digitis articulantur.

Digitum sunt quinque, quorum singuli ternis ossiculis constant, *Primus dicitur pollex: Secundus index: Tertius medius: Quartus annularis: Quintus auricularis.*

ARTUS sunt

1. *Quid sint?* R. PES est pars corporis coxæ inserta, quæ à natis ad plantas usque porrigitur, ambulandi & standi organum.

PEDES, de quibus not.

Femur à coxa usque ad genu porrigitur, constans osse omnium maximo, musculis & carne glandulosa ad inguina consistente, ubi bubones generantur.

Crus, est pars à genu ad pedem parvam protensa, constans duobus ossibus longis, quorum interius & majus *Tibia*: exterius & minus *Fibula* vocatur.

2. *Partes:* sunt

Pes parvus, sub ipso talo incipit, & ad extremitatem digitorum excurrit. Constat ossibus 28. & musculis vicinis binis, quibus digiti extenduntur & flectuntur, *Dividitur pes minor in pedum, metapedium: & digitos.*

CAP. VI.

De Partibus Naturalibus.

OESOPHAGUS, qui à faucibus ad os ventriculi superius descendit, cibum & potum defert in ventriculum.

VENTRICULUS, cibum & potum ad se delatum convertit in chylum, eundemque ad intestina per inferius orificium transfert.

Duodenum proximè adhæret ventriculo.

Jejunum duodeno continuum multis venis mesaraicis constat.

Ileos, chylum retinet, ut succus inde eliciatur melior.

Cæcum excipit excrementa.

Colon feces excipit, & in angustiores meatus transmittit.

Rectum se extendens ad anum usq; excrementa evehit.

Gracilia, Chylo distribuendo dicata, ut

Crassa, excrementorum receptacula, ut

INTESTINA, sunt

Prime, ut

Secundæ, ut sunt

MESENTERIUM, in medio intestinorum consistit, illaque invicem colligat, & connectit.

HEPAR in dextro hypochondrio situm, est sanguinis officina.

LIEN, est membrum fungosum & rarum in sinistro hypochondrio situm ex adverso jecoris bilem atram attrahens.

VESICULA FELLEA, in qua bilis flava excrementitia recipitur, & expellitur.

RENES, sub hepate & liene situm habent, & humore seroso sanguinem repurgant.

VESICA urinam ab utribus excipit, & excernit.

Nutritivi, suntque destinatae concoctioni vel

Infimo, quæ dicuntur, Naturales, & interviunt

Generationsi, quæ vel

Communia utriusque sexui: ut vasa seminaria & testes.
Peculiaris uni sexui: ut in viris est virga sive penis; in foeminis matrix sive uterus.

Medio, quæ vocantur Vitales. Vide cap: 7.

Supremo, quæ nominantur Animales. Vide cap: 8.

Partes INTERNÆ sunt vel in ventre

- Partes VITALES sunt**
- I. *Quid sit?* R. **COR** est præcipua animalis pars, vitæ fons & vitalis facultatis domicilium, in quo spiritus vitales elaborantur, & per arterias à corde ortas distribuuntur in totum corpus.
- COR**, de quo not.
2. *Partes, sunt vel*
- Externe, sunt due Auriculae, ob figuram sic dictæ*
- Dextra major*, venæ cavæ, cum qua commune quasi corpus constituere videtur, apposita est.
- Sinistra minor*, arteriæ venosæ apposita est. Hæc durior est, paulò carnosior, & crassior.
- Interne, sunt duo Ventriculi*
- Dexter*, qui complectitur venam cavam, & venam arteriosam, & sanguinem recipit ad pulmonis alimentum.
- Sinister*, qui continet arteriam magnam & arteriam venosam. Per arteriam venosam aerem ex pulmone accipit, è dextro verò ventriculo sanguinem purissimum è quo spiritum vitalem generat, & per arteriam magnam in totum corpus distribuit.
- PULMO** est organon vocis & respirationis substantiam habens laxam, raram, spongiosam, & mollem.

- Partis Animalis est Cerebrum, de quo not.**
- I. *Quid sit?* R. **CEREBRUM** est pars mollis, alba & medullaris, intra cranium sita, spiritum animale præparans, totiùsque facultatis animalis est principium.
- II. *Membrane, quæ sunt duæ:*
- Dura Mater* vel *Meninges*, est membrana crassior, totum cranium ambiens, ut ab ossium duritie cerebrum tueatur.
- Pia Mater*, est membrana tenuior, proximè ambiens cerebrum universum, ne mollitie sua diffluat.
- III. *Partes, quæ sunt duæ:*
- Anterior*, quæ propriè dicitur *Cerebrum*, cujus *ventriculi sunt tres*
- Dexter*, consistit in dextra cerebri parte per totam ejus longitudinem protensus ab anterioribus ad posteriora, figuram leæi circuli referens.
- Sinister*, in sinistra cerebri parte consistens, eundem cum dextro habet usum & figuram.
- Medius*, est duorum concursus & communis cavitas, in quam superiorum ventriculorum uterque humilioris sui sede dehiscit.
- Posterior*, quæ *Cerebellum* vocatur, quod videtur natura in anterioris subsidium fabricasse, ut transmissum à cerebri finibus animale spiritum conservaret, & spinali medullæ adaptaret.

Tractatus VI. Partis Specialis.

De Anima.

CAP. I.

De Anima in Communi.

De ANIMA IN COMMUNI IV. not.

I. *An sit?* R. Dari in corporibus viventibus animam, potest demonstrari ex operationibus ab anima promanantibus, *cujusmodi sunt, vivere, nutrire, crescere, sentire, &c.*

II. *Quid sit?*
R. Hoc explicatur cum

Negative, Anima non est

Affirmative, per Definitionem: ANIMA definitur vel respectu

1. *Accidens* scilicet *predicamentale*, quia anima tanquam pars essentialis constituit unam cum corpore substantiam, *h.e. corpus animatum.*

2. *Corpus.* Omne corpus per se est in loco. Anima per se non est in loco: aliis enim, cum anima & corpus sint unum compositum, duo corpora se penetrarent.

3. *Materia.* Cum materia sit pura potentia, non potest esse principium alicujus actionis. Anima vero est principium operationum vitalium.

4. *Actus secundus.* Nam actus secundus est operatio: sæpè autem anima est in corpore non operante.

Corporis. Ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἐντελέχεια ἢ πρώτη σώματος φυσικοῦ ζῶντος ἔχοντος διαίτην. ANIMA est actus primus corporis Physici organici, vitam habentis potentiam. *Arist. l. 2. de anima cap. 1. t. 6.*

Operationum. Ἡ ψυχὴ δὲ τὸ τοῦ ζῶμεν καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι πρώτως. ANIMA est id, quo vivimus & sentimus, & intelligimus primum. *ibid. c. 2. t. 24.*

III. *Quotuplex?* R. Gradus Animarum sunt tres

ANIMA VEGETANS. Vide cap. 2.

ANIMA SENTIENS. Vide cap. 7.

ANIMA RATIONALIS. Vide cap. 18.

IV. *Theoremata*

1. Anima in corpore, quod constituit, tantum una est.
2. Anima secundum suam essentiam est in toto corpore.
3. Anima vel est vegetativa tantum; vel & vegetativa & sensitiva simul; vel vegetativa, & sensitiva, & rationalis.

CAP. II.

De Anima Vegetante.

De Anima Veg. not.

I. *Quid sit?* R. ANIMA VEGETANS est actus primus corporis Physici organici, quo illud vivit, nutrimento assumpto nutritur, augetur, & simile sibi gignit.

II. *Facultates* sunt tres

1. NUTRITIVA, per quam corpus vivum nutritur. Vide cap. 3.
2. AUGMENTATIVA, per quam corpus vivum crescit. Vide cap. 4.
3. GENERATIVA, per quam corpus vivum generat sibi simile. Vide cap. 5.

III. *Effectus*, est VITA, de qua cap. 6.

IV. *Theoremata*

1. Anima vegetans est infimus animæ gradus, omnibus viventibus inest, & est prima maximæque communis potentia animæ.
2. Anima vegetativa est prior natura, non dignitate.
3. Anima activa vegetabilisque omne præditum est animatum.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS NUTRITIVA est facultas animæ vegetantis, quâ id quod in animato corpore fuit absumptum, interventu alimenti restauratur.

1. *Quid sit?* R. NUTRITIO est aggeneratio partium materiæ in corpore vivente, ex alimento extrinsecus admoto facta ab anima vegetante per calorem naturalem, ut materia quæ effluxit instauretur, & ipsum vivens servari possit ad illud tempus, quod est ipsi à natura præscriptum. *Zabar. de Nutr. c. 25.*

De FACULTATE NUTRITIVA III. not.

II. *Operatio, est NUTRITIO, de qua not.*

- 2 *Causæ sunt*
- Efficiens, est vel*
 - Principalis, est anima vegetans.*
 - Minus principalis est*
 - Impulsi-va, est*
 - Fames est appetitio calidi & sicci.*
 - Sitis est appetitio frigidi & humidi.*
 - Instrumentalis, est*
 - 1 *Calor natus, quo anima utitur.*
 - 2 *Certæ corporis partes: ut os, œsophagus, ventriculus, &c.*
- Materia, quæ vel*
- Ex qua est Nutrimentum, quod est substantia corporea, mixta, corruptibilis, non omnino similis, nec omnino dissimilis rei quæ nutritur, calida & humida. Fr. de Rationis.*
 - In qua, est subjectum illud quod nutritur, quale est corpus vivum, ejusque partes.*
 - Forma, est conversio alimenti in substantiam animati.*
 - Finis, est ut restauretur quod quotidie absumitur, atque sic corporis animati vita continuetur.*
- 3 *Facultates Ministræ sunt*
- Attrahens, quæ alimentum attrahit.*
 - Retentrix, quæ alimentum attractum retinet.*
 - Concoctrix, quæ alimentum alterat.*
 - Expultrix, quæ ad nutritionem inepta ejicit.*
- 4 *Ordo, qui declaratur per tres collectiones.*
- 1 *χλωσις, Chylificatio, quâ producitur chylus in ventriculo.*
 - 2 *αιματωσις, Sanguificatio, quâ chylus è ventriculo ad hepar delatus mutatur in sanguinem.*
 - 3 *ὁμοίωσις, Assimilatio, quando sanguis in substantiam corporis alendi convertitur: Hæc fit in venis & singulis partibus.*

III. *Theoremata.*

- 1 *Omne vivens, quamdiu vivit, nutritur.*
- 2 *Ex quibus constamus, ex iis etiam nutrimur.*
- 3 *Nutrimur est potentia simile ei quod nutritur, actu autem & comparatione contrarium.*

CAP. IV.

De Facultate Augmentativa.

I. *Quid sit?* R. FACULTAS AUGMENTATIVA est vis animæ vegetativæ, quæ corpus animatum ex assimilato alimento nutritum in omnes dimensiones distenditur, ut justam magnitudinem ad edendas proprias & convenientes actiones consequatur.

1. *Quid sit?* R. AUGMENTATIO, seu ACCRETIO, est motus viventis corporis, quo totum & omnes partes secundum omnes dimensiones simul extenduntur, ad majorem quantitatem factus ab anima vegetante per calorem naturalem ex alimento extrinsecus assumpto, & in majores partes quàm assumptæ erant converso, ut ipsum vivens debitam sibi magnitudinem assequatur, ad exercendas omnes operationes vitæ, *Zabar de Accret. & Nutr. c. 25.*

2. *Cause sunt* {
Efficiens, { *Principalis,* est anima vegetans.
quæ vel { *Instrumentalis,* est calor natus, quia præparat materiam, apponit, extendit.
Materia, est { *Ex qua,* est ipsum nutrimentum extrinsecus assumptum.
vel { *In qua,* est ipsum subjectum, id est, ipsum corpus vivens, ejusque partes, quæ crescunt & justo modo augmentantur.

II. *Operatio, est AUGMENTATIO, de qua not.*

Forma, consistit in ampliacione & diductione corporis animati, quæ proportionabiliter secundum omnes dimensiones extenditur.
Finis, est ut acquiratur competens & perfecta quantitas, quæ ad ritè obeundas actiones est necessaria.

3. *Conditiones Requiritur* {
 1. Ut ex aliqua extrinsecus accedente materia res major fiat.
 2. Ut idem numero & specie maneat subjectum quod augetur.
 3. Ut omnes & singulæ partes in longum, latum & profundum extendantur, & crescant.

4. *Oppositum,* est DECREMENTUM, quod est motus corporis animati, quo partes ejus omnes post ætatis fastigium à majore & perfecta magnitudine ad minorem propter defectum caloris rediguntur, semperque ad interitum propius accedunt usquedum vitam planè amittunt. *Hæc igitur Diminutio sit à defectu illarum causarum, quæ augmentare debebant corpus.*

III. *Theoremata* {
 1. Ex quibus alimur, ex iis augemur.
 2. Opus Altricis facultatis est perpetuum, ad finem usque : Altricis officium certo spatio terminatur.
 3. Augmenti unicuique rei à natura terminus est attributus.

De Facultate Generativa.

De Facultate Generativa tria not.

I. Quid sit? R. FACULTAS GENERATIVA est vis animæ vegetativæ ex semine prolifico novam substantiam effingens, & similem ei, quod nutritur, ad perpetuam specierum conservationem.

1. Quid sit? R. GENERATIO est processio viventis à principio vitæ conjuncto secundum rationem similitudinis saltem specie infima. D. Thom. parte 1. q. 27. a. 2.

Universalis, est Deus & influxus corporum celestium.

Efficiens, quæ vel

Particularis est ipsum vivens quod
1. Sit perfectum.
2. Non sit mutilatum.
3. Sit naturali modo genitum per univocam generationem ex semine.

II. Operatio, est GENERATIO, de qua not.

2. Cause sunt

Materia, est Semen, de quo not:

1. Quid sit? R. Semen est Corpus spirituosum calidum, humidum, spumofum & ex reliquiis alimenti ultimi vi testium excoctum elaboratumque ad perfectam animalis generationem. Conimb. l. 1. de gen. c. 4. q. 25.

2. Quotuplex? R. Masculinum est semen masculorum albius, calore magis excoctum, potentius & fortius. Femininum est foeminarum semen, a quo sius, minus coctum, & impotentius.

Forma est ipsa productio fœtus, & animati corporis? Finis est propagatio speciei, ejusdemque conservatio.

3. Facultates ministræ sunt

Alteratrix, quæ ex nutrimento corporis vivi copiosiore elicit excrementum tertie concoctionis utilissimum, & semen inde elaborat, illudque semen in qualitatibus immutat, alterat, & ita ad formationem & productionem corporis vivi præparat.

Formatrix, quæ in semen jam factum & præparatum operatur, inque eo totam corporis vivi dispositionem distinctius efformat, ita ut distinctam formam acquirat, & generans secundum speciem fiat simile.

III. Theoremata

- 1. Naturalissimum & præstantissimum in viventibus opus est generatio.
- 2. Prima anima est potentia generandi alterum, quale est ipsum, id est, simile in specie.

CAP. VI.

De Vita & Morte.

I. *Nomen quod sumitur* } 1. Pro essentiali vita, qua essentialiter constituitur corpus vivum, & ita accipitur pro ipsa anima vegetativa.
 2. Pro operationibus vitalibus, quomodo corpus vivere dicitur, quod nutritur, augetur, sive crescit, & generat sibi simile.
 3. Pro existentia animæ in corpore. Hæc vita dicitur corporalis cui opponitur mors: *In qua significatione hic accipitur.*

II. *Quid sit?* R. *Ἔστι μὴν τῆς ἀπερὶ τῆς οὐρανίας τῆς ἀεὶ ζωῆς.* VITA est permanſio animæ vegetativæ cum calore. *Arist in lib. de respir.*

III. *In quibus consistat?* R. Vita consistit in calido & humido, *b. e. à calore & humiditate in corpore coalitis dependet.*

De VITA quinque not.

IV. *Conditio- nes, sunt cum* } *Etas, est illud vitæ spatium quo corporis constitutio incipit notabiliter im- mutari, diversaque suscipere temperamenta. Fr. de Raconis sect. 2. de anima q. 1. a. 5:*
 } *Pueritia, quæ dividitur in* } *Infantiam, à 1 ad 3 vel 4 annum.*
 } } *Pueritiam, à 4 ad 10 annum.*
 } } *Pubertatem, à 10 ad 18 annum.*
 } } *Adolescentiam, à 18 ad 25 annum.*
 } *Atatum gra- dus seu Dis- ferentia, quæ sunt* } *Juventus, à 25 ad 35 aut 40 annum porri- gitur.*
 } } *Virilis etas. ad 50 annum excurrit.*
 } *Senectus, quæ est vel* } *Prima Senectus, à 50 ad 65 annum.*
 } } *Ultima Senectus seu decrepita, quæ vitam claudit.*

V. *Oppositum est MORS, de qua not.* } 1. *Quid sit?* R. MORS est absentia discessusve animæ à corpore, ob defectum innati caloris. *Conimb. l. de vita & morte e 3.*
 } 2. *Quotuplex?* } *Naturalis, quando temporis longinquitate natus calor tan- dem consumitur.*
 } R. est vel } *Violenta, quando per vim externam calor destruitur.*

CAP. VII.

De Anima Sentiente.

De Anima Sent. not.

I. *Quid sit?* R. ANIMA SENTIENS est actus primus animalis, quo id percipit, & apprehendit ea, quæ extra ipsam sunt, objecta nimirum sensibilia, appetit salutaria, & loco movetur. *Scharff. spec. Phys. l. 7. c. 1.*
 II. *Facultates sunt tres* } 1. COGNOSCITIVA, seu SENTIENS. Vide cap. 8. & seqq.
 } 2. APPETITIVA, seu appetens. Vide cap. 16.
 } 3. LOCOMOTIVA. Vide cap. 17.
 III. *The- oremata* } 1. Anima sentiens nullius animalis, etiamsi rationali opponatur, specifica forma est.
 } 2. Sensitiva anima inest omnibus animalibus, eaq; animal à non animali distinguitur
 } 3. Anima sensitiva est extensa ad omnes partes animalis.

CAP.

De Facultate Cognoscitiva, seu de Sensibus in Communi.

I. Quid sit? R. FACULTAS COGNOSCITIVA seu SENTIENS est, quæ mediante certo corporis instrumento objecta sensibilia ad se delata percipit, dijudicat, & tandem ad finem certum dirigit. Et hæc communiter dici solet Sensus, ejus operatio verò Sensatio.

1. Facultas Sentiens, quæ residet in Spiritibus animalibus, & ex cerebro per nervos ad uniuscujusque sensus organum transit.

Per se, quod vel } *Commune*, quod pluribus sensibus potest percipi: ut, *Motus, Quies, Figura, Numerus, Magnitudo.*
 } *Proprium*, quod uno tantum sensu percipitur: ut *Color, Sonus, Odor, Sapor, Qualitates tactiles.*

II. Quot ad Sensem in actum deducendum requirantur?
 R. quinque

2. Objectum Sensibile, est vel

Per accidens, quod alio objecto interveniente percipitur, & ita per aliud sentitur: ut si Petrus vel Paulus videtur, is non per se, ut talis est, videtur, sed in quantum est coloratus.

3. Species Sensibilis, est similitudo quædam, quam objectum reale quodvis ex se gignit, quæque per medium ad sensum delata imaginem objecti representat, ut secundum eam sensus dijudicare possit.

4. Organon, seu Sensorium, est certa corporis pars, in qua Species sensibiles recipiuntur: Sic oculus est organon visus.

5. Medium, quod inter organon & objectum intercedit; ut visum & coloratum corpus, est aer luce illustratus.

III. Quotuplices sint Sensus? R. sunt vel

EXTERNI, qui in exteriori corporis parte magis resident, & res externas præsentis comprehendunt. *Horum sunt quinque*

VISUS. Vide cap. 9.
 AUDITUS. Vide cap. 10.
 OLFACTUS. Vide cap. 11.
 GUSTUS. Vide cap. 12.
 TACTUS. Vide cap. 13.

INTERNI, de quibus vide cap. 14.

IV. Affectiones sensuum sunt SOMNUS & VIGILIA, Vide cap. 15.

1. Sensus est singularium e. g. *visus non nisi hunc vel illum colorem percipit.*

2. Organon recipiens debet esse denudatum à natura recepti.

3. Sensibile supra sensorium positum non sentitur.

4. Sensibile excellens lædit sensum.

V. Theoremata

5. Sensus circa proprium objectum non errat: *sc. in justa distantia positum, medio legitimo & organo rectè disposito.*

6. Potentia sensitiva quatenus recipit speciem ab objecto est passiva; quatenus verò specie informata actum sentiendi profert, est activa.

1. *Quid sit?* R. VISUS est sensus exterior, qui mediante oculo in rem lucidam & coloratam fertur, indeq; objectum potentiâ adspectabile, efficit actu adspectabile.

1. *Quid sit?* R. Χρῶμα ἐστὶ τῆς διαφανῆς ἐν σώματι ὡς ἐσμὲν φέροντες. COLOR est extremitas perspicui in corpore terminato. *Arist. de sensu & sensili c. 3.*

Color, de quo not.

2. *Quotuplex?*
R. Colores sunt vel

Veri, qui sunt vel
Extremi, ut sunt color albus & color niger.
Intermedii, ut sunt color rubeus, flavus, viridis, purpureus & caeruleus.
Apparentes, qui ex solo lumine, secundum diversum illius aspectum, corporibus affunduntur: ut in Iride accidit.

2. *Objectum est tum*

Lumen. Τὸ φῶς ἐστὶ ἐνέργεια τῆς διαφανῆς ἢ διαφανῆς. LUMEN est actus perspicui, quâ perspicuum est. *Arist. l. 2. de anima c. 7.* LUMEN est actus, quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicuum, sive illustratum. *Conimbr. l. 2. de anima c. 7.*

De VISU quatuor not.

3. *Medium est corpus perspicuum, de quo not.*

1. *Quid sit?* R. Διαφανὲς δὲ λέγω, ὃ ἐστὶ μὴ ὄρατὸν, ἔχον αὐτὸ δὲ ὄρατὸν, ὡς ἀπὸ φῶς εἰπεῖν, ἀλλὰ δι' ἄλλοθιον χρῶμα. PERSPICUUM est quod est quidem visibile, non est autem per se, sed per alium colorem visibile. *Arist. ibid.*

2. *Quotuplex?*
R. Corpora perspicua sunt, vel

Simplicia: ut corpus cœleste, item aer & aqua. Frequentissimum tamen & maximè idoneum visionis medium est aer.
Solida & Composita: ut vitrum, cornua polita, crySTALLUS, quæ dicuntur perspicua, quia lumine illustrari & cerni per illa aliquid potest.

4. *Organon est vel*

Remotum, est oculus, cujus partes omnes suo modo ad visionem sunt necessariz.
Proximum & speciale est humor crySTALLINUS, qui est centrum oculi, & habet se instar speculi quod imagines rerum representat.

5. *Modus*. Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad objectum, sed per immisionem sive receptionem specierum visibilium intra oculum.

6. *Theoremata*

1. Visus omnium sensuum præstantissimus putatur, tum ratione objecti; tum ratione organi; tum ratione modi percipiendi.
 2. Humor crySTALLINUS est aqueæ maximè naturæ aut substantiæ, quæ tamen non diffluit, sed crySTALLI in modum consistit, ut imagines rerum possit recipere.
 3. Lumen tum ratione medii, tum ratione objecti ad visionem requiritur.

I. *Quid sit?* R. AUDITUS est sensus externus, qui beneficio aurium sonos ad se delatos percipit.

II. *Objectum,*
est *Sonus,* de
quo not.

1. *Quid sit?* R. SONUS est qualitas in aere ex binorum solidorum corporum collisione excitata, ad auditum usque perveniens, illumq; alterans & de potentia in actum deducens.
2. *Causa Efficiens* est fractio aeris, quæ accidit quando duo solida & dura corpora colliduntur.
3. *Subiectum.* Sonus subjectivè inest neque corpori percutienti, neque percusso, sed corpori intermedio quod frangitur.

4. *Quotuplex?* R.

1. vel *Acutus*, qui in paucò tempore multum movet auditum
Gravis, qui in multo tempore parùm auditum movet,
& in extremitate organi quasi hæret,

2. vel *Reflexus* sive *Echo* est soni repercussio facta à corpore
obstante.
Directus seu *Simplex*, quando ob debilem reflexionem
nulla Soni repercussio percipitur.

3 vel *Inanimatorum*, qui propriè dicitur sonus.

Animatorum,
qui dicitur
Vox, de qua
not.

1. *Quid sit?* R. *Vox* est sonus animalis factus ab aere à pulmone, per respirationem ad guttur usq; emisso, cum intentione aliquid significandi. *Ruvio. l. 2. c. 8.*

2. *Quotuplex?* R. *Inarticulata*, quæ editur à
brutis.
Articulata, quæ dicitur
Sermo.

III. *Organon*
est vel *Remotum* sunt aures tam affabrè à natura facta, ut sonum recipere & continere queant.
Proximum & immediatum est aer congenitus, qui membranâ inclusus est, ne foras expirer, neve externis injuriis pateat.

IV. *Medium* est aer & aqua: in his enim species soni recipitur, & ad aures defertur: Interim aer perfectius est medium, quàm aqua, quia est tenuior.

V. *Modus.* Duo solida corpora dum invicem colliduntur, aerem intermedium cogunt, coactum percutiunt & frangunt, ex qua fractione oritur sonus, qui impulsione quadam diffunditur, hinc afficitur vicina & circumstantis aeris pars, eaque recipit sonum, & hæc rursus aliam aeris partem impellit ipsique sonum communicat, donec ad sensorium provehatur, ibique aerem innatum commoveat, & potentiam audiendi suscitet, ut species soni percipiatur.

CAP. XI.

De Olfactu:

I. *Quid sit?* R. OLFACTUS est sensus [externus mediante naso odores percipiens,

1. *Quid sit?* R. Odor est qualitas ex primarum commistione resultans, dominante sicco & calido, atque olfactum movens. *Conimbr. lib. 2. de anima c. 11. q. 2. a. 1.*

2. *Causa Efficiens est calor, tum* } *Internus*, rei odoriferæ, cujus operatione siccum cum humido probè miscetur & temperatur.
 } *Externus*, solis, aut elementaris, qui calorem internum in gignendo odore adjuvat, corpora laxans, & qualitatem extrahens.

II. *Objectum*, est Odor, de quo not.

3. *Subjectum*, sunt corpora mixta non tamen omnia, sed illa tantum, in quibus siccum cum humido aliquo caloris operatione benè est contemperatum, sicco tamen habente prædominium.

4. *Quotuplex sit?* R. Odores sunt vel } *Extremi*, ut odor gratus, seu bonus; & ingratus, sive molestus.
 } *Intermedii*, qui pro diversa sicci in humido affectione oriuntur, & saporum nominibus appellantur: ut gravis, amarus, stypticus, acerbus.

Commune est Nasus, quem variaz constituunt partes, ossa, cartilagines, nervuli membranæ & processus mamillares. Et licet animalia, quæ non respirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus sunt expertia, alia namq; branchiis, alia fistulis, alia præcinctu, ut insecta, odores percipiunt.
Proximum, seu *primarium* sunt processus mamillares, qui sunt duæ carunculæ in extremitate narium emiæntes, quibus subjicitur os bipartitum, & multis foraminibus pervium.

III. *Organon*, est vel } *Aer*, quia terrestria, volatiliq; animantia per aerem odores percipiunt.
 } *Aqua*. Odores enim à piscibus in aqua etiam percipi, illud argumento est, quòd pisces odoribus escarum alliciantur.

IV. *Medium*, est vel } *Aer*, quia terrestria, volatiliq; animantia per aerem odores percipiunt.
 } *Aqua*. Odores enim à piscibus in aqua etiam percipi, illud argumento est, quòd pisces odoribus escarum alliciantur.

V. *Modus*. Odoriferi vapores exhalant à re odorata, inque iis odor defertur per aerem ad nares usque, ubi per spirationem species odoris attrahitur ad processus mamillares, & tunc ab iis proprio organo olfactus statim percipiuntur odores.

VI. *Theoremata* } 1. Homo habet hebetiorem olfactum quàm alia multa animalia. *Non quidem quoad perfectionem essentialem, sed quoad perceptionem odorum è longiori spatio.*
 } 2. Cujus Cerebrum est frigidius & humidius minùs odoratur.
 } 3. Odor non est fumea exhalatio corporis odorati. *Si enim esset fumea exhalatio, non esset sensibilis per se, quia substantia per se non sentitur.*
 } 4. Odor plerumq; effunditur è re odorata per substantiam fumeam.
 } 5. Etiam cum res odorata vaporem exhalat, non ubicunque percipitur odor datur exhalatio odorifera.

TRACTATUS VI.

CAP. XII.

De Gustu.

De GUSTU quinque not.

- 1. *Quid sit?* R. GUSTUS est sensus externus, linguæ operâ Sapo- res percipiens.
 - 1. *Quid sit?* R. SAVOR est affectio in humido aqueo & sicco terrestri, facta à calore decoquente, gustatum, qui in potentia est, ad actum per alterationem deducens. *Arist. l. de sensu & sensili c. 4.*
 - 2. *Causæ* sunt
 - Efficiens*, est calor, cujus vi humidum & siccum terreum permiscetur, & concoquitur.
 - Materia*, est siccum terreum cum humido aqueo mixtum, prævalet tamen in gustu humidum sicco.
 - 3. *Quotuplex sit?*
 - Extremi*, ut Sapor dulcis & Sapor amarus:
 - Intermedii*, ut sunt salus, acer, austerus, acerbus, & acidus. *De quibus consule Medicos.*
- 2. *Objectum*, est Sapor, de quo not.
- 3. *Organon*,
 - Remotum & Commune* est lingua aut quidpiam linguæ proportionem respondens in iis quæ linguam carent.
 - Proximum*, sunt nervi per linguam & palatum dispersi; præsertim verò in linguæ cuspide hic sensus viget, eò quod ejus nervi molliores sint, ideòque ad sapes percipiendos magis idonei.
- 4. *Medium*. Gustus externum medium non habet, internum verò est spongiosa illa & porosa linguæ caro, quæ plena est humiditate salivæ, cujus beneficio substantia nervosa sapes percipit.
- 5. *Modus*. Res sapida, si actu est humida, facillè sapes linguæ imprimit: Sin autem sicca est, comminuitur priùs, & mox cum humiditate linguæ permiscetur, & qualitas sapida in humore residens abluatur, & linguæ nervosiori parti speciem sui communicat.

CAP. XIII.

De Tactu.

De TACTU sex not.

- 1. *Quid sit?* R. TACTUS est sensus externus qualitates tactiles percipiens.
- 2. *Objectum* sunt qualitates tactiles, primæ & secundæ. *Hoc objectum licet materialiter multiplex sit, & plures contrarietates in se habeat, formaliter tamen, quia est tactile, unum existit, petita unitate à modo immutandi organi uno.*
- 3. *Organon*, non est sola caro, nec solus nervus, sed indifferenter quælibet corporis pars præter ossa: Nam ubi est sensio, illic necessariò erit sensorium: At verò sensio in omnibus partibus fit, quia in omnibus læsio sentitur. Maximè tamen Tactus in externa cute viget.
- 4. *Medium*. Tactus non habet medium externum, internum verò est cuticula corporis exterior, quam vis etiam hæc semotà vera cutis sentiat.
- 5. *Modus*. Tactus fit, quando objectum organo proximè ad motum illud afficit, eique sapes suam imprimit.
- 6. *Theoremata*
 - 1. Tactus est sensus communissimus per omnes & singulas ferè corporis partes diffusus.
 - 2. Tactus sicut origine, ita necessitate est primus: at dignitate est ultimus: *Est enim maximè crassus.*
 - 3. Homo inter omnia animalia tactum habet exquisitissimum.

CAP. XIV.

CAP XIV.

De Sensibus Internis.

I. *Quid sint?* R. SENSUS INTERNI sunt, qui species rerum sensibilium non solum præsentes, sed etiam absentes percipiunt, censent, dijudicant, & diutius conservant. *Magis. l. 6. Phys. c. 12.*

De SENSIBUS INTERNIS duo not.

SENSUS
COMMUNIS, de quo
quatuor not.

1. *Quid sit?* R. SENSUS COMMUNIS est sensus internus omnium externorum sensuum species apprehendens, à se invicem discernens, & cognoscens objecta singulorum sensuum.

2. *Objectum* est quævis species sensilis ab externis sensibus percepta.

3. *Officium* est }
1. Omnium sensuum exteriorum objecta apprehendere, & à se invicem discernere. *Sic colores dignoscit, & discernit ab odoribus, &c.*
2. Sensuum exteriorum actiones vel sensationes percipere: *Nam sensus communis beneficio cognoscimus nos videre, audire, &c.*

4. *Organon*, seu *Sedes* est cerebrum ejusque anterior pars, seu prior cerebri ventriculus, qui & humidior, & ad recipiendum aptior.

II. *Quot sint?*
R. tres.

PHANTASIA, de qua
quatuor not.

1. *Quid sit?* R. PHANTASIA est sensus internus imagines rerum à sensu communi acceptas, & distinctas, diligentius examinans, diutius retinens, & ex iis alias eliciens,

2. *Objectum* sunt sensilia à sensu communi communicata, vel etiam imagines, quas sua vi, ex quapiam interna causa sibi effingit, & efformat.

3. *Officium* est }
1. Objecta sensibilia à sensu communi etiam percepta & dijudicata ponderare, sintne bona, an mala.
2. Ex iis objectis sensibilibus alias species elicere.

4. *Organon*, seu *Sedes* est media pars cerebri.

MEMORIA, de qua not.

1. *Quid sit?* R. MEMORIA est sensus internus, qui species omnes sensibiles judicatas atque cogitatas tanquam depositum recondit, ac servat, ut eas, cum opus fuerit, exhibeat.

2. *Objectum*, sunt omnes species præteritæ & sensibus perceptæ: quæ enim non sunt, in memoriam reponi non possunt.

3. *Officium* est, imagines cerebro impressas retinere, & quoties opus erit, repræsentare.

4. *Organon*, seu *Sedes* est posterior cerebri pars, cerebellum appellata.

De Somno, Somniis & Vigilia.

AFFECTIONES SENSUUM sunt

SOMNUS,
de quo tria
not.

1. *Quid sit?* R. SOMNUS est ligatio omnium sensuum externorum ad animantium quietem & salutem instituta, *Conimbr. de Somno & Vigilia cap. I.*

2. *Causa Efficiens,* est vel

Remota, est calor naturalis, qui ad inferiora sese revocat, & ex alimento assumpto halitus suaves ad cerebrum submitit.
Proxima, sunt vapores humidi è ventriculo ad cerebrum per venas ascendentes, & meatus, per quos spiritus animales excurrunt, obstruentes.

1. *Quid sit?* R. SOMNIUM est visum, quod in somno apparet: Seu est apparitio exhibita per internum sensum in iis, qui somno consopiti sunt. *Conimbr. de Somniis c. I.*

2. *Quomodo fiat?* R. Imagines quædam rerum, quas interdum tractamus, phantasiæ imprimuntur, hæc autem cum in Somno maximè sit actuosa, impressas illas species iterum depromit, quin & alias inde effingit.

3. *Affectio est SOMNIUM,* de quo not.

3. *Quotuplex?*
R. Somnia sunt vel

Non naturalia quæ sunt vel

Divina, quæ immittuntur sive à Deo immediatè, sive à bonis angelis intermediis.
Damoniaca, quæ immittuntur à malo spiritu ad ludificandos aut terrendos homines.

Naturalia, sunt vel

Asomnia, quæ cogitationum aut actionum diuturnarum sunt reciprocationes vel imagines.
Enuasiæ, quæ aliquid præfagiunt & significant.

VIGILIA,
de qua duo
not.

1. *Quid sit?* R. VIGILIA est omnium externorum sensuum, aut saltem aliquorum solutio, & libertas, *Con. de Som. & Vigil. c. I.*

2. *Causa,* est vel

1. *Concoctionis absolutio:* percocto enim alimento fit ejus secretio, nulliq; aut non tam copiosi vapores in cerebrum ascendunt & propterea somnum excitare nequeunt, sed animal vigilare potest.
2. *Calor nativus,* qui ab ambiente frigore in angustum coactus augetur, & sic resolvit & dissipat humiditates & vapores, à quibus somnus fovebatur.
Externa sunt res externæ: ut clamor, tactus, lesio, strepitus, magna commotio, &c.

CAP. XVI.

De Facultate Appetitiva.

De FACULTATE APPETITIVA quatuor not.

I. Quid sit? R. FACULTAS APPETITIVA seu APPETENS est vis animæ sentientis, quâ inclinatur animal, & impellitur ad prosequendum aut averfandum id, quod sensibus bonum malumve esse cognovit. Aliàs dicitur Appetitus sensitivus sive animalis, prout hîc sumitur pro potentia appetendi, cujus actio est appetitio.

II. Objectum, sunt omnia sensuum externorum objecta, quæ phantasia vel bona judicat, unde appetuntur, vel mala, unde repelluntur.

III. Quotuplex? R. Appetitus Sensitivus est vel } Concupiscibilis, quo animal ad bonum aliquod delectabile & jucundum fertur acerba autem & ingrata respuit. } Irascibilis, quando animal fertur ad bonum aliquod, quod sine difficultate, & labore adipisci non potest.

1. Quid sint? R. AFFECTUS est motus appetitus sensitivi, ex apprehensione boni vel mali, cum aliqua mutatione non naturali corporis. Conimbr. disp. Eth. 6. q. 3. a. 1. vel AFFECTUS est motus appetitivæ virtutis in prosecutione boni, vel in fuga mali. D. Thom. 2. Eth. lect. 3:

Latitia est affectus, quo se dilatat & extendit cor amplectendo suaviter præsens bonum.

Amor est affectus, quo cor appetit aliquod bonum, quod attrahere gestit, ut eo potiatur.

Spes est affectus, quo animus corde quasi dilatante & præparante concipit consequendum sibi objectum.

Tristitia est affectus, quo cor rebus ingratis percussum constringitur, tremit, & languescit, cum acri sensu doloris.

Metus est affectus, quo cor motu quodam constringitur, tanquam fugiens malum. Dicitur & Timor.

Ira est affectus mixtus ex tristitia & ulciscendi cupiditate. Ejus species sunt, Odium & Pudor.

Zelus est affectus mixtus ex amore & ira, quando nempe amans irascitur illi, à quo læditur res amata.

IV. Consequens, sunt AFFECTUS, qui insequuntur appetitum. Hîc not.

2. Quotuplex? R. Sunt vel

Simplices, qui vel

Boni, ut

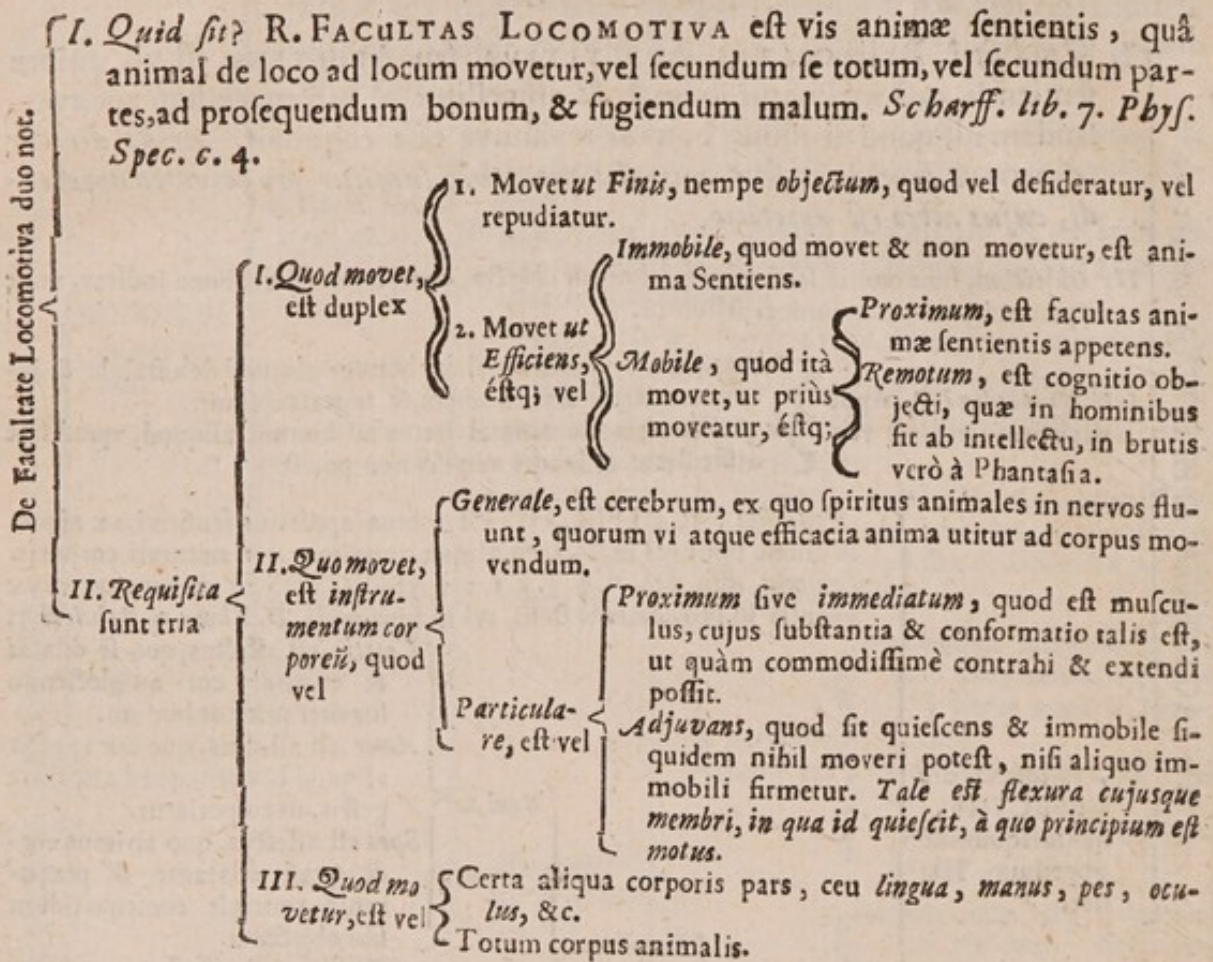
Mali, ut sunt

Mixti, ut sunt

TRACTATUS VI.

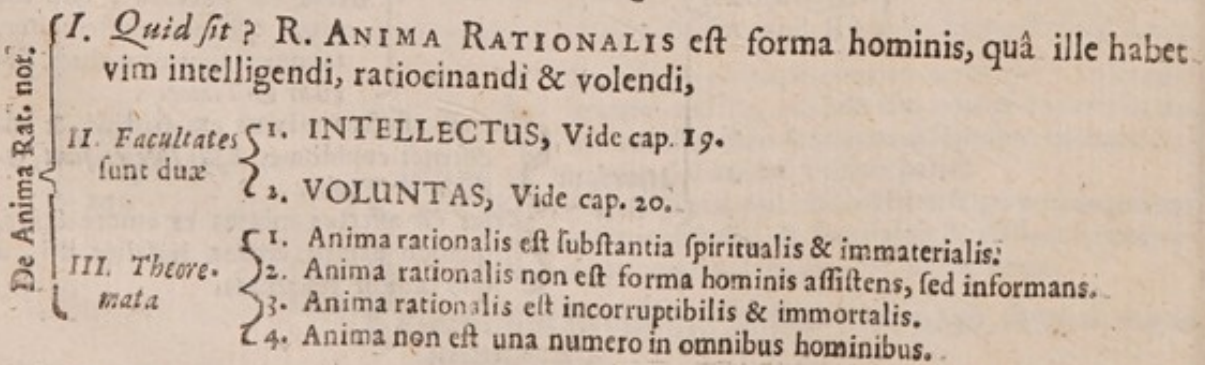
CAP. XVII.

De Facultate Locomotiva.

CAP. XVIII.

De Anima Rationali.

CAP. XIX.

De Intellectu.

- I. *Nomen*, quod sumitur
- 1. Pro ipsa mente, seu pro ipsa anima, in quantum illa intelligit.
 - 2. Pro habitu principiorum, qui alias *Intelligentia* vocatur.
 - 3. Pro ipsa actione mentis, quæ est intellectio.
 - 4. Pro facultate, seu potentia intelligendi. *Quæ acceptio est hujus loci.*

II. *Quid sit?* R. INTELLECTUS est facultas animæ rationalis, per quam homo res intelligibiles intelligit, cognoscit seu apprehendit, & dijudicat.

- III. *Quotuplex?* R. Intellectus
- 1. vel *Agens*, qui elicit actionem, illustrando phantasmata & abstractendo.
 - 2. vel *Patiens*, qui in se recipit species intelligibiles, easque ab agente intellectu illuminatas percipit atque dijudicat.
 - 1. vel *Speculativus*, qui tantum veritatis ergo rem aliquam agnoscit, & sola acquiescit cognitione.
 - 2. vel *Practicus*, qui non tantum scientiæ ergo agnoscit, sed ut quod scit agendum esse, id agat. *Hinc ordinatur ad motum, non impellendo sed dirigendo appetitum, & quid appetendum sit ostendendo.*

De INTELLECTU quinque not.

- IV. *Operatio*, est INTELLECTIO, cujus not.
- Objectum*, est res, in quam cognoscendam fertur intellectus. *Tale objectum est omne ens, in quantum est verum, & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale; sive materialium, sive immaterialium.*
 - Conditiones, quæ sunt*
 - Phantasma* est species sensibilis in phantasia latens, quæ intellectui agenti objicit, & offert rem intelligendam, ut ex ejus illustratione possit fieri species intelligibilis.
 - Species intelligibilis* est accidens spirituale; quod à phantasia intellectui transmissum idealiter exprimit, & representat ipsam rem materialiter existentem extra intellectum.

- Diviso*. Operationes intellectus sunt
- 1. *Apprehensio simplicium*, quando intellectus nude unam rem concipit: ut *si cognoscat hominem vel calam.*
 - 2. *Compositio & Divisio*, quando simplices conceptus junguntur, sic ut aliquid, sine tamen discursu, affirmetur, vel negetur: ut, *si concipias hominem esse animal.*
 - 3. *Discursus*, quando intellectus unum ex alio colligit. *Sic è duabus præmissis elicit conclusionem.*

- V. *Theorematum*
- 1. Sensus est singularium, Intellectus vero universalium.
 - 2. Nihil est in intellectu, quin prius fuerit in sensu.
 - 3. Intellectus intelligendo fit omnia, *sc. idealiter.*
 - 4. Intellectio non tantum est actio, sed etiam passio quædam.

I. *Quid sit?* R. VOLUNTAS est facultas animæ rationalis, quâ homo res ab intellectu cognitâs, appetit, vel averfatur. *Dicitur etiam appetitus rationalis, vel appetitus ex ratione ortus.*

II. *Objectum* est bonum in genere, à præcedente cognitione intellectûs monstratum, & ejus contrarium malum, five sit verum bonum, malumve, five apprens.

Simplex, five Universalis, quâ homo simpliciter fertur in bonum, & omne quidem, five sit verum, five apprens.

1. vel *Determinata, five particularis*, est appetitus restrictus ad certa media, quibus intervenientibus aliquod bonum volumus. *Dicitur aliàs voluntas consultiva.*

III. *Quotuplex?* R.

1. *Consiliativa*, quæ judicat aliquid esse bonum vel non bonum, ut fiat vel non fiat: ut, *si demus consilium alicui de faciendo, vel ommittendo.*

2. vel *Affectiva*, quæ appetit id, quod judicat esse bonum, & refugit id, quod malum esse judicat: ut, *si ex affectu bono appetamus voluptates vel eruditionem, &c.*

Imperativa, quæ imperat aliquid fieri, vel non fieri, prout vel bonum, vel malum esse judicatur. *Sic voluntas imperat locomotive ad extendendam manum, & arripiendam pecuniam.*

Simpliciter voluntarii, quando homo sponte, & cum præelectione objectum sectatur, vel averfatur absq; ulla vel violentia, vel ignorantia, vel metu.

IV. *Operationes five Actus, qui sunt* *Mixti*, quando voluntarium, & non voluntarium concurrunt in una actione: ut, *quando mercator ad redimendam vitam abjicit merces in mare.*

Involuntarii, quando facimus id, quod quidem serid, & ex animo non volumus, sed vel violentia cogimur, vel ex ignorantia non affectata ejus actio seu perpetratio nobis accidit.

1. Voluntas est solius rationis appetitus.

2. Voluntas nihil vult, nisi priùs sit in intellectu:

3. Actiones voluntatis sunt simpliciter liberæ, actiones autem Appetitûs sensitivi non nisi adumbrata quadam & imperfecta libertate, & communicata aliunde.

V. *Theoremata* 4. Voluntas fertur tam in singularia quàm in communia: tam in materialia, quàm in immaterialia: Appetitus autem sensitivus in singularia & materialia tantum.

5. Intellectus nobilior est voluntate, *quia intellectûs habitus, actus & objecta excellentiora sunt.*

De VOLUNTATE quinque not.

Quæstiones Controversæ:

Per

Selectiores Probatissimorum Authorum
OBSERVATIONES, & DISTINCTIONES,
quibus multis occurri potest objectionibus,
succinctè decisæ.

A
M. JOHANNE STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:

Ex Officina Rogeri Daniel, almæ Academiæ Typographi.

Anno Dom. 1647.

Lectori Benevolo & Candido.

S. P.

Cum multi sit laboris, otii atque temporis, prolixos doctissimorum Interpretum commentarios evolvere, ex illisque Controversiarum decisiones petere, in gratiam studiosæ juventutis ad Interpretum lectionem præparanda has observationes & distinctiones adornare, & quæ alioqui multis è libris multo tempore essent conquirenda, congerere volui, ut tyroni Physico, sive respondentis, sive opponentis munere fungatur, inservire possent. e. g. Definitio temporis ita impugnatur. Numerus est quantitas discreta, Tempus non est quantitas discreta. E. Tempus non est numerus. Huic objectioni quomodo occurri possit, ex observ. 2. q. 11. Sect. 2. part. gen. videre est. Major propositio non valet simpliciter, sed tantum de numero numerante intellecta: atque sic etiam conclusio erit tantum vera de numero numerante, Tempus enim non est numerus numerans, sed numerus motus, seu numerus numeratus, qui designat res continuas. Item: Contra hanc assertionem: Cælum est rotundum: profertur tale argumentum. Quicquid est instar tabernaculi, illud non est rotundum. Cælum est instar tabernaculi. Esa 40. v. 23. E. Cælum non est rotundum. Responsio ad hanc objectionem patet ex observ. 1. q. 4. sect. 1. part. Spec. Quicquid est instar tabernaculi, sc. ratione officii, illud non est rotundum. Sic major est falsa, minor vera. Quicquid est instar tabernaculi, sc. ratione figuræ, illud non est rotundum. Sic major est vera, minor verò falsa: Cælum enim est instar tabernaculi, non ratione figuræ, sed ratione officii. Idem esto iudicium de reliquis observationibus, quæ vel quæstiones illustrant, statimq; controversiæ declarant; vel responsiones ad tacitas objectiones suppeditant. Deinde etiam in opponendo hæc observationes suo non carebunt usu. e. g. Ex observ. 7. q. 1. Procem. talis formari potest objectio. Scientia est cognitio certa, Physica non est cognitio certa, quia cognitio rerum naturalium initium accipit à sensibus, qui sæpius falsa rerum imagine delusi certi veritatis nuntii esse non possunt. E. Physica non est scientia. Sic etiam in reliquis quæstionibus studiosa juventus se exerceat, & objectiones, quas hæc observationes tacitè continent, eruere, inque formam Syllogisticam redigere tentet. Tandem cum errare humanum sit, nullusq; hætenus sit natus, qui cum omnibus consentire possit, igitur si quedam minus accuratè sint posita, ea, amice Lector, humane imbecillitati adscribes, mihiq; ignosces, ut eandem veniam apud alios impetrare possis. Vale, mihiq; fave.

PRO-

Prooemium.

Quaestio I.

AN Physica sit Scientia? Affirm.

Ulicquid demonstrat affectiones proprias de subjecto necessario per proprias causas, id proprie sic dicta est scientia. Atqui physica demonstrat affectiones proprias, nempe mobile, locabile, & de subjecto necessario, nimirum de corporibus naturalibus per proprias causas & principia, ceu materiam & formam. Ergo physica proprie sic dicta est scientia.

OBSERVATIONES.

I. Quando physica scientia dicitur, hoc non ita accipiendum, ac si omnium omnino rerum certa & evidens demonstratio dari possit, cum propter mentis & intellectus nostri imbecillitatem propriae rerum causae non raro ignorentur, saepe etiam res physicae per sensum sunt manifestae, quas physicus demonstrare non laborat: Sed quod propriae rerum causae, & consequenter demonstrationes identidem in rebus physicis se nobis offerant.

II. Physica non considerat res naturales, quatenus sunt singulares & infinitae, cum infinitorum nulla sit scientia: Sed quatenus ad universales naturas reducuntur, & universali ratione menti obijciuntur: Physica enim a singularibus, quae a sensibus accipit, mente abstrahit universalis & necessaria theoremata, quae colligit & revocat ad rationem scientiae.

III. Res corruptibiles, & motui subditae, quas tractat physica, duobus modis considerari possunt. 1. In singularibus, Sic

contingentes sunt, & ideo non potest esse de illis scientia, quia scientia est de rebus necessariis & eodem modo semper se habentibus. 2. In Universalibus: Sic necessariae sunt, certa est etiam & evidens notitia earum, quia certum & evidens est, & proinde necessarium eas corruptibiles esse & principium motus habere. Et hoc modo physica circa illas versatur, ac propterea vera est scientia.

IV. Cum singularia corruptionem subeant, ideo etiam universalis, non quidem per se, sic enim sola singularia corrumpuntur, sed per accidens saltem, respectu singularium, quibus insunt.

V. Distinguendum est inter existentiam actualem, & inter existentiam aptitudinalem. Secundum actualem existentiam res naturales interdum aliter se habere possunt, non vero secundum aptitudinalem. Etenim quamvis existentia rosae pereat in hyeme, aptitudo tamen ad existendum nunquam perit. Quod igitur in subjecto scibili supponitur cognoscendum, non est actualis existentia, sed potentialis, vel aptitudinalis.

VI. Materia sensibilis dupliciter consideratur. 1. Prout est affecta accidentibus, & non habito respectu ad compositum. 2. Prout est altera pars compositi physici, & est ens per se, sicuti & ipsum compositum, quod ex ea coalescit: Et hoc modo physicus considerat materiam sensibilem, ideo non potest dici, quod consideret ens per accidens.

I

VII. Cog-

VII. Cognitio rerum naturalium non proinde incerta ac varia debet judicari, quòd initium accipiat à sensibus, qui sæpius falsâ rerum imagine delusi certi veritatis nuntii esse non possunt, tum quia si à veritate aberraverint, potest intellectus eos corrigere; tum quia non semper decipiuntur, sed certò aliquando apprehendunt: maximè cum objectum est proprium, & ponitur in debita distantia, medium est idoneum, & facultas aptè disposita.

VIII. Ut physica sit scientia & ad veritatem consequendam mentem inclinet, fat est, ut res naturales, quas suscipit explicandas, ferè semper & plurimùm ita eveniant, quamvis rarò contrarium possit etiam evenire. Unde in hyeme ferè semper rigorem experimur, & in æstate sub cane æstum: quamvis ex accidente contrarium aliquando contingat. Hoc tamen neque aufert infallibilitatem physicæ, neque inclinationem, quâ mens ipsa ad veritatem consequendam inflectitur.

Quæstio II.

An subjectum Physicæ sit corpus naturale, quatenus naturale? Affirm.

Clicunque competunt omnes conditiones subjecti scientifici in respectu alicujus scientiæ, illud est subjectum illius scientiæ. At corpori naturali, quatenus naturale, respectu physicæ competunt omnes conditiones subjecti scientifici. Ergo corpus naturale quatenus naturale erit subjectum physicæ. *Minor* probatur, quia corpus naturale quatenus naturale. 1. est ens necessarium, seu res per se subsistens, absque humana cogitatione & operatione. 2. habet affectiones & propria accidentia, quæ de eo per propria principia

in physica demonstrantur. 3. Physicæ est ita adæquatum, ut de eo tum in genere, tum in specie in physica solùm, & extra illam nusquam tractetur. Quæcunque enim in philosophia naturali per se, & primariò explicantur, ea sunt vel corporis naturalis principia, vel affectiones, vel species.

OBSERVATIONES.

I. Corpus naturale sumitur tripliciter. 1. Pro summo genere, quod de omnibus speciebus corporis naturalis prædicatur, præciso tamen ab ejus speciebus: & sic est objectum partis communis sive generalis physicæ. 2. Pro omnibus speciebus corporis naturalis absque ipso summo genere, & sic est objectum partis specialis physicæ. 3. Pro summo genere unà cum omnibus speciebus corporis naturalis, & sic est subjectum totius scientiæ naturalis.

II. Alias subjectum physicæ dicitur ens naturale, substantia naturalis, ens mobile, corpus mobile. Quæ locutiones admitti possunt, quatenus corpori naturali æquipollent, licet non sint satis congruæ, ob universalitatem vocis entis & substantiæ: remotius enim in iis supponitur pro proximo.

III. Verba illa, *quatenus naturale*, non redundant, sed considerandi modum exprimunt. Nam res considerata est corpus naturale: modus verò considerandi denotatur vocabulis illis, *quatenus naturale*, h. e. quatenus naturam, quæ principium, & causa motus & quietis est intrinseca, in se continet.

IV. Distinguendum est inter subjectum considerationis, quod in aliqua disciplina sive contemplativa, sive practica consideratur: quo pacto principia & affectiones in disciplinis contemplativis: item finis & media.

media in disciplinis practicis Subjectum dici possunt; Et inter Subjectum demonstrationis, quod tantum locum habet in disciplinis contemplativis, & distinguitur à principiis & affectionibus. Anima, motus, locus, &c. possunt dici subjectum physicae considerationis, quia anima consideratur in physicis ut principium corporis animati, motus verò & locus ut affectiones corporis naturalis: Non verò possunt di-

ci subjectum demonstrationis, de quo scilicet principia & affectiones demonstrantur, quod est corpus naturale,

V. Quaedam in physica tractantur per se: ut sunt principia, causæ, affectiones, & species corporis naturalis; Quaedam tractantur tantum per accidens: ut fortuna & casus, quatenus sunt causæ per accidens, causis per se oppositæ: item vacuum, quatenus opponitur loco, &c.

PARS GENERALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæstio I.

An principia ab Aristotele lib. 1. Phys. c. 5. t. 42. recte definiantur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **P**ER primas definitionis particulas, *quæ nec fiunt ex sese*, excluduntur quatuor Elementa, & alia composita, quæ ex se vicissim fieri solent: Per illas, *nec ex aliis*, excluduntur ea, quæ licet non ex se mutuo fiant, aut consent, conficiuntur tamen ipsa ex aliis: ut, corpora cœlestia ex materia & forma. Per ultimas denique, *omnia ex ipsis fiunt*, excluduntur omnes causæ extrinsecæ, ut, finalis, efficiens, atque exemplaris: Item omnia accidentia, omnésque negationes, ex quibus nihil propriè dicitur fieri.

II. Distinguendum est inter compositionem; & inter educationem. Principia non fiunt ex se invicem, sc. per compositionem, nam forma non est ex materia tanquam ex componente, cum ex materia non componatur, sed ex ejus potentia solum educatur.

Deinde quamvis forma è potentia materiæ educatur, tamen non dicendum est, quod propriè fiat ex materia, aut ex privatione: Nam secundum proprietatem physicam forma nec generatur, nec fit, sed compositum, *lib. 1. phys. cap. 7. t. 64.* Ergo educi de potentia materiæ non est per se fieri, sed in actum exire, tanquam rationem essendi compositi, quod per se fit, & generatur.

III. Distinguendum est inter compositionem metaphysicam; & inter compositionem physicam. Quando dicitur: *Principia non fiunt ex aliis*, intelligitur non compositio metaphysica ex essentia & existentia, item ex genere & differentia; nec compositio ex partibus integrantibus: Sed compositio physica & realis ex partibus essentialibus. Idèd principia in eo genere, in quo sunt principia, non fiunt ex aliis, scilicet tanquam ex principiis essentialibus physicis, qualia sunt materia ipsa, & forma, quasi dicatur, non fiunt ex aliis, eo modo, quo cætera fiunt ex ipsis.

IV. Omnia fiunt ex principiis, vel tanquam ex partibus componentibus & con-

SECTIO. I.

4
 stituentibus; qualia principia sunt materia & forma; vel tanquam ex termino à quo, cujusmodi principium est privatio. Particula igitur Ex, quæ ter in definitione ponitur, significat habitudinem vel partis componentis; vel termini à quo.

V. Ex principiis sunt omnia corpora naturalia, alia quidem immediatè: ut elementa; alia verò mediatè: ut corpora ex elementis genita.

VI. Ex principiis corporis naturalis sunt omnia, non collectivè, quia ex principiis Socratis vel Platonis non sunt omnia; Sed distributivè, hoc sensu, quod unumquodq; corpus naturale fiat ex suis sive ex singulis tribus principiis. Itaque ut definitio hæc principiis Socratis accommodetur sat est, ex ipsis constare gignive Socratem, quia omnia fiunt ex principiis in communi acceptis.

Quæstio I I.

An principia sint contraria? Affirm.

Generationis terminus à quo, & terminus ad quem inter sese contrariantur. Unum ex principiis est generationis terminus à quo, nimirum privatio, & alterum est terminus ad quem, nempe forma. Ergo principia inter sese contrariantur.

OBSERVATIONES.

I. Contrarietas duobus modis sumitur. 1. Propriè & strictè, pro oppositione eorum, quæ mutuò se expellunt ab eodem subjecto, actione propriâ: & hoc modo contrarietas solùm reperitur in primis qualitatibus, substantiæ verò nihil est contrarium. 2. Minus propriè & latè, pro oppositione eorum, quæ licèt activè & passivè se non expellant ab eodem subjecto, habent tamen rationes oppositas &

repugnantes in ordine ad illud, & ideo non possunt simul in eo esse. Talis contrarietas extendit se ad privativè opposita, & in substantiis quoque locum habet. Dicuntur itaque principia (*scilicet Forma & Privatio*) contraria non primo, sed secundo modo.

II. Cùm non dicatur: omnia principia sunt contraria: sed indefinivè; ideo ad veritatem hujus sententiæ sufficit, aliqua principia esse contraria, nempe formam & privationem. Licèt etiam dici possit materiam esse contrariam formæ non ratione sui, sed ratione privationis, & sic omnia principia sunt quodammodo contraria.

III. Quando *lib. 1. phys. cap. 5.* dicitur, *Contrarium fit è contrario*, illud intelligatur non formaliter, quasi contrarium formaliter in suum contrarium transmutetur; nec constitutivè, quasi contrarium unum ut pars essentialis alterius contrarii essentiam constituat, Sed terminativè, quòd unum contrarium fiat ex altero tanquam ex termino à quo.

IV. Quòd calidum generetur ex humido, fit per accidens, cùm ex accidente fit, illud non calidum esse humidum: Per se verò fit calidum ex non calido, v.g. ex aqua frigida fit calida: nam omne quod generatur, per se fit ex principiis contrariis.

Quæstio III:

An tria sint principia? Affirm.

Quot intrinsecùs requiruntur ad generationem naturalem corporis physici, tot sunt ejus interna principia, Sed tria intrinsecùs requiruntur ad generationem naturalem corporis physici. *Nam requiritur* 1. aliquid, quod generatione producat, idque potissimum est nova forma. 2. aliquid,

2. aliquid, quod generationi substat, & in quod forma substantialis ab agente externo introducatur, id quod est Materia.

3. absentia formæ introducendæ in subiecto, cum potentia tamen, seu aptitudine subiecti ad novam formam recipiendam, id quod est Privatio.

OBSERVATIONES.

I. Unum principium ad corporum naturalium constitutionem non sufficit, quia unum, quâ tale, nisi cum quopiam jungatur alio, aliud atque à se diversum non potest constituere. Nec duo principia sufficiunt, nam principia sunt contraria: at contraria citra subiectum aliquod consistere nequeunt. Ergo præter illa duo contraria requiritur etiam tertium, nempe subiectum, quod est materia. Nec infinita sunt principia, cum res naturales omnes sunt finitæ. Ergo finita quoque habebunt principia.

II. Distinguendum est inter principia simpliciter prima, de quibus hoc in loco quaeritur, & inter principia secunda, quæ ex primis oriuntur, qua ratione elementa mixtorum corporum sunt principia.

III. Generatio potest considerari tribus modis. 1. quatenus est actio à generante proficiscens, & sic sine ipso agente five efficiente non potest intelligi. 2. ut est passio, & sic absque patiente nunquam concipitur. 3. quatenus est mutatio, & transitus à non esse ad esse, & ita neque indiget agentis neque patientis conceptione, ut intelligatur, sed tantum conceptione materiæ, formæ, & privationis. Et sic hoc in loco accipitur, quando tria interna generationis principia statuuntur. Ergo efficiens & finis non sunt principia interna.

IV. Habilitas five aptitudo materiæ, quæ videtur in generatione ad excipiendam

formam requiri, non est peculiare aliquod principium. Nam per materiæ habilitatem intelligitur vel potentia materiæ, quæ est ipsa materia, nec ab ea distinguitur; vel intelligitur, non repugnantia five aptitudo ad accipiendas formas quodammodo à materia fluens, quæ includitur in privatione, ut quidpiam quod ab illa concernitur, quia privatio definitur absentia formæ in subiecto apto. Non autem ejusmodi aptitudo, sed potius privatio principium constituitur, quia ratio generationis non ab aptitudine materiæ, sed à privatione per se dependet.

V. Distinguendum est inter terminum *Quo* seu formalem, & inter terminum *Quod* seu totalem atque completum. Forma est terminus generationis formalis & ut *Quo*, tanquam id quo compositum est. Compositum verò est terminus completus, qui fit, habens esse per formam, Unde forma est terminus tanquam principium essendi; Compositum autem tanquam principium, Est igitur forma principium, quia est terminus in quem tendit generatio, licet non fiat per generationem, sed hoc solum conveniat composito, quare forma potius quàm compositum principium est.

VI. Licet contrarietas sit tantum inter duo extrema, cum tamen in omni contrarietate debeat subiectum aliquod utrique extremo commune intercedere, & quod pulso uno statim altero informetur, ideo præter duo extrema contraria erit aliquod subiectum collocandum, & sic erunt tria principia; duo extrema contraria, ut forma & privatio, & tertium subiectum nempe materia.

VII. Distinguendum est inter principia constitutionis, quæ semper manent:

ut sunt materia & forma; & inter principium transmutationis, quod est privatio, quæ non manet, sed cum generatione ipsa transit.

VIII. Quamvis privatio sit principium non tamen forma expellenda, est quoque principium. Aliud enim est esse necessarium ad generationem; & aliud est esse necessarium propter imperfectionem materiæ. Quod materia, quamdiu est sub privatione, sit informata formâ expellendâ, est necessarium propter materiæ imperfectionem, quæ non potest esse sine forma, non verò est necessarium ad generationem, quia ignis posset generari ex ligno, etiamsi materia sine ulla esset forma. Sed quod materia sit sub privatione est per se necessarium ad generationem, quia privatione sublatâ auferetur appetitus materiæ ad formam, materia verò non appetens formam ad eam non tenderet, Ergo impossibilis esset generatio sublatâ privatione.

IX. Licet privatio tanquam terminus à quo sit principium, non tamen res illa, quæ privationem habet, quoque est principium. Ut enim totalis terminus ad quem, scilicet compositum ipsum, non est principium; sic etiam totalis terminus à quo, scilicet res illa privationem habens, principium dici nequit.

X. Materia & forma omnibus corporibus, tam cœlestibus quàm inferioribus, tribuuntur: Privatio autem tantum caducis: non enim necesse est, corporis naturalis principia omnia in omni corpore reperiri. Sic Metaphysicus quando entis principia explicat, quatuor causarum genera affert, licet omnes causæ in omni ente simul non reperiantur.

Quæstio IV.

An detur Materia prima? Affirm.

I. Quæcunque transmutantur, illa in subjecto quodam communi transmutantur. [In mutatione enim manet subjectum commune sub utroque termino, videlicet sub termino à quo & sub termino ad quem: Si enim non maneret res, quæ corrumpitur, secundum se totam periret, atque in nihilum rediret, & altera res, quæ incipit esse secundum se totam, fieret, atque ita ex nihilo educeretur.] Corpora naturalia transmutantur, v. g. aqua mutatur in aerem, & aer in aquam. Ergo transmutantur in subjecto communi, quod ipsis erit prius. Et hoc indigitatur *Materia prima*.

II. Datur materia. Ergo etiam datur prima, aliàs enim fieret progressus in infinitum. e. g. aqua componitur ex materia & forma. Hæc materia aquæ in se considerata vel est prima, vel secunda, h. e. vel componitur ex alia materia vel non. Si est prima, habeo quod volo; Si est secunda, ergo componitur ex alia priori, & ita deveniendum est tandem ad materiam primam.

OBSERVATIONES.

I. Non ens dupliciter sumitur. 1. Pro eo, quod non est verè ens, h. e. quod habet esse diminutum & imperfectum. 2. Pro eo, quod simpliciter nihil est, h. e. quod non habet positivam & realem essentiam. Priori modo si non ens sumatur, materiæ primæ attribui potest: Posteriori modo verò minimè, siquidem idem esset fieri ex materia ac fieri ex nihilo.

II. Nomen formæ duobus modis accipi solet. 1. Pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & informat materiam. 2. Pro quidditate & essentia cujusque rei, sive simplicis, sive compositæ. Materia prima est infor-

informis primò modo, non verò secundo: nam propriam habet essentiam, & propriū quid est, siquidem non est nihil, sed aliquid.

III. Accuratè loquendo materia prima neq; est substantia, neq; accidens: quia juxta *Arist. l. 7. Metaph. c. 3.* materia neque est quid, neque quantum, neque quale, h. e. non habet certam & determinatam naturam, non enim est substantia integra & totum compositum: nihilominus tamen potest ad Substantiæ categoriam referri reductivè, nam ex ea & forma omnes substantiæ naturales componuntur, eademque est subjectum generationis, & formas recipit, ipsaque in alio non est.

IV. Licet materia suapte naturâ ortum & occasum nesciat, potest tamen ea quodammodo dici interire & gigni ratione privationis. Nam cum subeunte formâ ejus privatio aboletur, interit utcunque materia, quia desinit tali subesse privationi: cum rursus post formam abolitam privatio reviviscit, eadem materia quodammodo exoritur, quatenus privationem, quâ spoliata erat, recipit.

V. Generabile dicitur dupliciter. 1. subjectivè, quia est subjectum generationis & corruptionis: Et sic materia prima benè dicitur generabilis, & corruptibilis. 2. Terminativè, seu objectivè, quale est illud, quod in generatione acquiritur, cujusmodi est forma, aut totum compositum: Et sic materia prima est ingenerabilis & incorruptibilis.

VI. Distinguendum est inter quantitatem determinatam; & inter quantitatem indeterminatam. Materia prima non est quanta, scilicet determinatè, licet sit quanta indeterminatè; quantitas enim immediatè materiam sequitur, eique inhaeret.

VII. Quando dicitur *sensibilem sensibi-*

lia sunt principia: illud intelligatur de secundis principiis. Ergo non potest applicari ad materiam primam. Deinde etiam materia prima potest dici *sensibilis non immediatè, sed mediatè, per ipsas nimirum mutationes.*

VIII. Ex duobus entibus, si utrumque fuerit in actu, non potest aliquod ens per se oriri. Si verò unum fuerit in actu, & alterum potestate optimè poterit. Cum ergo materia sit pura potentia, forma verò sit simplex actus, ex illis totum naturale, quod est ens per se, potest oriri.

IX. Quamvis materia prima generari nequeat, nec unquam per generationem sit facta, adeoque initium ratione generationis non habeat, non tamen propterea est æterna, sed per creationem esse accepit: nam materia prima in composito, vel corpore primùm creato fuit concreata.

Quæstio V.

An Materia prima ab Aristotele 1. phys. c. 9. t. 82: rectè definiatur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **M**ateria prima duobus modis consideratur. 1. Absolutè, ut est ens vel substantia quædam. 2. Respectivè, ut est rerum naturalium principium. Priori modo ipsi attribuitur negatio omnium formarum & qualitatum, & dimensio ac quantitas, & potentia recipiendi omnes formas indistinctè conceditur, in qua notione *Aristoteles l. 6. Metaph. c. 3. t. 8.* eam per negationem omnium rerum describit. In secunda notione potentia recipiendi formas particulares & privatio ipsi attribuitur.

II. Materia prima vocatur *subjectum*, quia

quia principium est rerum naturalium materiale. Nam in omni generatione & mutatione opus est subjecto, in quo consistant formæ, & in quo fiant motus. Per hanc igitur definitionis particulam excluditur forma, quæ non est subjectum, sed actus, quem primum subjectum in se recipit.

III. Dicitur materia prima *subjectum primum*, ex quo scilicet omnia fiunt, & in quod tandem omnia resolvi debent. Per quam particulam materia prima distinguitur ab elementis, omnique materia secunda, ex quibus etiam aliquid constituitur, sed non tanquam ex subjecto primo.

IV. Ex materia *inexistente fit aliquid*, hoc est Materia prima, partem naturali composito tribuit essentialem immanentem & internam. Et sic excluduntur omnes causæ externæ: ut causa efficiens, finalis & exemplaris, ex quibus non dicuntur res fieri, sed ab efficiente, propter finem, ad exemplar. Per vocabulum *inexistente* excluditur etiam privatio, ex qua licet fiat res naturalis, non tamen tanquam ex eo, quod inest, quia non tanquam ex parte componente, sed tanquam ex termino à quo, qui per formam expellitur.

V. Ex materia prima fit aliquid *non secundum accidens*, sed per se, sic ut inest, & largiatur essentialiter. Sic materia prima separatur à privatione ex qua res genita per se non constat.

VI. Quod naturaliter corrumpitur id in materiam primam corrumpitur, atque ultima resolutione transit. Ut enim ex nihilo nihil potest fieri: ita etiam res aliqua non potest in nihilum planè redigi: unde pro ultimo corruptionis subjecto materia prima assignatur.

Quæstio VI.

An Materia prima sit pura potentia? Affirm.

Quicquid est indeterminatum, & aptum recipere plures formas, illud in se, & de se est pura potentia. Ubi enim actus quidam est, ibi tollitur indeterminatio, & fit ens determinatum. Atqui materia prima est indeterminata, & apta recipere omnes formas. Ergo materia prima in sese, & de sese est pura potentia.

OBSERVATIONES.

I. Potentia materiæ non est accidens, aut qualitas illius essentiæ superaddita, sicut gravitas superadditur lapidi, sed est illius substantia, & essentia. Nam si materia recipiat potentiam tanquam accidens aliquod, ergo ut possit accidens istud recipere opus est alia potentia, & ita procedetur in infinitum.

II. Dicitur materia prima ens potentiæ non absolute, aut sui ipsius ratione, sed corporum naturalium respectu, quorum omnium formas potest induere, sicque ad actum traduci perfectiorem.

III. Distinguendum est inter actum physicum; & inter actum metaphysicum, seu entitativum. Materia prima est pura potentia, & nullum habet actum physicum, seu formam aliquam substantialem sibi innatam: interim tamen non est pura potentia, si intelligatur actus metaphysicus seu entitativus, quem habet, quia est ens.

IV. Distinguendum est inter potentiam activam, quæ est principium transmutandi aliud, in quantum aliud est, & inter potentiam passivam, quæ est principium, ut aliud transmutetur ab alio, in quantum est aliud. Materia prima non est potentia activa,

activa, sed passiva, quia est principium passivum, quod patitur motum, variasque formarum vicissitudines subit.

V. Distinguendum est inter potentiam universalem, quæ est propensio materiæ ad omnes formas indistinctè, & inter potentiam particularem, quâ materia hanc, vel illam formam ità respicit, ut alias per naturam sic videlicet disposita respicere non possit. Hæc autem determinatio à materia non fit, sed ab agente materiam ità disponente, ut ad hanc magis, quàm ad aliam formam suscipiendam sit apta. Materia est pura potentia scilicet universalis, quæ est de essentia materiæ primæ, & hæc potentia universalis non multiplicatur, sed est una, & incorruptibilis, materiæ cœva, & inseparabilis.

VI. Aliud est esse in potentia; & aliud est esse potentiam: Item aliud est esse in actu; & aliud est esse actum. Materia prima non est ens in potentia; sed est potentia: Non est actus; sed ens actu.

Quæstio VII.

An Materia prima appetat formam?

Affirm.

OMne imperfectum appetit perfectum, ut ab eo perficiatur: quemadmodum turpe appetit pulchrum, ut ab eo illustretur, & perficiatur. Materia prima est imperfecta, forma verò est illius perfectio & ornamentum. Ergo materia appetit illam.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hæc materia prima non specifica, & universaliter accepta, sed individuata. Cùm enim per corruptionem forma individuata abjiciatur, fit ut materia individuata novam formam appetat.

II. Non assignatur materiæ primæ ap-

petitus sensitivus, vel intellectualis, qui reperiuntur tantùm in rebus animatis; Sed appetitus naturalis, qui nihil aliud est, quàm ejusdem materiæ ad recipiendam formam inclinatio, quæ ipsi materiæ penitus insita est, sicuti & cæteris rebus ad proprium finem perfectionemque sectandam, pro cuiusque natura, suæ propensiones insunt.

III. Appetitus naturalis non præsupponit cognitionem illius, ad quod fertur appetens, ut patet in lapide, qui appetit descendere deorsum. Et sic materia prima dicitur appetere formas materiales, quod non est aliud, quàm materiam inclinari ad recipiendas formas.

IV. Materia prima appetit absolutè omnes formas, quas habere potest, sive illas actu possideat, sive non: siquidem hic appetitus nihil aliud est, quàm ordo, & inclinatio ad formam: materia autem ad omnes formas æquâ ratione inclinatur. Itaque materiæ appetitus rimari debet ex ipsius inclinatione, quam ad omnes formas indiscriminatim habet.

V. Cùm materia prima omnes formas æqualiter respiciat, & in omnes æqualiter inclinetur, nulla est forma, quamvis perfecta, quæ possit totaliter satiare appetitum materiæ h. e. *intensivè, & extensivè*: nam licet intensivè satiare fortè possit, non tamen extensivè, quia non omnes extensivè continet. Et ratione hujus appetitus materia principium est perpetuitatis rerum naturalium.

VI. Appetitus materiæ primæ est duplex: Alius complacentiæ & perfectionis, quatenus ratione suæ naturæ materia formam, quam habet, appetit; in eaque sibi complacet, quamdiu illam retinere potest. Alius desiderii & mutationis, propter privationem, quæ materiæ stimulum addit, ut appetat

appetat formam aliam non præsentem, quando nempe dispositiones ad transmutationem adsunt.

Quæstio VIII.

An Forma educatur de potentia materia? Affirm.

I. **Q**uæcunque res nequit subsistere nisi in materia, illa quando fit, rectè dicitur educi è potentia materiæ. Forma naturalis nequit subsistere sine adminiculo materiæ. Ergo forma naturalis quando fit, rectè dicitur educi è potentia materiæ.

II. Quodcunque per agens naturale educitur, id è potentia subjecti educitur. Forma naturalis per agens naturale educitur. Ergo forma naturalis è potentia subjecti, sive materiæ, educitur.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hîc forma informans, naturalis & inseparabilis, seu materialis, quæ extra materiam nec esse, nec operari potest, uti sunt omnes formæ infra hominis animam.

II. Educitur è materia nihil aliud est, quàm contineri intra potentiam materiæ, & per actionem agentis quasi extra illam fieri, non quòd formæ extra materiam existant, sed quòd cum antea tantùm continerentur intra potentiam & causam, postea sunt actu extra causam, & ita ex esse potentionali materiæ in actum educuntur, virtute agentis, concurrente eadem materiâ.

III. Ut aliqua forma de subjecti potentia produci perhibeatur, requiritur. 1. Ut ad id naturalis potentia subjecto insit, alioqui ipsaeductio non esset naturalis. 2. Ut id quod educitur sine talis subjecti adminiculo, nec effici, nec permanere possit, quod vocant pendere in fieri & conservari à ma-

teria: etenim quod non ita dependet, haudquaquam è subjecto educi, sed extrinsecus advenire censetur.

IV. Distinguendum est inter nihilum sui, & inter nihilum subjecti. Formæ producuntur ex nihilo, sc. ex nihilo sui, quod non repugnat generationi naturali: non verò producuntur ex nihilo subjecti, quod solum creationem arguit, quia illud creari dicitur, quod fit è nihilo, id est, nullo præjacente subjecto, è quo esse ejus quod fit, dependet. Formæ igitur ante cujusque rei ortum neque actu existunt; sic enim nihil de novo gigneretur: neque prorsus non existunt; alioquin natura aliquid è nihilo efficeret: Sed sunt potestate in materia, & naturalium causarum efficacitate de illius potentia & quasi gremio excitantur, & ad actum perfectionemque adducuntur.

V. Aliud est fieri ex materia, & aliud est fieri in materia. Ex materia fiunt composita, quæ ex materia constant, non verò formæ, quæ in eadem materia de potentia ad actum apertum deducuntur: Itaque formæ in materia fiunt, tanquam ex illius potestateeductæ.

VI. Formarum è materiaeductio quamvis externâ vi fiat, non est tamen violenta, quia ipsa materia neutiquam iis recipiendis oblectatur, quod in definitione violenti intelligendum est.

Quæstio IX.

An privatio sit principium? Affirm.

Illud, quod est de intrinseca ratione generationis est principium illius per se. Privatio est de intrinseca ratione generationis, quia generatio per se definitur per privationem. Nam definitur *mutatio de non esse ad esse*. In qua definitione. Per

non esse intelligitur Privatio, per *esse* verò Forma. Ergo privatio est principium generationis per se.

OBSERVATIONES.

I. Intelligitur hinc non privatio Logica, id est absentia ejus formæ, quæ fuit, vel esse debuit, sed privatio Physica, id est absentia ejus formæ, quæ futura est, adeoque generanda.

II. Privatio physica, quæ hinc intelligitur, duo dicit. 1. Formæ absentiam, 2. Aptitudinem ad recipiendam eam. Quo altero distinguitur privatio à pura negatione, quæ talis formæ est absentia in subjecto, ut ne aptitudinem quidem id habeat ad illam suscipiendam.

III. Distinguendum est inter principium generationis, & inter principium compositi, sive rei genitæ. Privatio, teste *Arist. l. 1. phys. c. 6.* est principium per accidens *sc. compositi*, quia accidit materiæ, ex qua compositum coalescit, habere in se privationem formæ: non autem est principium per accidens generationis.

IV. Distinguendum est inter principium constitutivum, & inter principium terminativum. Privatio non est principium generationis constitutivum, sed terminativum, hoc est, generatio quidem non potest ex privatione constitui seu componi, quia privatio non est ens reale, potest tamen ad illam terminari, quatenus ab ipsa ad formam in materia inducendam progreditur.

V. Res naturalis generabilis & corruptibilis duobus modis sumitur. 1. In fieri, h. e. prout fit per generationem naturalem. 2. In facto esse, id est, prout jam facta est, & constituta: Et si hoc secundo modo sumatur, certum est duo solum esse principia per se, & intrinseca, privationem autem non

esse principium per se, sed per accidens.

VI. Non ens potest sumi dupliciter, 1. Ut negat universalissimam rationem entis comprehendentem non solum entitatem realem positivam, sed etiam negativam vel privativam. 2. Ut negat solum entitatem positivam. Si primo modo non ens accipitur, non potest esse principium entis ullo modo: Si verò secundo modo sumatur, potest esse principium entis, prout in fieri, quia potest esse terminus, à quo incipiat ejus fieri, quod est generatio. Et sic privatio est principium generationis, quod est esse principium ejus in fieri.

VII. Materia & Privatio non sunt idem re ipsa, quamvis sint idem numero: nam duobus modis possunt aliqua dici eadem numero. 1. Secundum entitatem: & hæc sunt eadem re ipsa, quia eandem entitatem significant. 2. Secundum subjectum, quæ sunt in uno & eodem subjecto: & hæc non sunt eadem re ipsa. Cum igitur materia & privatio tantum sint idem secundo modo, quia materia est subjectum privationis, propterea illa non erunt eadem re ipsa.

VIII. Quando *Aristoteles lib. 2. phys. c. 1.* formam vocat privationem, nomine privationis non intelligit veram privationem à forma distinctam, sed formam imperfectam: imperfectum siquidem, si cum perfecto fuerit collatum, locum retinet privationis.

IX. Quamvis species mutationis non sumatur ex termino à quo, non tamen inde sequitur, quod privatio non sit principium intrinsecum generationis: nam species mutationis sumitur non à quocunque principio intrinseco, sed solum à formali, cum constet speciem rei naturalis non sumi à materia, sed solum à forma, & ideo species mutationis sumitur à solo termino

ad

ad quem, qui est formalis, & non à termino à quo, qui potius est quasi materialis.

X. Quando privatio dicitur medium ad introductionem formæ, item finis, sive aliquid ultimum, illud intelligatur non de privatione formæ introducendæ, quæ privatio est principium; sed de formæ corrupendæ privatione, quæ non est principium. Deinde si verè, & propriè loqui velimus, privatio non potest medium appellari, quia medium à natura est institutum ad finem assequendum: at hæc privatio non est instituta à natura.

Quæstio X.

An Natura ab Aristotele l. 2. phys. c. 1. t. 3. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quæquam materia & forma in se spectata, incompletæ sint substantiæ, tamen quatenus induunt nomen naturæ non per substantiam sunt definienda, cum non sint absolutum aliquid, sed relatium, atque ad operationes, vel affectiones intrinsecas, quas causantur, respectum habeant: ideò definienda potius sunt per genus, quod ad relationis categoriam pertinet, quippe ad quam ipsum definitum, videlicet Natura quoque pertinet.

II. Hæc definitio non ideò est vitiosa quòd duo in ea videntur poni genera, nempe *principium* & *causa*. Nam per posteriorem particulam, *causa*, vera natura, quæ scilicet materiam & formam complectitur, à privatione separatur; quæ licet alicujus mutationis sit principium, nullius tamen causa est. Vel dicendum: Natura est principium ratione ordinis, sive ratione prioris, quia in corpore naturali naturâ nihil est prius: Causa verò est ra-

tionem motus, qui tanquam effectus naturam sequitur. Omnis igitur causa est principium, sed non contrâ.

III. Nomen *motus* hic non est ità latè sumendum, ut quemcunque motum, sive non physicum comprehendat: nec etiam ità strictè, ut solum motum localem in ambitu suo coerceat: Sed medio quodam modo, prout complectitur omnem & solum physicum motum; sive successivum, ut lationem, accretionem, decretionem, & alterationem; sive instantaneum, ut generationem & corruptionem.

IV. Quies dupliciter sumitur. 1. Pro privatione motus. 2. Pro permanentia positiva in loco naturali, aut sub aliqua forma. Quies primo modo sumpta opponitur motui, & ideò motus & quies non possunt procedere per se ab eodem principio: Sed quies secundo modo sumpta non opponitur motui, quia motus ordinatur ad illam, tanquam ad finem, ideò possunt procedere ab eodem principio, quod est natura. Si etiam quies secundo modo usurpetur non est privatio, sed positivum quid, ideò potest habere principium, atque causam.

V. Natura dicitur principium *motus*, & *quietis*: Hoc non ità accipiendum, quod natura utrumque simul efficiat, sed successivè: Neque quod utriusque in omni re naturali sit causa: non enim omnis natura motus, & quietis est principium: Sed ità intelligatur, quòd omnia quæ moventur, & quiescunt, naturaliter hoc habeant à natura. Sunt enim quædam res, quæ semper quiescunt; quædam, quæ semper moventur, quædam, quæ utrumque præstant, omnium tamen horum natura causa est.

Tali loquendi modo utitur etiam philosophus, quando animam definit, quod sit id,

id, quo vivimus, sentimus, & intelligimus.

VI. Distinguendum est inter principium radicale & principale, & inter principium formale, & quasi instrumentale. Quando natura dicitur principium & causa motus & quietis, de principio radicali & principali intelligitur, quod est substantia rei, vel materia & forma, non verò de formali & quasi instrumentali, quod est accidens ei superadditum. Unde etiam in definitione naturæ ponitur particula *primò*, hoc est principaliter, ut excludantur quædam qualitates naturales, quæ quidem per se insunt rebus physicis, sunt etiam principia motus, quia tamen non insunt primò, verùm dantur priores causæ, idè non sunt naturæ.

VII. Per particulas illas, *in quo inest*, natura distinguitur ab arte, & causis externis. Nam ars & causæ externæ sunt etiam motus principium, verùm non quemadmodum natura intrinsicè, sed extrinsicè. Non igitur omne, à quocunq; res actualiter movetur, est natura, sed id tantùm, à quo ut principio intrinsicè movetur.

VIII. Hæc definitio non competit humanitati Socratis, quia non est primò causa motus & quietis, sed partes ipsius, scilicet materia & forma: quæ sunt humanitate priores,

IX. Dicitur natura principium motus *per se, & non per accidens*, ut excludantur quædam interna motus principia, quæ cum per accidens insint rei, non sunt natura: ut medicina, quæ Hippocrates seipsum sanat, esto sit principium sanationis, non tamen est natura, quia medicina inest quidem Hippocrati, non tamen per se, sed tantùm per accidens.

X. Licet in definitione ponatur particula *primò*, reliqua tamen particula, *per se*,

non est superflua, quia in quibusdam idem quidem sunt esse primò & per se, ut in animali, cui convenit primò sentire, & per se: In aliis verò duo hæc maximè separantur, quia extremitas est primò alba, non tamen est per se alba, & sentire per se competit homini, non tamen primò. Ne igitur quis arbitraretur esse hæc duo quoque separata in natura, idè Aristoteles postquam posuit particulam primò, subjungit particulam per se.

Quæstio XI.

An definitione natura tum principium activum, h. e. Forma; tum principium passivum h. e. Materia comprehendatur? Affirm.

I. **N**atura est principium activum, h. e. *definitio natura convenit formæ.* Quicquid est revera aliquid primum in composito naturali ad ejus essentiam pertinens, à quo habet ut activè concurrat ad motum, illud est natura. Atqui principium activum, scilicet forma, est aliquid primum in composito naturali illud essentialiter constituens: à quo habet, ut activè concurrat ad motum. Ergo principium activum, videlicet forma est natura.

II. Natura est principium passivum, h. e. *definitio natura convenit etiam materie.* Quicquid est principium rei naturalis ex quo componitur, & principium generationis ac aliorum motuum, illud est natura: quia essentia cujuslibet compositi physici, quæ tale est, ex naturis coalescit, & natura est principium motus. Atqui principium passivum h. e. materia est principium rei naturalis, quia essentia naturalis compositi non ex sola forma, sed ex materia etiam constat: est quoque principium

gener-

generationis, & aliorum motuum, nam sine materia nullus fit motus physicus & naturalis. Ergo principium passivum, scilicet materia, est etiam natura.

OBSERVATIONES.

I. Quanquam res non movetur, nisi quia patitur, potest tamen ob id etiam naturaliter moveri, quia se ipsam movet, atque ita erit ei motus naturalis ratione principii passivi & activi simul.

II. Agere & pati respectu unius & eisdem sunt rationes omnino oppositæ: at respectu diversorum non sunt: Ergo natura respectu diversorum potest esse principium activum & passivum: nam viventia ratione formæ & animæ agunt, & ratione materiæ ac corporis patiuntur.

III. Ad perfectam rationem naturæ sufficit, quod sit internum compositi naturalis, in quo est, principium, atque adeo forma perfecta natura est, quia licet sit aliquid extrinsecum respectu motus, quem activè & efficienter producit, nihilominus est aliquid intrinsecum respectu totius compositi naturalis, cuius essentiam ingreditur.

IV. Forma teste *Aristot. l. 2. phys. c. 1. t. 13.* magis est natura, quam materia, cum forma faciat, ut corpus naturale sit actu, propter materiam verò idem tantum sit potentia: Deinde formæ actio, materiæ passio convenit: præstantius autem est agere, quam pati, & perficere, quam perfici, idè forma præstantior est natura, quam materia. Quando ergo Aristoteles inquit, formam esse principium motus, & non materiam, intelligit principium activum, qua ratione sola forma est principium.

V. Licet materia sit pura potentia, & nullam dignitatem, perfectionemque habeat, natura tamen dici potest, quia na-

tura hoc in loco non facultatem & actum nec dignitatem, sed principium motus significat.

VI. Materia dupliciter sumitur. 1. Nudè, ut est omnis formæ & actus expers ac vacua: Et sic una & eadem est in omnibus, quæ oriuntur & intereunt, neque per eam res possunt distingui inter sese & separari. 2. Ut est alicui formæ conjuncta & applicata: Et sic non est una & eadem, sed multiplex & principium differentiarum: Materia est natura non nudè sumpta, sed ut conjuncta, non quod conjunctio tribuat illi rationem naturæ, cum ex se illam habeat, sed quod sit conditio requisita & necessaria ad ipsam.

VII. Materia consideratur, vel respectu Totius & sic habet rationem *ex qua*, quia totum fit ex materia; vel respectu motus, & sic rationem habet in *qua*, quia motus, recipitur in ea, non quidem tanquam in subjecto immediato, quod est totum, sed tanquam in subjecto mediato, quia totum non patitur motum nisi ratione materiæ. Ergo materia est natura, quia est principium & causa scilicet materialis motus: nam ad motum in actum traducendum non tantum requiritur forma, seu efficiens motus, sed etiam materia, seu Subjectum, scilicet mediatum, quod oportet esse idoneum ad motum recipiendum.

VIII. Omnes motus comparatione materiæ naturales dici possunt, non omnes tamen respectu compositi physici naturales sunt: quia sicuti potior natura est forma, quam materia, idè ut motus alicui composito naturalis sit, formæ magis, quam materiæ habenda est ratio.

IX. Naturalia differunt ab artificialibus etiam ratione materiæ, quia in naturalibus datur principium & potentia passiva

fiva naturalis ad motum & ad formam naturalem per eum introductam: At in artificialibus nulla est potentia passiva naturalis, sed sola obediens ad formam ab arte impressam, quia materia, ex qua ars opera molitur, est obediens artificio, ut ipse opera suæ artis introducat.

Quæstio XII.

An Anima præsertim rationalis sit natura? Affirm.

I. **O**Mnis vera naturalis forma corporis constituens cum eo compositum naturale, est vera natura. Anima rationalis est vera & naturalis forma corporis constituens cum eo corpus naturale, quod vocatur homo. Ergo est vera natura.

II. Cuicumque competit definitio, illi competit definitum: Animæ competit definitio naturæ. Ergo ipsi etiam competit definitum. Nam anima rationalis non solum secundum gradum vegetandi & sentiendi est principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac sensationis, sed etiam secundum gradum rationalitatis est principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, ut homo est, & consequenter ab anima rationali, à qua etiam procedit, ut operationes sensitivæ, quæ veri motus sunt, ordinentur ad intelligendum.

OBSERVATIONES.

I. Latius natura patet quam anima; adeoque illa generis instar est, hæc vero Speciei rationem habet. Unde quomodo homini animalis definitio accommodari potest, eodem modo naturæ definitio animæ potest attribui.

II. Res naturales non sunt naturales propter unam aliquam substantiam com-

munem, quæ in omnibus insit, sed propter rationem quandam communem, quæ in omnibus inest: hæc autem ratio est habere in se principium motus & quietis, quæ reperitur in viventibus & in non viventibus. Est igitur anima natura, licet non sit substantia communis omnibus rebus naturalibus.

III. Anima definitur *actus corporis naturalis* non quod corpus sit naturale sine anima, sed quod naturale sit per ipsam. Quemadmodum quando definimus lucem per effectum formalem, esse scilicet actum corporis luminosi, non ita definimus illam, quasi sit corpus luminosum sine luce, sed quod necessariò fiat luminosum ab ea.

IV. Quamvis anima utatur instrumentis ad movendum, ex. gr. musculis & nervis, nihilominus tamen est natura, nam etiam forma substantialis elementi utitur accidentibus, vel motivis, vel activis ad efficiendum motus suos.

V. Educi è potentia materiæ ab eaque intrinsicè dependere, non pertinet ad rationem formæ physicæ, ut talis, sed potius est imperfectio ejus, à qua anima rationalis libera est: Ex hoc tamen non sequitur, animam non esse naturam, sed potius quod sit natura perfectissima habens quæcunque pertinent ad rationem formæ seclusis imperfectiõibus formarum purè materialium.

VI. Corporeum dupliciter sumitur, ut quod, & ut quo. Illud est corporeum primo modo, quod habet partes, ex quibus componitur corpus, ut homo vel leo. Corporeum verò ut quo est illud, quod tribuit alteri esse corporeum, licet corpore & partibus careat, vel in se sit spirituale, & hoc modo anima rationalis corporea est & materialis, tribuens materiæ aut corpori esse corpo-

corporeum, & hoc est esse corporeum tanquam formam, & idèò tanquam veram naturam, cui definitio convenit.

VII. Cùm intelligere, quamdiu anima est in corpore, fiat per conversionem ad phantasmata, necessariò includit aliquam rationem motus physici, quia phantasmata ad ordinem physicum spectare videntur.

VIII. Natura duobus modis potest sumi: 1. Ut dividitur ab arte: Et sic natura non est determinata ad unum, sed potest varias operationes specie diversas exercere: ut natura ignis potest calefacere, exsiccare, rarefacere, movere sursum, & alia huiusmodi moliri. 2. Ut separatur à libero arbitrio: Et hoc modo est determinata ad unum. Cum igitur nomine naturæ hoc in loco non intelligatur natura, ut est divisa à libero arbitrio, sed ut ab arte est divisa, idèò anima erit natura, etsi ad unum non sit determinata.

IX. Distinguendum est inter animæ gradus, & inter animæ status. Licet anima rationalis secundum gradum rationalitatis pertineat ad considerationem physicam, non tamen etiam pertinet secundum utrumque statum informationis materiæ & separationis ab ea, sed solum secundum primum statum, informationis scilicet, quia in eò statu officium veræ formæ naturalis exercet, & principium plurium motuum naturalium est, & idèò verè & propriè natura: In statu verò separationis nec officium formæ exercet, nec principium motus est, & idèò secundum eum non est natura, nec pertinet ad considerationem physicam sed metaphysicam.

Quæstio XIII.

An Finis sit causa? Affirm.

Quodcunque causalitatem veram exercet, illud revera est causa. At Finis

veram causalitatem exercet, quia movet agens ad agendum, unde si boni alicujus nos tenet desiderium, illud adèò nos impellit, ut nos ipsos cohibere nequeamus. Ergo Finis revera est causa.

OBSERVATIONES.

I. Finis motio dicitur metaphorica, non quod non sit realis, sed quia non fit per influxum effectivum, nec per motionem intentionalem & animalem, & idèò nihil obstat, quò minùs vera ac propria sit ejus causalitas; *vel dicendum*, quando finis dicitur movere metaphoricè non excluditur realitas, sed solum ponitur discrimen inter causalitatem finis & efficientis, quòd efficientis causalitas longè æquiori jure videatur realis, & realiter attingens effectum, quàm finis, quæ propterea metaphorica dicitur, eo quòd solum attingat productionem effectus, alliciendo & excitando agens ut prorumpat in actum.

II. Finis duobus modis accipitur. 1. In intentione, vel apprehensione: Et hoc modo non est quid ultimū, sed primum, ita ut efficientè præcedat ordine naturæ, cùm illū moveat & excitet ad agendum. 2. In executione: Et hoc modo quid ultimum est & posterior omnibus causis, quia omnes causalitates terminat. Finis habet rationem causæ, & est principium, non ut est in executione, quia ita est effectus, sed ut est in intentione.

III. Existencia duobus modis consideratur. 1. Ut in actu. 2. Ut in potentia. Finis ejus, dum movet efficientem & propriam exercet causalitatem, non habet existentiam actualem, sed solum in potentia, quæ sufficit, ut sit actu causa finalis, realis & physica, quamvis non sufficiat, ut aliquid sit causa efficiens, materialis aut formalis, quia secundum modum causandi, requiritur modus essendi causæ.

IV. Finis

IV. Finis non est sui ipsius causa, sed movet causam agentem: Itaque non causat seipsum, sed sui desiderium, seu alium similem affectum, re ipsa à se distinctum. *Seu* movet efficientem, non quidem ut se producat, sed ut sibi jungat.

V. Finis potest sumi vel respectu generationis, vel respectu perfectionis rei genitæ: ut sanitas, quæ finis est medicinæ, sumi potest, vel respectu curationis, quæ motus quidam est ad salutem; vel respectu perfectionis corporis quod curatur. Si finis ad generationem referatur, tantum habet locum causæ, ut est futurus & possibilis; Si verò cum perfectione rei genitæ comparetur, habet locum causæ ut existens, & in executione. Itaque eadem sanitas respectu curationis habet locum causæ, ut est possibilis & futura; respectu verò perfectionis corporis sanati, ut est jam existens & posita à parte rei; nam hac ratione confert corpori perfectionem.

Quæstio XIV.

An natura agat propter finem? Affirm.

Efecta naturalia vel casu eveniunt, vel alicujus finis gratiâ. Atqui non casu, aliàs non semper aut plerumque ita evenirent. Ergo alicujus finis gratiâ.

OBSERVATIONES.

I. Tria sunt genera agentium naturalium. 1. est eorum, quæ norunt finem & proportionem mediorum ad finem consequendum: ut homines, qui propriissime propter finem agunt. 2. est animantium ratione carentium, quæ videlicet nec omnino norunt finem, nec tamen prorsus ignorant: Norunt finem & media non formaliter, sed materialiter: id est, norunt rem eam, quæ est finis, & rem eam, quæ est

medium, sed non sub ratione medii aut finis, nec proportionem medii ad finem, quod est novisse ea materialiter non formaliter, 3. Est eorum, quæ, & ratione & sensu carent: ut arbores, lapides, corpora simplicia, &c. hæc finis quidem causâ agunt, sed ipsum tamen penitus ignorant, quem ut prosequantur, ab agente superiori diriguntur. Ut igitur natura agat propter finem, non est necesse ut ipsa eum cognoscat, sed sat est, ut dirigatur ab alio qui finem novit.

II. Fit etiam pluvia ob aliquem finem, ut scilicet hæc inferiora, v. g. plantæ, arbores, &c. nutriantur, crescant, fructusque ex sese hominum reliquorumque animantium usui necessarios emittant. Quòd si aliquando ob pluviam segetes, & frumentum quod est in area, putrescant, hoc præter naturam privatam fit, & contra illius institutum, quamvis non contra naturam communem & universam.

III. Actiones agentium naturalium sunt propter finem, & sunt effecta causæ finalis: non tamen ut præcisè egrediuntur ab ipsis naturalibus agentibus, sed ut simul sunt ab agente, quod in omnibus & per omnia operatur, vel è converso, prout ipsa proxima substant directioni & intensiõni superioris agentis. Et ideò ipsa agentia naturalia non tam operari dicuntur propter finem, quàm dirigi à superiori in finem.

IV. Illud, quod non deliberat, non agit propter finem ut finis est; agit tamen propter illum, ut res quædam est: Sicque natura non agit propter finem ut finis est: id est, ut *formaliter* sumitur; agit tamen propter eum, ut res quædam est, id est, quatenus finis *materialiter* sumitur.

V. Monstra & naturæ portenta non

contingunt ex naturæ intentione, sed per accidens, ratione quorundam impedimentorum, quæ interveniunt, obstantque, quò minus natura suum finem assequatur & opus omnibus numeris absolutum efficiat. Non enim omnia, quæ ad finem aliquem collimant, eundem semper consequuntur. Si ergo natura interdum errat, necesse est ad scopum aliquem actiones suas direxisse.

Quæstio XV.

An Fortuna & casus sint in rebus?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **C**um aliquando oriantur effectus improvisi, quorum causæ determinatæ non sunt, necesse est ad causas per accidens recurrere, & quidem, si fiant ab agente per electionem, ut est inventio thesauri à fodiente terram, assignanda est *fortuna*: Si oriantur ab agente rationis & electionis experte, ut cum equis confecto certamine domum Domini revertitur, tunc *Casus* appellatur. Ut ita per fortunam non intelligamus numen aliquod res humanas pro arbitrio versans, uti quidam ethnici superstitiosè satis de fortuna somniarunt, sed causam per accidens.

II. Non dicitur effectus aliquis fortuitus, eò quod non procedat ab aliqua causa efficiente, id enim multò magis impossibile est, quàm fieri aliquid ex nihilo; Sed dicitur effectus aliquis esse fortuitus, quia fit à causa per accidens atq; indeterminata,

& quia præter ejus intentionem evenit.

III. Fortuna non est aliquid distinctum à quatuor generibus causarum, sed ad solam causam efficientem est revocanda, ita tamen ut non sit causa efficiens per se, sed per accidens, ratione scilicet effectus, quia accidit effectui per se, ut ei aliquid accidentariò copuletur, cujus respectu dicitur esse causa fortuna.

IV. Est unum idèmq; numero efficiens, quod certum & determinatum, & quod incertum & indeterminatum, pro ducit effectum, sed non uno modo: Nam intentum effectum (*ex. gr. fossionem agri*) producit per se; non intentum verò (*ex. gr. inventionem thesauri*) per accidens.

V. Fortuna (*ut & casus*) non est aut dicitur respectu causæ universalis, sed saltem respectu causæ particularis, cui in agendo insperatus & fortuitus obtingit effectus. Nam respectu Dei nihil casu aut fortuitò evenire potest, nihilque extra divinæ providentiæ regulam accidit: itaque respectu providentiæ divinæ nulla erit fortuna, & nullus casus: Sed dicuntur aliqui eventus fortuiti & casuales tantum respectu nostri, quia præter intentionem & opinionem nostram eveniunt.

VI. Quamvis intentio nostra non mutet esse rei, tamen variat rationem ejus prout est effectus proficiscens ex hominis consilio ac voluntate: nam ex intentione agentis spectatur, an effectus sit voluntarius, vel fortuitus, laude vel vituperatione, pœna vel præmio dignus.

Sectio Secunda.

Quæstio I:

An Motus ab Aristotele l. 3. phys. c. 2. t. 6. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter naturam synonymam, quæ si definitur, debet in certa categoria contineri, quia constat vero genere, & vera differentia, quæ sunt ex eadem categoria petenda; & inter naturam analogam, quæ in certa categoria non comprehenditur. Cùm igitur natura motus non sit synonyma, sed analogica, idè potest defini, quamvis motus non sit in certa ac definita categoria. Deinde aliud est esse in prædicamento directè ac per se; & aliud est esse in prædicamento reductivè. Licet motus ad nullam categoriam pertineat directè ac per se, est tamen in prædicamento reductivè: nam reductitur ad categoriam, in qua terminus ad quem collocatur, à quo sortitur unitatem & distinctionem.

II. Prima definitionis particula est, *actus*: Quo enim id, quod potestate est, fit actu, illud est actus. At per motum id, quod est potestate, fit actu. Ergo motus est actus. Nullus quoque est motus, quamdiu potentia tantum adest, ex gr. calefactio non dum est, quamdiu potest aliquid tantum calefieri; Sed tum est, quando id, quod potest calefieri, actu jam calefit.

III. Distinguendum est inter actum perfectum, qui cùm adest omnem potentiam expellit, ejusque nihil relinquit & hic actus est forma perfecta; & inter actum imperfectum, cum quo semper aliquid potentia reliquum manet, quæ cùm tollitur, & actus tollitur. Motus est actus non per-

fectus, qualis est anima, sed imperfectus, quia in motu non statim ponitur, tota rei perfectio, sed successivè producitur, & quamprimum non est potentia amplius, quæ perficiatur, non amplius est motus, sed ad terminum ejus perventum est. Est itaque motus non absoluta, sed inchoata quædam perfectio, h. e. via, tendentia & progressio successiva ab imperfectione ad perfectionem absolutam.

IV. Omnes quidem actus sunt *eius quod in potentia est*, quia semper potentiam requirunt, quam actuant, & perficiunt: ut albedo non est nisi ejus, quod album esse potest, Sed hæc potentia aboletur adveniente actu, sicut quod actu album est potentiam ad albedinem amplius non habet. Hoc verò in motu non contingit: Ibi enim actus, quamdiu est actus, semper potentiam conjunctam habet: ita etiam ut quam primum deficit potentia, quam actuat, ipsa quoque esse desinat: quemadmodum calefactio desinit esse calefactio, cùm jam deficit, quod calefiat: & tamen actuat calefactio id quod calefieri potest. Perficere igitur ita potentiam, ut nihilominus perficienda magis magisque sit, est eo modo actuare potentiam, quo eam motus actuat.

V. Actus & potentia opponitur quidem: non tamen est absurdum, quod movetur simul esse actu & potentia, nam hoc potest contingere tribus modis. 1. respectu diversorum, ut aqua actu est frigida & potentia calida. 2. respectu ejusdem, sed diversis temporibus: ut aqua quæ nunc est potentia calida, paulo post si admota igni fuerit, evadet actu calida. 3. respectu ejusdem, sed non eodem modo: ut aqua

quæ calefit, est actu calida respectu caloris imperfecti; quem jam habet: est potentia calida respectu caloris perfecti, quem nondum habet. Hoc modo omne, quod movetur, dicitur simul esse actu & potentia.

VI. Distinguendum est inter res permanentes, quæ tunc dicuntur esse actu, cum perfectè habent suam esse & simul obtinent omnes partes suas, ut sunt homo, statua, &c. & inter res successivas, quæ cum non possint secundum omnes partes simul esse, tunc dicuntur esse actu, cum vel una pars, vel aliquid earum actu est, fluens ad reliqua. Hujusmodi res successivæ sunt motus & tempus.

VII. In definitione motus explicatur non solum respectus ejus ad subjectum, sed etiam respectus ad terminos, nam eo ipso, quod dicitur, motum convenire subjecto, *in quantum est in potentia*, significatur motum esse viam, & quasi fieri termini in quem tendit, & ab alio procedere.

VIII. Quod de loco ad locum movetur, est quidem ens actu & non potentia, scilicet quoad essentiam, non verò quoad hoc vel illud ubi, in quod movetur. Ergo etiam localis motus est actus entis in potentia.

IX. Motus cæli dupliciter potest considerari. 1. In sua causalitate, quatenus omnes motus rerum sublunarium excitat: Et hoc modo expers est imperfectionis. 2. Ratione partium subinde alia atque alia loca occupantium: Et sic motui cælesti definitio motus competit: nam cælum dum movetur, est in potentia non secundum se totum, sed secundum partes. ex. gr. Sol secundum successionem progreditur ab Ariete in Taurum, è Tauro in Geminos, &c. Ergo ens in potentia est ad ubi acquirendum, & proinde imperfectionis

aliquid etiam si minimum inter omnes motus physicos habet.

X. Distinguendum est inter motum positivum, & inter motum negativum. Hæc motus definitio competit omni motui positivo, non verò motibus negativis, quales sunt decretio & remissio, quæ non sunt acquisitiones, sed potius amissiones formarum. *Vel dicendum* mutationes abjectivas, ut sunt imminutio quantitatis, remissio qualitatum, etiam comprehendendi in definitione motus, quia licet non sint reales & positivæ acquisitiones, sunt tamen acquisitiones negativæ, & suo modo perfectiones: quo pacto vocamus perfectiorem imminutionem aut remissionem, quâ plus quantitatis, aut qualitatis abjicitur.

XI. Tota hæc motus definitio non convenit formæ, quæ per motum acquiritur; nam licet sit actus entis in potentia, quia non omninò actuat subjectum, sed aliquid potentia relinquit actuandum, ipsum tamen non ordinat positivè ad ulteriorem actum: unde solum materialiter & negativè dicitur relinquere subjectum in potentia, & idè non convenit illi; secundum quod est in potentia, vel quatenus tale; quia verbum hoc positivam & formalem ordinationem potentia ad actum denotat, quam essentialiter dicit motus.

XII. Hæc motus definitio neque competit intellectui, qui est actus perfectus & permanens; motus verò est actus imperfectus & positus in via aut successione: neque competit motibus angelicis & motionibus spiritualibus, quia motus physicus ab Aristotele hîc definitus debet esse actus entis scilicet naturalis, hoc est, corporis naturalis, quod de motibus spiritualibus dici nequit.

Quæstio II.

An motus fieri possit in instanti? Neg.

Quicquid successivè fit, & acquirit unam partem formæ acquirendæ post aliam, non potest fieri in instanti. At universaliter & essentialiter dicitur de motu, quod successivè fiat. Ergo motus non potest fieri in instanti.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum verum & physicum, & inter mutationes. Nomine motus hoc loco intelligitur verus motus, & physicus ut differt à mutatione, & significat naturam successivam & fluentem: non verò intelliguntur mutationes subitæ & instantaneæ, ut illuminatio, visio, intellectio, volitio & aliæ, quæ non sunt veri & physici motus, nam fiunt sine transmutatione subjecti, sine expulsiōe contrarii positivi & sine ulla corruptione alicujus formæ positivæ præcedentis, idè in instanti fieri possunt.

II. Minimus calor producitur quidem in instanti, & non in tempore, quia minimo non potest dari aliquid minus, daretur autem, si produceretur in tempore: Sed productio hæc minimi caloris non est verus motus physicus, quia non fit per motum, sed per subitam & instantaneam mutationem. Calori ergo per se debetur produci in tempore, cum sit forma divisibilis & habeat latitudinem graduum, ex accidente verò potest produci in instanti, eâ scilicet ratione, quia minimus est.

III. Duobus modis totum aliquod simul alterari dicitur. 1. Ex parte formæ, quando reciperet simul formam, & omnes illius gradus. 2. Ex parte subjecti, quando simul & in momento quantitas subjecti in se tota & in partibus suis reciperet quali-

tatem. Quando *Aristoteles in lib. de sensu & sensili inquit: posse aliquid totum simul alterari*, loquitur de simultate non ex parte formæ, sic enim impossibile est, ut totum simul alteretur, ut nimirum simul recipiat formam & omnes illius gradus: Sed intelligi debet de simultate ex parte subjecti, quia aliquando totum est æquè dispositum, ut recipiat formam, & non debet prius in una parte recipere unam partem & in alia aliam. In qua re differt alteratio à motu locali, in quo quod movetur, non incipit totum simul esse in aliquo loco, sed una pars prius est ipso, & altera deinde, sicque de aliis partibus.

IV. Sicuti mobile non magis recedit à termino à quo, nec magis accedit termino ad quem, nisi in tempore: ita nec relatio majoris minorisve distantiae, nisi tempore comparatur: non ergo in instanti.

V. Generatio & Corruptio duobus modis accipiuntur. 1. Pro sola formæ substantialis introductione, aut expulsiōne, quæ momento peragitur. 2. Ut etiam comprehendunt prævias alterationes & dispositiones preparantes materiam ad alicujus formæ substantialis introductionem. Si primo modo Generatio & Corruptio sumantur, non sunt veri motus, fiunt enim in instanti, & non cum successione continua, neque cum aliquo tractu temporis. Si verò secundo modo accipiuntur, sunt veri motus, & in instanti fieri nequeunt.

VI. Licet concedatur, quod Nutritio fiat in instanti, non tamen inde sequitur, etiam accretionem quæ nutritionem sequitur, fieri in instanti: Nam quando nutritio fit, nondum est motus accretionis, sed in tempore immediatè sequenti, ita ut prius pars deperdita repararetur, & nova

generetur, post cuius ortum in tempore sequenti per motum distinctum à nutritione paulatim & successivè dilatatur, & extenditur quantitas secundum trinam dimensionem & res ipsa accrescit. Cum igitur accretio fiat per quantitatis extensionem & dilatationem, quæ non fit in instanti, sed successivè, ipsa etiam accretio non fit in instanti, sed in tempore & successivè.

Quæstio III.

An omne quod movetur ab alio moveatur? Affirm.

Quicquid est potentia, id quatenus tale, non potest respectu unius & eisdem esse simul actu. Mobile sive quod movetur, id, quatenus movetur, est potentia; quod verò movet est actu. Ergo mobile non potest simul esse id, quod est actu, h. e. id quod movet. Idèd movens à mobili semper est distinctum.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter motum realem & physicum corporum; & inter operationes rerum spiritualium & materiæ vacantium. Intelligenda est hæc quæstio de motu reali & physico corporum, non verò de operationibus rerum spiritualium, quales sunt intellectiones & volitiones.

II. Distinguendum est inter motum per se; & inter motum per accidens. Non intelligitur hîc motus per accidens, sed motus per se: certum enim est per accidens posse quippiam à se moveri: nam in animalibus anima movet corpus & à se movetur per accidens, quia moto corpore ipsa quoque movetur.

III. Cum per motum hîc intelligatur solus motus physicus: ergo non quæritur de simplici emanatione proprietatum ab

essentia vel natura, quia non est motus vel mutatio physica. Sic quando intellectus & voluntas manant à substantia animæ rationalis tanquam à causa sua effetrice, ut est multorum philosophorum sententia, & in eandem animæ substantiam recipiuntur, idem omninò agit & patitur, movet & movetur.

IV. Non est in quæstione an id quod movet, ab eo, quod motum excipit, supposito distinguatur? cum enim arbor hausto alimento crescit, movetur à sua forma, à qua supposito non differt: Sed tantum quæritur, an omne quod per se movetur, ab eo, quod movet, re ipsa distinguatur? ut in omni animali duæ sunt re distinctæ partes, quarum una nimirum forma movet, altera verò, scilicet corpus, movetur. Quicquid igitur movetur, ab alio aliqua ratione movetur, sive illud aliud sit suppositum distinctum; (quo pacto omnia à Deo moveri dicuntur) sive non, sed cum mobili conjunctum.

V. Nulla qualitas per se, vel motu directo à se ipsa potest intendi, alioqui idem respectu ejusdem per se in actu ac potestate foret; ex. gr. calor ventriculi hyeme uberior est, non quia calor in aliqua parte insidens in eadem semetipsum per se intendat, sed quia circumjecti aeris frigus cutis spiracula restringit, & Spiritus, qui caloris vehicula sunt, intus adigit, & coercet, nec forâs egredi finit.

VI. Lux per radium in se redeuntem atque ita ex accidente intenditur à se, quatenus ea portio luminis quæ in rectum porrigi deberet, impedita à corpore opaco per radium reflexum compensat ulteriorem progressum, quo etiam modo fieri solet vocis repercussio sive echo.

VII. Motus cordis fit ab anima principaliter.

cipaliter, & à virtute motrice instrumentaliter. Cùm enim hic motus maximè vitalis fit, necesse est, ut à principio vitæ, hoc est, animâ proficiscatur.

Quæstio I V.

An movens & motum debeant esse simul? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **D**istingendum est inter id, quod movet ut finis, & inter id, quod movet ut efficiens. Quæstio est non de eo, quod ut finis movet, sed de eo, quod ut efficiens sive corporeâ, sive non corporeâ ratione motum edit: nam quod movet ut finis, non est necesse ut sit conjunctum cum eo quod movetur.

II. De movente sive agente quæritur, an necesse sit simul esse cum mobili, sive passo, non simul loco, sed simul per contactum, ita ut movens contiguum sit cum eo, quod movetur.

III. Res aliqua potest aliam immediatè attingere duobus modis. 1. Immediatione suppositi, quando ipsamet supposita se tangunt, ut cùm ignis in manum sibi immediatè appositam actionem suam exerit, 2. Immediatione virtutis, quando res intermedia aliqua virtute quam transmittit, aliam attingit: quo modo ignis dicitur manum distantem calefacere, scilicet transmissione caloris per intermedia corpora. Debet igitur movens cum mobili immediatè conjungi, sive immediatione suppositi; sive immediatione virtutis: quia nulla res potest alicubi operari, ubi nullo pacto est: Ergo ubi operatur & movet, ibi esse debet vel secundum substantiam, vel secundum virtutem, & consequenter movens cum mobili jungatur immediatè

vel immediatione suppositi; vel immediatione virtutis.

IV. Distingendum est inter movens primum & remotum; & inter movens ultimum & proximum. Movens primum & remotum corporeum non est simul cum mobili secundum suppositum: ex. gr. ignis à manu distans calefacit eam, cui tamen non est conjunctus secundum suppositum; Movens verò proximum corporeum, & mobile sunt simul secundum suppositum & quantitatem: ita ut in hujusmodi motu utriusque extrema necessariò se contingant.

V. Distingendum est inter medium capax, & inter medium incapax. Conceditur quidem agens naturale posse operari circa extremum, non operando circa medium, quando sc. medium non est capax talis effectus (e. g. piscis stupor stupefacit & tremulum reddit manum piscatoris, non autem arundinem aut rete, quo piscatur, quia manus est subjectum capax, non autem arundo vel rete) Sed negatur quod possit operari agens, ubi planè non sit præsens, neque secundum suppositum, neque secundum virtutem: Sic licet stupor piscis non sit simul cum manu piscatoris, quam tremulam & stupidam reddit, simultate suppositi, est tamen simul simultate virtutis.

VI. Fundus lebetis est tepidus. *E*rgo in ipso fervescente, non idèò quòd ignis per illum non transmittat virtutem suam, sed quia ubi primum transmissa est egreditur & pergit ad aquam, quæ majori conatu obsistit: item quòd partes aquæ frigidiores, utpote crassiores, cùm ignis incipit ascendere & aquam invadere, descendant ad imum, & sese in poros fundi inducant, illumque à nimio calore præservent.

VII. In projectis, & in aliis, quæ à principio externo moventur, movens in principio conjunctum est cum mobili secundum quantitatem & suppositum: in progressu verò usque in finem non est ita conjunctum, sed secundum virtutem, quia impetus moventis manet, tamdiuque hujusmodi corpora moventur, quamdiu ille persistit.

VIII. Ut phantasia dicatur movere immediatè appetitum, satis est quod in eadem anima radicetur. quæ ubi aliquid per phantasia apprehendit, in illud fertur per appetitum, quia ipsa anima est, quæ propriè agit, phantasia autem & appetitus instrumenta, quibus agit.

IX. Magnes valde distans à ferro illud attrahit: Fascinantes etiam procul positi plures ac valde nocivos effectus operantur circa alia corpora: Basiliscus solo intuitu homines interimit: Echeneis piscis, quem Remoram vocant, prætereuntes naves detinet ac remoratur. Sed hæc agentia omnia per suam virtutem diffusam agunt, satis quidem mirabilem, sed veram, ut experientia docuit, & ideò præsentia sunt per suam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliqua contiguo, eisdem corporibus, circaque operantur, tale corpus est immediatum agens per eam, & ideò semper est verum, ut motus movens & motum sint simul: & v. g. fascinatio fit per emissionem alicujus nocivæ & venenosæ qualitatis, quæ per intermedia corpora transmissa illa prius inficit & vitiat, mox longius progressa, eos, quos offendit, lædit; præsertim pueros & tenellos infantulos, quibus ob corporis imbecillitatem hoc fascino facilius adhærescit. Remora non agit immediatè in naves, quas detinet, sed primò in propinquiora corpora suam virtutem

retentricem nobis tamen occultam transmittit, donec ad naves perveniat, illucque progressa navigiorum impulsus hebetat & extinguit.

Quæstio V.

An motus projectorum fiat per impulsum à projiciente impressum, an verò à solo aere circumstante? Affirm. prius & Negat. posterius.

MOTUS violentus projectorum non potest nisi fieri per impulsum à projiciente impressum corpori, juvante tamen medio. 1. Quia non solum lapis movetur sursum, sed etiam partes aeris à quibus movetur. Ergo aer etiam mobilis est, & movetur per impulsum, non minus etiam est capax impulsus lapis, quàm aer. 2. Quia non est credibile, quod solus aer moveat globos tormentarios tanti ponderis, ad tam magnam distantiam, tam veloci motu, tantæque vi, ut urbes demoliantur, & aliquando adversus ventum validum. Ergo necesse est concedere, quod per impetum eis impressum moveantur.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter causam totalem; & inter causam partialem. Quando *Aristoteles l. 3. phys. c. 10. t. 32. dicit: projecta vehi à corpore medio*, intelligit causam partialem hujus motus, non verò causam totalem & adæquatam. Quamvis enim medium, utpote aer, corpus à tergo urgens motum projectorum aliquantulum possit promovere, attamen vera & adæquata ratio talis motus est impetus à projiciente impressus.

II. Quòd motus violentus projectorum paulò post initium velocior fit, quàm statim ab initio, ratio est, quia multæ excitantur

tur aeris partes, seu projectæ motum de facto promoventes, non quod non oriatur ille motus & in principio, & in fine ab impulsu impresso.

III. Motus violentus fit à principio extrinseco, à quo impulsus imprimitur, qui etiam, si inhæreat mobili, extrinsecum principium appellatur, quia ab extrinseco est impressus, non verò intrinsecum; cum non sit ex natura, vel inclinatione corporis: unde per eum non dicitur conferre vim passio, sed non minus contra inclinationem naturalem ejus fit, ac si nihil ei imprimeretur.

IV. Impulsus à projiciente impressus nec propriè est levitas, nec propriè gravitas, quatenus sursum vel deorsum impellit, sed est qualitas distincta ab eis, quæ indifferenter se habet, ut rem projectam quoquoersum rapiat, prout regitur à projiciente.

V. Causa ob quam omnes partes lapidis projecti æquè citò moveantur, est, quia lapis est totum continuum, & omnes partes sunt inter se copulatæ: at partes, quæ inter se sunt ita connexæ, æquè citò moveri necessariò debent. Quòd verò tam citò vis motiva sese insinuet in omnes partes lapidis, ex motu projicientis manat, qui est adeò vehemens, ut possit citò vim in omnes partes lapidis projecti diffundere.

VI. In agentibus, quæ per alterationem inducunt contrarium in subiectum, unum contrarium non inducitur in subiectum alterius, nisi per remissionem alterius, v. g. ignis alterando aquam inducit in eam calorem per remissionem frigiditatis. Cum verò projiciens non alteret subiectum, ut lapidem, quando ipsi impetum impertitur, ideò non remittit gravitatem

illius, quando ipse in locum superiorem projicitur.

VII. Aliud est produci primò & per se, aliud est produci secundariò. Nihil per motum localem producitur præter ubi, scilicet primò & per se: secundariò verò produci aliquid potest: quo modo qualitas impulsiva corpori projecto impressa producitur per motum localem projectionis.

VIII. Qualitas impulsiva à projiciente impressa corpori projecto, non perpetuò manet in eo, sed ad modum contrariarum qualitatum, seu quæ actione contrarii corrumpuntur, desinit, nempe ex repugnantia corporis, cui imprimitur, quod ipsi qualitati pro viribus obnuitur.

IX. Licet projecta ab aliqua virtute illis impressa moveantur, non tamen moventur à se ipsis: quia ut à se ipsis moveri dicerentur, deberent hanc vim à se ipsis, & à propria natura habere & non à projiciente. Quemadmodum aqua quæ ab igne calefit, non dicitur alia à se calefacere, quamvis sibi inhærentem habeat calorem, sed ab igne, quia à se & à propria natura non habet calorem, sed ab ipso igne.

Quæstio VI.

An Motus rectè dividatur in rectum, circulaem, & mixtum? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Sensus quæstionis talis est: an motus localis naturalis ut distinguitur à motu progressivo, & solùm convenit corporibus non viventibus, rectè & adæquatè dividatur in rectum, circulaem & ex utroq; mixtum. Nam quod Aristoteles in hac divisione motum naturalem pro eo tantùm accipiat, qui solis rebus naturalibus vitæ expertibus convenit, patet, quia nullam fa-

cit

cit mentionem motus animalis, qui ad dextrum vel finistrum, antè vel retrò sit. *Deinde* quia *l. 1. de cælo c. 2. t. 7.* ait, *corpus simplex esse id quod naturalis motus principium in se habet.* Qua in descriptione nisi motum naturalem prædicto modo interpretemur, concedendum erit animal dici corpus simplex.

II. Motus in hac divisione spectatur per respectum ad aliquid maximè unum & determinatum in Universo, hoc est, ad medium sive centrum, quod fixum est atque immobile.

III. Ad simplicitatem motus nullo pacto æquabilis celeritas vel traditas mobilis requiritur: Alioqui neque gravium & levium, neque cælestium sphaerarum motus simplices essent: siquidem illa, cum naturaliter moventur, celerius in fine moventur; hæ verò secundum partes poli viciniores tardius, secundum remotiores velocius voluntur.

IV. Si portio ignis vel terræ projiceretur ab oriente in occidentem per lineam rectam, ille motus non esset naturalis, nec à naturali virtute eorum procederet, sed parè ab extrinseco projiciente, & quidem libero vel casuali, aut contingente. Quare cum non esset naturalis, nec etiam esset dicendus rectus, quia solus motus naturalis dividitur in rectum, circularem & mixtum.

V. Si portio aeris moveatur à concavo Lunæ usque ad proprium locum seu sphaeram per lineam rectam, talis motus verè est motus rectus, imò est verè motus sursum, quia ad locum, qui verè ac secundum naturalem ordinem ac dispositionem mundi sursum est, tendit per eum corpus: Et quamvis à loco sursum proficiscatur, virtute dicitur talis motus esse à centro mundi, eo ipso, quòd tendit in locum centro

oppositum, quia motus naturalis inter terminos formaliter, aut virtualiter oppositos versari debet.

VI. Si quis juxta mundi centrum positus, digitum circa ipsum centrum in orbem circumduceret, ille motus, cum à vivente sive animato fieret, naturalis esse non posset, prout naturale, in præsentia sumitur, & cum non esset naturalis, idèd neque simplex, neque mixtus dici posset.

VII. Si aliquod mixtum inanime, quod motivas qualitates omnium elementorum participet, per aerem deorsum vergat, is motus non debet simplex existimari, cum oriatur à duplici virtute motrice distinctà specie, videlicet à gravitate aquea & terrea.

Quæstio VII.

An viribus nature dari possit infinitum actu? Neg.

I. **N**ullum corpus infinitæ molis & extensionis dari potest: Nam si daretur corpus molis infinitæ, nec moveretur motu recto, nec circulari: non recto, quia omnem locum occuparet, & sic nullus daretur locus, ad quem per motum rectum progredieretur: non item circulari, quia per motum circularem una pars pervenire debet ad locum alterius, fieri autem non potest, ut una pars corporis illius infiniti, quod in orbem moveretur, ad locum alterius perveniret, quoniam inter illas infinita intercederet distantia, quæ nullo modo trajici potest: ergo corpus illud infinitæ molis esset immobile penitus, cum tamen omne corpus naturale habeat intrinsecum principium motus.

II. Nullus numerus infinitus dari potest. I. Quia quilibet numerus continetur sub aliqua specie numeri, Proindèque finitus est.

est. 2. Quia dato quolibet numero, ille potest additione unitatum augeri.

III. Qualitas infinite intensa dari nequit; quia qualitates, quibus intensio convenire potest, sunt naturales virtutes atque dispositiones corporis. Sed repugnat dari corpus infinitum secundum essentiam: ergo repugnabit etiam dari infinitum secundum virtutem, quod est non posse dari virtutem vel formam infinitam secundum intensiorem.

OBSERVATIONES.

I. Infinitum dividitur in infinitum secundum essentiam: ut est Deus isque solus; & in infinitum secundum quid, & certi alicujus generis, quod etiam duplex statuitur: Unum secundum intensiorem, & in qualitate: ut calor infinite intensus, si daretur; Alterum secundum extensionem & in quantitate; sive continuam, ut superficies infinite exposita; sive discretam, ut numerus infinitus. Quæstio præsens procedit non de infinito secundum essentiam, sed solum de infinito secundum quid, sive in qualitate, sive in quantitate.

II. Infinitum secundum quantitatem est duplex: Infinitum actu, quod non datur: & infinitum potentiam, quod datur in rerum natura, cum dentur corpora, quæ ratione suæ quantitatis possunt dividi in infinitum, & ex eorum divisionibus possit consequenter fieri infinitum additione vel appositione.

III. Infinitum actu est duplex: Unum actu perfecto, & dicitur infinitum categorematicum, quod constet infinitis partibus inter se distinctis & simul existentibus: ut numerus infinitus, & linea longitudinis infinitæ, si darentur; Alterum dicitur infinitum actu imperfecto, ab aliis syncategorematicum, estque magnitudo

aliqua, v. g. linea infinitis quidem constans partibus, sed proportionalibus tantum, & quæ unicam, eamque finitam efficiant. Sermo hic tantum est de infinito categorematico, & actu completo, sive in quantitate, sive in qualitate, quod non potest dari.

IV. Infinitum potentiam est affectio quantitatis, non verò infinitum actu. Quod si infinitum actu categorematicum dicitur proprietas sive affectio quantitatis, id negativè intelligatur, ut sit sensus, infinitatem categorematicam, si daretur, non posse esse alterius rei proprietatem, quam ipsius quantitatis.

V. Magnitudo eo modo componitur ex partibus, quo dissolvitur in eas: & quia dissolvitur in eas non actu, sed potestate, quia actu nunquam deveniemus ad infinitam divisionem, propterea etiam potestate, & non actu ex partibus componetur, Quod intelligi debet de partibus secundum proportionem, non autem de aliis, quæ sunt secundum æqualitatem.

VI. Distinguendum est inter contraria positiva, de quibus verum est illud Aristotelis lib. 4. de cælo cap. 1. *Si unum contrarium fuerit in rerum natura, & aliud debet esse necessario*; Et inter contraria privativa, de quibus non semper vera est hæc Aristotelis propositio, quia datur summum bonum, nec tamen necesse est ut detur etiam summum malum. Cum igitur finitum & infinitum opponantur privativè, idè non sequitur; datur finitum actu, Ergo etiam infinitum actu dari debet.

VII. Non necesse est ut generationibus potentiam infinitis infinita actu substat materia, cum una eademque materia distinctis temporum intervallis ad plures generationes.

tiones concurrat, siquidem semper unius generatio est alterius corruptio & contrá.

VIII. Distinguendum est inter infinitum simpliciter, & in se; & inter infinitum respectu nostri. Infinitæ sunt maris guttulæ, & infinitæ arenæ, non simpliciter & in se, sed tantum respectu nostri, quia numero nullo sunt definita.

Quæstio VIII.

An Locus ab Aristotele l. 4. phys. c. 4. t. 42. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Superficies vel est plana, quæ non est locus, quia proprium loci est ambire, superficies autem plana, ut plana est, non ambit locatum; vel spherica, quæ consideratur vel absolutè, quatenus est solummodo terminus corporis cui inhaeret; vel cum respectu ad aliud, nempe ad ipsum contentum, quatenus illud undique ambit, & talis superficies est locus.

II. Quando turris immota flatu venti aliam atque aliam induit superficiem, tunc mutata superficie non mutatur locus turris, sed desinit esse & ei succedit alter: unde non sequitur locum esse mobilem. *Et si dicas: ergo turris mutat diversa loca immota perseverans, respondetur, aliud esse mutare loca, aliud habere diversa loca, circa illam succedentia, non per mutationem aliorum, sed per desitionem: & primum repugnat sine motu, non verò secundum. Turris ergo habet diversa loca non quæ mutet ipsa, sed quæ circa ipsam succedant sine motu turris.*

III. Superficies dupliciter consideratur. 1. Ut est accidens corporis continentis, & movetur ad motum ejus. 2. Ut est locus naturalis, & sic nunquam movetur

respectu locati, sed eodem modo semper se habet ad illud.

IV. Distinguendum est inter locum simpliciter unum; & inter locum aggregatione unum. Nihil vetat, quò minus unum idemque corpus duabus superficiebus locum unum efficientibus contineatur, qui tamen locus non simpliciter, sed aggregatione unus sit, ex. gr. lignum, cujus altera pars aquismersa est, altera extat in aere, duabus superficiebus continetur.

V. Distinguendum est inter corpus continens; & inter corporis continentis superficiem concavam. Corpus quidem continens majus est contento: Corpus autem continens ipse locus non est, sed ejus superficies concava, quæ superficiei contenti corporis convexæ exactissime est æqualis.

VI. Distinguendum est, inter æqualitatem dimensionis, per quam unum corpus adæquatur alteri secundum omnem dimensionem, h. e. secundum longitudinem, latitudinem & profunditatem; Et inter æqualitatem continentia, per quam unum corpus potest circumscribere aliud, & illud intra se continere: Et hæc æqualitas solum consideratur secundum longitudinem & latitudinem. Locus debet esse æqualis locato, non æqualitate dimensionis, sed æqualitate solius continentia.

VII. Etsi locus nec est corpus, nec quiddam incorporeum, quod per se subsistit, est tamen in corpore & corporis accidens, nimirum corporis continentis terminus certis constans dimensionibus.

VIII. Distinguendum est inter locum per se sumptum; Et inter locum cum qualitate corporis continentis copulatum. Quando dicitur, quòd locus locatum conservet, & quòd corpora naturalia ad suum

tendant locum ut in illo conserventur, id intelligendum est, non de loco per se sumpto, sed de loco cum qualitate continentis corporis copulato, quæ qualitas cum corpore locato amicè quasi conspirat, propter quam ipsam corpus ad locum movetur, cum naturalia, quæ sui conservationem appetunt, in illa ferantur, quibus juvantur, & conservantur.

IX. Si spatium seu capacitas sumatur pro ambitu sive superficie concava cum respectu ad corpus locatum, concedimus locum esse capacitatem seu spatium: si vero per capacitatem intelligitur non modo ambitus, sed etiam profunditas, ut fit in mensura, negamus locum esse capacitatem: Nam in eo differunt locus & mensura, quod locus simpliciter respiciat ambitum, mensura vero non tantum ambitum, sed etiam profunditatem.

X. Quamvis locus, sicut forma, contineat, circumscribat, ac determinet; sic aliter tamen id præstat locus, ut sit extra rem, quam continet, seu sic ut forinsecus eam circumscribat; Et aliter id præstat forma, videlicet ut aliquid intrinsecum. Ergo locus non est forma.

Quæstio IX.

An duo corpora possint esse simul in eodem loco? Neg.

OBSERVATIONES.

I. Quæstio est, an duo corpora in eodem loco simul esse possint naturæ facultate, non vero quæritur de virtute divina.

II. In ferri candentis substantia revera non est ignis, sed vel in ejus poris, vel in aere circumstante: quod si ita appareat, id referendum est in summam caloris activi-

tatem, quæ efficit, ut quod prope est ferri substantiam, in eadem esse videatur. Sic etiam panis madens ab aqua non penetratur, sed hujus partes intra illius meatus excipiuntur.

III. Scyphus aquæ ad summa labra plenus immixtis nummis non effunditur, quia partes aquæ in cumulum ad medium intumescunt, cohibente liquoris fluxum labiorum scyphi siccitate, quæ labia si madescant mox dilabitur aqua.

IV. Non ideò tantundem ferè aquæ in vas cinere plenum reconditur, quantum in vacuum, quod ibi detur corporum penetratio, sed quia cinis aquam ipsam in vaporem halitumque solvit, cum quo & cineris partes aliquæ exhalantur, nempe tenuiores, & calidiores: Sunt etiam in cinere complures meatus, quibus aqua sese insinuat & addensat, factâ particulatim constipatione: Itaque cinis collabitur & subsidet, atque humorem per cava & sinus excipit.

V. Plures quantitates non possunt occupare eundem locum: Licet enim in genere causæ efficientis se non expellant, cum quantitas non sit forma activa, tamen una expellit alteram per naturalem impossibilitatem formalem, nam licet occupatio loci non fiat per informationem, valde similis tamen est informationi, & ad genus causæ formalis reducitur.

VI. Non est eadem ratio de multis accidentibus ejusdem corporis, & de multis quantitatibus, nam cum quantitati ex se debeat locus, multis quantitatibus plura ac distincta debentur loca, & propterea licet non repugnet omnia accidentia ejusdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diversis quantitatibus.

Quæstio

Quæstio X.

An detur Vacuum in rerum natura?

Negat.

OBSERVATIONES.

I. **D**uplex est cognitio non entis: una positiva: Altera privativa. Positiva quando aliquis putat, id, quod non est, esse, & falsam propositionem esse veram. Hanc cognitionem intelligit Aristoteles, quando *lib. 1. Anal. c. 2. t. 10.* dicit *non datur scientia, ejus, quod non est*: Si quis enim id quod falsum est, verum esse arbitretur, is non scientiam habet, sed deceptionem & ignorantiam. Privativa non entis cognitio est cognoscere ipsum non esse, & falsam propositionem esse falsam. Et sic de vacuo in physica agitur, non tanquam de proprietate corporis naturalis, quasi esset quædam affectio positiva rebus naturalibus conveniens, sed ut doceamus, vacuum non esse, imò res naturales à vacuo penitus abhorrere.

II. Vacuum sumitur vel improprie pro eo, in quo non est corpus aliquod sensibile: Sic cantharus interdum dicitur vacuum; vel proprie pro eo, in quo plane nullum est corpus: Et hujusmodi vacuum non datur in rerum natura.

III. Distinguendum est inter vacuum negativum; & inter vacuum privativum. Vacuum negativum est pura negatio, adeoque omnino nihil, quod ante mundum conditum & jam extra cælum imaginamur. Vacuum privativum est, quod quidem in se non habet corpus, dicit tamen respectum ad id recipiendum. Et hoc est illud de quo disputant Physici, num detur.

IV. Ad rationem vacui non fat est corporis negatio, sed requiritur privatio, h. e. locus non repletus corpore, aptus tamen

repleri: ejusmodi locus ante mundi creationem non existit, cum nullius adhuc superficies corporis usquam esset. Nec etiam aptitudo ad excipienda corpora ante mundum conditum erat naturalis, cum non posset ab agente naturali ad actum produci.

V. Vacuum non est necessarium ad motum localem, cum corporum, in quibus motus localis fit, hæc ratio; sit, ut ea corporibus, quæ aut ipsa se movent, aut moventur ab aliis, cedant, ita nec corporum fiat penetratio, nec duorum pluriusve in unum locum inclusio: Qua ratione pisci natanti aqua, animali ambulanti aer cedit, & transitum facile concedit.

VI. Compressio corporum non arguit vacuum, nam causa compressionis corporum est, quod vel partes subtiliores corporis, quod comprimitur, vel aer, qui corporis ejus poris continetur, expiret, ut in quibusdam etiam sensu patet.

VII. Partes quæ apponuntur corpori in augmentatione animalis, non in vacua quadam spatia recipiuntur, sed succedunt in locum partium tenuiorum, quæ novis partibus accedentibus loco cedunt: Sic videlicet, ut halitus delitescentes in corpore vel in se cogantur ac densentur, vel per insensibilem transpirationem è poris abeant.

VIII. Si vas plenum aqua calida undique obturatum in loco perfrigido collocaretur, aqua vase illo contenta vel non concreceret, inhibente concretionem naturam, quæ vacui periculum antevertit, vel si concreceret, vas ipsum disrumperetur, ut ita sese insinuaret aer ad locum illum occupandum, quem aqua concreta deseruisset.

XI. Si folles undique complicentur, & orificium eorum immittatur vase perfecte clauso, ita ut nullo modo possit aer illuc ingredi, tunc latera follium non possunt elevari:

elevari : Si verò magna vis adhibeatur ad folles elevandos, rumpentur, ut locus detur aeri ingredienti ad impediendum vacuum.

Quæstio XI.

An Tempus ab Aristotele l. 4. phys. c. 11. t. 101. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **V**ocabulum temporis sumitur dupliciter. 1. Generaliter pro mensura cujusque motus, quatenus in qualibet re actu motum subeunte insidet. 2. Specialiter pro mensura primi mobilis, seu conversionis primæ & supremæ spheræ. Secundum priorem significationem tot sunt tempora, quot motus numerantur : Secundum posteriorem unum tantum est tempus, idque neque velox, neque tardum sed maximè æquale, sicut primum mobile solummodo & unum & æquale. Et in hac posteriori significatione hîc potissimum accipitur.

II. Numerus est duplex : Numerans & Numeratus. Numerans est is, quo aliquid numeramus, seu est numerus ab omni materia abstractus, & in se simpliciter consideratus : ut unum, tria, quatuor. Numerus numeratus est, qui certæ materiæ applicatur, & ipsis rebus est concretus, seu est illud ipsum, quod numeratur, numerarive potest in motu. Tempus non est numerus numerans, qui est quantitas discreta, sed numerus motus, seu numerus numeratus, qui designat res continuas.

III. Non intelligitur numerus actu numeratus, sed aptitudine, h. e. numerus numerabilis, in quantum partes motus aptitudinem habent, ut distinguantur, & numerentur ab intellectu secundum distinctionem ac discretionem prioris & posterioris.

IV. Numerus abstractus & avulsus non oritur neque interit, quamvis res numeratæ oriantur & intereant : Numerus applicatus verò sequitur naturam rerum, quibus applicatur : nam si natura rerum est ortui & interitui obnoxia, & numerus quoque orietur & interibit, quòd si non fuerit, his mutationibus non erit obnoxius. Cùm igitur numerus, qui continetur in definitione temporis, sit applicatus motui, qui oritur & interit, ipse quoque orietur & interibit.

V. Duo in tempore sunt consideranda. 1. Materiale seu partes motus sibi invicem succedentes. 2. Formale seu numerabilitas ac mensurabilitas secundum prius & posterius. Ratione materialis tempus idem est cum motu, quia motus sublatâ omni intellectu apprehensione in suo esse permanet, realémque durationem sibi vendicat : Ratione verò formalis tempus non est idem, sed differt à motu, quia illa numerabilitas tantum in mente nostra, motus verò extramentem in rerum natura subsistit.

VI. Distinguendum est inter notius nobis, & inter notius naturâ. Tempus nobis notius est quàm motus, quia illius beneficio in cognitionem motus & durationis illius devenimus : Naturâ verò motus notior est, nam est causa divisionis temporis ; at causa naturâ notior est effectu.

VII. Etsi omnium cœlestium corporum motus pro sua quisque ratione sint æquabiles, atque in iis etiam tempus insidet, primum tamen ac nobilissimum tempus insidet in motu omnium maximè æquabili sibi que simili, qualis est motus primi mobilis, licet istiusmodi tempus à motibus inferiorum orbium distinctionem, & varia appellationum discrimina sortiatur : Etenim à motu Solis tempus distinguitur

in annos, à motu Lunæ in menses, aliásq; id genus durationum mensuras.

VIII. Tempus per se est mensura motus, quietis autem ex accidente, quatenus videlicet quies est privatio motus. Nam ea, quæ per se habitui conveniunt, ex accidente privationi accommodantur: Ut cum aspectus per se sit luminis, ex accidente est tenebrarum. Quòd enim tempus per se sit solius motus, non autem quietis mensura ex eo convincitur, quia tempus metitur rem secundum prius & posterius, à quorum uno ad alterum est transitus: at hæc in quiete non insunt, nisi factâ ad motum relatione, atque adè ex accidente.

IX. Diverso respectu tempus pendet à motu, & motus pendet à tempore. Nam mensura duobus modis sumi potest. 1. Secundum esse. Sic tempus, quod est mensura, dependet à motu; quia ab eo habet divisionem. 2. In ratione propria mensuræ, quæ est esse illud, ratione cujus de quantitate rei mensuratæ sumus certi, & sic motus pendet à tempore: nam per tempus dijudicamus, fueritne motus tardior aut velocior, longior vel brevior.

X. Hæ definitionis particulæ, *prius & posterius*, designant partes motus, prout successivè fluunt, & à nobis numerantur secundum successionem unius post aliam: Ac proinde non accipiuntur ut partes temporis, sed prout insunt motui.

XI. Cum in tempore reperiatur & numerus, & continuitas; nam est numerus applicatus rei continuæ: idè dicuntur aliqua de eo ratione numeri, quæ non dicuntur ratione continuitatis; Et, è converso, aliqua dicuntur ratione continuitatis, quæ non dicuntur ratione numeri: Ut dari minimum tempus competit ipsi ratione numeri: at non dari sed posse dividi in sem-

per divisibilia competit illi ratione continuitatis. Absolutè tamen non dabitur minimum, quia numerus hic est applicatus rei, in qua minimum dari nequit, scilicet motus.

XII. Distinguendum est inter Sphærarum cœlestium revolutionem; & inter motuum eorundem durationem. Sphærarum cœlestium revolutio non producit diversa temporum genera, verùm potius motuum eorundem duratio, quæ nihil aliud est quàm tempus.

Quæstio XII.

An Tempus sit verum ens reale in naturarum existentibus? Affirm.

Duratio motus est ens reale. Nam evidens est, motum successivum dari in rerum natura, verùmque habere esse reale, & realiter durare in ea. Tempus est duratio motus. Ergo tempus est ens reale.

OBSERVATIONES.

I. Entium realium aliqua sunt permanentia, quæ partes habent permanentes, & simul existentes; aliqua sunt successiva, quorum partes actu non ponuntur, sed in continuo fluxu sunt, sic ut una transeat, aut recedat, & altera succedat, cujusmodi entia sunt motus & tempus. Licèt igitur partes temporis non existant per modum permanentis, existunt tamen per modum successivi, h. e. continuè fluentis, & ita tempus futurum fit præsens & præteritum.

II. Duobus modis aliqua possunt dici non entia. 1. Quia neque sunt actu, neque potestate, neque fuerunt, neque erunt unquam futura: ut sunt figmenta. 2. Quia quamvis actu non sint, tamen vel jam fuerunt, vel futura erunt: ut sunt præteritum & futurum. Ex non entibus primo modo nullum

nullum ens potest componi: ex non entibus autem secundo modo optimè potest, si illius natura fuerit successiva. Cùm igitur temporis natura sit successiva, idè potest ex præterito & futuro, tanquam ex non entibus secundo modo, componi.

III. Quamvis tempus futurum nondum sit, & præteritum jam non sit, est tamen tempus præsens, non solum ratione instantis, sed etiam ut tempus est: non tamen habet præsentiam permanentem, sed fluentem, sit autem unum tempus continuum cum præterito & futuro, ratione instantis, per quod cum eis copulatur.

IV. Etiam si partes temporis simul esse nequeunt, sufficit tamen ut esse dicantur, si realiter per instans connectantur, quia tempus est ens successivum.

V. In tempore duo insunt. 1. Ipsa vis mensurandi, quæ habet indeterminata in-

tervalla: Et sic tempus non dependet ab anima, quia etiam si nullus homo cogitaret cælum moveri, tamen reverà moveretur, & distingueret rerum tempora.

2. Distinctio certa istorum intervallorum, quæ nempe illa intervalla definitam habent longitudinem, aut brevitatem: Et sic tempus dependet ab anima, nisi enim homo fuisset, nunquam motus cæli fuisset distinctus per annos, menses, &c.

VI. Distinguendum est inter numerationem actualem; & inter numerationem aptitudinalem. Tempus est numerus numeratus, non secundum actualem numerationem, sed secundum aptitudinalem, quam habet ante operationem intellectus, in quantum partes ejus numerabiles sunt ab intellectu secundum prius & posterius: quare non dependet ab actuali numeratione intellectus.

PARS SPECIALIS PHYSICES.

Sectio Prima.

Quæstio I.

An Mundus sit perfectus? Affirm.

OBSERVATIONES:

I. Perfectum bifariam sumi potest. 1. Simpliciter & absolutè, scilicet pro perfecto omnimodè, ita ut ei nulla desit perfectio: Et sic solus Deus dicitur perfectus.

2. In suo genere, quia scilicet in suo genere habet omnem perfectionem, quæ ei ex sui natura, statu, & conditione potest covenire: Et hoc modo mundus dicitur perfectus.

II. Licet Deus & mundum alium perfectiorem condere, & hunc, quem videmus, perfectiorem reddere possit, in hoc tamen nihil desideratur, quo minus perfectus censeretur: Speciebus enim, quæ divina virtute de novo produci queunt, non eget mundus

ad eam perfectionem, quam in hoc statu deposcit, quas autem ars sive natura subinde profert, eas virtute, id est, in suis causis, jam continet.

III. Distinguendum est inter perfectionem essentialem, qua non carent monstra, v. g. homo cum sex digitis in manu non caret natura humana & rationalitate; & inter perfectionem quantitativam, quæ est partium discretiva in debito numero, & perfectione, & hac possunt monstra carere. Deinde licet monstra alienam suæ speciei deformitatem habeant, occasionaliter tamen perficiunt hoc universum, nam bona, quæ sunt in universo, pulchriora ex eorum comparatione apparent.

IV. Vitia & peccata sive mala culpæ

N

dupli-

dupliciter spectari possunt. 1. Secundum se, & sic mala sunt, turpia, & imperfecta
2. In ordine ad virtutes, quas ex indirecto causant, augent & extollunt, & sic per accidens spectant ad perfectionem: Nam peccata multis virtutibus exercendis occasionem præbent, ut vindicativæ justitiæ, patientiæ, & misericordiæ Dei, quæ etiam magis vitiorum comparatione splendent. Præterea distinguendum est inter perfectionem universi in esse naturali, quæ hic tantum intelligitur; & inter perfectionem in esse morali, de qua non est quæstio.

V. Pugna elementorum, ut & aliarum rerum antipathia non adimunt mundo perfectionem, nam quæ res una ex parte dissident, eadem ex altera conveniunt & mutuo inter se fœdere copulantur, atq; secundum eam rationem ordinis tranquillitatem servant.

VI. Mundus nihil continet, quod non aliquid commodi & utilitatis pariat, aut parere saltem possit, si eo congruè utamur, quamvis prima specie inutile aut omnino perniciosum videatur. Ergo in mundo nihil est superfluum. Animantes noxias quod attinet, docet *D. August. l. 3. de Gen. ad lit. c. 17.* eas quadrifariam homini commodas esse: videlicet, quia ipsum pœnaliter lædunt, aut salubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent.

VII. Mixta non sunt superflua, imò in suo gradu essendi & ad humanos usus pro statu præsentis necessaria: In posteriore vero statu videlicet post diem iudicii cessabit posterior hæc necessitas, conditione hominis, cujus gratia facta sunt, variata, & sufficet gradum essendi eorum in specie humana permanere.

VIII. Universum non debet secundum omnes suas partes esse incorruptibile & in

actu, cum constet ex gradibus incorruptibilem, & corruptibilem, actualium, & potentialium, & idè in suo genere dicitur perfectum, quia ad suum genus pertinet similem diversitatem habere, cum sit elementare & creatum. *Materia* etsi ex se rudis sit, auget nihilominus mundi ornatum, quatenus Protei cujusdam more varias formas induit, quibus universitas naturæ exornatur.

IX. Homo diverso respectu potest dici incola mundi, pars mundi, & finis mundi. Homo est incola mundi, quatenus mundus est hospitium hominis: est pars mundi, quatenus ex homine ceterisque rebus componitur mundus: est finis mundi, quatenus hominis gratiâ sensibilibus rerum universitas condita fuit.

Quæstio II.

An cœlum ex materia & forma constet? Affirm.

I. **C**œlum non est pura forma, sed constat etiam materiâ, quia 1. Omnes substantiæ sensibiles habent materiam. *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 1. t. 6.* Cœlum est substantia sensibilis. *l. 1. de cœlo c. 9. t. 92.* Ergo cœlum constat materia. 2. Ubi sunt affectiones corporeæ & materiales ibi est materia. In cœlo sunt affectiones corporeæ & materiales, nempe quantitas, rarietas, & densitas. Ergo in cœlo est materia.

II. Cœlum non est pura materia, sed constat etiam forma, quia 1. Materia absq; forma non consistit viribus naturæ 2. Ubi datur motus, ibi datur forma. In cœlo datur motus, nempe circularis, qui ita proprius cœlo, ut alteri corpori per naturam convenire non possit. Ergo in cœlo etiam datur forma.

OBSERVATIONES.

I. Simplex, vel opponitur composito ex materia & forma; vel opponitur mixto, h. e. composito ex elementis. Cælum dicitur corpus simplex, non quòd careat compositione ex materia & forma, sed quòd non sit compositum ex elementis, ut mixta. Simplex ergo hoc in loco non opponitur composito, sed mixto.

II. Et cælum & elementa dicuntur corpora simplicia, sed non eodem modo. Dicitur enim aliquid simplex dupliciter. 1. Negativè, quòd ita est simplex, ut nec ipsum sit mixtum, nec etiam aptum natum, ut destinetur ad alicujus mixtionem: Et ita cælum est simplex. 2. Privativè, quòd non est mixtum, attamen aptum & destinatum est ad alicujus mixtionem: Et sic elementa dicuntur simplicia,

III. Quemadmodum impossibile est dari corpus sine materia: Ita etiam impossibile est dari formam corpoream non materialem. Deinde si cæli forma corporea est & capax quantitatis & accidentium sensibilibus, necesse est alias valde inferiores & imperfectiores compositiones cælum habere, ex partibus integrantibus, atque ex subjecto & accidenti, quæ non possunt esse in eo quòd caret compositione ex materia & forma, neque in forma, nisi materiali.

IV. Distinguendum est inter genus spirituale; & inter genus corporum. In genere spirituali datur quidem forma completa, ut angelus; & incompleta, ut anima rationalis, sed non sub genere corporis: nam cum sit inferioris, & valde imperfectioris ordinis, corpus nequit esse compositum sine compositione ex materia & forma, quòd enim res inferioris ordinis sunt, eò majorem compositionem habere debent, & simplicitatem minorem.

V. Non ex transmutatione substantiali duntaxat, sed etiam ex accidentali sensibili venerunt Philosophi in materiæ cognitionem: Itémque ex motu physico, qui etiam si in nudam materiam non recipiatur, eam tamen latentem arguit.

VI. Materia cælo data est non ad generationem, & transmutationem, sed ad subsistendum formæ corporeitatis in substantia, & recipiendum quantitatem & figuram.

Quæstio III:

An motus circularis cælo sit naturalis?

Affirm.

I. **S**implicis corporis simplex est motus Arist. l. 1. de cælo c. 2. t. 8. Cælum corpus simplex. Ergo habet motum simplicem, qui vel rectus, vel circularis. Non rectus, hic enim cõpetit elementis. Ergo circularis.

II. Motus circularis aut est cælo naturalis, aut violentus. Non est violentus, quia 1. Violentum non est diuturnum & perpetuum. Motus cæli est perpetuus. Ergo non est violentus. 2. Si motus circularis cælo esset violentus, alii cuidam corpori esset naturalis: Nam quòd est uni violentum, alteri est naturale. Sed nullum datur corpus, cui motus circularis sit naturalis. Ergo cælo erit naturalis.

OBSERVATIONES.

I. Cælum dupliciter consideratur. 1. Ut particulare corpus. 2. Ut pars præcipua universi, cum hac varietate & vicissitudine generationum & corruptionum à Deo conditi, habens naturales virtutes, per quas influit in inferiora corpora: Et in hac posteriori consideratione motus circularis dicitur cælo naturalis.

II. Quamvis motu circulari non solum cælum, sed etiam elementa quædam, nempe ignis & suprema aeris regio, moveantur, nihilominus tamen motus circularis

laris cœlo est naturalis: Nam per naturam ignis & aer non nisi motu recto sursum feruntur; præter naturam verò etiam circulariter, nimirum ad motum cœli cui subsunt, circumvertuntur; Cùmque motus circularis igni & aeri competat præter naturam, ideò aliquod aliud corpus à duobus illis essentia differens sit necesse est, cui idem motus competat per naturam, quod nullum aliud quàm cœlum. Qui enim motus uni præter naturam competit, is alteri competit per naturam.

III. Natura est determinata ad unum motum, scilicet specie: Motus autem cœlestes ab oriente & ab occasu specie non differunt. *Dupliciter etiam natura considerari potest*. 1. Secundum se, & ita est determinata ad unum, & sic primum mobile habet moveri motu raptus, & eo inferiores orbis proprio motu ab occasu ad ortum. Ut participat naturam superioris, & sic potest orbis inferior participare motum raptus.

IV. Est quidem motus ad terminum, ut ad suam perfectionem & finem, sed ille terminus motus est duplex. 1. Dicitur terminans motum sub quiete. 2. Dicitur terminans motum sub assimilatione, quia facit ut id quod movetur, moventi assimiletur secundum quod movet; ut securis artifici, secundum quod intendit facere scamna; Et hoc secundo modo motus perpetuus cœli habet terminum & perfectionem, scilicet quòd se movendo semper causet generationem & corruptionem rerum sublunarium. Unde *Deut. 4. v. 19.* dicitur, quòd corpora cœlestia sint condita in ministerium cunctis gentibus.

V. Distinguendum est inter motum rectum, qui habet terminum à quo & terminum ad quem, & fit ab imperfecto ad perfectum, cui etiam opponitur quies;

Et inter motum circulare, qualis est motus cœli.

VI. Distinguendum est inter corpus, quod in sua conservatione dependet à loco; Et inter corpus, quod in sua conservatione non dependet à loco. Si corpus dependet à loco in sua conservatione, quies in loco naturali naturalis est corpori: Ut quies corporum sublunarium in locis naturalibus: Si verò corpus non dependet in sua conservatione à loco, ut constat de corpore cœlesti, quod cum sit incorruptibile & perfectissimum, non indiget loco ad propriam conservationem, sed ubique conservari potest, tali corpori non est naturalis quies. *Deinde*, dici potest corpora naturalia quiescere naturaliter, nisi ad bonum universi moveantur: Sic cœlum movetur ad bonum universi, ut rerum generationes fiant.

VII. Licet cœlo non sit naturalis locus, aut præsentia ob illius conservationem, quia incorruptibile est, naturalis tamen est præsentia super alia corpora, & ratione propriae dignitatis præ aliis corporibus simplicibus; Et propter ejus influxum in sublunaria transiliendum.

VIII. Distinguendum est inter infinitum secundum magnitudinem & multitudinem, à quo natura abhorret; Et inter infinitum secundum durationem, & improprie dictum, ut est motus cœli circularis: infinitas enim circulationes cœlum sibi vendicat, datà juxta Aristotelem æternitate mundi.

Quæstio IV.

An cœlum sit rotundum? Affirm.

Corpori primo, simplicissimo, & perfectissimo debetur figura prima, simplicissima, & perfectissima. Cœlum est corpus

corpus primum (scilicet dignitate & natura) simplicissimum, & perfectissimum: Ergo etiam primam, simplicissimam, & perfectissimam habet figuram, quæ est circularis, seu spherica.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter figuram cœli, & inter officium cœli. Quando *Esa.* 40. v. 24. dicitur: *Expandit cœlum sicut tabernaculum ad habitandum*: Et *Psal.* 103. v. 2. *Extendens cœlum sicut pellem*: Nomine pellis non significatur figura cœli, sed officium. Sicut enim tentorium, tabernaculum, vel camera obtegit ingredientes omnes, eos intra se recipiens: eodem pacto cœlum est quasi operimentum rerum omnium. Deinde quàm facile nobis est complicatam pellem extendere, tam facile Deo fuit cœlum condere.

II. Licet terra sit globosa, non tamen ea, quæ terræ globo ex alia parte nobis ad-versa sustentantur, suspensa pendent: Cum omnia gravia suo pondere ad mundi medium ferantur, nec inde nisi ascendendo, ac contra naturam suam divelli queant: Itaque non magis pendent, quæ in terra hærent apud Antipodas, quàm quæ apud nos.

III. Stellæ prope Horizontem majores nobis apparent, quam in medio cœli, non quod nobis sint propinquiores, (& sic cœlum non esset rotundum) & revera majores, sed propter medii interjecti crassitiem, & densitatem ex vaporum atque exhalationum congerie causatam: quod enim medium densius est, eò majora & propinquiora videntur corpora, uti docet experientia in his quæ per aquam cernantur.

IV. Sol & Luna videntur plana, non quod sint, sed ob nimiam distantiam: Nam spherica corpora, si sit nimia locorum in-

tercapedo, plana solent apparere, quia concavitas discuti non potest, nisi ex comprehensa inæquali distantia partium rei, in qua perceptione visus solet deficere distantia immoderatione.

V. Figura spherica est minima inter Isoperimetas quoad loci occupationem: sed maxima quoad interiorem cavitatem.

VI. Fieri non potest ut cœlum ovalem vel cylindriacam figuram habeat, quia repugnaret sub primo mobili proprium motum conficere inferiores spheras, cum super diversos polos à polis primi mobilis moveri debeant, quin aut se perfringerent aut mutuò se pervaderent, si talem figuram haberent. *Præterea* figuram cœli talem esse oportet, ut ubicunque poli constituentur, non sequatur vacuum, ex cœlesti motu, quod necessariò sequetur, si cœlum alia figura, quàm spherica, constet.

VII. Licet figura quadrata sit stabilis & firma, tamen nullo modo apta est ad circumgyrationem, quæ spheris mobilibus debetur.

Quæstio V.

An cœlum agat in hæc inferiora? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter res materialitas & corporeas; & inter res incorporeas & spirituales. Per inferiora hæc in quæstione intelliguntur res materialitæ & mole corporea præditæ, non verò incorporeæ, & spirituales. Materiale enim & corporeum, quale est cœlum, non potest agere in res spirituales, corporisque expertes, cum omnis actio sit à præstantiori, & valentiori.

II. Distinguendum est inter actionem directam; & inter actionem indirectam.

Anima rationalis etsi secundum entitatem & substantiam sit spiritalis, tamen quia est incompleta, & essentialiter potest informare corpus, & dum actu ipsum informat, sæpius ad phantasmata sibi acquirenda partibus corporis indiget, ideo cælum etiam in animæ rationalis potentias agit, non quidem directè, h. e. non imprimendo per se, & immediatè aliquid in ipsum vel intellectum, vel voluntatem; Sed indirectè, h. e. remotè & ex accidente, nimirum voluntatem inclinando interventu organorum, quibus corporeæ vires insident, imbuendo videlicet ea variis qualitatibus, quibus potentia ad hunc vel illum effectum permoveantur.

III. Distinguendum est inter agens univocum, quod idè agit, ut sibi in specie simile producat; & inter agens æquivocum, quale est cælum, quod non idcirco agit, ut producat sibi simile secundum speciem, sed secundum virtutem.

IV. Distinguendum est inter contactum corporalem, & inter contactum virtuales. Licet corpora cælestia per se distantia sint à corporibus inferioribus, nihilominus per suam virtutem, quam per totum inferiorem mundum extendunt, dicuntur præsentia, & hujusmodi contactus dicitur virtualis. Ut tamen virtus eorum ad inferiora corpora deferatur, non est necessarium in intermediis produci qualitates, quæ producuntur in inferioribus.

V. Inferiora suscipiunt actionem superiorum secundum suam naturam, unde non est mirum, si Saturnus in Martem non imprimat frigiditatem, quam in inferiora imprimat: Nam etiam piscis stupor stupefacit manus piscatorum, & non retia.

VI. Nihil contingens vel casuale reperitur in corporibus cælestibus, nec in mo-

do agendi eorum per se considerato, sequuntur nihilominus casuales effectus circa hæc inferiora ratione causarum particularium, à quibus modificantur, & sæpe impediuntur influxus per se cælorum. Ergo à causa necessaria procedit effectus necessarius nisi impediatur vel modificetur in secundis.

Quæstio VI.

An cælum sit diverse natura à corporibus sublunaribus? Affirm.

I. **Q**uod corpus motu movetur circulari, id quoad essentiam differt ab eo, quod recto motu movetur: Nam quorum corporum affectiones vel operationes sunt alia, eorum etiam alia est natura, cum per affectiones vel operationes corporum essentia à posteriori cognoscantur, & à se invicem distinguantur. At cælum movetur motu circulari, elementa verò motu recto. Ergo cælum quoad essentiam differt ab elementis.

II. Quicquid nec grave nec leve est, illud habet aliam atque diversam naturam ab elementis. Cælum neque est grave, neque leve. Nam si esset grave, tenderet deorsum, si, esset leve, tenderet sursum. Ergo cælum aliam ab elementis habet naturam.

OBSERVATIONES.

I. Non omne quod videri, & tangi potest, constat è quatuor elementis, cum terra etiam in nativo statu, quantumlibet pura & sincera, videri possit & tangi, quandoquidem splendore Solis perfusa ob opacitatem aspectum terminat, & interventu siccitatis atque frigoris tangitur, nec tamen quatuor elementorum permistionem continet.

II. Duo

II. Duo sunt genera accidentium: Quædam sunt quasi universalia, quibuslibet corporibus communia: Ut quantitas, densitas, raritas & magna ex parte lumen, quorū omnia ferè corpora aliquo modo capacia sunt, & cum hæc sequantur universalissimam rationem corporum, non indicant diversam naturam eorum, nec idè ex eis diversitas colligi potest, nisi fortè ex particulari modo alicujus eorum, ut ex modo habendi lucem, tanquam fontem ejus colligimus solem diversæ naturæ ab aliis corporibus, eam ab eodem sole participantibus: Alia sunt specialiora accidentia orta à corporibus secundum specialiore rationem: ut colores, qualitates, tactiles, gravitas, levitas & alia. Priora accidentia, ex quibus nulla diversa natura colligitur, sunt communia cælo cum corporibus sublunaribus, non verò posteriora.

III. Distinguendum est inter colores veros, & inter colores apparentes. Cælum non habet colores veros, sed apparentes duntaxat, circa quos absque dubio fallitur visus noster, eos pro veris accipiens: nam lucem cælestem, quæ propter multitudinem materiæ, in qua recepta est, certo modo attemperatur, judicat esse colorem caruleum, vel alium similem.

IV. Aliud est competere alicui formaliter, & affectu: & aliud est competere virtualiter & effectū. Calor; frigus aliæq; primæ qualitates, vel ex primis tantum oriundæ, quas Astrologi sideribus attribuant, non affectu, sed effectū, non formalitèr, sed virtualitèr corporibus cælestibus competunt, quatenus nimirum speciali ratione ea producant in corporibus inferioribus.

Quæstio VII:

An Lux sit corpus, vel substantialis forma astrorum? Negat.

I. Lux non est corpus, quia, 1. Omne corpus habet certum & determinatum locum. Lux non habet certum & determinatum locum, sed ubique diffunditur. Ergo lux non est corpus. 2. Duo corpora non possunt esse simul, Lux & aer possunt esse simul. Ergo lux non est corpus.

II. Lux non est substantia, quia 1. Nulla substantia per se cadit sub sensum. Lux per se cadit sub sensum, quia aspectu percipitur, Ergo non est substantia. 2. Nulla substantia suscipit magis & minus. Lux suscipit magis & minus. Ergo lux non est substantia.

OBSERVATIONES.

I. Quando D. Augustinus lib. 2. de liber. arb. affirmat lucem esse nobiliorem auro, non simpliciter lucem auro, quod est substantia, præfert, sed quoad externam pulchritudinem, cui auri decor cedit: Interim aurum, ut substantia est, nobilius est luce.

II. Lux est qualitas, licet non habeat contrarium, non enim omnes qualitates habent contrarium, ut patet in speciebus tam sensibilibus, quàm intelligibilibus: Item nec omnes qualitates, quæ cadunt sub sensum, quia figuris nihil est proprie contrarium. Est autem luci peculiaris ratio, ut contrarium non habeat, quia est propria ac nativa affectio corporis cælestis, quod contrarietate vacat.

III. Distinguendum est inter qualitatem, quæ ordinatur ad introductionem alicujus formæ; & inter qualitatem, quæ non ordinatur ad formam. Quando qua-

licas ordinatur ad introductionem alicujus formæ, tunc habet aliquam permanentiam: at quando non ordinatur ad formam, sed ipsa est quæ actuat & perficit, ut lux illuminans aerem, non est necesse, ut permanenter inhæreat: Sic lux non remanet, remoto lucente.

I V. Distinguendum est inter reflexionem materialem & propriè sic dictam, quæ corporibus tantum convenit, & inter reflexionem metaphoricam, sive per similitudinem sic dictam, quæ potest convenire accidenti corporeo, quale est lumen. Et sic radii lucis dicuntur reflecti, non quidem ita, ut iidem retrocedant per motum localem, quia hoc est contra naturam accidentis, sed per extensionem, ita ut novi producantur versus anteriores partes medii, vel saltem novæ partes radorum.

V. Quod Philosophi nonnulli de attritu aeris inter duos radios quasi inter duo corpora dixerunt, non ita est, sed idèd aer coeunte in unum duplici radio magis incalescit, quia lux caloris parens, quo est intensior, eo uberiorem calorem gignit.

VI. Lux consideratur vel secundum se, ut est qualitas: vel ut est subjectivè in substantia luminosa. Quando *Aristoteles lib. 5. Top. 6. 3.* ait, *Lucem esse ignem*, non intelligit lucem secundum se consideratam, sed ut est subjectivè in igne, quo pacto aliqui dicunt, tres esse species ignis, scilicet carbonem, flammam & lucem.

Quæstio VIII.

An omnes stellæ lumen à Sole mutuuntur? Affirm.

TAm stellæ fixæ, quàm planetæ lumen à sole mutuuntur, quia. I. Planetæ quanto foli sunt propinquiores, eo

sunt lucidiores. 2. Sol est collocatus in medio planetarum, ut superioribus & inferioribus astris lucem suam communicet. 3. Luna interpositu terræ inter ipsam & Solem obscuratur, quod non aliam ob causam accidit, quàm quod radii Solis tum ad eam non pertingunt: pro vario etiam ad Solem aspectu Luna variè illustratur, ac diversas induit figuras.

II. Omnes stellæ ex se etiam aliquid propriæ & congenitæ lucis possident, quia Luna in eclipsi rubens quodammodo apparet, quod non esset, nisi aliquid luminis in se contineret.

OBSERVATIONES.

I. Licèt astra lumen à sole accipiunt, nullum tamen sidus supra solem existens patitur defectum luminis sive eclipsin interjectu terræ, quemadmodum luna, quia cum maxime à terra ista sidera distent, ejus umbram intrare non possunt: Nullum etiam eorum subit vicissitudinem facierum ac luminum, quia lumen à sole vibratum semper illa perfectè illustrat, cum ad id nihil impedimenti intervenire queat: At in luna non ita res se habet, qui pro diversitate aspectus & distantie nunc magis nunc minus ex parte inferiori, quæ nos spectat, soli patet, atque ita prout magis vel minus illustratur, ita lumen & figuram mutat.

II. Planetæ Sole inferiores, sc. Venus & Mercurius, si aliquam imminutionem luminis sortiuntur, adeo parva est, ut videri non possit, nam Venus non potest tegere, nisi centessimam Solis partem, & Mercurius minorem, cum sit Venere minor, cumque propriâ luce magis abundant, quàm Luna, eorum obscuratio non potest deprehendi, sed bene dari.

III. Maculæ Lunæ, quæ in plenilunio apparent

apparent, proveniunt ex inæqualitate corporis lunaris, quòd quædam ejus partes sint rariores, quæ minus; quædam densiores, quæ magis luceant: Non ergo ex illis maculis potest colligi, quòd Luna lumen à Sole non recipiat.

IV. Quod lumen Lunæ, quod aliàs in eclipsi videtur, nec in novilunio, nec postea appareat secundum eam partem, quæ est averfa à Sole & nos respicit, non ideo fit, quod Luna nihil luminis congeniti & proprii in se contineat, sed quia interdiu pars non illuminata à Sole nimio Solis splendore obscuratur, sicuti & reliquæ stellæ; nocturno verò tempore partes non illuminatæ superantur atque obteguntur illuminatarum fulgore.

Quæstio IX.

An elementa ab Aristotele l. 3. de cælo c. 3. t. 31. rectè definiantur?

Affirm.

OBSERVATIONES:

I. Elementa dupliciter considerantur
E I. Absolutè, quatenus sunt partes mundi integrantes, & sic possunt definiiri: Elementa sunt corpora simplicia, quæ propter gravitatem & levitatem suam recto feruntur motu, atque in locis propriis constituta unà cum cælo mixtisque corporibus totum mundum integrant. 2. Relatè, quatenus sunt principia mixtionis, & sic Elementum ab Aristotele rectè definitur corpus simplex, in quod cætera corpora dividuntur, in quibus inest potentia aut actu, ipsum autem est indivisibile in diversa secundum speciem.

II. Elementum dicitur (*corpus*) ad excludendam materiam & formam, & omnia, quæcumque non sunt corpora,

III. Vocabulum (*simplex*) in definitione elementi non opponitur composito, quasi elementa non essent composita ex materia & forma; sed opponitur mixto, quòd nempe elementa non sint mixta, & quòd in alia specie differentia non possint dividi, quo ipso à mixtis corporibus distinguuntur, quæ dividuntur in elementa specie differentia.

IV. Elementum dicitur quidem corpus simplex, sed non simplicissimum quemadmodum cælum, quod est simplicius elementis, quia cælum neque est mixtum, neque ad mixtionem concurret; Elementa vero quamvis etiam non sint mixta, & sic rectè vocantur corpora simplicia, interim tamen ad mixtionem concurrunt.

V. Elementum ex se & in sua natura consideratum qualitatibus secundis, quæ ex congressu plurium primarum qualitatum constituuntur, non est præditum, e. g. aqua ex se nullum habet saporem, neque nutrit, fit autem sapida, & ad nutritionem facit, quatenus cum aliis corporibus congregitur, aut permiscetur. Ergo elementum ex se, & in sua natura consideratum, est corpus simplex.

VI. Illa definitionis verba, *in quod cætera corpora resolvuntur*, adjiciuntur, ad removendum cælum, quod licet sit corpus simplex, non tamen in ipsum alia corpora resolvuntur.

VII. Quamvis quodlibet elementum dividi possit in materiam & formam, quæ inter se specie dissident, insuper etiam in alia corpora completa, v. g. aer in ignem & aquam, siquidem ex aliqua illius parte ignis, ex altera verò aqua produci potest: nihilominus tamen in definitione Aristotelis elementum rectè dicitur *indivisibile in specie diversa*, scilicet in eo tantum ge-

nerere-

nere, in quo est elementum. Cum igitur sit elementum corporum, debet esse indivisibile in alia corpora specie diversa. Materia verò & forma non sunt corpora. Sic licet ex materia unius aeris, v. g. educatur forma ignis & aquæ, non dicitur aer dividi in illa, sicut mixtum in elementa, nam aer non habet in sua materia dispositiones & aquæ & ignis temperatas, sicut illas habet mixtum: & ideo hæc non dicuntur esse in aere virtute, sed in sola radicali & remota potentia materiae.

Quæstio X.

An quodlibet elementum possit generari ex quolibet? Affirm

OBSERVATIONES.

I. **D**istingendum est inter transmutationem elementorum quoad totum Et inter transmutationem quoad partes. Hæc quæstio non ita est accipienda, quasi unum elementum possit totum aliud in se convertere: non enim id per naturam fieri potest, ut testatur experientia tot seculorum, quibus omnia quatuor elementa servata in mundo fuere; Sed de corruptione & generatione elementorum quoad partes duntaxat est quæstio.

II. Aer potest immediatè generari ex igne, licet aeris frigiditas sit exigua, ignis verò calor summus, nam ut aer sufficienter perimat calorem ignis, multa ei auxilio esse possunt: primò, externa quædam & adventitia frigiditas: secundò, materiae copia, quæ exiguæ ignis portioni admovetur: tertio influxus quidam cælorum, coercentium ipsum calorem ignis: His siquidem omnibus fieri poterit, ut tantum remittatur calor ignis, quantum satis sit, ut disponatur ad formam aeris, maximè cum

eius similiter siccitas facilè fuerit per summam aeris humiditatem expulsa. Eodem modo proportionaliter respondendum est, si quis negaret, aerem remissè calidum posse generari ex aqua summè frigida:

III. Quamvis ignis majorem levitatem & raritatem aeris levitate & raritate prærequirat in materia tanquam dispositionem, ut in illa recipiatur, nihilominus tamen aqua immediatè potest fieri ignis: Nam non est inconveniens, quòd dum aqua est in via corruptionis, sit sub majori levitate & raritate, & calore, quàm aer, quia non repugnat, quòd dispositio naturalis aeris sit minor dispositione violenta ipsius aquæ, præsertim cum tendit ad id, quod calidum est, & rarius ipso aere, sc. ad ignem.

IV. Ex igne potest generari aqua. Quamvis enim non possit ignis sub summa frigiditate consistere, adeò ut desinat dici calidus; potest tamen aliquam suscipere, quæ sit sufficiens, ut aqua se in ejus materiam insinuet, maximè cum ejus humiditas aliunde ab astrorum influxu & majori materiae copia roborata, ipsius ignis siccitatem perimere possit, & se in ejus locum subrogare: ubi autem aquæ forma sese in illam ignis materiam remissè refrigeratam, & adhuc remissè calidam insinuaverit, expellet reliquos caloris gradus, & suum nativum frigus intendet, sicque poterit tandem se ad naturalem statum reducere.

Quæstio XI.

An elementa in suis locis gravitatem & levitatem habeant? Neg.

I. **A**er non degravat nostra capita, & qui sub aquis natant, aquæ pondus non experiuntur. Si verò aer & aqua in regione propria gravitarent, & deorsum niterentur.

niterentur, non possent non subjecti homines onus magnum sentire, sicut sentiunt, qui terram vel aquam à proprio loco extractam sustinent.

II. Singula elementa moventur ad propria loca, tanquam ad propriam perfectionem, ut in illis optatâ fruantur quiete, & illis adeptis quiescunt: igitur virtus motiva naturalis eorum ad hunc solum terminum propendet, & inclinât: Hoc ergo adepto, non erit principium ultrâ tendendi, atque adedò repugnat, quòd si elementa in propria sede perfectè constituta sint ulterius cieri naturaliter nitantur gravitando aut levitando.

OBSERVATIONES.

I. Gravitas & levitas dupliciter accipiuntur. 1. Pro actu primo, seu virtute movendi deorsum vel sursum: Et sic certum est gravitatem & levitatem convenire elementis, etiam in suis propriis locis existentibus; quia habent semper potentiam movendi & tendendi ad sua loca naturalia, si ab illis separata fuerint. 2. Pro actu secundo seu operatione atq; impulsu, qui dicitur, gravitatio & levitatio: Et sic rectè dicitur, elementa nec gravitatem nec levitatem in suis propriis locis habere, h. e. nec gravitare, nec levitare, cum ibi non moveantur actu.

II. Elementa bifariam considerari possunt. 1. Ut à natura sunt in suis sphaeris perfectè collocata, i. à ut gravius sit sub minus gravi, & levius supra minus leve, ignis supra aerem, & aqua supra terram. 2. Ut contra suam naturalem conditionem collocantur, ut magis grave supra minus grave, & minus leve supra magis leve. Posteriori modo gravitant & levitant, quia non sunt in proprio loco: sed non priori modo.

III. Distinguendum est inter elementa media pura; quæ in propriis locis nec gra-

vitant nec levitant; & inter elementa media impura, & peregrinis qualitatibus imbuta, pro ut apud nos sunt, quæ ex qualitate addita gravitante possunt gravitare: Idcirco *utres aere pleni* graviores existunt & facilius descendunt, quàm si inanes essent, quia aer ille, quo replentur ob admixtos vapores gravitat, & deorsum pellit: secus verò contingeret, si puro & elementari aere utres adimplerentur.

IV. Lignum centum librarum velocitatis per aerem descendit, quàm plumbi libra, quia ejusmodi lignum gravitate terræ & aquæ excedit plumbum: nec ejus descensum retardat levitas aerea, quæ in suo loco naturali non levitat: At per aquam plumbum unius libræ citius descendit, quàm lignum ejusdem ponderis, quod supernatat; quia levitas aerea lignum tenet, nè deorsum labatur, non autem plumbi libram, quia hæc parum levitatis in se continet.

V. Aqua in sua sphaera non dicitur gravis, dum ei stat quasi pro centro magis grave, id est, terra, cum qua ferè unum globum facit. Dato autem, quòd ab aqua subduceretur magis grave, ipsa esset inter gravia gravissima, & sic oporteret eam inum locum occupare: idem esto iudicium de ascensu aeris, si sphaera ignis tolleretur. *Ignis verò & aer*, si ab illis subducerentur aqua & terra, nisi periculum vacui adesset, non descenderent, quia eorum motus non est deorsum, sed sursum, nec sunt elementa gravia, sed levia.

Quæstio XII.

An duo elementa sint gravia, & duo levia? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **D**uobus modis aliquod elementum summè grave, aut summè leve dici potest

potest. I. Ut summè grave nuncupetur, quod suo pte pondere infra omnia alia elementa fertur, ut est sola terra: Et summè leve, quod suo pte supra alia omnia elementa ascendit, ut est solus ignis. 2. Ut summè grave appelletur, quod nullam partem habet levitatis: Summè leve, quod nullam partem obtinet gravitatis. Sic duo elementa inferiora nempe aqua & terra dicenda sunt summè gravia, & duo elementa superiora, nimirum aer & ignis summè levia.

II. Levitas & gravitas in elementis mediis bifariam considerari possunt. 1. Per se, & sic illa dicenda sunt elementa gravia, quæ de se & ex sua natura deorsum tendunt, ut terra & aqua; & illa erunt levia, quæ motum fursum habent ex sua natura, ut aer & ignis. 2. In comparatione, & in respectu, & sic possunt habere diversas rationes, quatenus ad extrema elementa comparantur. Ità aqua poterit dici levis comparata gravitati terræ; & gravis comparata levitati aeris & ignis. Primo ergo modo hac in quæstione elementa considerantur, non verò secundo.

III. Distinguendum est inter proprias virtutes motivas, & inter extrinsecum impellens. Cùm aqua à loco terræ ascendit, & aer descendit ab ignis loco, non à propriis virtutibus motivis id evenit, sed ab extrinsecò impellente, terrâ scilicet aut igne, ratione majoris gravitatis, vel levitatis: neque aliud principium confingere necessarium est, cùm assignatum sufficiat, maximè cùm gravitas vel levitas non sit principium contrariorum motuum. Ascensus autem aquæ, v. g. à loco terræ verè contrariatur descensui ejusdem ad eundem locum, ideo nequeunt provenire ab eadem gravitate vel levitate.

IV. Etsi ignis concurrat ad mixtionem, ex eo tamen non sequitur ignem ex sua sphaera descendere, atque sic non esse elementum leve sed grave. Nam multa non immediatè ex igne generantur sed remotè, quia gignuntur ex corporibus, quæ ex elementis sunt composita. Quemadmodum in generatione misti non est necesse, ut is aer, qui est in suprema regione, seu illa terra, quæ est in centro, concurrat, sed sufficit is aer, qui est in inferioribus, & terra propinqua, quæ est in mixtis: Ita etiam non est necesse, quando ex elementis proximè generatur aliquid, ignem ex sua sphaera descendere, cùm ignis tam supra quàm intra terram reperiatur, nec rarò ex aere & ex fumis motis gignatur.

V. Ignis descendit in candela non per se, ac si esset elementum grave, sed per accidens propter pabulum, sive nutrimentum, quia quælibet natura est sui conservativa, cùm ergo flamma non conservatur absque pabulo, ideo retrahitur ab alimento, semper tamen per pyramidem ipsam ascendere videmus.

VI. Terra dupliciter considerari potest. 1. In sua simplicitate & puritate; prout judicatur esse in centro, & prope centrum. Hoc modo terra dicitur gravissima inter omnia gravia. 2. Ut est mixta cum vicinis elementis, aere & aqua, ut est hæc terra, quam pedibus calcamus. Hoc modo aurum, plumbum, & argentum vivum sunt terrâ graviora.

VII. Quòd plumbum, in quo prædominatur aqua, gravius sit lapide, in quo prædominatur terra, hoc non fit per se, ac si aqua esset gravior quàm terra, sed per accidens; Nam plumbum quia corpus est solidissimum gravitate pollet: Lapis autem, quia tam solidus ac compactus non est,

est, sed poris locum concedit, in quibus aer continetur, minorem obtinet gravitatem.

VIII. Cadavera, in quibus terræ elementum prædominatur, ad vadum feruntur, tamen post non multum temporis supra aquas emergunt & natant, quia corpora dum putrescunt, solvuntur in sanie plurimum habentem aerei flatûs, cujus impulsu ad summam aquam redeunt, ac supernatant.

Quæstio XIII.

An sub concavo Luna detur elementum ignis? Affirm.

I. **O**Mnis qualitas prima corpori alicui simplici primò & per se inest; Summus calor est qualitas prima. Ergo corpori alicui simplici primò & per se inest. Non autem inest aeri, qui humiditatem summam cum aliquo calore sibi vendicat, nec aquæ summè frigidæ, & aliquantulum humidæ, nec denique terræ, cum aliqua frigiditate summa siccitate præditæ. Ergo igni.

II. Si datur simpliciter & absolutè grave, datur etiam simpliciter & absolutè leve, quia quorum unum contrariorum est in natura, eorum in natura est etiam alterum: *l. 4. de cælo, c. 1.* Atqui datur simpliciter & absolutè grave, nimirum terra: Ergo datur etiam simpliciter & absolutè leve nempe ignis; qui cum sit corpus levissimum proprius ejus locus erit supremus in regione elementari, qui est infra spheram Lunæ.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter id, quod igni per se & ratione essentiæ convenit; & inter id, quod igni per accidens & ratione

materiæ competit. Esse lucidum, ardere, &c. competit igni non per se, & ratione essentiæ, cum ardere, comburere, &c. sit actus secundus, qui non est de rei essentiæ; sed per accidens, & ratione materiæ, quoniam pro diversitate materiæ ignis est magis vel minùs densus: Ut densior est in pice, quàm in vino sublimato, & ferrum ignitum vehementiùs urit, quàm ignis in stipula, quia ibi materia est densior, quàm hic: *Quòd igitur ignis elementaris, non, sicut noster ignis culinaris, videtur, fit propter ipsius raritatem, quia ipsum aerem & ventum, qui pari modo non videntur, exuperat: nam densa tantùm corpora sunt lucida, visuque obvia.*

II. Licet ignis de se sit maximè activus, non potest tamen ignis elementaris alia corpora destruere, *tum* quia ab influxu cælorum cohibetur ejus acrimonia; *tum* quia rarissimus est, & propterea minùs potens ad agendum. Secus verò se res haberet, si tota cælestis machina ex igni coagmentata esse. Nam cum stellæ materiam densiorem, magisque compactam & coherentem habeant, sintque tum mole, tum numero longè amplissima, si igneæ forent, tantum ex se calorem funderent, ut eum nulla cohibere vis posset, atque adeo reliquis corporibus interitum afferrent.

III. Distinguendum est inter ignem contrariorum injuriis obnoxium, & inter ignem à contrariorum injuriis immunem. Ignis noster culinaris & impurus, quoniam contrariorum patet injuriis, nutrimento indiget, ut subinde restauretur: Ignis verò elementaris in propria spherâ existens; quia illic tum sua magnitudine, tum activitate immunem se protegit à contrariorum injuriis, pastu non indiget ut conservetur.

IV. Potest

IV. Potest quidem ignis è misto deduci, sed ut comprobet suam sphaeram esse concavum Lunæ, in quocunque loco generetur, semper sursum ascendit. Nunquam tamen ascendit ad concavum Lunæ, etsi ascendere conetur, ob contrariorum interjacentium resistantiam.

V Nihil refert, quòd ignis calidissimus, summèque actuosus copuletur cælo omnium corrupticium qualitatum experti, quia cum cælum indissolubile sit nullam ab igne noxam capit.

VI. Ignis quidem absumit & destruit, nisi refringatur. Cum verò ignis ille, qui ad mixtionem venit, cum elementis contrariis congregiatur, ac per actionem contrariorum qualitatum vis ejus exuperans debilitetur, & hebetetur, mixtionem sine noxa ingreditur.

VII. Usus ignis sub concavo Lunæ est complere illud spatium inter concavum Lunæ, & supremam aeris regionem, & esse partem mundi integram.

VIII. Quando *Aristot. l. Meteor. c. 4.* docet: supra aquam esse aerem, & id, quod quamvis ignem consuevimus appellare, ignem tamen haudquaquam esse: tunc nihil aliud vult, quàm nomine ignis propriè tantum significari inferiorem ignem, qui ob densitatem materiæ ex partium inter se cohæsione validissimus est & acerrimè urit: Illum autem, qui supra aerem consistit, non propriè, sed ex consuetudine tantum eo vocabulo notari.

IX. In prima rerum creatione omnia quidem elementa fuerunt condita: *Moses* tamen *Gen. 1*: duo solummodò inferiora elementa expressè enumerat, quia hæc tantum aspectu percipiuntur, & rudi populo, ad cujus captum sese accommodabat, notiora sunt.

X. Corpus perveniens ad locum suum desistit moveri, scilicet eo motu, quo fertur ad suum locum. Sic ignis sub concavo Lunæ non movetur sursum, sicut movetur ad suum locum tendens, sed motu circulari, raptus vel circumvectus à cælo.

XI. Distinguendum est inter id, quod est alicui naturale ratione efficientis, quando scilicet aliquid proficiscitur non à principio extrinseco, sed intrinseco; Et inter id quod est naturale ratione finis, quod licet à principio extrinseco fiat, non tamen ordinatur ad destructionem, sed potius ad perfectionem rei. Sic motus ignis in orbem est naturalis ipsi igni, scilicet ratione finis, quia ad conservationem ejus dirigitur: Sed non est naturalis ratione efficientis, quia intrinsecè consideratus motus sursum naturaliter igni competit, motus verò in orbem extrinsecè fit à cælo.

Quæstio XIV.

An aer sit elementum humidissimum?
Affirm.

I. **Q**uicquid inter omnia elementa facilimè continetur terminis alienis, id summè est humidum. Atqui aer inter omnia elementa facilimè continetur terminis alienis. Ergo aer summè est humidus.

II. Quod transit omnia membra, & undiquaq; omnia humectat, id est, humidior aqua, quæ teste experientia humectat tantum in superficie. Atqui aer transit omnia membra, & undiquaque omnia humectat. Ergo est humidior aqua, & per consequens humidissimum elementum.

OBSERVATIONES.

I. Humor dupliciter potest considerari, 1. Pro facilè terminabili alieno termi-

no, & sic primò competit aeri. 2. Pro crasso humore magis conducente pro constituendis mixtis humidis, & connectendis eorum partibus, & sic maximè humida est aqua.

II. Aer interdum difficilè alieno termino continetur, ut in ventis, sed id fit per accidens, propter impetum, quo venti cidentur, qui impetus aeri non est naturalis. Per se igitur aer alieno termino facilè continetur.

III. Distinguendum est inter id quod magis humectat per se; & inter id quod magis humectat per accidens. Aqua magis humectat quàm aer non per se, sed per accidens, propter densitatem & crassitiem materiæ, in qua est humiditas aquæ, quia enim aqua propter crassitiem corporibus magis adhærescit, diutiùsque retinetur, humectare fortiùs valet: Humiditas autem aeris, quia in tenui est subjecto actum humectandi habet remissioem. Præterea non ideo aliquid dicitur humidius, quòd magis humectat, sed quod difficiliùs proprio & faciliùs alieno continetur termino, quemadmodum definitio humidi indicat, id quod aeri magis quàm aquæ competit.

IV. Distinguendum est inter id, quod exsiccatur formaliter & de se; & inter id, quod exsiccatur materialiter & per accidens. Aer exsiccatur non formaliter & de se, siccitate enim in suo naturali statu omnino caret, sed materialiter & per accidens, quatenus in eo vel frigus vel calor dominatur: per frigus enim exprimit aer partes humidiores ex aliquo corpore, & sic illud exsiccatur: Per calorem verò partes humidiores in halitum conversæ evaporant, quam evaporationem siccitas comitatur.

V. Pluvia non humectat aerem propria humectatione; id est, non illum magis

habilem ad alienum terminum capiendum reddit, imò minùs: Sed in eum conjicit aqueos vapores, quos propter densitatem sentimus. Illi igitur magis quàm aer humectant, quia substantia eorum est crassior.

VI. Luna dicitur dominari aquæ propter miros effectus in mari: at ratione humiditatis etiam dominatur in aere, unde influxus Lunæ generat pituitam, mucosamq; substantiam. Dominatur igitur Luna aquæ, non ob sympathiam humiditatis summæ, sed ejus quæ aquam denominat.

VII. Sola aqua ab *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. t. 49.* dicitur esse facilè terminabilis, quia mixta terminabilia efficit propter densitatem humiditati conjunctam, quod non præstat aer, quia densitate caret, licet habeat intensiorem humiditatem.

Quæstio XV.

An Aer sit calidus? Affirm.

I. **Q**uicquid vi caloris generatur, & à frigore destruitur, id naturâ suâ est calidum. Atqui aer actione caloris excedentis generatur, (*ut cum ignis aquam lebetis in aerem resolvit.*) & contra à frigore destruitur & densatur in aquam, Ergò aer natura sua est calidus.

II. Omne leve est calidum: quia levitas est comes & confectrix caloris; unde ea, quæ calefiunt, magis rara, magisq; levia redduntur. Atqui aer est levis. Ergò aer est calidus.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter summè calidum, & inter moderatè calidum. Aer est calidus non in summo gradu, sicut ignis, sed moderatè. Cum enim aer sit humidus, humi-

humiditas obtundit calorem, ut summus esse nequeat.

I I. Distinguendum est inter aerem purum, de quo hic quæritur; & inter aerem vaporibus admixtum, & aliena qualitate affectum. Aer noctu & hyeme est frigidus, non quòd ultro ad frigiditatem, ut naturæ suæ congruentem, sese referat; sed quia tum vapores & exhalationes, quæ per id tempus ad nativum frigus redeunt; tum cœlestium corporum influxus, frigiditatem inducentes; tum aqua & terra frigida elementa, quorum actionem æstate & interdum Solis præsentia impedit aut retardat; assidue ipsum refrigerant.

III. Distinguendum est inter aeris complexionem naturalem, & sic in omnibus suis regionibus est calidus; & inter ejus complexionem extraneam, & sic aer in diversis regionibus diversas obtinet qualitates: nam in media regione frigidior est quàm in suprema vel infima, quia in suprema regione & motu, quo unà cum igne circumagitur, & ignis vicinitate inardescit: In infima verò repercussione radiorum solarium multum caloris concipit: At in media non solum hujusmodi adventitii caloris auxilia non habet, sed neque tueri potest suum naturalem calorem ob halitus à terra & aqua solutos, qui cum natura sint frigidi, ubi eo perveniunt, per antiperistasin ambientis caloris ad naturam redeunt, neque solum ipsi frigidiores evadunt, ita ut in pluviam & grandinem coeant, sed aerem etiam refrigerant.

IV. Aer duplici modo considerari potest. 1. Absolutè, & sic non est frigidus, sed calidus. 2. Comparatè, seu respectivè, in respectu ad fuligines, quæ ex corporibus nostris calidis foras protruduntur, sive in respectu ad Solis aut ignis intensiorem ca-

lorem: Et sic aer frigidus dici potest, nos enim refrigerat; tum quia eo sumus calidiores, tum quia aer peregrino frigore alget, quo etiam aquam tepentem refrigerat.

V. Oleum, quod est aeræ naturæ, in hyeme crassescit, non quod naturam frigidum sit, sed quia præter naturalem suam constitutionem frigore correptum calore intereunte addensatur.

Quæstio XVI.

An terra, an verò aqua sit elementum frigidissimum? Affirm. Posterius & Neg. Prius.

Quodcunque elementum cum elemento calidissimo, nimirum igni, maxime pugnat, illud est frigidissimum. Atqui aqua vehementissimè & perpetuò cum elemento calidissimo pugnat. Ergo aqua est elementum frigidissimum: Si enim humiditas tantam pugnam causaret, multò magis id aer præstaret, quia aqua multum est humidior, quod tamen nequaquam fieri videmus.

OBSERVATIONES.

I. Terra non petit centrum orbis, id est: locum distantiore à cœlo, ne incalescat, sed petit eum locum præcipuè ob totius orbis prudentem administrationem, ad quam ipsa propendet, ut pars universi.

II. Distinguendum est inter qualitates nativas, & inter qualitates adventitias, quæ interdum proveniunt à cœlo. Licet terra à fonte caloris, puta cœlo, magis distet quàm aqua, non tamen ideò est iudicanda frigidissima, quia calor & frigus competunt elementis non à cœlo, sed per propriam naturam: Sicut enim frigus aquæ provenit à forma aquæ: Ita etiam frigus terræ provenit à forma terræ, & non à cœlo.

III. Est

III. Est quidem terra elementum gravissimum, sed non frigidissimum: Nam sicut summa levitas ignis non procedit ex solo calore summo, sed ex aliis etiam qualitatibus ejus simul sumptis: Ita summa gravitas terræ non procedit ex sola ejus frigiditate, sed ex cæteris qualitatibus simul concurrentibus, nempe siccitate, densitate & aliis. *Deinde* non est necesse, ut summa levitas & summa gravitas à qualitatibus summo gradu inter se contrariis (sc. à calore summo, & frigore summo) gignantur: non enim par repugnantia in causa & in effectu inquirenda est.

IV. Distinguendum est inter causam congelationis adæquatam, & inter causam inadæquatam. Frigus est causa congelationis inadæquata, non verò adæquata. Nam acætum, quod perfrigidum est, nunquam gelu stringitur. Licet ergo aqua ex se frigiditatem summam postulet, non est tamen naturâ suâ congelata, quia frigiditas non puram aquam, sed exhalatione terrea subtili permixtam congelat.

V. Distinguendum est inter aquam secundum nativam suam qualitatem, & inter aquam secundum adventitiam qualitatem consideratam. Pisces non possent esse in aqua, si hæc in suo nativo temperamento relinqueretur. *Vel dicendum*: Si ideo aqua non est elementum frigidissimum, quia pisces in ea vivunt: ergo etiam terra non est elementum frigidissimum, quia in terra quoque quædam animantia vivunt.

VI. Distinguendum est inter causam per se, & inter causam per accidens. Si motus esset causa per se caloris, & quidem proxima, tunc immobilitas esset causa frigoris: Jam verò motus est causa caloris per accidens. Licet ergo terra sit im-

mobilis, non tamen inde sequitur, quòd sit frigidissima.

Quæstio XVII.

An Terra sit rotunda? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Elementa de se & ex propria suâ naturâ non vendicant sibi certam figuram, sed quatenus sunt partes hujus universi habent figuram rotundam.

II. Distinguendum est inter rotunditatem mathematicè seu accuratissimè sumptam, sic ut omnes lineæ à centro ad circumferentiam ductæ sint æquales; & inter rotunditatem quoad sensum. Terra est rotunda non mathematicè, quia in se continet montes & multas inæqualitates, sed quoad sensum, id est, tali modo, ut si quis eam è regione superiori intueretur secundum ejus superficiem continentem & ambientem eam videret & diceret esse rotundæ figuræ. Quemadmodum enim tubercula in pomis aliquibus conspicua, illis rotunditates suas non adimunt; ita montes quantumvis vasti non impediunt, quominus terra physicè & quoad sensum sit ac dicatur rotunda.

III. Terra verè interfecat Solem circulariter, seu in figuram arcus, sed à nobis non sic conspicitur, quia nobis terra major Sole videtur, & sic solùm unam partem terræ interfecare, quæ etsi in se habeat altissimos montes, & profundissimas valles, tamen plana videtur, quia respectu tantæ molis ferè nihil est, & terra ad cælum comparata sicut punctum se habet, unde non potest nobis impedire visionem Solis, nisi per accidens, & ex defectu potentia.

IV. Non requiritur in terra figura cubica ad ejus stabilitatem seu consistentiam,

sed ad hanc sufficit, quòd terra constituta est in loco suo proprio, ex quo ipso evenit, ut quancumque habeat figuram loco non dimoveatur.

V. Terra videtur plana propter imensam ipsius molem; ex maximo enim circulo si quis exiguam tantum partem capiat, videbitur illi facere rectam lineam, licet imperceptibiliter incurvetur.

VI. Distingendum est inter motum in proprio loco; & inter motum extra proprium locum. Motus in proprio loco arguit figuram: non verò motus extra proprium locum. Quando igitur terra tendens ad proprium locum non movetur motu circulari, sed motu recto deorsum, ille motus fit extra proprium locum, ideo ex eo non potest colligi, quòd terra non habeat figuram rotundam.

Quæstio XVIII.

An terra cælo comparata instar puncti se habeat? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quando dicitur, quòd terra respectu cæli se habeat ut punctum, non in-

telligatur Physicè & naturaliter esse punctum indivisibile, cum verè sit corpus tridimensionem habens; sed habere se instar puncti idem est ac habere insensibilem magnitudinem, non absolutè sed comparatè, nempe respectu cæli: *Id est:* tanta est magnitudo cælorum, ut si comparemus ei terræ magnitudinem, terra videatur esse veluti punctum, sicut granum arenæ est veluti punctum indivisibile comparatum cum magno ædificio.

II. Terra comparatur *vel* cum firmamento, aliisque orbibus superioribus; *vel* comparatur cum orbibus inferioribus: Terra est instar puncti scilicet respectu firmamenti aliorumque orbium superiorum, quia si cum inferioribus orbibus comparatio fiat, non eodem pacto se habet terra ad omnes. Imprimis enim respectu orbis Lunæ notabilem obtinet quantitatem.

III. Id quod de terra comparatione cæli dicitur, enunciatur quoque de globo, qui ex aqua & terra constat.

Sectio Secunda.

Quæstio I.

An sint quatuor primæ qualitates elementares? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Quatuor hæ qualitates, *calor, frigus, humor & siccitas* non sunt absolutè primæ existimandæ, sed primæ inter corporeas & sensibiles, ut excludantur qualitates spirituales, & quæ non cadunt sub sensum: Item sunt primæ inter eas, quæ corporibus elementariis insitæ ac peculiare sunt, ut removeatur lux, figura, & ocul-

ta virtus atque influxus, per quem corpora cælestia in sublunarem mundum agunt, & denique omnia, quæ tam corporibus dissolubilibus, quam indissolubilibus communia sunt.

II. Omnes aliæ qualitates, quæ vel elementis, vel concretis ex elementis conveniunt, his qualitatibus sunt posteriores, ideoque meritò hæ dicuntur primæ inter elementares.

III. Potentiæ vitales non possunt dici primæ qualitates, quia præsupponunt in subjecto commixtionem & temperamen-

tum primarum qualitatum tanquam dispositiones necessarias, ut in eo recipiantur: Nam potentiae vitales, ut vegetativa, generativa & loco-motiva, atque etiam potentiae sensitivae non possunt recipi, nisi in organo vel parte corporis, aut in toto corpore talis temperamenti, ut debito modo possint suas operationes exercere: quare ordine naturae, saltem in genere causae materialis, praesupponunt qualitates primas: sed quia ab eis non procedunt tanquam à causa efficiente, non dicuntur qualitates secundae.

IV. In elementis, praeter quatuor vulgatas qualitates, non dantur qualitates virtuales; quamvis in mistis corporibus insint, quae resultant ex varia commixtione quatuor primarum qualitatum.

V. Aliqua qualitas dupliciter potest dici prima. 1. Perfectione, quia est aliis perfectior. 2. Causalitate, quia aliarum qualitatum est causa: Et hoc secundo modo quatuor qualitates dicuntur primae, quia ab istis caeterae sensibiles & corporales causantur.

VI. Non sequitur: motus localis prior est motu alterationis: ergo etiam ejus principia nempe gravitas & levitas priora erunt quatuor primis qualitatum, quae sunt principia motus alterationis. Nam motus localis secundum *Aristotelem lib. 8. phys. c. 7.* est prior motu alterationis, si ille in genere sumatur, ut etiam coelestem lationem, quae omnem antecedit alterationem, complectitur; si verò in specie consideretur, ut solum motum localem elementorum comprehendit, non est prior alteratione.

VII. Quamvis gravitas & levitas sint causa motus, & motus sit causa caloris, non tamen gravitas & levitas sunt causa

caloris, quia motus non est causa per se caloris, sed tantum per accidens: Ideoque gravitas & levitas, quae dicuntur causae motus, sunt tantum causae alicujus causae per accidens, & non per se caloris.

VIII. Ut calor sit prima qualitas sufficit, quod à nulla alia qualitate alterativa corporibus sublunaribus peculiari oriatur, quod certè verum est, etsi à motu & luce proficiuntur, quocumque modo id fiat, sive per se, sive per accidens, quia motus non est qualitas; lux verò, etsi sit qualitas, non est tamen peculiaris qualitas sublunaribus corporibus, sed per omnes coelestes globos diffusa.

IX. Siccitas producitur à calore, & humor à frigore non per se, sed per accidens, quatenus scilicet calor resolvendo humidiores partes in vapores, siccas relinquit: & frigus uniendo humidiores cum siccis impedit ne in exhalationem abeant. Ergo per accidens calor & frigus exsiccant & humectant, per se verò calefaciunt & in-frigidant: Unde calor & frigus sunt distinctae qualitates à siccitate & humiditate.

Quaestio II.

An Aristoteles lib. 2. de gen. & cor. c. 2. quatuor primas qualitates rectè definit finierit? Affirm.

OBSERVATIONES.

NON definiuntur hae quatuor qualitates per proprias & internas actiones, e. g. calidum per actum humectandi, &c. 1. quia definitio debet definitum tanquam obscurum declarare, quod sanè non fieret, si definiuntur qualitates per internas actiones, nemo enim ignorat calorem calefacere. 2. quia elementa considerantur hic quatenus sunt principia corporis misti: ergo

gò etiam qualitates elementorum definiuntur per actiones, quas edunt in solis mistis.

II. Per *homogenea* in definitione caloris intelligi debent non solum, quæ sunt ejusdem speciei, sed quæ similem habent temperiem, & in unam naturam converti possunt, cum in concoctione diversa alimenta in eandem chyli naturam coeant, & in eodem vase pix & cera liquefacta vi caloris simul admisceantur & congregentur. Sic per *heterogenea* intelliguntur non tantum quæ sunt diversæ speciei, sed etiam quæ diversi temperamenti, nec in unam naturam redigi possunt.

III. Quemadmodum interdum calor per accidens heterogenea congregat; ut quando lutum & palea luto permixta vi caloris ita constringuntur & indurescunt, ut separari nequeant, quia calor partes tenuiores in luto aqua madefacto in halitus resolvit atque extrahit. Sic etiam per accidens frigus heterogenea disgregat: quâ ratione lacrymæ per frigus intensum hyberno tempore ex oculis exprimuntur, quod fit propter lachrymarum tenuitatem, quod non tam cum cæteris crassis corporibus constringantur, quam exprimantur atque à crassis elabantur.

IV. Aliquando calor disgregat res homogeneas, sed etiam per accidens, corrumpendo cujusque temperaturam: ut vas cum rumpitur calore nimio, quem ferre non potest, quod si possit liquari vas, omnes ejus partes evaderent continuæ. Quando ergo *Aristoteles* dicit, calorem congregare ea, quæ sunt ejusdem generis, intelligit, quando habent dispositionem, ut possint congregari: Actiones enim recipiuntur in subjectis, secundum eorum dispositionem & naturam.

V. Saxa frigore distrumpuntur non per se, sed per accidens, quatenus ipsorum partes nimis constringuntur frigore, & ideò dum se angustiùs coarctant, coguntur dissociari.

VI. Distinguendum est inter contrariorum effectus primarios & inter secundarios. Contraria habent contrarios effectus suos primos, unde calefacere tanquam effectus caloris contradicit infrigidare ceu effectui frigoris: In secundariis autem possunt convenire: Sic calidum & frigidum conveniunt in actione congregandi secundum aliam atque aliam rationem.

VII. Ignis non facilè circumferbitur termino alieno, nempe continentis, quia corpora continentia ob agendi acrimoniam absument; imò, si undique alieno termino cohibeatur, perit, ut in furno undique occluso.

VIII. Glacies licet sit humida facilè tamen continetur termino proprio, quia glacies habet etiam siccitatem aliquam admixtam ratione cujusdam terrenæ concretionis, & ideo ratione illius siccitatis proprio termino cohibetur.

Quæstio III.

An symbolica elementa in sese faciliùs transmutentur? Affirm.

Ubi erit facilior corruptio, ibi erit facilior transmutatio; quia corruptio unius est alterius generatio. Atqui inter symbola elementa est facilior corruptio: cum contrarium non inveniat tantam resistantiam ad corrumpendum, sicut in eo, quod sibi per duas qualitates resistit, id est in non symbolo. Ergò inter symbola elementa erit facilior transmutatio.

OBSERVATIONES.

I. Elementa symbolica dicuntur, quæ habent qualitatem similem, seu quæ in una qualitate conveniunt, ex. gr. *ignis & terra* sunt elementa symbolica, quia habent qualitatem similem nempe siccitatem: *Aqua & ignis* sunt elementa non symbolica sive asymbola, quia nullam habent qualitatem similem.

II. Facilius transmutari in hac quæstione non idem significat ac pauciora in conflictu amitti, sed idem est ac celerius converti.

III. Inter elementa symbolica quæ qualitatem passivam sc. siccitatem vel humiditatem habent communem, facilius erit transmutatio, quàm inter elementa quæ qualitatem activam sc. calorem vel frigiditatem habent communem.

IV. Est quidem eadem proportio unius ad unum, quæ est duorum ad duo, scilicet cæteris paribus: id est, quando tantam proportionem & convenientiam habent duo ad duo, quàm habet unum ad unum: Cum verò in symbolis sit major proportio, quàm in non symbolis, igitur non tanta erit difficultas in symbolis propter unam qualitatem corrumpendam, quanta in non symbolis propter duas.

V. Dum dicimus symbola facilius transmutari, hoc intelligimus, si cætera sint paria, si enim non essent omnia paria, posset inter non symbola facilius esse transmutatio, ut si materia istorum non esset æqualis, impedimenta ex parte symbolicorum per accidens majora & similia; Hinc videmus guttam aquæ citius absumi à magno igne quàm pars parva terræ, quia terra sub qua multum est materiæ magis resistit, quàm gutta aquæ, quæ facilius consumitur. Item aquæ portiuncula, quæ ob

suam exiguitatem parum resistit, celerius in ignem abit, quàm magna aeris portio: cum tamen ignis & aqua inter non symbolica, aer & ignis inter symbolica numerentur. Sed hoc ex accidente evenit, ut pater.

VI. Distinguendum est inter actionem majorem; & inter actionem faciliorem. Ubi est contrarietas, ibi quidem major est actio, quia contraria reagunt, non verò ibi est etiam facilius actio, quia facilitas transmutationis non est reposita in contrarietate, sed in minori resistantia. Quamvis igitur non symbola sint magis contraria quàm symbola, cum opponantur in utraque qualitate, tamen ex eo non potest colligi quòd sit facilius transmutatio.

Quæstio IV.

An qualitates elementorum symbolica differant specie? Negat.

Quæcumque distinguuntur specie se mutuò non intendunt: quia intensio qualitatum fit additione graduum ejusdem speciei, ex quibus una totalis confurgit. Qualitates symbolicae se mutuò intendunt & augent: Calor enim ignis intendit calorem aeris & frigus aquæ augetur à frigiditate terræ. Ergò qualitates symbolicae non distinguuntur specie.

OBSERVATIONES.

I. Symbolicae qualitates dicuntur, quæ sub eodem nomine pluribus elementis insunt: ut calor aeri & igni, humiditas aquæ & aeri, siccitas terræ & igni, frigiditas terræ & aquæ.

II. Quamvis elementa specie distinguantur, non tamen eorum qualitates v. g. calor ignis & calor aeris, etiam specie differunt: Nam cygnus & nix specie distinguuntur,

guuntur, & tamen una est horum albedo secundum speciem, unde diversitas subiectorum est materialis & non formalis & specifica.

III. Distinguendum est inter rerum specie distinctarum proprietates quarti modi & reciprocas, quæ specie distinguuntur; & inter rerum specie distinctarum proprietates secundi modi & non reciprocas: quales sunt symbolicae illæ qualitates respectu eorum elementorum specie differentium quibus insunt, non enim v.g. calor est proprietas ignis reciproca, & quarti modi, sed tantum secundi, qui modus proprii est improprius, & ideo etiam potest aeri convenire. Reciproca verò proprietas ignis (*Et idem iudicium de aliis elementis*) est combinatio duarum qualitatum siccitatis & caloris, quæ in nullo alio elemento reperitur.

IV. Est quidem siccitas in elemento terræ conjuncta cum densitate extrema; in elemento verò ignis cum raritate summa: ex eo tamen non sequitur, quòd siccitas ignis & terræ differant specie: alioqui albedo in pomo amaro, & in lacte dulci distinguerentur specie. Deinde raritas in igni non provenit ex sola siccitate, sed ex calore summo cum siccitate dominante, quæ complicatio cum non conveniat terræ, nihil mirum si tantam densitatem obtineat, ignis autem tantam raritatem, quod similiter quoad levitatem & gravitatem accidit.

V. Distinguendum est inter actionem immediatam à qua specifica convenientia qualitatum petenda, & inter actionem mediatam. Humiditas aerea & aquea habet eandem specie actionem immediatam, quæ est humectatio, licet non eandem actionem mediatam, nec eundem

specie effectum vendicet; nam humiditas aquea extinguit ignem, aerea fovet nutritque, ut videre licet in oleo & cera. Conservat itaque humiditas aerea ignem, non per se duntaxat ac vi sua, sed ob pinguedinem: aqua verò etiam præcalida & fervens igni superinjecta cum ob suam crassitudinem suffocat, removendo aerem, sine cuius appulsu & ventilatione neque flamma nec alius quivis ignis conservari potest.

VI. Calor ignis non differt specie à calore aeris, quamvis ille non possit esse cum summo humido, quemadmodum hic: Id enim est propter intensiorem majorem vel minorem, non tamen ob differentiam specificam, sicut calor ut sex non potest esse cum frigiditate ut quinque, at calor ut tria potest; Non tamen ob id colligitur calorem ut quinque, & calorem ut tria specie differre. Compatitur igitur caliditas aeris secum humiditatem, quia non est in summo caliditatis gradu, sicut caliditas ignis.

VII. Calor elementaris non differt specie ab animali & cœlesti. Nam tactus, qui tactilium qualitatum, de quarum numero est calor, optimus iudex est, aliam differentiam non agnoscit inter omnes calores, à quocunque proficiantur, quam accidentariam penes excessum & defectum, seu majus & minus, quæ speciem non mutant, sed accidentariò tantum discriminant.

Quæstio V.

An qualitates primæ sint elementorum formæ substantiales? Negat.

I. **Q**uod uni est substantia, alteri non est accidens. At qualitates mixtis sunt accidentia

accidentia. Ergò elementis non sunt substantiæ.

II. Nulla forma substantialis est per se sensibilis tactu. Qualitates sunt per se sensibiles tactu. Ergò non sunt formæ substantiales.

III. Substantiæ non sunt sibi invicem contrariæ. Qualitates sunt sibi invicem contrariæ. Ergò qualitates non sunt formæ substantiales.

OBSERVATIONES.

I. Corpus dupliciter considerari potest. 1. Ut est substantia composita ex materia & forma substantiali. 2. Ut est corpus sensibile: Et hoc secundo modo *Arist. lib. 2. de gen. & cor. c. 2. t. 7.* dicit, primas qualitates esse principia corporis sensibilis, ut sensibile est, & esse formas accidentales corpus sensibile qualificantes.

II. Distinguendum est inter differentias primas essentielles, & maximè proprias; & inter differentias secundas & accidentales. Qualitates primæ sunt elementorum differentia, non primæ, essentielles & maximè propriæ, sed secundæ & accidentales nobis scilicet notæ, quia ignoramus intrinsecas differentias, & ita per notiores explicamus: Quando enim differentia rerum occultæ sunt, accidentia illis maximè conjuncta pro illis sumuntur.

III. Elementa in sua substantia non sunt contraria, sicut nec aliæ substantiæ inter se, sed ratione suarum qualitatum. Postquam enim *Arist. l. 2. de gen. & cor. c. 8. 49.* dixit; *elementa esse contraria*, statim declaravit dicens, *prout contingit substantiam substantiæ contrariam esse*; ac si dixisset, illa contrarietas est in elementis, quæ substantiis permixta est, scilicet secundum suas qualitates.

IV. Quamvis ablatis qualitatibus ele-

menta ipsa auferantur, & positæ ponantur, non tamen qualitates sunt formæ elementorum substantiales, quia etiam propriæ passiones inseparabiliter inhaerent substantiæ suæ propriæ. Ablato igitur calore auferitur ignis, non primò, sed quia calor ablati aufert ipsam formam: Et hoc idem dicatur de aliis elementorum qualitatibus.

V. Distinguendum est inter agens siue principium motus, primum & principale; & inter principium motus secundum, quod dicitur instrumentale & secundarium, ut sunt primæ qualitates, & hoc potest esse accidens. Præcipuæ elementorum actiones oriuntur à primis qualitatibus, tanquam ab instrumentis formarum substantialium, principalius verò ab ipsis formis, quas oportet à qualitatibus distinctas esse.

VI. Essentia elementorum cognoscitur quidem à qualitatibus tanquam à posteriori, ipsæ autem non largiuntur essentiam elementis, sed proximè ab ipsa fluunt.

Quæstio VI.

An actio sit in agente, an verò in patiente? Negat. prius, & Affirm.

Posterius.

I. **I**N quo subjectivè est terminus actionis, in eo subjectivè est ipsa actio. Sed terminus actionis est in patiente: ex. gr. cum ignis calefacit aquam, calor productus, qui est terminus calefactionis non est in igne calefaciente, sed in aqua. Ergo etiam ipsa actio est in patiente.

II. Si actio transiens esset in agente, agens per eam mutaretur. Sed consequens est falsum. Ergò & antecedens. *Consequentia*

quentia probatur præsupponendo agens, actione transeunte aliquando agere, aliquando non, quod patet in magnete, qui aliquando trahit ferrum, aliquando non. Ponatur igitur agens antea non egisse jam autem agere, certum est ipsum esse mutatum, si in eo est actio, quia illud mutatur, in quo jam est aliquid, quod prius in eo non fuit.

O B S E R V A T I O N E S .

I. Distinguendum est inter actionem immanentem, quales sunt volitiones & cognitiones; & inter actionem transeuntem. Non est hæc quæstio de actione immanente, quæ non est extra suum principium effectivum: sed tantum quæritur de actione transeunte, per quam fit mutatio subjecti exterioris.

II. Duplex est forma denominans. Una denominans intrinsecè, alia verò denominans extrinsecè. Forma, quæ denominat intrinsecè subjectum, est in eo tanquam in subjecto, quemadmodum albedo, quæ denominat parietem intrinsecè album, est in pariete tanquam in subjecto: Forma verò quæ denominat subjectum aliquod extrinsecè, minimè in subjecto denominato continetur, quemadmodum locus denominat rem locatam extrinsecè, qui quidem non est in illa, sed in corpore locante. Hujusque generis est actio, quæ denominat agens extrinseca denominatione, cum tamen non sit in agente, sed in patiente.

III. Distinguendum est inter principium actionis, & inter subjectum. Cujus est potentia, illius etiam est actio, scilicet tanquam principii à quo fluit, quia actio fluit à subjecto habente potentiam agendi: Illius verò cujus est potentia agendi non est actio scilicet tanquam subjecti, ita ut in subjecto, in quo est potentia, debeat

etiam esse actio: Sic potentia creandi est in Deo, in quo tamen non est creatio.

IV. Actio immanens est perfectio agentis; actio verò transiens non est perfectio agentis, sed patientis. Si enim actio transiens esset perfectio agentis, agens per eam perficeretur, & sic mutaretur, quod est absurdum.

V. Illud, in quo est actio sub ratione actionis, denominatur agens: In quo verò est sub ratione passionis, illud non debet denominari agens. Et ita quamvis actio sit in patiente, non tamen dicitur patientis agere, quia non est in eo sub ratione actionis, sed sub ratione passionis: non enim est in patiente ut fluit ab agente, hæc enim est propria ratio actionis, ut actio est; sed ut recipitur in patiente, quæ est peculiaris ratio passionis.

VI. Non sequitur, nulla passio est in agente, quatenus est agens: Ergò nec ulla actio est in patiente, quatenus est patientis: quia de ratione patientis est, ut aliquid in se recipiat, & ut ipsi aliquid insit, sed de ratione agentis est, non ut ipsi aliquid insit, sed ut ab eo aliquid sit.

VII. Distinguendum est inter effectum secundum esse & denominationem, quemadmodum album est effectus albedinis; & inter effectum secundum denominationem, non tamen secundum esse, quemadmodum vestitum esse est effectus vestium, & esse locatum est effectus loci. In subjecto in quo est effectus secundum essentiam & denominationem reperiri etiam debet forma denominans, non tamen est necesse, ut in subjecto, in quo est aliquis effectus secundum solam denominationem sit etiam forma denominans. Licet igitur agere, quod est effectus agentis, sit in agente, non tamen etiam actio, quæ est forma de-

nomi-

nominans, in ipso reperitur, quia agere est effectus agentis secundum solam denominationem.

VIII. Actio illa, quâ plura ligna ab uno igne accenduntur, sumi potest dupliciter, 1. Ut fluit ab igne. 2. Ut recipitur in lignis. Primo modo actio illa est una numero, quia fluit ab uno igne numero: Secundo modo non est una numero, sed multiplex, quia ligna, quæ sunt subiecta sunt multa numero. Unde quamvis actio sit in passio, non tamen inde sequitur, idem accidens numero esse in diversis subiectis.

IX. Quamvis in eodem subiecto, in quo est relatio, sit etiam fundamentum illius, non tamen ex eo potest colligi, quod actio sit in agente, quia fundamentum relationis in agente non est actio, sed vis & facultas agendi, actio enim tantum est modus quidam, sive conditio sine qua non; facultas verò sive vis agendi in agente, sicut & ipsa relatio, reperitur.

Quæstio VII.

An inter agens & patiens detur actio reciproca? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Dicitur hic agens agendo pati, cum sic agit in passum, ut etiam passum agat in ipsum, & hæc passi actio reactio est: v.g. aquam calefacit manus calida, ita ut aqua, quæ patitur, frigefaciat manum, tunc manus agens repatitur,

II. Hæc quæstio non de qualibet actione, sed de physica, atque ea præsertim quæ in quatuor primis qualitatibus versatur, intelligi debet. Excluduntur ergo res spirituales, cum enim illæ non agant actione transeunte, sed immanente tantum, una non potest in aliam agere, nec una ab alia

pati, & sic in illis reactio & repassio non reperiuntur.

III. Duplex est reactio: Una quæ fit per contrarias qualitates: ut si ignis per calorem agit in aquam, & vicissim aqua per frigiditatem in ignem; Altera est secundum qualitates non contrarias, sed tantum diversas: ut si ignis ageret in aquam per calorem & aqua in ignem per humiditatem. Quæstio hæc intelligatur non tantum de posteriori, sed etiam de priori reactione,

IV. Distinguendum est inter actionem inchoatam & imperfectam, quâ agens passum non totum immutat, sed saltem labefactat, atque aliquem qualitatis gradum ipsi imprimit; Et inter actionem perfectam & completam, quâ agens omnino sibi simile patiens reddit. In priori actione semper agens repatitur in agendo, & patiens contrarium reagit in agens, modò sit in debita distantia & quantitate, & etiam fiat actio per contactum corporeum: In posteriori verò actione non ita datur reactio, nihil enim aliquid perfectè potest destruere, & simul ab eodem destrui.

V. Unum & idem in reactione est fortius & debilius, sed diverso respectu: fortius in agendo, & infirmius in resistendo: v. g. Si calidum ut quatuor agens in frigidum pariter ut quatuor, ab ipso frigido repateretur, frigidum diceretur fortius in agendo, quia reverà in ipsum ageret per qualitatem activiorem nempe calorem; infirmius tamen in resistendo, quia qualitas frigidi nempe frigus maioris est efficacitatis ad resistendum, quàm qualitas calidi nempe calor.

VI. Quamvis detur actio reciproca, nihilominus tamen agens potest sibi assimilare passum, fortius enim agens progressu

vressu temporis ita debilitabit & franget gires inferioris, ut amplius reagere non possit, sed succumbat, omninoque superetur.

VII. Distinguendum est inter motum localem; Et inter motum alterationis. Licet non omne quod aliud loco movet, ab eo moveatur, ut patet in magnete attrahente ad se ferrum, & in eo qui lapidem dejicit, aut jaculum intorquet, non tamen inde sequitur, quod nulla detur reactio in alterabilibus, ubi est resistentia & contradictio qualitatum: Dispar igitur est ratio in motu locali, & in alteratione, quia resistentia motus localis non est activa, non enim reagit gravitas vel levitas in agens: at resistentia in alteratione, quæ hoc loco intelligitur, est activa, scilicet qualitas contraria.

Quæstio VIII.

An alteratio sit nobilissima motus species? Affirm.

Cujuscunq; motus terminus ad quem est nobilior aliorum motuum terminis, ille motus etiam est nobilior. Alterationis terminus ad quem, qui est qualitas, est nobilior aliorum motuum terminis: Nam qualitas præstat tum quantitati quæ est terminus augmentationis; tum ubi, quod est terminus lationis. Ergo etiam alteratio est nobilior reliquis motibus.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *motus* hac in quæstione sumitur strictè, ita ut generatio non sit motus: Si verò latè loquendo generationem etiam vocare velimus speciem motus, tum sanè generatio nobilior esset alteratione: cum generationis terminus sit substantia: alterationis verò solum accidens.

II. Alteratio dupliciter potest comparari cum latione sive motu locali. Primò ratione termini: & sic alteratio est nobilior motu locali, quia qualitas, quæ est terminus, est nobilior quàm ubi. Secundò ratione mobilis: & sic alteratio est imperfectior quàm latio. 1. Ratione universalitatis, quia motus localis convenit corruptibilibus & incorruptibilibus, scil. corporibus cœlestibus; motus verò alterationis competit tantum corruptibilibus rebus. 2. Ratione majoris uniformitatis & invariabilitatis, quia in motu locali solum diversa ubi acquiruntur; in motu alterationis verò acquiritur nova forma, vel novus modus formæ: Et hoc modo *Aristot. l. 8. phys. c. 7*: motum localem inter omnes species motus primatum obtinere dixit.

III. Distinguendum est inter munus sustentandi, & inter munus operandi. Quamvis quantitas quoad sustentandi officium propinquior sit substantiæ quàm qualitas, non tamen quantitas sive motus ad quantitatem est præstantior qualitate sive motu ad qualitatem, quia aliud est munus, cujus merito qualitas substantiæ vicinior evadit, nimirum operationes exequi; siquidem qualitas est principium immediatum operandi, quantitas verò nullam agendi vim obtinet. Constat autem præstantius quid esse operari, quàm sustentare more subjecti; illud enim actum, hoc verò potentiam denotat.

IV. Licet etiam quantitas possit dici sequi formam, quoad modum seu præscriptionem mensuræ, tamen si absolutè spectetur quantitas, dicitur sequi materiam, qualitas verò sequitur formam scilicet in operando, & ista est propria consecutio formæ. Ergo quantitas non est judicanda nobilior qualitate.

V. Mo-

V. Motus localis circularis ab *Arist.* l. 8. *phys. t.* 76. dicitur mensura aliorum motuum, scilicet causalitate, uniformitate & duratione, & his modis motus localis circularis aliis motibus præstat: Sed ratione termini non est nobilior alteratione.

Quæstio IX.

An detur substantialis generatio?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Negandum est, quòd res naturales sint substantiæ simplices, vel quòd uno tantùm simplici principio consent, quia experienciâ constat, proprias passiones & operationes rei naturalis, quæ à forma & substantia ejus tanquam à radice procedunt, prorsus deficere, & ex consequenti deficere formam substantialem: aliquid tamen ejusdem substantiæ remanet, quod est materia sub alia nova forma; Ergò res naturales duobus principiis nempe materiâ & formâ constant, & ideo sunt generabiles & corruptibiles.

II. Licet materia non producat de novo, ex eo tamen non sequitur, quòd etiam res non generentur, quia totum non ideo dicitur produci de novo, quòd omnes ejus partes de novo producantur, sufficit enim per earum unionem incipere esse illud compositum, quod antea non existebat: Imò si nulla pars producat de novo, nihilominus tamen potest produci totum, quia totum est substantia illa completa, quæ resultat ex substantiali unionem partium, de qua verum est, quòd ante unionem non erat, licet essent omnes partes, ex quarum unionem resultat.

III. Non ens simpliciter sumitur du-

pliciter. 1. Ut est negatio totius entitatis, & tunc idem est ac nihil, quia negat absolute tam ens in actu, quàm potentia: Et hoc pacto negari debet, substantiam, quæ est ens simpliciter, fieri ex non ente simpliciter, quia ex non ente seu nihilo nihil fit. 2. Ut solum negat ens in actu: & ita concedendum est, substantiam simpliciter fieri ex non ente simpliciter, hoc est, ex non ente in actu, sed solum in potentia, quod est materia.

IV. Substantia fit per generationem secundum essentiam & existentiam: Ita quidem ut essentia sit terminus factus, existentia verò modus sub quo fit, vel ratione cuius fit extra causas. Et quamvis essentiæ dicantur æternæ, nihilominus substantia fit per generationem secundum essentiam; quia essentia dupliciter potest sumi. 1. Secundum connexionem prædicatorum essentialium abstrahentium ab existentia actuali, imò ab entitate reali extra causas. 2. Pro natura reali extra causas ex suis principiis. Sub prima acceptione perpetuæ sunt essentiæ, sub secunda verò perpetuæ non sunt, sed possunt de novo produci, atque incipere.

Quæstio X.

An generatio substantialis ab Aristotele lib. 2. de gen. & cor. t. 23. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Vocabulum *totius* in definitione generationis non omnes corporis naturalis partes significat; materia enim prima non corrumpitur: Sed integritatem, absolutionem & perfectionem corporis naturalis, in forma specifica consistentem, quæ inde totum appellatur, quia totam rei essenti-

essentiam complet & perficit. *Ut enim numeri species mutatur unica unitate dempra, ex. gr. septenarius definit esse septenarius ablata unitate, etsi reliquæ sex unitates maneat: Ita ex interitu ultimæ & specificæ corporis naturalis formæ totum mutari & perire dicitur, etsi forma tantum interierit, corpus adhuc superfit.*

II. Illud, quod vulgò fertur: *generationem & corruptionem non esse formam neque materiam, sed compositi & totius*, non ita est intelligendum, quasi omnes partes corporis naturalis corrumpantur, vel de novo generentur, materia enim in omni generatione & corruptione superstes manet: sed quòd ex ultimæ & specificæ formæ mutatione compositum ipsum mutetur, novamque denominationem accipiat.

III. Distinguendum est inter terminum generationis principalem; & inter minus principalem. Principalis est compositum, idque tantum propriè dicitur generari: Nam cum generatio tendat ad esse rei, id tantum dicitur generari, quod per se existit: Forma autem per se non existit, sed duntaxat compositum. Minus præcipuus verò, qui tamen per se formaliter speciem tribuit generationi est forma: idèoque etiam generatio rectè definiri potest mutatio ad formam.

IV. In nulla substantiali generatione idem subjectum sensibile utriusque formæ, acquisitæ scilicet & deperditæ, manere potest: Etsi enim materia prima fervetur, ipsa tamen sensibilis non est.

V. Distinguendum est inter sensibile; & ut est idem subjectum. In generatione potest quidem manere aliquod sensibile, ex. gr. humiditas in generatione aeris ex aqua manet, aer enim humidus est: sed non manet sensibile, ut est idem subjectum:

Sic humiditas, quæ manet, nec formæ aquæ, nec formæ aeris subjectum est, sed accidens.

VI. Generatio denominat materiam secundum commune nomen mutationis: dicitur enim materia propriè mutari: Non eam tamen denominat secundum peculiarem notionem ipsius generationis. Nec oportet omne accidens absolute appellare subjectum, cui inhaeret, præsertim cum appellat subjectum principale: Sic v. g. Socrates, qui est subjectum principale generationis, dicitur generari.

Quæstio XI.

An corruptio sit dicenda naturalis?
Affirm.

Illud, quod rei naturam ejusque principia consequitur naturale est dicendum, Corruptio rei naturam ejusque principia consequitur, sequitur enim rem corruptibilem corruptio: Nam si materiam spectes, ea per corruptionem tanquam medium fertur in formam substantialem, quia materia undiq; perfectione, quæ est ex varia formarum receptione, appetit. Sin verò formam intuearis, eam necessariò sequitur corruptio: formæ enim sunt corruptibiles naturaliter, quia ut materiam informant, certas requirunt dispositiones, quibus amissis servari amplius non queunt. Ergo corruptio etiam naturalis est dicenda.

OBSERVATIONES:

I. Naturale tripliciter sumitur. 1. Pro eo, quod artificiali & supernaturali opponitur: Et sic corruptio est naturalis respectu materiæ subjectivè, respectu formæ terminativè & respectu compositi, non enim corruptio est opus artificiale vel supernaturalè. 2. Pro eo, ad quod res ut ad suam perfe-

perfectiorem propendet: Et sic corruptio est naturalis scilicet respectu materiæ, quæ formas expetit, ut suam perfectionem, quibus non nisi interveniente corruptione potiri potest: respectu verò formæ & compositi corruptio hoc modo non est naturalis, quia forma & compositum insitam à natura propensionem habent ad tuendum perpetuandumque suum esse, & ideo ad interitum ut ad suam perfectionem propendere nequeant. 3. Pro proprietate sequente naturam & conditionem rei. Hoc modo corruptio est naturalis omnibus compositis ex contrariis, quia eorum continua pugna unum fortificat, & aliud debilitat usque ad interitum & mortem.

II. Id quod alteri propria contrarietate opponitur, ut calor frigori, non est eidem naturale: at corruptio non ita opponitur rei intereunti, sed eatenus ei contraria appellatur, quatenus per illam amittit esse, ad quod ingentiam habet propensionem. Nihil verò obstat, quo minus id, quod ita adversarium est, naturale esse possit, si naturale sumatur pro eo, quod rei naturam sequitur.

III. Quæstio est non de morte violenta, quæ per externam vim inferitur, & contraria est naturali; sed de corruptione ab intrinseco: id est per deficientiam caloris naturalis & humidi radicalis. Deinde etiam mors violenta potest dici naturalis in ordine ad causas, quia naturale est animali respirare, si autem ex. gr. per suspensionem respiratio subducatur, oportet animal deficere.

IV. Corruptionem non habere causas bifariam intelligi potest. 1. Per se, & sic non habet, si formaliter consideretur, ut est non ens. 2. Per aliud, ut est privatio esse compositi, & sic habet pro causa ma-

teriali materiam, quæ corruptionem in se recipit; pro efficiente, dissolventem compositum; pro finali, ut altera res generetur.

V. Distinguendum est inter id, quod natura intendit per se; & inter id, quod natura intendit per accidens. Ad corruptionem nulla res tendit per se, cum omnia in bonum ferantur: Per accidens verò natura videtur intendere corruptionem, quatenus intendit novam formam suscipere, illamque appetit, quæ tamen introduci non potest, nisi ea, quæ informatur, recedat & corrumpatur.

Quæstio XII.

An unius generatio sit alterius corruptio & contraria? Affirm.

I. **M**ateria prima non potest esse sub duabus ultimis formis specificis simul: aliàs una res haberet duos actus específicos simul, quod est impossibile. Accedente igitur una forma necesse est altera recedat, atque ita semper unius substantialis compositi generatio, cum alterius corruptione conjuncta est.

II. Materia non potest existere sine forma substantiali. Cum igitur corruptio fiat per recessum formæ à materia, necesse est, aliam formam accedere, quod est generari, atque sic unius corruptio est alterius generatio.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter sensum formalem & identicum; & inter sensum qui nexum vel causam indicat. Hæc propositio: *Unius generatio est alterius corruptio:* Est vera, non in sensu formali & identico: generatio enim & corruptio idem esse non possunt, Sed in sensu, qui nexum vel causam indicat: *Id est,* generatio unius dicitur

tur corruptio alterius, *vel quia* hæc duo mutuo connexa & complicata sunt, ita ut alterum sine altero non detur, *vel quia* unum alterius causa est, quatenus corruptio saltem dispositivè causat generationem; generatio quodammodo effectivè corruptionem: quo loquendi modo eclipsis dicitur interjectio terræ inter Solem, & Lunam.

II. Hæc quæstio propriè est intelligenda de eo, quod per se corrumpitur ac generatur: Hoc autem est compositum. Quamvis igitur anima hominis non corrumpatur, tamen compositum sive homo ipse corrumpitur, & sic generatio cadaveris est cum corruptione hominis.

III. Semper corruptio unius formæ substantialis inducit generationem alterius, quia materia non potest existere sine forma: Non tamen contrà semper generatio unius formæ inducit corruptionem alterius: Cùm enim homo moritur, generatur forma cadaveris, non tamen corrumpitur anima, quia est immortalis.

IV. Licet anima sit immortalis, secundum quid tamen & impropriè in morte corrumpitur, quatenus desinit esse in illo corpore & non est forma actu. Similiter omnes ejus dispositiones corrumpuntur & potentiæ, quas communes habebat cum corpore, sicut sunt potentiæ vegetativæ, & sensitivæ. Loquimur enim de forma vel secundum se, id est secundum suum esse absolutum; vel ut forma dicitur formaliter, id est quatenus habet actum informandi.

V. Distinguendum est inter generationem substantialem; & inter generationem accidentium. Hæc propositio: *unius generatio est alterius corruptio*, intelligatur

de generatione substantiali, non verò de productione accidentium. Nam generatio unius accidentis interdum amissionem alterius conjunctam habet: ut in primis qualitatibus videre est: interdum verò non habet: ut in productione luminis, & aliorum complurium accidentium.

VI. Quando in animalis nutritione cibus destruitur, est ibi quædam partialis generatio, putà quia nova forma intrat in illam materiæ partem, in qua erat forma cibi præcedens.

VII. Quamvis unius generatio sit alterius corruptio, non tamen inde sequitur quòd semper sit idem numerus individuum, quia ex una materia possunt produci plures formæ; ut ex uno cadavere plures vermes, & ex pluribus materiis potest fieri informatio unius formæ, ut dum homo ex multis nutritur, unde non est una ratio multiplicationis, & ideo generatio & corruptio sibi succedunt, sed non in numero.

Quæstio XIII.

An elementa secundum suas formas manent in mixto? Negat.

I. **S**I elementa permanent in mixto secundum proprias formas substantiales, vel præter illas habet mixtum aliam substantialem formam; vel non: Si non habet aliam, sequitur nullum dari mixtum animatum, quia forma elementorum non sunt animæ, imò nec mixta corpora distinguuntur specie inter sese, neque ab elementis. Si verò dicatur habere aliam formam, sequitur in singulis partibus materiæ dari duplicem ad unius formam, quia forma mixti, quæ datur distincta à formis elementorum debet informare totam materiam

teriam elementorum, ut totum corpus sit mixtum. Ergò debet etiam informare singulas partes ejus. Et sic nullum mixtum esset unum per se, quia multis formis substantialibus constaret.

II. Elementa, quæ miscentur, suasque formas substantiales retinent, aut in eodem situ permanent, aut in diverso. Sed neutrum dici potest. Non primum, quia cum quodlibet elementum sit aliquod corpus, multa in eodem loco & simul esse possent corpora, quod naturaliter fieri nequit: Neque item secundum, quia si elementa illa sunt in diverso situ & loco, non omnis pars mixti erit ex illis mixta, quia in qualibet parte non erunt elementa, sed unum in una, & aliud in alia parte.

OBSERVATIONES.

I. Non sequitur ubicunque est affectio alicujus subjecti, ibi etiam est subjectum: quia in aqua calefacta est calor, qui est affectio ignis, & tamè ipse ignis in aqua non est: idèoque hæ limitationes adhibendæ sunt. 1. Ubicunque est propria affectio alicujus subjecti scilicet eo modo & in eadem perfectione, quâ insidet in subjecto ac propria est, ibidem etiam est ipsum subjectum & subjecti forma. Affectiones autem seu qualitates elementorum insunt mixtis, non in eo gradu & perfectione qua sunt propriæ affectiones elementorum, sed refractæ & ad temperiem redactæ. 2. Ubicunque est passio alicujus subjecti, ibi est ipsum subjectum, scilicet vel materialiter vel formaliter. Elementa igitur sunt in mixtis non formaliter, sed tantùm materialiter.

II. Mixtio dupliciter consideratur. 1. Præcisè prout non includit prævias alterationes: atque sic elementa in mixtione non alterantur. 2. Aggregatè pro ut si-

mul cum alterationibus præviis sumitur, atque sic elementa in mixtione alterantur: cum enim fit mixtio, elementa dividuntur in parvas particulas & conjunguntur inter sese, postmodùm mutuo in se invicem agunt, qualitates quoque refringunt, ac ob id Aristoteles mixtionem definit per unionem *alteratorum* quia dum mixtio est, elementa alterata sunt, mixtione verò perfecta & finita, mixtum manet; in hoc autem elementa destructa sunt.

III. Distinguendum est inter mixta considerata absolutè, prout consideratur ipsorum substantia; & inter mixta considerata comparatè, respectu virtutum & qualitatum elementorum. Si mixta absolutè considerantur, æquè sunt simplicia ac elementa: Sicut enim elementa ita etiam mixta essentialiter solùm ex materia & forma constant; Si verò comparatè considerantur respectu virtutum & qualitatum elementorum, in quæ omne mixtum est resolvable, tunc elementa longè sunt simpliciora mixtis. Corpora igitur mixta dicuntur mixta, non quòd formas substantiales habeant magis compositas, sed quòd ex quatuor qualitibus congruenter attemperatis consistunt.

IV. Distinguendum est inter elementi formam; & inter elementi virtutem. Ut mixtum moveatur motu elementi prædominantis, non opus est aliquod elementum prædominans secundum formam suam in mixto esse, sed sufficit, ut adsit ejus virtus & qualitas, quæ in tali mixto dominatur: Unde etiam mixtum movetur motu quo elementum prædominans movetur.

V. Quando *Arist. l. I. de gen. & cor. c. 10. t. 84.* dicit, *ea, quæ miscentur non interire*, loquitur de corruptione, quâ nihil

nihil rei corruptæ manet præter materiam, sic enim non intereunt elementa, quia remanent secundum virtutes & qualitates, licet non secundum formas substantiales.

VI. Cùm elementum l. 5. *Metaph.* c. 3. t. 4. definitur *id ex quo quippiam fit ita ut insit*, verbum *insesse* latè sumendum est, nimirum pro *insesse actu vel potentia*. Quod ipse Aristoteles monuit l. 3. *de celo* c. 3. t. 31: hisce verbis: *Sit igitur id corporum elementum, in quod cætera dividuntur, in quibus inest potentia aut actu.*

Quæstio XIV.

An temperamentum sit quinta qualitas à primis diversa? Negat.

Reliquæ qualitates vel superstites manent in mixto vel iis in congressu peruentibus illa quinta nova qualitas tanquam viget. At horum neutrum dici potest: *Non primum* quia supervacanea tunc erit ejusmodi quinta qualitas, omnes enim ejus functiones nempe calefactio, refrigeratio, humectatio, & exsiccatio abunde præstari possunt à quatuor istis primis qualitatibus: *Neque etiam alterum* dici potest, quia cùm una qualitas sibi ipsi non adversetur, nulla jam esset in genito contrariorum repugnantia, atque ita res viventes non circumferrent secum internam causam morbi, senii, interitus, quod falsum & à communi philosophorum sensu alienum.

OBSERVATIONES.

I. Naturales temperamentorum virtutes in peculiari aliqua qualitate, quæ in singulis membris pro cujusque munere variatur, non consistunt: Nam si ventriculi

temperamentum ad aliud membrum transferretur, cum iis quæ ventriculum ad concoctionem perficiendam juvare solent, cujusmodi sunt vicinia cordis, jecoris, lienis & diaphragmatis, id membrum gignendi chyli vim haberet.

II. Distinguendum est inter formam substantialem; & inter formas accidentarias. In quolibet composito non nisi una forma substantialis dari potest: At nihil obstat, quo minus plures formæ accidentariæ in eodem simul inveniantur, præsertim cum re ipsa dari aliunde etiam ratio convineat.

III. Etsi causæ adventitiæ aliquantum intendant minuantve qualitates, quarum moderatione temperamentum continetur: ex. gr. corpus humanum à vini potu, æstu, balneis, exercitatione incallescit vehementius, siccitati & ex contrariis causis refrigeratur: non tamen proinde dici potest corpus aliud temperamentum assumere, quia semotis iis causis mox se ad pristinam constitutionem revocat, nisi forte earum appulsus acer nimis, & diuturnus sit, tunc enim contingit, ut corpus à proprio temperamento omnino desciscat, & ad aliam habitudinem, quam imposteriorum servet, traducatur.

IV. Temperamentum dicitur proportio primarum qualitatum, non quòd temperamenti esse in ipsa proportionis relatione consistat, sed quia ejusmodi relationem quasi connotatam necessariò importat; ac si diceretur temperamentum esse primas qualitates sub certa proportionem.

Sectio Tertia.

Quæstio I.

An Anima sit accidens? Neg.

Quicquid tanquam pars essentialis constituit substantiam, illud est substantia. Anima tanquam pars essentialis constituit unà cum corpore substantiam, ipsum compositum, seu corpus animatum. Ergo anima est substantia, & non accidens.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter accidens prædicabile; & inter accidens prædicamentale: Quæstio præsens intelligatur de accidente prædicamentali, quod opponitur substantiæ.

II. Quamvis anima inest corpori, ex eo tamen non sequitur, quòd sit accidens: Accidens enim ita inest subjecto, ut non sit pars, anima verò est pars, licet non corporis, cui inest, tamen alicujus tertii, quod unà cum corpore constituit, nimirum compositi seu corporis animati.

III. Dissoluto temperamento corporis statim quidem perit animal, quia non potest corpus ab anima informari, nisi congrua ad vitam dispositione præditum sit, sed ex eo non potest colligi, quòd anima sit temperamentum & per consequens accidens: Nam quo deficiente ut forma substantiali, à qua recipit esse, moritur animal, illud est anima, non verò quo deficiente ut dispositione necessaria ad conservationem formæ in materia, qualis necessaria dispositio ex parte corporis est temperamentum.

IV. Passiones atque operationes diversæ duobus modis attribuuntur alicui; vel tanquam causæ principali & principio à

quo procedunt, & hoc est anima, vel tanquam causæ disponenti materiam & hoc est temperamentum, ex cujus variatione variantur passiones vel diversæ procedunt, quia variata dispositione, alio modo se habet anima in corpore, & variata ratione materiali passionis, variatur etiam formalis ratio ejus.

Quæstio II.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima c. 1. t. 6. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

Quando Aristoteles l. 2. de anima c. 1. t. 11. post traditam definitionem dicit: Hoc igitur τὸ πρῶτον id est universaliter sive in communi de anima determinatum descriptumve sit: Non significat, quòd quodammodo solum sive minùs accuratè & perfectè animam descripserit; sed quòd plenius & exquisitiùs singulæ animæ & earum potentiæ, quæ generali tantùm ratione descriptæ fuerant, deinceps ab ipso essent explicandæ:

II. Vocabulum ἐντελεχείας tripliciter sumitur. Pro accidentali perfectione seu actu imperfecto, quando videlicet res de imperfectione ad perfectionem accidentariam tendit, vel quando habet aliquos perfectionis gradus, & porro jam aliquos acquirit, cujusmodi ἐντελέχεια motus est. 2. Pro operatione, quæ à forma oritur & dicitur actus secundus. 3. Pro completa & absoluta perfectione, quæ significat ipsam formam & dicitur ἐντελέχεια πρώτη actus primus. In qua posteriori significatione hîc accipitur.

III. Per vocabulum corporis *physici* vel *naturalis*

naturalis excluduntur tum corpora artificialia, quæ anima non informat, & si aliquando moventur, principium istius motus non est internum, sed externum, videlicet ipsum efficiens; tum formæ separatae, quæ quidem ἐντελέχεια primæ sunt, non verò ἐντελέχεια corporis, illudque informant. Unde hæc definitio competit neque intelligentiis cæli (*juxta nonnullorum sententiam*) motricibus, quæ corpus cæleste non informant, sed duntaxat adfistunt; neque angelo respectu corporis assumpti, quia non est actus seu forma talis corporis, sed tantum motor.

IV. Esse actum primum corporis, vel illud informare dupliciter sumi potest. 1. Pro actuali exercitio informandi & actuandi, & est animæ accidentale, h. e. ad essentiam animæ non pertinet. 2. Pro aptitudine ad exercitium illud, quæ ad essentiam animæ pertinet, & in definitione intelligitur: Quando enim natura definiti non in solo actu, sed in actu vel in aptitudine consistit, verba definitionis ejus unum vel alterum importare censendum est.

V. Quando *Arist. l. 2. de an. c. 1. t. 21.* dicit: *quasdam partes à corpore esse separabiles, propterea quòd nullius corporis sint actus*: per illas partes non intelligit animam rationalem, quasi illa non esset actus corporis; sed loquitur de quadam potentia ejus, quæ est intellectus, de quo verum est, non esse potentiam organicam, sicut sensus, & idè nullius corporis esse actum, h. e. nullam partem corporis informare, sed in hære in anima immediatè.

VI. Per vocabulum *organici* excluduntur corpora physica simularia & inanimata, quæ non sunt organica, h. e. prædita certis atque multiplicibus organis, quæ anima, ut functiones suas plurimas simul

& diversissimas possit obire, requirit. Unde res inanimata non habent illa organa, quæ requiruntur ad seipsa perficienda ultra eam perfectionem, quam habent in primo instanti generationis: Viventia verò habent organa apta ut se quotidie perficiant & consequenter habent qualitates altioris ordinis, quales exiguntur ad vitales functiones. Licèt igitur nonnulli lapides videantur habere organizationem, tamen quia carent dispositionibus ad vitam aptis propter defectum excellentiorum qualitatum, idè corpora organica non sunt.

VII. Nomine *organi* duo importantur: 1. Certe figuræ compositio cum temperie accommodata: Et sic organum antecedit animam prioritate naturæ in genere causæ dispositivæ & materialis, quia sic est preparatio necessaria ad introductionem animæ in materiam. 2. Potentia vitalis, quæ propria organi forma est, & cujus proprius actus est vitalis operatio, per idem organum tanquam per instrumentum exercenda. Unde organa in corporibus illis ab Angelis assumptis, et si veræ res sint, non tamen sunt vera propriaque organa, illis enim non in hærent tales potentia.

VIII. Per illa definitionis verba, *vitam habentis in potentia*, distinguitur anima à forma cadaverica & aliis præ se ferentibus nescio quam organorum speciebus, quæ licèt habeant ea organa, sunt tamen inepta ad quemvis vitalem usum. Unde organa, quæ sunt in cadavere, non sunt absolutè organa, sed quædam illorum simulacra.

IX. Actus importat non solum ordinem ad propriam potentiam, hoc est, materiam, quam aptus est informare, sed etiam

jam

jam ad proprium effectum, formalem, nempe ad compositum, quod cum ea constituere aptus est: & hoc compositum nempe animatum, quamvis sit effectus animæ, idè in genere causæ formalis posteriorius & secundum naturam ignotius, nihilominus tamen, cum ex alia parte sit etiam finis proximus ejusdem animæ, cujus gratiâ facta est à natura in genere causæ finalis, naturâ prius & notius est quàm anima.

Quæstio III.

An Anima ab Aristotele l. 2. de anima. c. 2. t. 24. rectè definiatur?

Affirm.

OBSERVATIONES.

I. IN superiori definitione l. 2. de anima c. 1. t. 6. definita fuit anima respectu corporis quod informat: Hic verò l. 2. de anima c. 2. t. 24. definitur respectu operationum, quas in corpore edit.

II. Hæc definitio non est multiplex, sed una, per quam definitur non aliqua species animæ in particulari, sed anima in communi, quia colligitur ex contextu cap. 2. voluisse Aristotelem definire animam eandem prius à se definitam. Definitum autem prioris definitionis est unum, & animæ in communi: Ergò etiam hujus.

III. Ratio communis animæ, sicut quælibet alia generica, dupliciter sumi potest. Ut in se tantum consideratur abstracta à suis speciebus, hoc est, sine ullo ordine extensionis ad easdem species: Sic anima accipitur in communi prima definitione, in qua nihil ponitur per quod talis extensio significetur. 2. In ordine ad easdem species, in quantum ad illas se ex-

tendit & per eas contrahi potest: Sic sumitur anima in communi, ut est definitum hujus posterioris definitionis, nimirum ut se extendit ad animam vegetativam, sensitivam & rationalem, quam extensionem explicare voluit Aristoteles per proprias operationes in eadem definitione positas.

IV. Distinguendum est inter sensum compositum; & inter sensum divisum. Verba hujus definitionis non sunt accipienda in sensu composito, cum non quælibet anima sit principium, quo simul vivimus, sentimus, & intelligimus; Sed in sensu diviso, non quidem ut singula verba disjungantur; quasi dicendum; anima est id quo vivimus, aut sentimus aut intelligimus; Sed ita ut disjunctio cum copulatione ad præcedentes partes fiat, dicaturque; Anima vel est id, quo primò res aliqua vivit; vel est id, quo primò vivit & sentit; vel est id, quo primò vivit, sentit & intelligit.

V. Per vocabulum *Quo* debet intelligi principium vitæ internum, quod Deo respectu rerum viventium minimè competit: Licet enim Deus cunctis rebus intimè illabatur conferens illis esse, non tamen eas intrinsecus constituit, unde ei posterior hæc animæ definitio non competit.

VI. Vita dupliciter sumitur: vel pro vita substantiali, à qua ut è fonte vitales actiones dimanant, vel pro operatione, & tunc *in vivere* iterum dupliciter sumitur. 1. Prout significat communem rationem omnibus operationibus vitalibus, nempe vegetativis, sensitivis & intellectivis. 2. Pro speciali operatione animæ vegetativæ, in qua acceptione vivere in præsentī definitione accipitur.

VII. Notanter additur particula *primò*, quia licet corpus vel pars ejus, ut cor, sit principium vitæ, uti dicit *Aristoteles l. 2. de anima c. 2. t. 24.* tamen hoc ei non convenit nisi ratione animæ, à qua habet, quòd vivat, & consequenter, quòd sit vitæ principium. Ergò neque corpus, neque aliqua pars ejus potest esse primum principium vitæ, sed sola anima, cui soli hæc definitio convenit.

VIII. Quamvis anima rationalis in se spectata sit id, quod intelligit, collata tamen ad ipsum compositum est id, quo intelligimus. Unde non absurdè in definitione dicitur: *Anima est id quo, &c.*

IX. Hanc posteriorem animæ definitionem proponit Aristoteles, ut per eam demonstraret priorem hoc modo: Id quo primò vivimus, sentimus, & intelligimus est actus primus corporis physici organici vitam habentis potentiâ. Anima est id, quo primò vivimus, sentimus, & intelligimus. Ergò anima est actus primus corporis physici organici vitam habentis potentiâ.

X. Operationes animæ dupliciter considerari possunt. 1. Ut finis cujus gratia anima informat corpus. 2. Ut effectus animæ. Si priori modo considerantur, tunc per hanc posteriorem definitionem demonstratur prior animæ definitio à priori: Si verò posteriori modo considerantur, per hanc posteriorem definitionem demonstratur prior à posteriori.

Quæstio IV.

An Anima rectè distribuatur in Vegetantem, Sentientem & Intelligentem? Affirm.

TRes esse animarum species vel genera ita probamus. Quot modis anima ex propria natura est principium internum

ac radicale vitalis operationis, tot debent distingui genera vel species animarum. Sed tribus modis universalibus est principium omnium operationum vitalium. Ergò tria sunt genera vel species animarum. *Primum genus* constituit anima in communi considerata quatenus est principium internum ac radicale vitalis operationis per modum naturæ ad multiplicandam, conservandam, & augendam vitam per se ordinatum sine cogitatione. *Secundum genus* constituit anima in communi considerata, in quantum est principium radicale atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, h. e. sensitivæ, vel cognitionem sensitivam consequentis, ut comprehendatur operatio appetitus sensitivi ab eadem anima procedens atque etiam motus progressivus, qui media eadem cognitione & appetitu sensitivo fit. *Tertium genus* constituit anima, quæ est principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicite per organum corporeum nec per potentiam in eo existentem, sed immediate ab eadem anima, & hæc est sola anima rationalis.

OBSERVATIONES.

I. Non consideratur hic anima ut Totum essentialis, quod dividitur in partes vel physicas, id est, materiam & formam; vel metaphysicas, h. e. genus & differentiam; neque consideratur ut Totum integrale, quod dividitur in partes integrantes atque extensas sive per se, sive per accidens: Sed consideratur hic anima ut Totum universale quod ut Genus (est autem anima Genus logicum, ubi fat est, ut sit quoddam commune prædicatum quidditativum, licet non sit natura completa quemadmodum genus physicum) dividitur in suas species.

II. Mem-

II. Membra hujus divisionis dupliciter considerari possunt. 1. Quatenus sunt in uno eodemque subjecto, seu quatenus sibi invicem subordinantur, ita ut sub sentiente sit vegetans & utraque sub rationali. Hoc modo membra hujus divisionis possunt dici gradus. 2. In diversis subjectis, hoc est, quatenus per vegetantem intelligitur non sentiens, quæ tantum reperitur in plantis; per sentientem irrationalis, quæ tantum est in brutis, &c. Sic membra hujus divisionis non sunt gradus sed species.

III. Membra hujus divisionis nec omnia sunt genera, nec omnes species, sc. specialissima. Nam anima vegetans & sentiens, quæ sub se plures continent species, sunt dicenda genera vel species subalternæ; Intelligens verò anima est species specialissima, quia in inferiores species ulterius dividi nequit.

IV. Quamvis anima vegetans & sentiens distribuatur in plures species, ex eo tamen non debet colligi, quòd anima in plura membra quàm illa tria sit dividenda, quia omnes animæ vegetatrices sortiuntur inter se eundem modum operandi, similiter etiam sensitivæ.

V. Ingens error Platonis est, qui putavit plantas sentire, & ita animam sentientem non esse distinctam ab anima vegetante. Si enim plantæ sentiendi vim haberent, punctæ aut percussæ doloris significationem darent sese contrahendo, vel alio modo se movendo uti animalia. Quòd verò utiles succos attrahunt & inutiles rejiciunt; item salutaria prosequuntur ac noxia declinant, non provenit ex aliqua cognitione sensûs, sed illud ex virtute vitali ac naturali utiles succos attrahente, & inutiles expellente; hoc verò ex interna

ac naturali antipathia & sympathia; ut suo modo etiam fecunditas.

VI. Aristoteles quidem quatuor animatorum vel viventium genera statuit, ex eo tamen non sequitur, quòd quatuor etiam sunt animarum genera, quia divisio viventium vel animatorum duobus modis sumi potest. 1. Præcisè secundum essentialia gradus vitæ ad invicem separatos, & sic tria tantum distingui possunt animatorum genera, quia tria tantum distinguuntur genera animarum. 2. Non ex solis essentialibus, sed in ordine ad subjecta nempe animata, in quibus diversum genus potentia vitalis reperitur sine aliis vel ab eis separatum: Et sic sumitur ab Aristotele, quando quatuor viventium genera statuit. Primum constituunt animata illa in quibus reperiuntur potentia vegetativa, hoc est generativa, nutritiva & augmentativa sine sensitivis & intellectivis. Secundum constituunt animata illa in quibus reperiuntur potentia sensitiva cum appetitiva. Tertium constituit potentia locomotiva separata ab eodem gradu sensitivo atque etiam sine intellectivo reperta in animalibus perfectis. Quartum constituit potentia intellectiva.

Quæstio V.

An Anima sit in toto corpore, an verò in aliqua tantum ejus parte? Affirm.

prius. Neg. posterius.

I. **U**Bicumque anima operatur, illic est, quia facultates ejus sine ipsa operari non possunt. Anima operatur non tantum in una corporis parte, v. g. cerebro vel corde, sed in omnibus, in quibus vitæ operationes cernuntur, omnes enim partes nutriuntur & augentur, Ergò, &c.

II. Si anima non esset in singulis corporis partibus, singulae partes singulas formas postulerent. Sed consequens est falsum, quia vivens non esset unum per se, sed per aggregationem multarum formarum, quod nemo dixerit. Ergo, &c.

OBSERVATIONES.

I. Quando anima dicitur per omnes corporis partes diffusa, nec in una tantum parte substantiali residere, id intelligendum est secundum naturalem viventis constitutionem: quando enim corrumpitur & moritur animal, anima prius quasdam partes deserit, quam alias, & ultimo in corde mori dicitur. Sicque anima non in omnibus corporis partibus existit.

II. Distinguendum est inter animam immaterialem & indivisibilem, quae est rationalis; & inter animam materialem & divisibilem, ut sunt vegetativa & sensitiva. Anima indivisibilis & rationalis tota est in toto corpore & tota etiam in qualibet parte, totalitate essentiali, quia in qualibet parte existit secundum totam essentialitatem; non tamen totalitate integrali, quia non est totum integrale cum sit in hoc genere indivisibilis, partibus carens. Anima vero divisibilis, ut vegetativa & sensitiva, est tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte, quia non est ea secundum omnes partes integrantes; nec est tota in qualibet parte totalitate potestativa, quia non est secundum omnes potentias & virtutes licet sit secundum unam vel plures. Sed adhuc anima haec divisibilis est tota in singulis partibus totalitate essentiali, cum tribuat vitam partibus singulis, & aliquam operationem vitalem.

III. Est quidem anima actus corporis organici, quoniam vero dissimilares par-

tes, quae vocantur organicae, componuntur ex similaribus, ut digitus ex carne, osse, & nervis, unde eo ipso, quod anima est actus organici corporis, & organicas partes ejus informat, necesse est etiam, quod informet homogeneas, ex quibus componuntur organicae: & coniequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitae, & aliquam operationem vitalem.

IV. Distinguendum est inter mutationem productivam, & adductivam. In nutritione anima crescit non mutatione productiva, quasi de novo animae aliqua pars substantiae accresceret, quod est in formis materialibus: sed adductiva, qua anima virtualiter in magnam longitudinem se extendere potest; actu se ad certam partem non auget, sed promovet, quemadmodum angelus nunc est in majori, nunc minori spacio pro libertate, nusquam tamen crescit secundum essentialitatem.

V. Distinguendum est inter facultates animae, quae ab ipsa solum in conservari dependent, eamque etiam extra corpus consequuntur: ut sunt intellectus, voluntas & memoria intellectiva; & inter facultates animae à toto composito ex anima & corpore in esse & conservari dependentes: ut sunt omnes facultates vegetativae & sensitivae. Priores facultates sunt cum anima ubicunque existit, & sic intellectus & voluntas aequè resident in manu & pede secundum substantiam, ac in capite. Ad posterioris vero generis facultates, quae scilicet à toto composito & non à sola anima dependent, quod attinet, anima potest esse sine illis facultatibus, quia licet eas ex sinu suo profundat, nunquam tamen ipsas potest.

test nisi in materia bene disposita effundere, & in certis quibusdam partibus organicis, quæ ad eas facultates suscipiendas sunt bene dispositæ.

VI. Licet intellectus & voluntas æquè resideant in pede & manu secundum substantiam, ac in capite: nec tamen propterea homo in pede vel manu intelligit, & vult sicut in capite, quia non sunt in illis partibus organa sicut in capite, per quæ traducantur rerum species ad intellectum, ut eliciat intellectionem. *Distinguendum igitur est* inter essentiam; & inter operationem. Anima est in omnibus partibus per essentiam; sed non est in omnibus secundum operationem: quemadmodum eadem mulier in officina est retriix aulæorum, in taberna eorundem venditrix, in culina coqua, in cubiculo uxor, inter liberos mater: Sic anima in diversis partibus diversa obit munia.

VII. Anima dupliciter potest considerari. 1. ratione informationis, juxta quam est in toto corpore. 2. ratione motionis & operationis, juxta quam est in corde, tanquam in principe corporis parte. Anima igitur dicitur esse in corde, & cerebro, juxta operandi quendam modum insigniorem, & eminentiorem.

VIII. Corde vulnerato hominem mori causa non est, quod anima ibi sit secundum essentiam, ita ut alibi non; sed quia cor est fons caloris nativi, quo pereunte necessaria est animæ solutio. Est igitur anima in corde radicaliter, in reliquis verò partibus derivativè, nusquam tamen exclusâ intimâ ipsius animæ præsentia.

IX. Quamvis anima v. g. sensitiva sit in qualibet parte animalis substantialiter, non tamen quælibet pars dici potest animal: non enim animal dicitur à sola exi-

stentia animæ sentientis in aliqua corporis parte, sed ab existentia ejusdem in omnibus partibus organicis: cum enim anima prædita sit pluribus facultatibus, requirit necessariò corporis varia instrumenta, quæ facultatibus respondeant.

X. Non sequitur, si tota anima est in quavis parte: ergo mota una parte, & altera quiescente, anima simul movetur & quiescit: Quia anima propriè non movetur, sed movet. Non est autem absurdum, secundum aliquam corporis partem eam movere, secundum alteram quiescere.

XI. Manu amputata anima nec perit, nec manet separata & scissa, sed retrahitur, non sui ipsius duplicatione, sed virtuali ea contractione, qua sine quantitatis augmento vel decremento Angelus se per totum musæum diffundere, & liberè in punctum potest contrahere.

XII. Anima consideratur vel secundum essentiam, & sic est tota ubivis; vel secundum extensionem non quantitativam, sed virtuales: Sic totam suam extensionem non habet in quavis parte, sed in hac ut & extra hanc. Ergò evulso oculo non necesse est totum hominem mori, nam illo evulso anima quidem ibi definit informare, sed non definit esse: & ita est ibi, ut & alibi extra rō œ oculi in reliquis partibus.

Quæstio VI.

An in uno vivente sint plures animæ?

Negar.

Anima in corpore, quod constituit, tantum una est. *Si enim* plures animæ in uno essent corpore, essent etiam plura esse, vel plures essentia: & ita in uno composito essent plura individua, quod absurdum.

dum. Ergò dicendum, quòd in uno animato corpore non possint esse plures animæ. Ergo una, quia unum esse specificum constituit.

OBSERVATIONES.

I. Neque in eodem animali sunt duæ animæ, vegetativa & sensitiva; neque in eodem homine duæ vel tres nempe vegetativa, sensitiva, & rationalis: Sed in animali uno una est anima, & ea est sensitiva virtute continens vegetativam: & in homine uno una est anima, & ea est rationalis, virtute alias nempe sensitivam & vegetativam continens.

II. Dupliciter res una aliam virtute continere dicitur, vel quia potest eam producere, quo pacto Deus creaturas omnes, & lux calorem continet; vel quia etsi non possit eam producere, potest tamen exercere operationes & officia: quæ ab illa exerceantur. Sic anima rationalis in homine dicitur virtute continere animam sensitivam & vegetativam, quia valet operationes, quæ ab his oriuntur, quatenus sensitivæ & vegetativæ sunt, præstare: estque nequeat exercere illas, quæ formas específicas brutorum & plantarum consequuntur, non enim potest v. g. edere actionem hiniendi, quæ consequitur formam equi.

III. Gradus vegetativus & gradus sensitivus possunt accipi dupliciter. I. Generaliter prout vegetativus dicit tantum principium vitæ abstrahendo ab inferioribus modis & distinctis rationibus, quibus determinatur ad vitam plantæ, vitam animalis, & vitam hominis; & sensitivus prout includit tantum principium sentiendi præcidendo ab his peculiaribus modis, quos habet in brutis animalibus & hominibus. Sicque tam gradus vegetativus includitur in anima sentiente & rationali,

quàm sensitivus in rationali, estque aliquid commune omnibus viventibus. 2. Specialiter ac determinatè: & sic vegetativus non includitur in sensitivo & rationali, nec sensitivus in rationali, quia sic dicunt aliquos modos quibusdam rebus proprios & aliis minimè convenientes: vegetativus quidem modum insensibiliter vegetandi, qui neq; in sensitivo gradu, neque in rationali includitur: Sensitivus quoque non solum dicit principium sensus absolutè sed quatenus conjunctum cum illo particulari modo, quo bruta sentiunt, & eo pacto in gradu ratiocinandi non continetur.

IV. Dupliciter intelligi potest, quòd in homine sint contrariæ operationes: scilicet vel simul, vel diversis temporibus. Hoc posterius non solum in eadem anima, sed etiam in eadem potentia accidere potest: Illud autem prius non est verum de anima hominis, intellectum de propria contrarietate. Nam quando voluntas & appetitus simul moventur affectibus contrariis, tendunt in contraria sub diversis rationibus, & diverso etiam modo. Nam cum affectus unus est efficax, alterius est inefficax, ex quo potius colligitur, istos diversos appetitus in eadem anima radicari. Motus enim unus retardat motum alterius, si sit aliquo modo repugnans. Si autem inter se consentiant, facilius indicatur ista identitas.

V. Ubi est operatio propria alicujus formæ, ibi est ipsa forma, aut secundum se, aut secundum virtutem seu virtualiter & eminenter. In homine sunt quidem operationes vegetantis & sentientis animæ, sed ipsæ formæ & animæ non nisi virtualiter adsunt, quoniam ab intelligente tanquam altioris gradus animæ virtute continentur.

+ VI. Partes viventis corporis dupliciter possunt considerari. 1. Ut partes unius totius & secundum suam substantiam, & sicut unius speciei sunt; habent enim eandem formam substantialem, scilicet animam. 2. Ut organa & instrumenta variarum operationum, & sic specie differunt non essentiali, sed accidentali, quia forma instrumenti, ut instrumentum est, est potentia ipsa: & quia sunt potentiae specie differentes in variis, ideo aliquo modo specie differre dicuntur: quod si in osse non est sensus, sicut in carne, inde non colligitur non habere eandem animam: nam anima una non omnes suas potentias omnibus communicat partibus, alias in oculo esset auditus, cum sit eadem anima in utroque.

VII. Distinguendum est inter formam specificam, sive propriam, & inter formam genericam. Generales formae cum propriae non sint, cujusmodi in homine sunt sentiens & vegetans, propterea hominem non constituunt: Intelligens autem specifica forma est, & reliquas in se continet. Igitur esse hominem & esse animal non sunt plura esse, sed sunt unum esse, nam essentia generica & specifica sunt unum esse à parte rei, multitudo autem est solum secundum majorem vel minorem praecisionem. Proinde ad hanc multitudinem satis est una & eadem anima praecisius, vel minus praecise sumpta.

+ VIII. Distinguendum est inter operationes diversas in diversis suppositis, & inter operationes diversas in uno supposito sive subjecto. Operationes diversa arguunt diversas formas, supposita diversitate subjectorum: At in uno subjecto solum arguunt formam altioris & eminentioris naturae, virtute multa continen-

tis, diversisque utentis potentiis: qualis est anima rationalis, & post hanc sensitiva. Licet ergo in homine sint operationes genere differentes, puta intellectio, sensitio, vegetatio, non tamen in eo sunt differentes animae.

+ IX. Anima vegetans & sentiens dupliciter considerantur. 1. Quatenus propriae sunt formae brutorum & plantarum, & sic sunt corruptibiles. 2. Quatenus in homine idem sunt cum anima intellectiva, neque de materiae potentiaeductae, & sic mortales esse nequeunt.

X. Quoniam animam ad suas operationes organis utitur, & eorum aptitudinem requirit, haec ipsa autem instrumenta primis diebus ad actiones nobilissimas exercendas minus sunt idonea, ob id anima tantum opera exercet vegetationis, quia factus corpus ad sentiendum & intelligendum organa apta nondum habet, successu autem temporis sensus quoque & rationis operationes exerit, quando scilicet foetus organa his operationibus oportuna est consecutus. Hinc *Arist. l. 2. de gen. anim. c. 3. ait: Homo prius vivit vitâ plantae, deinde vitâ animalis, tandem vitâ hominis.*

Quaestio VII.

An omne vivens, quamdiu vivit, nutriatur? Affirm.

VIta non consistit nisi in calido & humido accommodata sibi qualitate & quantitate correspondentibus: quae proportio cum diu durare non possit, quia humidum, quod est caloris pabulum, ab eo continua actione consumitur, requiritur necessarium nutritio, per quam alimentum suppeditetur, quod humidi jacturam, fluxumque materiae resarciat.

OBSER-

OBSERVATIONES.

I. Nutritio duobus modis potest usurpari. 1. Completè & perfectè, prout comprehendit omnes concoctiones, ipsamque alimenti conversionem in rei viventis substantiam. 2. Incompletè pro aliqua tantùm ex actionibus, quibus præparatur alimentum, ut in viventis substantiam transmutetur. Si priori modo sumatur nutritio, certum est illam non semper fieri, cum alimentum non sit semper aptè dispositum, & præparatum, ut transmutetur in substantiam viventis, Si verò posteriori modo sumatur, concludendum est nutritionem semper fieri.

II. Distinguendum est inter id, quod fit per se, & inter id, quod fit per accidens. Nihil agit ad sui corruptionem, scilicet per se, per accidens verò potest. Unde nihil mirum, si calor conservari se desiderans, se ipsum interimat, non enim per se & ex instituto in sui perniciem agit, sed ex accidente, quatenus absumit pabulum, quo exhausto extingui unà cum eo necesse est: sicut lucerna per se intendit lucere, etsi per accidens oleum consumat.

III. In nutritione calor per se primò calefacit humidum, & per consequentiam desiccet ipsum per evaporationem ab eo causatam. Tunc autem idem non agit in seipsum, nec in suo simili, quia invenit nutrimentum in suo principio ei dissimile, unde illud alterat, digerit, & concoquit, ut illud assimilet viventi, cujus est instrumentum.

IV. Corpora calidiora & quæ magis exercentur vivaciora sunt. Illa, quòd ob innati caloris vim melius decoquant alimenta, & majorem humidi copiam reparent; Hæc, quia propter excremen-

torum vacuitatem uberius etiam nutriuntur, quas ob causas viri magis longævi sunt quàm fœminæ. Ita verò licet calor humidum consumat, non inde tamen sequitur; ubi plus est caloris, ibi humidum ob assiduam resolutionem magis deficere, nisi forte id non respondeat proportione calido.

V. Distinguendum est inter nutrimentum internum, & inter nutrimentum externum. Licet animalia quædam hyeme latitantia veluti glires, ursi, &c. nutrimentum externum non assument, aluntur nihilominus interno alimento. Nam æstate multos crudos succos collegerunt, qui cum caloris imbecillitate concoqui non potuerint, hyberno tempore nativus calor in eos incurbit & concoquit, atque inde nutriuntur.

VI. Qui atrophiam vel lienteriam laborant, non prorsus cessant à nutritione, dicuntur tamen ejus munere privari, quòd ægrè admodum cibum concoquant.

VII. Distinguendum est inter potentias, quæ operantur applicatæ ab agente & movente; & inter potentias, quæ operantur naturaliter, & per modum naturæ. Fatigatio in eas tantùm facultates corporis cadit, quæ agunt per applicationem agentis, qualis est potentia motiva; non autem, quæ operantur per modum naturæ, ut nutritiva: quamvis hæc etiam à contrariis repatiendo debilitetur, progressuque ætatis frangatur & hebescat. Propterea autem natura non tribuit otium altrici facultati, quòd ejus opus totius vitæ fundamentum sit, quo sublato, vivens in occalum ruit.

Quæstio VIII.

An fames & sitis ab Aristotele lib. 2. de anima cap. 3. t. 28. rectè definiatur? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. Aliud est esse appetitum formaliter, aliud est esse appetitum causaliter. Fames non est appetitus formaliter, sed quædam ventriculi afflictio: causaliter verò dicitur appetitus, quia illa afflictio ventriculi causat appetitum cibi.

II. Fames formaliter est in appetitu sensitivo, quia iste est, qui dolorem apprehendit; materialiter verò est in ventriculo, quia iste est, qui læsionem sentit, & divulsionem percipit.

III. Distinguendum est inter actus appetitus subditos voluntati, qui sunt in nostra potestate saltem obedientialiter; & inter actus appetitus sequentes necessitatem materiæ, vel effectus ab extrinseco, qualis est fames. Nam si corpus dilanietur, ventriculus affligatur, aliquod corporis membrum torqueatur, non poterit appetitus sensitivus hunc dolorem tollere.

IV. Fames bifariam sumi potest. 1. Propriè, & sic ad famem non solum est necessarium alimentum, verum etiam est opus divulsione ventriculi, &ensione ejus doloris. 2. Communiter, ut tantum dicit indigentiam cibi. Primo modo solum est in animalibus; secundo verò modo in plantis. Definitio intelligitur de fame propriè considerata.

V. Distinguendum est inter cibi substantiam: & inter ejus condimentum. Dulcedo in cibis non expetitur ut quid faciens cibum, sed ut ei dans condimentum & delectationem. Sapor igitur & cibi sua-

vitæ non pertinent per se primò ad famem. Et licet multa animalia cibos conlectentur propter saporem, non sequitur tamen, quòd sapor seu dulcedo sit illud quod natura primò intendit, quia operationes non sunt propter voluptates, sed voluptates propter operationes.

VI. In definitione famis particula *calidi & sicci* non sunt simpliciter & absolute intelligendæ, quasi per famem appetamus tantum calida & sicca, cum sæpe humida exoptemus: ut lactucas & alia alimenta, quæ constat esse humida; Sed intelligendæ sunt comparatè, scilicet facta comparatione ad sitim, quæ est appetitio frigidi & humidum, vel saltem minus calidi & sicci.

VII. Poculenta nec omnia, nec quovis modo spectata pertinent ad sitim, sed ea, quæ frigida & humida sunt, vel quæ saltem alterum eorum vendicant, & quæ talia. Quomodo vinum non ut calidum est, sed quatenus humidum, ad sitim spectat.

VIII. Humidum aqueum, si modum excedit, nativum calorem perimit: Si autem moderatè adhibeatur, est calor adversetur, non parum emolumentum affert animantibus, quatenus efficit, ne humidum à calore præproperè absumatur.

IX. Licet frigus non concurrat per se ad opera vitæ, per se tamen expetitur tanquam id, quod calorem modificat. Rectè ergo sitis definitur appetitus frigidi, quia potus est ad sitim domandam, sitis autem ex calore generatur, unde potus appetitur ad temperandum calorem sua frigiditate, & non ad extinguendum ipsum omnino, ut facit frigus externum.

Quæstio IX.

An quod augetur, ejus qualibet pars augeatur? Affirm.

Subjectum augmentationis est totum vivens secundum omnes suas partes spectatum. *Arist. l. 2. de gen. c. 5. t. 32.* Quia per omnes corporis partes venæ quædam sparguntur, quæ sanguinem deferunt omnibus illis corporis partibus, quo nutriantur, & consequenter augeantur. Hinc progressu temporis illæ omnes viventes partes grandiores existunt, quàm essent à principio.

OBSERVATIONES.

I. Eæ partes tantùm nutriuntur & augeantur, quæ per se ac sine aliarum interstitio alimentum attingunt, eoque potiuntur. Verùm id non impedit, quo minùs cæteræ harum interventu, sive mediatè pariter incrementum accipiunt.

II. Quamvis augmentum sit per adventum alicujus extrinseci corporis, nec tamen si viventis qualibet pars augetur, datur penetratio, nec divisio fit; sed per poros communicatur alimentum solidis partibus.

III. Pori, qui recipiunt alimentum, quandoque possunt esse constricti, & accipiendo nutrimentum dilatari, sicut flatu utres inflantur; & quandoque possunt esse repleti, sed humore cedente, vel possunt se dilatare, & sic majus corpus recipere.

IV. Non sequitur: Si qualibet pars augetur, auctum æqualiter porrigeretur in omnes dimensiones, & sic homo in rotundum conglobaretur. Nam augmentativa facultas dum viventium membra quoquoersum porrigit, sequitur regulam formatricis virtutis, quæ hominem non rotunda, sed procera corporis forma decoravit, & in sublime erexit. Quare sic ho-

mo incrementa versus omnes partes accipit, ut in prædictam figuram semper conformetur.

V. Non omnes viventis partes æqualiter augetur, siquidem in ampliorem longè molem abeunt brachia, quàm digiti, licet hi proinde ac brachia in longum, latum, & profundum excrescant.

IV. Distinguendum est inter partem omnino aridam & vita privatam, quæ nec nutritur, nec crescit, quia caret principio nutriente scilicet anima; & inter partem aridam adhuc aliquo modo viventem, quæ nutritur & ipsa, etsi ita bene non deprehendatur, propterea quod & in ea calor aliquid detrahit, unde restauratione semper indiget.

Quæstio X.

An generare sibi simile sit naturalissimum & præstantissimum opus viventis? Affirm.

Quod magis & priùs est intentum à natura, dicitur & est magis naturale. Generatio est opus magis & priùs intentum à natura quàm nutritio, & augmentatio. Ergò, &c. *Minor probatur*, quia generationis finis, cujus gratia à natura intenditur, est bonum speciei, consistens in perpetua conservatione ejus: Nutritionis verò finis est conservatio individui. Sed commune bonum speciei perfectius est, & quasi divinius bono particulari cujuslibet individui, & ideo magis ac priùs intentum à natura, quæ propter conservationem speciei intendit conservationem individui.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter generationem viventium; & inter generationem

non

non viventium. Quæstio hæc intelligatur tantum de generatione viventium, quæ est propria animatis.

II. Generatio inter opera vegetativa est naturalius & perfectius opus viventis. Non enim hic fit comparatio inter omnia opera omnium viventium, sed solum inter opera, quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt, cujusmodi sunt nutritio, augmentatio, & generatio, inter quæ generatio est opus naturalissimum, & præstantissimum.

III. Aliud est aliquid magis esse necessarium; & aliud est aliquid magis esse perfectum. Potest enim aliquid esse necessarium magis, at minus perfectum: ut tactus magis quidem necessarius est animalibus; at visus magis est perfectus. Ita nutritio magis est viventi necessaria, quia omnibus inest viventibus, sed non magis est perfecta, nam generatio est perfectior, & ob id naturalior.

IV. Distinguendum est inter finem, qui per se primò, atque immediatè intenditur; & inter finem, qui secundariò, aut ex consequenti intenditur. Nutritio per se primò intendit conservationem individui, ex consequenti autem & secundariò intendit bonum & conservationem speciei, quia propterea natura nutrit ac fovet individuum, ut in eo conservet speciem. Generatio verò nullo modo respicit bonum individui, sed per se primò & solum bonum speciei, & propterea est opus naturalius nutritione.

V. Si nutritio conservaret perpetuò individuum, esset perfectior: cum tamen non conservet nisi ad tempus, ideo generatio est perfectior. Nam nobilius est perpetuum esse in specie, quàm ad tempus in individuo.

Quæstio XI.

An species aliqua sensibus ad operationes obeundas imprimantur?

Affirm.

I. Quando objectum distat à potentia, non potest in illam agere & ipsam immutare, nisi per aliquid cum ea conjungatur, quia omnis actio fit per contactum. Atqui illud non potest esse aliud quàm species quæ emissa ab objecto in ipsa potentia recipitur, illique ipsum objectum repræsentat. Ergò dantur species.

II. Per inspicilla concava quidam acutiùs vident, quàm per plana, cujus nulla ratio reddi potest nisi quia in centro illorum magis uniuntur species objecti & efficaciores redduntur in repræsentando. *Item* notitia hominis semel visi jam verò absentis in memoria sensitiva permanet: Sed hoc esset impossibile, nisi aliqua ejus similitudo permaneret in memoria, quæ internus sensus est. Ergò negari non possunt species.

OBSERVATIONES.

I. Species sensibiles vocantur intentionales, non quasi non sint reales, quo sensu entia rationis dicuntur habere esse intentionale; sed quia 1. habent esse aliquod incompletum, & imminutum degenerans à realitate objectorum, quæ repræsentant primo modo, etiam lumen à quibusdam dicitur esse in medio intentionaliter, si referatur ad illud esse quod habet in corpore luminoso. 2. Quia hæ species, requiruntur ad cognitionem, quæ vocatur intentio. 3. Quia sunt id, quo potentia tendit in sua objecta.

II. Distinguendum est inter signum instrumentale; & inter signum formale. Species sensibilis non est signum instrumentale

mentale, quale est statua Cæsaris, ex qua prius cognita Cæsarem agnosco, sed est signum formale, quo res non in specie, specie cognoscimus. *Sive species sensilis non est id Quod, sed id Quo sentimus.* Licet ergo speciebus rem cognoscamus, non tamen debent species ipsæ quoque cognosci: nam non oportet à nobis cognosci id, quo, sed in quo aliquid percipimus.

III. Distinguendum est inter similitudinem in essendo; & inter similitudinem in repræsentando. Species est similis objecto, non entitative, sive in essendo, quia species sunt accidentia immaterialia; Sed in repræsentando & virtualiter, quatenus est causa producendi speciem expressam, quæ est formalis similitudo objecti.

IV. Species albi & nigri, quæ recipiuntur in eodem subjecto, nempe oculo, non sunt propriè contrariæ, quia à contrariis causis præsertim æquivocis non semper contrarii effectus prodeunt. At objecta sunt causæ æquivocæ respectu imaginum, quas à se mittunt.

V. Species sensibilis est indivisibilis in repræsentando; divisibilis in essendo. *Vel species sensibilis est divisibilis ex parte subjecti, in quo recipitur; est verò indivisibilis ex parte objecti, quod repræsentat, neque enim divisibiliter repræsentat objectum, quasi hæc pars speciei repræsentaret quandam partem objecti, alia aliam, sed quælibet minima pars speciei repræsentat totum objectum: nam per minutissimam rimam in papyro factam totum objectum sentitur.*

VI. Quamvis species sit spiritualis, objectum verò materiale, non tamen inde sequitur, quòd species tanquam effectus sit nobilior sua causa: Quia immaterialitas speciei non est ex perfectio-

ne, sed imperfectione, ob entitatis suæ exiguitatem, quemadmodum relatio similitudinis resultans ex albedine minus materialis est, quàm albedo ipsa.

VII. Species sensiles concurrunt ad sensationes non tantum objective, sed etiam effective, eo ferè modo, quo habitus concurrunt ad actus similes illis, à quibus sunt producti. Unde pertinent ad primam speciem qualitatis, quia per se primò ordinantur ad operationem, non tamen dant primam vim agendi, sed illam supponunt, & determinant.

Quæstio XII.

An sint quinque sensibilia communia?
Affirm.

Sensibilia communia quinque recensuit *Arist. l. 2. de anima c. 6. t. 64.* videlicet: *motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem.* Exactum autem esse hunc numerum ex eo demonstratur, quod nullum aliud sensibile commune recenseri possit, quod ad unum ex illis, tanquam ad generale caput, revocari nequeat.

OBSERVATIONES.

I. Nomine sensibilis communis non intelligitur illud, quod à sensu communii percipitur, quia sensus communis etiam propria omnium sensuum externorum objecta putà colorem, sonum & alia percipit, quæ tamen sensibilia communia non dicuntur: Nec intelligitur illud, quod ab omnibus planè sensibus externis percipitur: Sed nomine sensibilis communis intelligitur illud, quod pluribus sensibus externis percipi potest.

II. Aristoteles *l. 2. de anima c. 6. t. 64.* distinguens propria sensibilia à communibus asserit, *illa esse propria, quæ ab uno tan-*

santùm sensu percipiuntur; communia, quæ ab omnibus: non quòd omnia sensibilia communia percipiuntur ab omni sensu externo, sed quia omnia ferè sensibilia communia ab omnibus sensibus percipi possunt. Unde Aristoteles eodem loco se explicuit, probans motum esse sensibile commune, quia per visum & per tactum percipitur.

III. Motus dupliciter sumitur. 1. Formaliter pro fluxu continuo, & prout dicitur rationem formalem viæ aut fieri termini. 2. Materialiter seu pro sola ratione materiali consistente in variatione situs & loci, aut localis præsentia. Motus est sensibile commune, non quatenus priori, sed quatenus posteriori modo sumitur. Si enim motus priori modo sumitur comprehendere nequit sine memoria & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter se conferat: hoc autem altioris est potentia, & non externorum sensuum.

IV. Numerus dupliciter cognoscitur. 1. Recensendo unum post aliud, seu replicando numerum maiorem supra minorem, aut novam unitatem minori numero addendo, qui modus cognoscendi solis hominibus convenit. 2. Percipiendo duntaxat plura discreta, quæ numerum faciunt, ut duos, aut tres sonos, tres quatuorve lapides inter se distinctos, quo pacto numerus externis tam hominum quàm brutorum animantium sensibus dignoscitur.

V. Quies bifariam sumitur. 1. Pro sola privatione motus: quo pacto non sentitur per se, nec proinde est sensibile commune. 2. Pro permanentia rei sensibilis in eodem situ vel loco: quo pacto quies est sensibile commune.

VI. Aristoteles non omnia sensibilia

communialia speciatim enumerat, sed quinque generalia capita, ad quæ cætera revocari debent. Et ad numerum quidem referuntur discretio & unitas, quia numerus & discretionem importat, & principium eius unitas est. Obtusum verò & acutum, asperum & lene, curvum & rectum ad figuram: distantia & situs ad magnitudinem referuntur.

VII. Tempus non est peculiare sensibile commune, sed ad motum reducitur, vel sub eo comprehenditur, quia licet per se sensu percipiatur, ut docet *Arist. l. 4. phys. c. 11. t. 98.* non tamen secundum rationem formalem temporis, sed solum ut consequitur motum, eique conjunctum est.

VIII. Licet actio transmittendi species ad instrumenta sensuum substantiis, uti primariis causis effectricibus, attribuenda sit, non proinde tamen substantia inter sensibilia communia numeranda sunt, cum per se primò sensus non afficiant, quia id solis qualitatibus alteratricibus convenit; nec per se secundaria ratione, quia id proprium est eorum, quæ motum sensibilibus propriis determinant, ac modificant, quod nulli substantia in se spectata convenit, sed ut magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium sensibilibus affecta est.

Quæstio XIII.

An sunt quinque Sensus externi?

Affirm.

Quinque esse sensus externos probatur, quia 1. Quinque sunt organa sive sensoria. 2. Quinque sunt diversa objecta formalia, quæ à sensibus possunt percipi. 3. In perfectis animalibus non plures sensus quàm

quàm quinque reperiuntur, nec etiam pluribus animal indiget.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter animalia perfecta, quæ habent omnes sensus; & inter animalia imperfecta, quæ pro diverso gradu carent uno, vel pluribus, omnia tamen habent tactum, quia tactus est maxime ad vitam conservandam necessarius, cum versetur circa primas qualitates, quarum excessus vel defectus multum nocet animali.

II. Distinguendum est inter tactum latè & communiter sumptum pro quavis potentia, quæ non percipit rem sine contactu; Sic etiam Gustus dici potest Tactus: & inter tactum strictè & propriè sumptum pro potentia solas qualitates tangibiles ut tales percipiente. Et sic sensus Tactus est distinctus à sensu Gustus ob diversum objectum formale.

III. Quamquam anima sentiens in omnibus animalibus existat, non tamen in illis omnibus effundit omnes suas facultates, quia in illis omnibus non reperit organa disposita, *v. g. in talpa organum visus.* Quare ut quinarium sensuum externorum numerum retineamus, satis est, quod in aliquo animali illi quinque sensus reperiuntur, & in nullo plures.

IV. Quod obstructâ viâ, qua cerebrum in sensus externos influit, ipsi externi sensus illico sua obire munera desinant, non ex eo fit, quod unum tantummodò sit instrumentum omnium sensuum externorum nempe cerebrum, vel quod in organo non sint ipsæ sensitivæ facultates; sed ex eo, quod perenni spirituum animalium influxu indigeant, qui quidem impeditur obstructis meatibus illis, per quos derivari solebant.

V. Non eodem modo se habet sensus ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiva cum sit multò altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa & distributa sunt, in unum colligere complectique. Unde non sequitur unus est intellectus: ergo etiam unus sensus.

VI. Propter sensibilia communia non est statuendus alius sensus: nam cum sensibilia communia illa à quinque sensibus non per accidens, sed per se sentiantur, frustra est eorum alium sensum quærere & constituere.

VII. Non datur aliqua facultas sentiens, cui incumbat advertere ad objectum in quod singuli sensus feruntur. Quod enim oculus interdum rei præsentis imagine imbutus non elicit visionem, id non ex eo provenit, quod desideretur actio alterius facultatis, cujus sit ad objectum advertere: sed quia ipsa vis cernendi non tendit in objectum, quod tunc accidit, cum in rem aliam vehementi applicatione intenti sumus.

VIII. Titillatio & sensus veneris non est distinctus sensus: nam illa titillatio diversa non est à tactu nisi accidentaliter, quatenus nempe secundum certam nervorum dispositionem aliter atque aliter efficitur tactus.

IX. Distinguendum est inter famem consideratam materialiter; & inter famem consideratam formaliter. Fames materialiter est quædam contorsio, quia venæ conantur extrahere à stomacho sanguinem in alimentum, quæ contorsio sensu tactus percipi potest: formaliter autem est appetitio cibi, quæ non sentitur directè per alium actum, sed indirectè & per actum exercitum, quatenus est actio vitæ.

lis elicitæ & receptæ in appetitu sensitivo, quo modo omnes sensus percipiunt suos actus. *Idem est de siti, voluptate etiam & dolore.* Non igitur præter quinque sensus assignandus est alius, quo percipiuntur fames, sitis, dolor, & voluptas.

Quæstio XIV.

An sensus lædatur ab excellenti sensibili? Affirm.

Idcò sensibile excellens sensum lædit, quia sensorium seu organum sensus aliquam requirit temperiem & qualitatum proportionem, quæ adventu insolentis cuiusdam sensibilis perimitur. *Sic* ingens splendor dissipat visum, & lædit spiritus visivos: vehemens sonus offendit auditum, valde calida & frigida molestant tactum, imò tactus organum aliquando planè destrunt.

O B S E R V A T I O N E S.

I. Distinguendum est inter id, quod lædit per se, & inter id, quod lædit per accidens. Nihil naturaliter inclinatur in id, à quo per se læditur: Objecta verò sensum, ad quæ potentia omnes nativa propensione non minùs quàm ad operationes inclinantur, non lædunt sensus per se, sed ex accidente, cum ad exuperantiam deflectunt organumque lædunt.

II. Distinguendum est inter objectum, quod cum organo proportionem habet, hoc sensum perficit; & inter objectum excellens, quod non perficit, sed lædit sensum: cum omne nimium sit naturæ inimicum.

III. Potentiæ sensitivæ non habent contrarium, nec etiam per se corrumpuntur, sed soluta organi temperie: hæc autem evertitur excessu, qui mediocritati, in qua temperies consistit, adversatur.

IV. Quamvis non materiales, sed spirituales tantùm & intentionales qualitates, h. e. rerum sensibilibum solùm imagines & simulacra à sensuum organis recipiantur, non tamen omnis vis in lædendo organo ipsis deroganda est. *Vel dicendum, species, per quas objecta agunt in sensus, non per se, sed ratione aliarum qualitatum, quæ ipsas comitantur, & ab objecto unà trajiciuntur læsionem efficere.*

V. Dispar est ratio sensus & intellectus: quia sensus est organo corporeo affixus, & ita turbata ejus temperie per vehemens sensibile læditur: Intellectus verò non item, & propterea non læditur ob læsionem temperamenti organo debiti, imò cum illustria objecta, ad quorum cognitionem assurgit, non ingerant organo qualitatem ejus temperiem turbantem, facile intelligimus quare non lædatur intellectus rerum præstantium cognitione, sicut sensus vehementiori sensibili.

Quæstio XV.

An visio fiat recipiendo, an verò emitendo? Affirm. Prius, Neg. Posterius.

I. **V**isio fit per immissionem vel receptionem imaginum ab objecto in oculum immissarum; *quia* 1. Ubi instrumentum visionis est, ibi fit visio: sensus enim non fit extra organum. At instrumentum visionis nempe humor crystallinus est intra oculum. Ergò ibi quoque fit visio. 2. Unusquisque sensus aliquid recipit, auditus sonum, olfactus odorem, &c. Ergò etiam visus. 3. Quicquid subiectum aliquod destruit, illud ab eodem subiecto recipiatur necesse est. Excellens sensibile destruit instrumentum visus. Er-

gò ab instrumento visus tanquam subiecto recipiatur necesse est.

II. Visio non fit per emissionem radiorum ex oculis ad rem visivam: *quia* 1. Non est credibile ex tam exigua pupilla tantam exilire lucem, ut objectum ingentis magnitudinis, utpote cœlum, collustraret, illudque faciat visibile. 2. Lux illa ex oculis egressa ad objectum, v. g. ad cœlum usque producta ad oculi pupillam resilire non potest, cum solares radii longè sint validiores, nec tamen à terræ densitate repercussi ad mediam usque aeris regionem reflectuntur. 3. Illud, quod ex oculo emittitur, vel est substantia, vel est accidens. Sed neutrum dici potest. Non est substantia, quia visio non posset fieri in instanti, cum nullum corpus momento moveatur; fieri etiam posset, ut hæc emissã substantia flante magno vento huc atque illuc moveretur, atque visio impediretur. Nec est accidens, quia omne accidens est in subiecto per realem inhesionem, quæ variari non potest per transitum ejusdem accidentis ad aliud subiectum.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis visio fiat non per emissionem, sed per receptionem, non tamen visus ea, quæ à tergo sunt, potest contueri, nam objecta visibilia non agunt in facultates, nec species suas immittunt, nisi per lineam rectam, si fuerint ante ipsum oculum; vel per lineam reflexam, si fuerint retro, & speculum objiciatur, à quo ad oculum species resiliant.

II. Plurimæ rerum imagines ab uno oculo simul & semel recipi possunt, quia eæ non sunt materiales, nec corporeæ, sed tantum intentionales & spirituales, quæ res ipsas representant: unde nec poten-

tiam, nec organum degravant; nec se mutuo perturbant, aut impediunt; nec corpora, quæ hæc species de se fundunt, debilitant; multo minus una alteram expellit. Non etiam est absurdum species intentionales simul & semel ad plures posse defluere: ut turris à pluribus simul videtur.

III. Distinguendum est inter rerum magnitudines reales, & materiales; & inter magnitudines intentionales, quas oculus tantum recipit. Non enim recipitur ipsa montis aut turris magnitudo materialis, quæ per foramen tam parvum, quantum pupilla est, ingredi minimè potest, sed ejus imago & species, quæ est immaterialis sive spiritualis, ea in oculo non aliter, ac imago in speculo, admittitur.

IV. Distinguendum est inter objecti substantiam; & inter objecti imaginem sive speciem. Objectum, quod videtur secundum suam substantiam, est in proprio loco: Imago verò sive species, quæ ad oculum defertur, est in oculo. Eadem ratione non est in speculo, quod speculamur in illo, sed effigies tantum.

V. Res pupillæ imposita videri nequit, non ideò, quod radii non possint ex oculo exire, sed quod lumen in tanta approximatione non possit attingere objectum, nam oportet objectum lumine illustrari.

VI. Habet quidem pupilla aliquid connatæ lucis, non tamen ideo illi datum, ut forinsecus emittatur, sed ut quasi tessera hospitem & affinem suum, h. e. lucem quæ species vehitur sese extrinsecus insinuantem recipiat, eique ut minister familiaris præstò adsit.

VII. Distinguendum est inter oculos consideratos ut sunt organum visus; Et inter oculos consideratos ut sunt objectum

lum visibile. Quando oculi ex se splendorem emittunt, non sunt organum visus, quia per hoc visio non fit, sed habent rationem objecti visibilis, quoniam emittunt splendorem, per quem receptum videntur.

VIII. Qui nebuloso aere circumfusus est, nebulam proximam non videt, non idè, quod radii visorii cum primùm ex oculis emicant fortiores sint, sicque vicinam nebulam penetrent; sed idè, quia nebula propior adhuc habet rationem diaphani, si comparatur cum remotiori, quæ clariùs videtur, quia ob partium subtractionem crassescere videtur, & quia omne remotius nobis apparet nigrius, uti arborum apices virides quidem sunt, sed distanti apparent nigræ.

IX. Neque basiliscus interficit hominem, neque mulier menstruosa speculum inficit inuitu, vel radio ex oculo exeunte, sed contactu, afflatu, halitu, expiratione, & qualitate nociva, quæ nihil ad visionem confert.

X. Qui reconditos habent oculos longiùs & acutiùs vident, quàm qui prominentes habent, quia in reconditis oculis meliùs uniuntur species, & motus qui fit ab objecto in potentiam per emissionem specierum, in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit. Deinde quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur & magna ex parte offuscantur, idè imperfectiùs & ad minorem distantiam aspicere possunt: Oculi verò reconditi lucem magis temperatam suscipiunt, à qua non impediuntur, sed potius adjuvantur.

XI. Quoties aliquid diligenter accuratèque contueri volumus, contrahuntur oculi, ne lux intermedia visui se ingerens eundem offendat, & debilitet: & clau-

duntur oculi, non ut lumen exprimatur, sed ut virtus visiva adjuvetur, quia virtus unita est fortior.

XII. Aristoteles, quando quibusdam in locis videtur asserere, visionem fieri per emissionem, non loquitur ex propria mente, sed ex recepta suo tempore perspectivorum sententia, vel nihil certi ea de re nondum confirmata vult statuere.

Quæstio XVI.

An Sonus sit in corporibus sonantibus, an verò in corpore intercepto v. g.

aere? Negat. Prius, Affirm. Posterius.

Sonus subjectivè inest non corporibus sonantibus, sive extremis, quæ colliduntur, sed corpori intermedio, quod intercipitur & frangitur. *Si enim sonus subjectivè inesset corporibus extremis, vel esset in uno vel in utroque. Non in uno, cum non sit major ratio cur in hoc potiùs, quàm in altero recipiatur: ut cum duæ manus se percutiunt: Non etiam in utroque quia sic duplex oriretur sonus: Et cum sonus sit accidens simplex, in diversis subjectis esse non potest. Erit ergò in corpore medio.*

OBSERVATIONES.

I. Non eadem omnium qualitatuum sensibilium est ratio. Nam quamvis calor, odor, sapor, & qualitates, quæ sub sensum cadunt, inhæreant in objecto, & non in medio: Sono tamen peculiare ac proprium est non hære in objecto. Cujus discriminis causa est, quia ceteræ qualitates sensibiles habent esse fixum & stabile; Sonus verò non est, nisi dum fit, idèque ubi gignitur: hoc est, in medio corpore, ubi ut in subjecto recipitur.

II. Distinguendum est inter prædicationem accidentis de suo subiecto ; & inter prædicationem effectus de sua causa. Quando corpora sonantia dicuntur sonare, ea prædicatio non est accidentis de suo subiecto, quia sonus eis subiectivè non inest, Sed est prædicatio effectus de sua causa. *Hoc est*, corpora extrema, v. g. duo lapides, qui colliduntur, dicuntur sonantia, non subiectivè, sed effectivè.

III. Cymbalo manu cohibito impeditur sonus, non idè quia in ipso cymbalo subiectatur, sed idè sonus deficit, quia in aere contento intra poros cymbali subiectatur.

IV. Ad soni productionem tria requiruntur corpora, corpus percutiens, & corpus percussum, & corpus intermedium, quod intercipitur & frangitur; quæ tamen non semper supposito distinguuntur, plures enim partes corporis suppleant vires trium : ut in tempestate, quando colliduntur venti, tantum est occurfus diversarum partium aeris. Sic quando virga vehementer mota per aerem efficit sonum, tunc aer secundum diversas partes habet rationem collidentis & resilientis, sive corporis intercepti : Illæ enim partes, quæ tangunt virgam & illam collidunt, sunt collidentes, aliæ verò partes expulsæ sunt resilientes sive fractæ. *Nihil* etiam impedit, quin unus idemque aer secundum diversas partes sit soni subiectum, & soni medium.

Quæstio XVII.

An odor consistat in sicco comprehendente & superante humidum ? Affirm.

OBSERVATIONES.

I. **S**ubjectum odoris est corpus mixtum, quia odor oritur ex commixtione primarum qualitatum, quæ tantum

reperitur in mixtis. Ergò elementa si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habeant, odore carent. Nam dum terra post nimiam siccitatem madefacta redolet, per mixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari.

II. Distinguendum est inter omnimodè siccum; & inter siccum cum humido aliquo caloris operatione bene temperatum. Odor consistit non in sicco omnimodè, nam quæ torrentur odorem amittunt, quod apparet in cineribus ligni odorati : Sed in sicco cum humiditate aliqua caloris operatione bene temperato, in quo tamen adhuc prædominatur siccitas. *Hinc* cum post terræ siccitatem sit pluvia, solet in principio odor terræ diffundi, tunc enim humidum incorporatur sicco, abundat tamen siccum : At post longam pluviam non sentitur odor, quia tunc humidum excedit.

III. Vinum, aquæ ex herbis fragrantibus destillatæ, & alia sunt valde humida, & nihilominus tamen etiam odorifera, quia ejusmodi corpora mixta duorum generum partes habent : Alias ficciores & calidiores, quarum ratione sunt odorabilia ; Alias humidiores & frigidiores, quarum ratione nullum de se fundunt odorem, sed potiùs saporem exhibent. *Si ergò* contingat eundem cibum & odorem & saporem exhibere, constabit necessariò partibus ficcioribus, & humidioribus.

IV. Flores & suffimenta è longinquo suaviùs olent, quia ad locum aliquantulum remotum defertur odor secretior à portione terrea & defæcator à fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verùm oportet

oportet non tantam esse distantiam, ut odor in trajectu pereat.

V. Distinguendum est inter calorem summum & igneum, & inter calorem moderatum. Ad odorem requiritur calor, non summus & igneus, qui consumit, sed moderatus, cujus operatione ficcum, in quo consistit odor, cum aliquo humido contemperatur. Ideo mastyx in cinere acriorem spargit odorem, quam in igne, quia ignis est calidior cinere.

VI. Quamvis *Moschus* dicatur fieri ex sanguine feræ cujusdam, & *Zibetum* ex sudore quorundam felium: non tamen inde sequitur, quod odor non consistat in sicco. Nam odor Moschi oritur non ex sanguine puro, sed ex sanguine concreto, & liccesfacto. Habet itaque Moschus siccitatem, quæ odori sufficit, esto sanguis, dum non concrevit, præhumidus sit. Idem etiam de concreto illo sudore felium pronuntiandum est.

Quæstio XVIII.

An Gustus distinguatur à Tactu?

Affirm.

Gustus & Tactus differunt 1. *Objecto*, quod in tactu est qualitas prima; in gustu qualitas secunda, nempe Sapor. Hinc terra prope centrum tactilis est, non verò gustabilis. 2. *Organis*, quia non ubique gustamus, at ubique tangimus. 3. *Fieri* potest, ut incolumi tactu pereat gustus in lingua. 4. *Gustus* varias habet differentias, est enim dulcis, amarus, pinguis, acutus, austerus, &c. quæ differentiæ non inveniuntur in tactu.

OBSERVATIONES.

I. Tactus tripliciter sumitur, 1. Communissimè, prout tantum dicit simulta-

tem corporum per extrema indivisibilia, 2. Magis propriè pro contactu potentie vitalis necessario ad percipiendum objectum proprium. In qua significatione convenit gustus cum tactu. 3. Strictissimè, pro contactu potentie vitalis solas qualitates tangibiles ut tales percipientis. Et in hac significatione tactus est sensus distinctus à gustu.

II. Omne gustabile est tactile, 1. non formaliter, sed subjectivè. 2. analogicè, quia gustus & tactus objecta sua percipiunt tangendo, alii verò sensus eminentius: 3. propter concomitantiam, quia nihil potest gustari, quin prius tangatur.

III. Lingua potest habere suam operationem tactus, sine operatione gustus; ut si quis aquam purè elementarem bibat nullum saporem habentem, sentiet per tactum humiditatem & frigiditatem ejus, nullam habens sensationem saporis, nec gustus. Ergo adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi & gustandi sunt separabiles atque distinctæ, siquidem una potentia operatur non operante alia.

IV. Tactus dicitur sensus alimenti, sicut & gustus, quia vis gustandi & vis tangendi circa eundem cibum versantur, ratione tamen diversarum qualitatum, quia tactus circa humidum & ficcum; gustus circa saporem, qui ex horum commistione fit, occupatur: Et utraque facultas ita in has qualitates incumbit, ut gustus non tendat in suas, nisi tactus in eas, quæ ipsi propriæ sunt, saltem prius naturâ feratur.

V. Quod neque gustus neque tactus medio externo indigeat, nihil refert ad identitatem eorum: sicut nec refert, quod tres alii sensus indigeant eodem medio externo, ut non censeantur distincti.

VI. Sapor immutat potentiam gustus secundum distinctam proportionem ac immutant qualitates tactiles, de quibus evidens est immutare linguam, in qua est gustus, nullam efficientes sensationem tactus: ergò distinguunt tactum à gustu.

VII. Distinguendum est inter organum adæquatum, & inter organum inadæquatum. Lingua est organum adæquatum gustus, quia in illa & in nulla alia parte corporis residet: est verò organum inadæquatum tactus, quia tactus non solum in lingua reperitur, sed in cæteris corporis partibus.

Quæstio XIX.

An sensus Tactus sit unus? Affirm.

UBi unum est objectum formale, ibi est unus sensus, nam ab unitate objecti formalis unitas cuiuslibet facultatis desumitur. Atqui unum est objectum formale tactus, nempe tangibile, quatenus tangibile, quod obtinet unum modum immutandi organum. Ergò tactus est unus.

OBSERVATIONES.

I. Diversi constituuntur sensus, quia habent specialia sua objecta formalia inter se distincta: ut visus visibile, auditus audibile, &c. Hoc verò non reperitur in tactu, in quo non datur nisi unum tangibile quatenus tangibile est, sub quo non constituuntur varia objecta formalia variis tactibus convenientia. Ergò unus est tactus & non plures.

II. Distinguendum est inter objectum tactus materialiter consideratum; & inter objectum tactus formaliter consideratum. Quamvis objectum tactus materialiter spectatum non unum sit, sed multiplex, & non unam tantum, sed plures

contrarietates in se contineat: Formaliter tamen, sive prout tactile est, unum est, quia unus est modus immutandi organum. Unde cum potentiarum distinctio ab objectis secundum rationem formalem consideratis sumenda sit, ratum manet, tactum unum esse, non plures.

III. Dolor formaliter non est sensatio tactus, sed hæc solum ad dolorem concurrat tanquam conditio materialis, nec nova aut distincta est sensatio, sed ejusdem rationis & objecti, cum versetur circa primas vel secundas qualitates eodem modo immutantes. Unde propter dolorem non est tactus multiplicandus: *Idem de delectatione & titillatione* sentiendum est, in quibus sicut in dolore nihil distinctum à sensatione qualitatium tangibilium ut talium includitur. Quare nec pro eis distinctus tactus multiplicari debet.

IV. Quilibet sensus certum & unum tantum habet organum, solo excepto tactu, qui cum ad tuendam animalis vitam, & noxios primarum qualitatium excessus, quippe qui vitam lædunt, declinandos peculiariter animali à natura datus sit, idè non uni solum, sed omnibus corporis partibus debuit inesse.

V. Dolor in determinata corporis parte non causatur, sed in omnibus, quia solutio continui aut distemperies in quibuscunque partibus corporis sensui capacibus causari potest, & ex consequenti dolor. Aliqua verò voluptas & titillatio in determinata tantum parte corporis fiunt, non tamen propterea tactus pro eisdem actibus multiplicari debet, quia sensatio tactus in eisdem reperta eandem rationem formalem habet ex eadem ratione immutandi objecti desumpta.

Quæstio

Quæstio XX.

An sensus exterior suam animadvertat sensationem? Negat.

Sensus exterior suam sensationem non percipit, e.g. *visus non animadvertit se videre*, sed hæc functio sensibus interioribus, nempe sensui communi propriè competit: *quia* 1. Sensus exterior non agit, nisi moveatur à suo objecto. At à suis operationibus non moveri, neque affici potest. Ergò easdem non sentit. 2. Si quo actu videmus, eodem etiam sentiremus nos videre, nunquam visio fieret, quin simul eadem sentiretur. At non semper sentitur visio: Certum enim est hominem aliquando videre, nec tamen sentire, quod videat, sed hoc paulo post animadvertere. Ergò &c.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis intellectus percipiat suos actus & supra eos reflectatur, non tamen etiam sensus. Cùm enim intellectus immaterialis, spiritualis & inorganicus sit, idèò operandi modum nobiliorem habet, quàm sensus.

II. Sensuum delectationes consequuntur ex perceptione convenientium objectorum: sed ad eas non requiritur cognitio ejusmodi perceptionis in eodem sensu, quia ut delectatio non pertinet propriè nisi ad appetitum; ita ad phantasiâ spectabit percipere rem, è qua voluptas sensitiva oritur, eamque appetitui offerre.

III. Visus non propriè sentit tenebras, nec alius sensus suorum objectorum privationes simpliciter dignoscit, sed admodum impropriè, & quasi per actionem negativam. Eatenus enim dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quòd cognoscat

se non videre, sed hoc alii animalis potentia attribendum est, non illi, quæ est in oculo.

IV. Non necesse est ut omnis sensatio ab alio sensu cognoscatur, sic enim esset processus in infinitum: sed satis est, si exteriorum sensuum sensationes à sensu communi cognoscantur.

V. Distinguendum est inter objectum proprium & adæquatum; & inter objectum parziale. Non est absurdum versari visum circa colorem tanquam circa proprium & adæquatum objectum: aliam verò altiorem facultatem, id est sensum communem circa eundem colorem occupari tanquam circa parziale suum objectum.

VI. Duo habet sensatio externa seu species expressa ejus. 1. quod comparetur cum objecto, cuius est formalis similitudo. 2. quod comparetur cum potentia interna, cuius est immutativa. In priori comparatione non est quod cognoscitur, sed quo aliud, vel in quo aliud expressè cognoscitur à sensu externo: In posteriori autem comparatione est quod cognoscitur, vel cognosci potest simul cum objecto quod repræsentat tanquam sensatum. Et idèò imprimet speciem sensui interno tanquam modus ejusdem objecti, & cum ex re & modo unum fiat modificatum, producitur à sensatione externa una tantùm species modificata, repræsentans utrumque per modum unius.

Quæstio XXI.

An sensus externi sint in corde, an verò in cerebro? Neg. Prius, Affirm.

Posterius.

I. **P**ars, quæ principium est nervorum, ea etiam est principium sensus; qui per nervos administratur. Cerebrum est principium

cipium nervorum. Ergò etiam est principium sensus.

II. Qua parte læsa læditur sensus, illa sensus est principium. At læso cerebro læditur sensus, non verò læso corde. Ergò cerebrum est principium sensus.

OBSERVATIONES.

I. Quamvis cerebrum cranio ceu in proprio quodam domicilio sit conclusum, non tamen est pars ab aliis discontinua (Sic enim non esset principium sensus) sed continuatur & conjungitur cum aliis partibus corporis per nervum, qui est ejusdem naturæ cum cerebro.

II. Distinguendum est inter cerebri partes à nervis remotiores; & inter cerebri partes nervis proximæ. Licet non sit sensus in quibusdam cerebri partibus, tamen in his, quæ nervis sunt proximæ, in quibus sensoria interna sunt, sensus inest. Unde caput aliquando etiam interiùs dolet. Ergò cerebrum non omnino sensu caret.

III. Ad sensum non requiritur sanguis: nam nervi, qui carent sanguine, maximè pollent sensu: similiter sensoria sensuum particularium, ut meninga, pupilla & reliqua. Unde non sequitur: cerebrum caret sanguine, Ergò non est principium sensus.

IV. Frigiditas cerebri non potest esse impedimento, ut sit radix virtutis sensitivæ, quin potius cum spiritus generentur & à corde procedant calidissimi, & ideo facile mobiles, necessarium est, ut frigiditate cerebri temperentur, & consequenter redantur minùs faciles ad motum, & ideo aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittens ad internum sensum.

V. Cor quidem situm habet in cen-

tro corporis, sed inde non sequitur, quod sit principium sensus, nam non ea pars, quæ in medio, sed quæ eo in loco, ubi sensuum organa sunt, residet, est sensus principium. Cum igitur situs cordis longè distet ab externis sensibus, cerebrum verò proximius sit, propterea magis accommodatum est pro sede interni sensus, quàm cor.

VI. Distinguendum est inter motum naturalem, qui se primum exerit in animali; & inter motum animale, qui fit de loco in locum. Cor est venarum, arteriarum, motusque naturalis principium; Cerebrum verò nervorum & motus animalis, seu sensitivi. Cum enim motus naturalis & sensitivus sint diversi, diversas partes corporis postulant, & diverso modo temperatas, imò in diverso collocatas situ.

VII. Quòd appetitus sensitivus fit in corde & à sensu interno moveatur, non probat in eodem corde esse debere utramque potentiam nempe appetitivam & sensitivam, sed licet in distinctis partibus resideant, sufficit, quòd in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem unius cum altera, & quòd per concursum ejusdem animæ cum utraque operentur, ut cognoscitiva possit movere appetitivam.

Quæstio XXII.

An bruta valeant ratione, an verò phantasia ope & per instinctum naturalem opera sua perficiant? Neg.

Prius, Affirm.

Poster.

BRuta non valent ratione & intelligentia, sed suas mirificas operationes edunt ope phantasie, & per instinctum natu-

naturalem, quæ est operatio phantasiæ determinata ad iudicium convenientis aut commodi, determinansque appetitum ad fugam vel persecutionem: *Quia*
 1. Bruta non agunt liberè & diversimodè. Ergò ratione carent. 2. Bruta non cognoscunt universalia: Ergò non possunt uti ratione. 3. Si bruta essent rationalia, nullam essentialia discrimen esset inter ipsa & hominem, possentque informari ad pietatem.

OBSERVATIONES.

I. Distinguendum est inter ipsam prudentiam seu virtutem, quæ est habitus electivus; & inter simulachrum prudentiæ. Non ipsa prudentia seu virtus neque vitium morale, sed aliqua solùm simulachra seu umbræ virtutum & vitiorum in brutis conspicua sunt.

II. Distinguendum est inter habitum, & inter potentiam naturalem. Bruta maximè concinna edunt opera, non per quendam artis habitum, quemadmodum homo ex artis habitu rationis beneficio mediantibus crebris effectioibus comparato operatur; sed per naturalem quandam potentiam, quæ omnibus ejusdem speciei individuis peræquè competit, nec studio comparatur.

III. Sunt quædam bruta melioris phantasiæ, quæ per assiduam assuetudinem & institutionem discunt aliqua, quæ tamen tanta non sunt, ut artis habitus dici mereantur. ex. gr. aves illæ, quæ quasdam voces possunt exprimere, non verò sermocinantur, sed potiùs dant sine mente sonum.

IV. Quædam bruta præfagiunt quasi & prænunciant futuram tempestatem, non mentis aut rationis acumine, sic enim rationis acrimoniâ ipsum hominem supera-

rent, sed quia pro vario cœli influxu variè afficiuntur, quos suos affectus internos per certa aliqua externa edunt indicia.

V. Duplicia sunt naturalia, quæ per media certa ad finem certum procedunt. Quædam finem præcognoscunt, & media illi obtinendo accomodata eligunt, quod sine ratione fieri nequit, & soli homini competit; Quædam finem propter quem agunt, non cognoscunt, nec ex præelectione feruntur in media, sed instinctu & ductu naturæ samunt media, quæ ad consequendum finem sunt idonea, quo modo bruta, citra rationem per certa media ad suos contendunt fines.

VI. Quòd animalia quædam medicamentis certis vel se præservant, vel curant, id non ad rationem, sed ad instinctum naturalem referendum est, quo in ea feruntur, quæ sibi sunt convenientia, eodem modo quo viti ulmus est gratissima, ad illam se inclinatur, & illi alligata felicissimè crescit.

VII. Distinguendum est inter iudicium intellectivum, & inter iudicium sensitivum. Conceditur bestiis iudicium sensitivum, quo æstimant tale objectum sibi non esse conveniens, sed iudicium intellectivum nondum obtinetur.

VIII. Non sequitur: bestia persuadetur hominis sermone: ergo hunc intelligit. Nam hominis dicto audit, non quia argumentorum ponderibus Rhetoricè suadetur, sed quia vox physicè cogit; idque obtinere bestia potest virtute memoriæ sensitivæ. Nam hujus gratia memoria servat verbera & plagas, quibus hi vel illi sermones fuerunt conjuncti. Iudicio igitur æstimativo colligit verbis illis esse parendum sub metu plagarum.

Quæstio

Quæstio XXIII.

*An anima rationalis sit forma assistens
an verò informans? Neg. Prius,
Affirm. Poster.*

Anima rationalis non est forma hominis assistens, sed informans. *Nam* quod homini dat esse, & per quod homo primò à cæteris omnibus animalibus distinguitur, id est forma hominis informans. Anima rationalis homini dat esse, & per animam rationalem homo primò à cæteris omnibus animalibus distinguitur. Ergò anima rationalis est forma hominis informans.

O B S E R V A T I O N E S .

I. Licet anima rationalis, quæ est substantia spiritualis, sit improporcionata materiæ quoad entitatem, habet tamen rationem actus, & materia rationem potentiæ receptivæ.

II. Distinguendum est inter formam quatenus informat; & inter formam quatenus est separata. Nulla forma informans quatenus informat existit per se, sed à sua materia, quam informat, dependet: Atque sic etiam anima humana non existit per se: Quando verò forma informationis munere non ampliùs fungitur, absurdum non est, ut forma quædam, putà anima rationalis, post interitum compositi remaneat, atque per se existat.

III. Anima humana *l. 2. de gen. anim. c. 13.* forinsecùs dicitur accedere non simpliciter, nec ita ut aliunde adveniat, atque corpori assistat, sed sic, ut non educatur è potentia materiæ, quemadmodum anima vegetans & sentiens educuntur.

IV. Distinguendum est inter ipsam mentem, sive animam rationalem; & inter mentis operationem. Quando *Arist.*

l. 1. de anima c. 2. t. 24. inquit: *Ea mens, cui prudentia tribuitur, non cunctis hominibus inesse videtur:* per mentem intelligit non ipsam animam rationalem, quæ ceu forma informans omnibus peræquè inest hominibus; sed mentis operationem, quæ in diversis hominibus diversa est, nec in omnibus pari bonitate reperitur, propter diversam corporis constitutionem & apparatus organorum diversum.

V. Quamvis anima informet corpus, non tamen corpus intelligit: quia actio formæ solùm tribuitur habenti formam, & eam potentiam, ex qua immediatè oritur actio. Jam autem corpus non habet eam potentiam, neque aptum est, ut possit fieri intelligens & spirituale, sed tantùm efficitur animatum, vegetans & sentiens. Intelligit quidem anima in corpore; sed non per corpus, quia in hac actione nullo utitur corporeo instrumento.

VI. Anima, quæ est immortalis & forma nobilissima, informat quidem corpus, non tamen etiam nobilissimo modo, scilicet inseparabiliter illud informat, quia unio & informatio dependent non à nobilitate formæ, sed à dispositionibus corporis & materiæ, quæ necessariæ sunt, ut anima remaneat unita, quibus à contrario destructis, destruitur unio animæ cum corpore. Non ergò, quò forma est nobilior, eò arctiùs sibi unit materiam.

VII. Anima unitur corpori per aliquid substantiale, nempe per suam substantiam cum habitudine quadam sibi interna ad corpus ipsum debitè dispositum. Nec hinc sequitur, dissoluta unione animam aliquid suæ substantiæ perdere, manet enim semper tota, sed tantum sequitur, habitudinem illam substantialem amittere ad corpus

corpus sufficienter dispositum ob recessum ipsarum dispositionum.

Quæstio XXIV.

An Anima rationalis sit immortalis?

Affirm.

OUicquid habet operationem à corpore & materia independentem, illud etiam habet esse independentem à corpore & materia, h. e. potest sine corpore esse; & ab eo separari, sicut potest sine illo operari: *quia modus operandi sequitur modum essendi.* Anima rationalis habet operationem à corpore & materia independentem, nam in intellectu & volitione organo corporeo non utitur. Ergò anima habet esse independentem ab eodem corpore, & potest separata ab eo subsistere, quod est esse immortalem & perpetuam ex propria natura.

OBSERVATIONES.

I. Aliquid esse immortale & incorruptibile potest stare dupliciter. 1. Ab intrinseco, quod scilicet nullam sui esse agnoscit materiam, & qualitates contrarias, quæ statuuntur principia corruptionis & mortalitatis, & sic anima rationalis dicitur immortalis & incorruptibilis, item angeli. 2. Ab extrinseco, quod scilicet non tantum nullam agnoscit materiam, & qualitatatum contrarietatem, verum etiam excludit omnem causam efficientem, à qua in esse dependeat, & sic solus DEUS est immortalis & incorruptibilis.

II. Distinguendum est inter hominis & jumentorum ortum & interitum quoad corpus; & inter eorundem ortum & interitum quoad animam. Unus est hominum & jumentorum ortus & interitus quoad corpus, non verò quoad animam:

hominis enim anima non educitur è potentia materiæ, sicuti animæ brutorum. *Deinde* unus est hominis & jumentorum interitus & æqua conditio quoad moriendi necessitatem, sed non quoad conditionem mortem consequentem.

III. Ad intelligendi functionem pro hujus vitæ conditione adhibentur quidem phantasmata, ut res tum singulares, tum etiam communes ipsis contentas mens contempletur, non autem ut in parte corporea recipiatur intellectio. Anima igitur separata non dependet in intelligendo à phantasmatibus, sicuti nec angeli.

IV. Distinguendum est inter naturalem animæ separatæ appetitum; & inter animæ separatæ entitatem & essentiam. Anima à corpore separata est aliquo pacto in statu violento ratione sui appetitûs naturalis, quia semper propendet in corpus, cujus est forma; Non autem est in statu violento ratione suæ entitatis aut essentia, quia hæc est independentem à corpore. Quando ergo *Arist. l. 2. de cælo t. 18.* negat, *aliquod violentum esse durabile sive perpetuum*, violentum sumitur pro eo, quod est extra locum in quo tantum consistere potest. Hoc ad animam separatam applicari nequit.

V. Licet anima sit immortalis. homo tamen timet mortem. Hic horror mortis nascitur ex appetitu sensitivo, qui dolorem ex separatione animæ à corpore reformidat; vel etiam ex appetitu rationali, quando exitura anima grave peccatorum onus persentit, non autem quando anima nihil sibi conscia è corpore ad cælum migratura egreditur: sic enim solutionem à corpore cupit, juxta illud D. Pauli: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.*

VI. Quod sic est in materia, ut in omnibus

mnibus suis operationibus pendeat à dispositionibus materiæ, illud corrumpitur separatum à materia. Licet igitur anima rationalis sit in materia, non in omnibus tamen operationibus ab ea pendet, & ideo quantum ad hoc manebit. Unde etiam fit, ut non ipsa anima, sed ejus sola unio cum corpore pendeat à dispositionibus.

VII. Quando *Arist. l. de celo t. 102.* inquit: *Omne quod habet initium, habet quoque finem*: Illud intelligatur de rebus ex materia generatis: Anima autem rationalis forinsecus accedit. Quare licet anima incipiat cum corpore, non tamen idè esse definit cum illo, sed permanet.

Quæstio XXV.

An singulare sensibile intellectu percipi possit? Affirm.

I. **Q**uicquid distinguit singularia ab universalibus, & sensum circa singularia errantem corrigit, illud singularia percipit & cognoscit. Intellectus distinguit singularia ab universalibus, & sensum circa singularia errantem corrigit. Ergò intellectus singularia percipit.

II. Quod potest in subordinatis virtus inferior, id multo magis potest superior e. g. quæ sensus externus percipit, eadem & phantasia sentit. Atqui phantasia quæ est inferior intellectu cognoscit singularia. Ergò ea multo magis cognoscit intellectus, qui est facultas superior.

OBSERVATIONES.

I. Duplex assignatur objectum intellectus. Unum motivum, quo scilicet intellectus movetur, & adjuvatur ad cognitionem, licet ipsum in se non cognoscatur actu, & tale objectum est phantasma; Alterum est objectum terminativum, il-

lud scilicet, quod per phantasma representatur, & cognoscitur ab intellectu, unde dicitur terminativum, quia terminat actionem intellectus, & hoc est omne ens, in quantum est verum, & cognosci potest, sive sit singulare, sive universale, sive materiatum, sive immateriatum.

II. Distinguendum est inter objectum proprium; & inter objectum commune. Universalia sunt intellectus objectum proprium, quia solus intellectus universalis cognoscit, Singularia verò sunt intellectus objectum commune, quia non tantum intellectus, sed etiam sensus circa singularia versatur. In eo ergò differt intellectus à sensu, quòd sensus sola singularia, intellectus verò universalis, sed non tantum dignoscit. Pari modo distinguitur sensus internus ab externo, quòd hic præsentia, ille absentia, sed non tantum percipiat.

III. Distinguendum est inter singularium sensibilitatem, & inter singularium intelligibilitatem. Singularia aliam rationem formalem sortiuntur dum cadunt sub sensum, & aliam rationem formalem, dum recidunt sub intellectum. Nam singularia pertinent ad sensum sub ratione sensibilitatis, ad intellectum verò sub ratione intelligibilitatis.

IV. Quamvis intellectus sit quid immateriale, & spirituale, singularia verò à sensu percepta sint materialia & corporalia, nihilominus tamen intellectus potest cognoscere singularia. Nam proportio essentiæ inter cognoscens & cognoscibile non semper est necessaria, sed potest res quoad essentiæ eminentior & superior inferiorem cognoscere, v. g. Deus res à se creatas: imò ex parte inferior quoad essentiæ potest cognoscere superiorem, ut

homo Deum, cum quo nulla sibi ratione essentiali intercedit proportio.

V. Distinguendum est inter rationem *Qua*, & inter rationem *Sub Qua* sive formale. Quando intellectus, qui est immaterialis cognoscit singulare materiale, tunc ratio *Qua* potest esse quid materiale, non verò ratio *Sub Qua* sive formale, nam singulare quò materiale ne quidem sensus recipit: & ut hic homo componitur ex hac materia, ita homo universalis ex materia communi, proinde nec universale caret omni materia. Intellectus igitur speciem sensilem prius deornat materialitate sua, & ex phantasinate elicit speciem spiritualem, deinde demum illud in augustissimum suum palatium admittit, sed non sine suis conditionibus individuanti- bus: Non abstrahit intellectus ab objecto, sed à modo, nam objectum ut singulare & materiale cognoscit, sed modo spirituali.

VI. Intellectus universaliter præscindit à conditionibus individuanti- bus, quæ rem materiali modo repræsentant, quia cognoscit modo spirituali per speciem spiritua- lem, non autem præscindit necessariò à conditionibus vel rationibus constituentibus rem in esse singularibus.

VII. Licet singulare sit cognitum ab intellectu, non tamen frustra ponitur intellectus agens: nam intellectus agens non ideò ponitur, ut abstrahat naturam à differentiis individuis, h. e. eam ponat in statu, in quo non nisi absque iis differentiis intelligi possit, sed ut à singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibiles, sine quibus res ab intellectu non possunt percipi.

VIII. Distinguendum est inter potentias subordinatas, & inter potentias non

subordinatas. In potentiis subordinatis superior cognoscit objectum inferioris & alia alterius, non verò in potentiis non subordinatis. Cum igitur sensus intellectu subordinated sit, ideò non valet hic argumentandi modus: ita se habet sensus ad singularia, sicut intellectus ad universalia: Sed sensus tantum singularia percipit. Ergò intellectus tantum universalia.

IX. Quamvis intellectus cognoscat singularia, non tamen frustra ponuntur sensus, quemadmodum non frustranea est cognitio, quæ sensus communis omnia externorum sensuum objecta cognoscit ac dijudicat: nam intellectus cognoscit quidem singularia; sed non ab iis immutatur, sed mediante imaginativa, sicut imaginativa mediis aliis sensibus, qui superflui non sunt.

X. Distinguendum est inter viam inquisitivam; & viam auscultativam. Quando *Aristoteles lib. 1. phys. cap. 1.* inquit: *Ex universalibus ad singularia procedere oportet*: non loquitur de via inquisitiva, nam *l. 1. post anal. c. 15.* scribit, *scientiam illi defuturam esse, cui deest sensus*; sed de via auscultativa. Nihil ergò est in intellectu, quin prius fuerit in sensu.

Quæstio XXVI.

An voluntas reipsa differat ab intellectu? Affirm.

I. Quæcunque potentie distinguuntur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, illæ reipsa differunt, intellectus & voluntas distinguuntur per diversos modos operandi, quos habent ex propria natura, quia modus operandi intellectus est attrahendo objectum ad se, illudque sibi conjungendo

per se, vel per suam similitudinem; modus autem operandi voluntatis est tendendo in objectum, seque ei conjungendo.

II. Illa re ipsa distinguuntur, quæ se mutuò movent, *unum enim & idem* re ipsa nequit seipsum movere, & à seipso moveri. Atqui intellectus & voluntas se mutuò movent. Ergò re ipsa distinguuntur.

O B S E R V A T I O N E S.

I. Distinguendum est inter facultatem, quæ neque intelligit, neque præeuntem sequitur notitiam; & inter facultatem, quæ quidem non intelligit, præeuntem tamen notitiam sequitur. Prior facultas, quæ scilicet neque intelligit, neque præeuntem sequitur notitiam, naturæ impetu & non liberè in objectum fertur, sed ejusmodi facultas voluntas non est: etsi enim voluntas non intelligat, sive rem cognoscat, sequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda vel declinanda obicitur.

II. Electionem esse appetitum intellectus, vel intellectivum appetitum *l. 2. Eth. c. 2.* non probat, quòd intelligere & velle sint actus ejusdem potentiae, sed sic esse subordinatos, & adeò intrinsecam habere connexionem, quamvis diversarum potentiarum sint, ut actus voluntatis intrinsecum ordinem importet ad actum intellectus tanquam ad conditionem intrinsecam sui objecti, & actus intellectus intrinsecum ordinem ad actum voluntatis, in quantum præstat objecto ejus conditionem omnino necessariam ut sit appetibile.

III. Separabilitas actuum efficaciter quidem probat distinctionem realem; Inseparabilitas verò non probat efficaciter identitatem, cum possit ex extrinseca rerum distinctarum connexionem provenire. Sic intellectus & voluntatis actus non possunt separari, cum voluntas non possit ullo modo appetere, nisi bonum cognitum, non tamen intellectus & voluntas sunt unum & idem. *Sunt igitur* istæ duæ potentiae realiter distinctæ, sed sic subordinatæ per intrinsecam connexionem, ut nec voluntas possit ferri in bonum nisi cognitum per intellectum, sibi que ab eo representatum.

IV. Ut voluntas libertatem habeat, non quidem sat est inhærere eam libero supposito, non tamen necesse est, ut ipsa met sui actus judicium exerceat, sufficit enim posse arbitrato suo proprium actum exercere, vel suspendere, esto prædictum judicium ab alia facultate ipsam regente, in qua libertas ut in fonte & radice insidet, administretur.

V. Identitas realis potentiarum non sumitur ex identitate reali objecti, cum constet sensum & intellectum versari circa eandem rem, nam omne objectum sensibile, est etiam intelligibile. Licet igitur etiam intellectus & voluntas versentur circa eandem rem, cum bonum, quod est objectum voluntatis, non sit res distincta ab ente, circa quod versatur intellectus, non tamen inde sequitur, quòd intellectus & voluntas sint unum & idem.

F I N I S.

PRÆCEPTA
Metaphysicæ

Ex

Probatis Auctoribus collecta, & adjuvandæ
memoriæ causâ TABULIS Syno-
pticis inclusa.

A
M. JOHANNÉ STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:

Ex officina Rogeri Daniel, almæ Academiæ Typographi.

Anno Dom, 1647.

PARTE PRIMA

Methodus

Problema: Quomodo inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

...inveniatur...

Ex officio Regii D. Acad. Typographi
1717

Illustrissimo ac Celsissimo Principi ac Domino

D N. E R N E S T O,

Duci Saxoniae, Juliae, Cliviae & Montium, Landgravio, Thuringiae, Marchioni
Misniae, Comiti in Marca & Ravensburg. Dynastae Ravenstein, &c.

Domino suo Clementissimo

Ἐν δαίρειν

Um proluxa & intricata tam docendi, quam discendi ratio ingenium perturbet, memoriam labefactet, doctrinam obscurat, & studiosae juventuti non raro fastidium creet: operae pretium faciunt illi, qui antequam controversiarum pelago se committunt, aut spinosis subtilitatibus animum suum, industriamque consecrant, in qualibet Scientia praecipua prius scitu maximè necessaria praelibant, atque fundamentum jacent relictis & relictis minus necessariis. Licet verò ejusmodi prima Scientiarum elementa & rudimenta variis disponi proponique possint modis, omnium tamen commodissima haecenus multis praecclaris viris visa & probata est methodus ea, quae praecipua disciplinarum in memoriae subsidium Tabulis Synopticis inclusa ordine & breviter traduntur: Sic enim nucleus cujuslibet capitis, qui alioquin in diversorum auctorum pagellis non sine taedio esset conquirendus, artificiosè sub uno habetur intuitu, & quae passim & sparsim sapientissimi & acutissimi Philosophi benedixerunt captum adolescentiae non superantia sub una peculiari & perpetua ferè forma methodicè disponuntur, Hoc quantum subsidii studiis & memoriae afferat, aestiment ii, quorum judicia nec odii, nec amoris affectibus adulterantur. Hunc ergo in finem non tantum TABULAS LOGICAS, ETHICAS, PHYSICAS & ASTRONOMICAS in meum, meorumque usum privatum ex fontibus Aristotelis, nec non saniorum interpretum commentariis quondam à me congestas superioribus annis publici juris feci. Sed nunc etiam amicis ita pervinentibus, communissima METAPHYSICAE PRAECEPTA juvenandae memoriae ergò in TABULAS redacta typis prodo: Praecepta inquam communissima, non nova, sed passim usitata & potissimum collecta atque selecta ex SUAREZIO; communi illo omnium Metaphysicorum doctore ac magistro, FONSECA, MENDOZA, aliisque multi nominis auctoribus, quibus suo jure quodam adjicio Clariss. Philoso-

Philosophum Jenensem Dn. M. STHALIUM, Præceptorem meum honoratissimum. Nam si universam disciplinarum philosophicarum seriem paulo attentiori intueamur animo, & figillatim unamquamque trutinâ ponderemus æquissima, Metaphysica, sive ipsius dignitas spectetur, sive utilitas attendatur, ultra reliquarum sortem quodammodo elevata est, *tantum caput effert, quantum lenta solent inter viburna cypressus*: cum sine hac Scientia nemo vel ambigua distinguere, vel obscura explicare, vel vera confirmare, vel falsa impugnare commodè possit & refellere. Has vero TABULAS METAPHYSICAS Vestræ Celsitudini, ILLUSTRIS SIMÉ PRINCEPS, submississimè dedicari volui, quo subjectissimam meam affectionem erga Illustris. Vestram Celsitudinem declararem. Toti omnino Germaniæ imò Europæ innotuit, quàm constanti sinceræ religionis Illustris. Cels. Vestra ducatur Zelo, quàm heroicis & omnigenis decorata præfulgeat virtutibus, quàm seriò ac fedulò laboret, ut in ditionibus sibi subjectis literarum studia undique floreat, atque vigescant. O beatum & æternis laudum præconiis dignissimum Principem, qui muneris divinitùs sibi commissi tantâ curâ ducitur! Ut ergo Illustris. Cels. Vestra hoc levidense meum munusculum vultu benigno & sereno suscipiat, ac suo patrocínio exoptatissimo meæque studia commendata esse gratiosissimè concedat, eâ, quâ par est, animi subjectione & observantiâ peto atque contendo. Deus Ter Opt. Max. Illustr. Cels. Vestræ concedat ea omnia, quæ primæva Ecclesiæ, *Tertulliano Teste in Apologet. cap. 30.* Imperatoribus precari consueverat, vitam nimirum prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcunque hominis & Principis Christiani vota sunt. Dab. die 9. Octob. Anno 1634.

Illustris. Celsit. Vestræ

Subjectis.

M. JOHANNES STIER

Lector

Lectori Benevolo atque Candido, S. P.

Cum in omnibus disciplinis mirè profit initio breve quoddam Compendium tradere, ut eò meliùs præparentur animi interiorum ad doctrinam rectè percipiendam, maximè id quoque necessarium duxi in Disciplinarum Reginâ, hætenus spatiosissimis voluminum palatiis ostentatâ, vulgò Metaphysicâ dictâ.

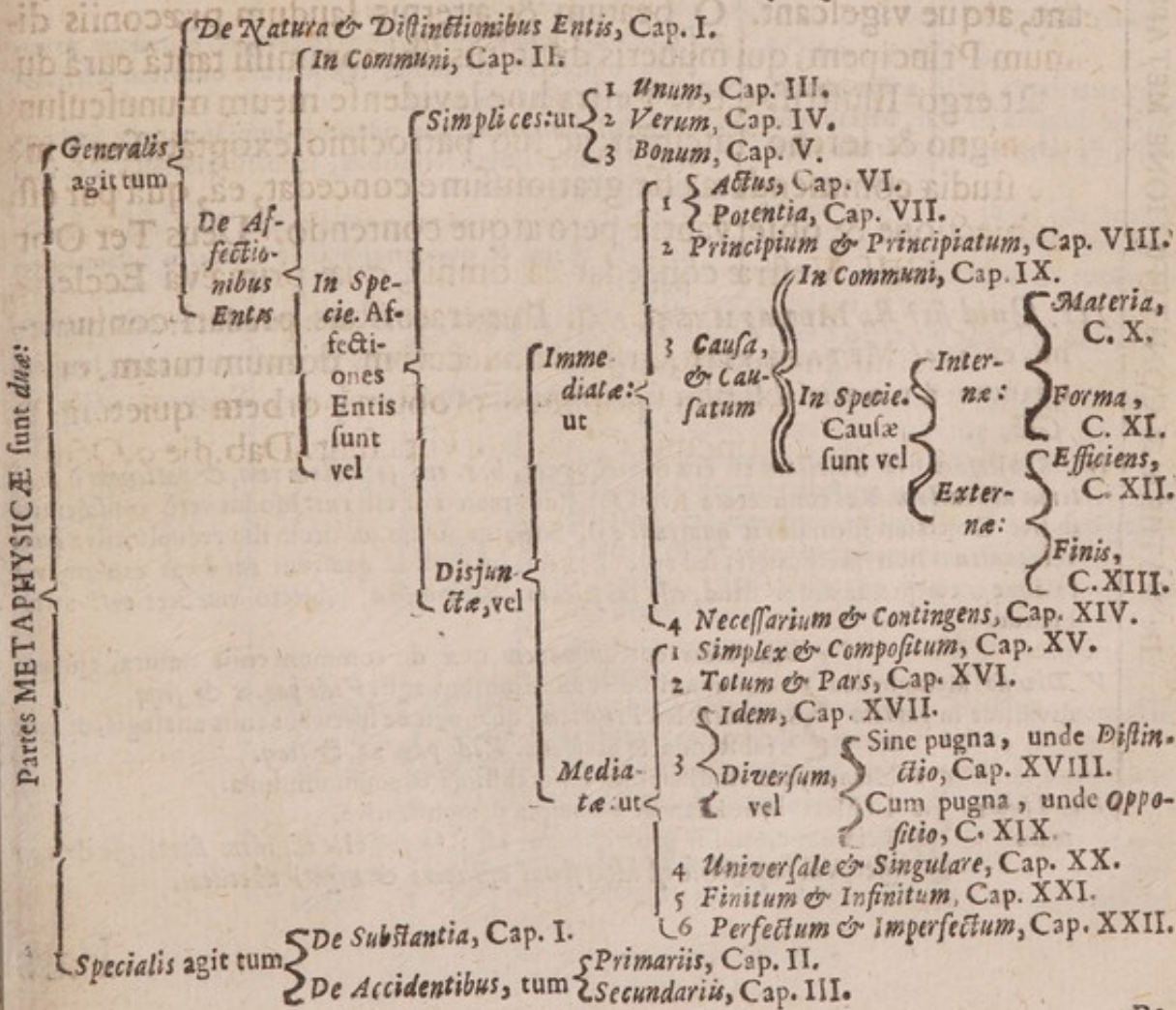
Deinde quia secundum illud vulgatum, tantum scimus quantum memoriâ tenemus, memoriæ verò mirum in modum inservire possunt tabulæ Synopticæ, siquidem in iis nucleus cujuslibet capituli, qui alioquin in diversis pagellis non sine tædio esset conquirendus, uno serè intuitu artificiosè ostenditur, quo ordine unum sequatur aliud, facillè cognoscitur, quotvè membra in quolibet capite notanda veniant, statim animadvertitur, idem quoque non denegare potui huic ipsi Discipline.

Hæbis autem hæc præcepta non de novo inventa, vel ex proprio cerebello deprompta sed communissima & in Scholis Metaphysicorum tritissima: inprimis verò selecta ex Metaphysicorum Doctõribus ac Magistris Suarezio, Fonseca, Mendoza aliisque multi nominis autoribus, quibus suo jure quodam adjicio Clarissimum Philosophum Jenensium Dn. M. Sihalium, Præceptorem meum honorandum.

Næque enim eos imitari animus unquam fuit, qui, quod ab aliis hausere, non ut alicuium, sed suum nundinantur: cum candidi & ingenii hominis sit fateri, per quos profecerit.

Si quid igitur rectè dictum hæc in tabulis inveneris, illud omne prædictis autoribus acceptum referas: Sin verò minus, & quedam tuo palato minimè arriserint, iisque tuum denegaveris calculum, eadem quoque ex iisdem, cum quibus prius transigas, quam hæc præcepta taxes, me hausisse scias. Ignoscas igitur, ut eandem veniam apud alios impetres. Vale, mihi que save. Dab. Anno 1641.

Tabula Generalis totius METAPHYSICÆ Synopsin adumbrans.

Prooemium.

De Natura & Constitutione Metaphysica.

De NATURA & CONSTITUTIONE METAPHYSICÆ sex not.

I. An detur Metaphysica? R. Affirm.

- 1 Quia datur distinctum objectum, & modus considerandi objectum diversus à modo illo, qui datur in aliis disciplinis: nam in Metaphysica consideratur ens, quatenus ens.
- 2 Quia nulla alia datur disciplina, in qua propriè tam de affectionibus entis, e. g. Uno, Vero, Bono; quam de eisdem differentiis & divisionibus, ut in Substantiam & accidens agatur.

II. Nomen, circa quod observ.

1 Etymologia. Metaphysica dicitur à $\mu\epsilon\tau\alpha$ post vel trans, & $\varphi\upsilon\sigma\iota\kappa\eta$ naturalis, vel

1 Quia Metaphysica agit de iis, quæ res naturales transcendunt, & supra Physicam sunt.

2 Quia Metaphysica post Physicam est inventa. Non igitur sic dicitur ratione ordinis naturæ: (Cum quoad ordinem naturæ ea, quæ in Metaphysicis considerantur, sint priora rebus Physicis) sed ratione ordinis inventionis.

2 Synonymia, Metaphysica etiam vocatur

1 Philosophia absolutè, & quasi per antonomasiam quia est nobilissima pars philosophiæ.

2 Philosophia prima, quia primos conceptus, primaque principia considerat, in quibus reliquarum omnium scientiarum principia fundantur.

3 Theologia naturalis, quia quantum lumine naturæ fieri potest, de rebus immaterialibus, incorruptibilibus, actibus puris, &c. tractat.

4 Sapientia, quia de primis rerum causis, & supremis ac difficilissimis rebus, & quodammodo de universis entibus disputat.

III. Quid sit? R. METAPHYSICA est scientia, quæ contemplatur ens quatenus ens: vel METAPHYSICA est scientia, quæ ens in quantum ens, seu in quantum à materia abstrahit secundum esse contemplatur. Suarez. disp. I. sect. 3.

IV. Subiectum sive Objectum est ens quatenus ens, h. e. ens secundum rem, & rationem à materia abstractum. Res considerata sive Objectum materiale est ens: Modus verò considerandi sive Objectum formale est quatenus ens. Sumitur autem particula illa reduplicativa quæ, vel quatenus non specificativè, sed reduplicativè, ita ut illud quatenus ens dicat causam, vel rationem n. cur prædicatum illud, esse subiectum Metaphysicæ, subiecto videlicet enti attribuat.

V. Divisio Metaphysica dividitur in partem

Generalem seu Communem, quæ de communi entis natura, ejusque communissimis affectionibus agit. Vide pag. 2 & seqq.

Specialem seu Propriam, quæ agit de speciebus entis analogis, ut sunt substantia & accidens. Vide pag. 23. & seqq.

VI. Theoremata

1 Metaphysica est disciplina generalissima & communissima.

2 In Metaphysica dantur principia demonstrativa.

3 Primum omnium principiorum est: Impossibile est idem simul esse & non esse. Vel impossibile est idem simul affirmari & negari de eodem.

Pars Generalis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Natura & Distinctionibus Entis.

I. Quid sit? R. ENS est, quod non repugnat existere, *Mendoza disp. 2. sect. 1. Vel, ENS est, quod habet essentiam realem, id est, non fictam, sed veram & aptam ad realiter existendum. Suarez, disp. 2. sect. 4.*

1 *Nominaliter, sive Substantivè, quatenus est nomen verbale & significat essentiam, vel rem ratione essentia suæ, sive actu existat, sive non. ESSENTIA est id, quod primò concipitur de re, Suarez. 1. d.*

2 *Participialiter sive Adjectivè, ut est participium verbi Sum, & significat existentiam, sive rem actu existentem. EXISTENTIA est illa ratio, per quam res sunt extra causas in rerum natura, sive actu, Mendoza disp. 8.*

1 *Id, quod habet essentiam. Sic nihil appellatur ens, nisi ponat aliquid in re, sive, nisi sit aliquid positivum: Unde privationes & negationes entia dici nequeunt.*

2 *Veritatem propositionis. Sic omne illud ens vocari potest, de quo propositio affirmativa potest formari. Hoc modo etiam privationes, negationes & entia rationis entia vocari possunt.*

Reale, quod habet esse à parte rei actu vel potentia. Mendoza disp. 19. sect. 1.

3 *Est* *Rationis, quod habet esse objectivè tantum in intellectu. Seu, quod à ratione cogitatur ut ens, cum tamen in se entitatem non habeat. Suarez, disp. 45.*

Per se, quod præcisè habet ea, quæ ad essentiam, integritatem, vel complementum talis entis in suo genere per se & intrinsecè requiruntur. Suarez.

4 *Est* *Per accidens, quod constat ex aliquo, quod neque ad essentiam, neque ad integritatem, nec ad complementum rei in suo genere per se & intrinsecè requiritur.*

III. Conceptus Entis est *Formalis, dicitur actus ipse seu verbum, quo intellectus rem aliquam, seu communem rationem concipit Suarez, disp. 2.*

Objectivus, dicitur res illa, vel ratio, quæ propriè & immediatè per conceptum formalem cognoscitur, seu repræsentatur, ibid.

1 *Ens est primò cognitum, cognitione originali, & actuali confusa.*

2 *Ens in respectu ad inferiora, nempe ad Deum & creaturas, substantiam & accidens, non est æquivocum, neque univocum, sed analogum.*

3 *Ens quæ tale, non habet principia.*

II. ATTRIBUTA, sive AFFECTIONES ENTIS, de quibus Cap. seq.

De ENTE IN COMMUNI duo not.

I. NATURA ENTIS Ubi not.

II. Distinctiones, Ens

III. Conceptus Entis est

IV. Theoremata

PARS GENERALIS.

CAP. II.

De Affectionibus Entis in communi.

- De AFFECT. Entis not.
1. An ens habeat veras aliquas affectiones? R. Affirm. quia enti competunt aliqua, quæ cum ipso recipiuntur, nec tamen sunt primus ejus conceptus, sed primum conceptum sequuntur, e. g. *Unum, verum, bonum, esse actu vel potentiâ.*
 2. Quotuplex? R.
 - Simplices, quæ enti adæquatè insunt, & cum eo convertuntur sub uno conceptu: De quibus Cap. 3. & seqq.
 - Disjunctæ, quæ cum ente recipiuntur sub disjunctione: Suntq;
 - Immediatæ, quæ entis conceptum immediatè sequuntur, vel saltem non mediante aliquo attributo simplici. Cap. 6. & seqq.
 - Mediatæ, quæ mediante aliquo attributo simplici enti conveniunt. C. 15. & seqq.
 3. Theoremata
 1. Affectiones entis sunt reales, quia competunt enti citra mentis operationem.
 2. Affectiones vel Attributa entis, de ente possunt demonstrari.
 3. Affectiones entis non differunt reipsa ab ente, sed ratione.

CAP. III.

De Uno.

- AFFECTIONES SIMPLICES sunt.
- I. UNUM de quo quatuor not.
 1. Quid sit? R. UNUM est, quod est in se Indivisum:
 - Per se. Hoc idem est, quod ens per se, supra, Cap. 1. definitum.
 - 1. vel Per accidens. Hoc constat ex ex iis, vel
 - Quæ sunt revera in se divisa vel
 - Sine ordine: ut, *acervus lapidum.*
 - Cum ordine: ut, *exercitus.*
 - Quæ non sunt divisa, sed unita, vel
 - Artificialiter: ut *domus.*
 - Naturaliter: ut
 - Subiectum & accidens.
 - Duo accidentia.
 2. Quotuplex? R.
 - 1. Indivisibile, quod nec actu divisum est, nec dividi potest.
 - 2. Indivisum, quod actu quidem divisum non est, aptum tamen ut dividatur. Hoc dicitur *compositum.*
 - 3. Universale, Unitas Universalis consistit in divisione alicujus naturæ in plures naturas similes sub eodem nomine & ratione cum aptitudine ut in eas dividatur. *Suarez. disp. 6. sect. 13.*
 - Formale, Unitas formalis appellatur, quæ per se & immediatè convenit essentiæ sive naturæ, prout præscindit ab esse quod habet in indivisus.
 - Individuale, Unitas Individualis non solum dicit indivisionem, sed etiam ineptitudinem ad divisionem in plura, quæ talia sunt, quale est ipsum divisum. *Suarez. l. d.*
 - III. Oppositum est MULTUM, quod actu divisum est.
 - IV. Theoremata
 1. Quod non est unum, illud ne est quidem.
 2. Tantum de uno quæque habent, quantum de ente.
 3. Unum non addit supra ens aliquod positivum.
- II. VERUM, de quo cap. 4.
 III. BONUM, de quo cap. 5.

CAP. IV.

CAP. IV.

De Vero.

I. Nomen, circa quod ob-
serv. Veritatē considerari

- 1. In actu exercito, seu materialiter, quando certæ alicujus rei veritas requiritur. Hæc consideratio ad omnes pertinet disciplinas, quid enim verè sit ens, substantia, accidens, Metaphysicus tractat, quid verè sit linea, Mathematicus.
- 2. In actu sigato, seu formaliter, quando ipsa natura veri formalis, quodd scilicet sit, in se consideratur.

II. Quid sit? R. VERUM sive VERITAS est conformitas intellectus cum re.

- Incomplexa, est ipsius rei veritas quâ quodvis ens in sua essentia dicitur verum, quia habet essentiam sibi debitam.
- Complexa, quæ in compositione & divisione terminorum simplicium consistit, & est veritas propositionum nempe conformitas intellectus componentis & dividensis cum rebus compositis & divisis.

III. Quotuplex? R.
Veritas est

1. vel
2. vel

- In significando, quæ propriè reperitur in vocibus vel scripturis aut etiam in conceptibus, quos non ultimos vocant. Suarez disp. 8.
- In cognoscendo, quæ est in intellectu cognoscente res, seu in cognitione & conceptione ipsarum rerum. Ibid.
- In essendo. Hæc veritas est in rebus ipsis, quæ ab illa denominantur veræ, Ibid.

De VERO quinque not.

IV. Oppositum,
Vero opponitur

1. FALSUM
ubi not.

I. Quid sit? R. FALSUM est, quod apparet id, quod non est. Vel FALSUM est disconvenientia seu inadæquatio, quæ est inter iudicium intellectus componentis & dividensis, & rem ipsam prout est in se. Suarez. disp. 9. sect. 1.

2. Quot modis
res dicatur
falsa? R.

- 1. Propter similitudinem ad rem veram, ratione cujus occasionem falsitatis nobis præbet, ut illud existimemus esse, quod non est. Hoc modo aurichalcum dicitur falsum aurum. Suarez.
- 2. Quia est objectum falsæ enunciationis, quod tamen objectum est objectivè tantum in intellectu. Sic idolum dicitur falsus Deus: Suarez.
- 3. Quia non est adæquata & conformis arti. Hic modus habet locum in artificis. Suar.

2. IGNORANTIA,
quæ est vel

- Secundum puram negationem, quando simpliciter aliquid ignoratur, & nihil de re aliqua intelligitur.
- Secundum pravam dispositionem, quando falsa opinio & error habetur de re aliqua.

V. Theoremata

- 1. Veritas quamvis in simplici mentis operatione reperitur, speciali tamen ratione est in compositione & divisione.
- 2. Verum significat rem cognoscibilem, sicut est.
- 3. Verum (veri & Falsum) est denominatio extrinseca rebus.
- 4. Falsitas non competit rebus secundum se, h. e. nulla res dicitur falsa velata ad id, quod est, sed velata ad id, quod non est.

I. *Nomen.* Bonum uti & Malum accipiuntur, vel } *In abstracto, sive formaliter, & sic bonum est ipsa perfectio inesse debita, & malum carentia talis perfectionis.*
 } *In concreto, & sic bonum est res habens perfectionem debitam, & malum est res carens perfectione debita.*

II. *Quid sit?* R. BONUM est, quod alicui est conveniens. *Suarez. disp. 10. sect. 1.*
 I. Vel BONUM est perfectio inesse debita. *Vasquez. disp. 23.*

De BONO quinque not.

III. *Quotuplex?* R. } *Verum, quod tale est, quale existimatur & cognoscitur. Suarez. disp. 10. sect. 2.*
 1. vel } *Apparens, quod existimatur, non tamen est re. Suarez. ibid.*
 } *Naturale, quod est consentaneum cuicumque naturæ, secundum id quod naturaliter est, vel naturaliter operari potest. Suarez. ibid.*
 2. vel } *Morale, quod est consentaneum rei, ut liberè operatur. ibid.*
 } *Transcendentale, quod dicit in communi perfectionem rei convenientem præsertim illam, quam unaquæq; res habet per entitatem suam. ib.*
 } *Per essentiam, quod à se ipso & per se ipsum bonum est, ut Deus.*
 3. vel } *Per participationem, quod suam perfectionem habet ab alio dependentem. Qua ratione omnia excepto solo Deo bona sunt.*
 } *Simpliciter seu absolute bonum, quod in se bonum est.*
 4. vel } *Alteri bonum, quod dirigitur ad alium. Dicitur autem, bonum alteri non exclusivè, sed præsupponit bonum in se.*
 } *Jucundum seu Delectabile, quod homini est conveniens in ordine ad delectationem, quam tale bonum secum affert. Suarez. l. d.*
 } *Honestum, quod homini est conveniens absq; ordine ad delectationem sed solum, quia per se decet, vel conveniens est homini ut sic, ibid.*
 5. vel } *Mile, quod licet ex se spectatum delectationem non afferat, neq; ex se deceat, aut conveniens sit homini, tamen ut conferre potest ad aliud bonum obtinendum, conveniens censetur. ibid.*

IV. *Oppositum est MALUM, Ubi not.* } 1. *Quid sit?* R. MALUM est privatio perfectionis debitæ inesse. *Suarez. disp. 11. sect. 1.*

1. vel } *Absolute malum, quod in sola privatione positum est.*
 } *Naturale, est omnis privatio naturalis boni naturæ debiti, seu omne id, quod naturâ suâ est disconveniens alteri naturæ. ibid.*
 } *Morale, quod est disconveniens naturæ liberæ, quatenus libera est. ibid.*
 2. *Quotuplex?* R. } *Culpæ, est inordinatio in actione vel omissione libera, seu carentia perfectionis debitæ secundum liberam actionem. Suarez. ibid.*
 } *Pænæ, est quælibet alia carentia boni debiti contracta seu infligta ob culpam. ibid.*

V. *Theoremata* } 1. Omnia bonum appetunt.
 } 2. Omne bonum est communicativum sui.
 } 3. Res Mathematicæ, quatenus sunt ejusmodi, non sunt bonæ.

CAP. VI.

De Actu.

Esse actum, est esse perfectionem alicujus, sive esse principium, quo res est, *b. e. extra causas consistens.*

1. Aliud est

Esse Actum, est quasi affectio & modus entis, nempe constitutum esse extra nihil & suas causas, *b. e. illud dicitur esse actum, quod verè existit.*

I. Nomen, Ubi not.

2. Actus sumitur vel

Respective, quatenus importat ordinem ad potentiam, & per eum definit aliquid esse in potentia, si in ea fuerit.

Absolute, prout in se est actuale quid, & non potentiale, quamvis nihil aliud actuetur, *Deus.*

II. Quid sit? R. Actus est qui dirigitur ad potentiam eamq; perficit.

Purus, qui excludit omnem potentiam, *sc. passivam.* Vel, est tale & tam perfectum ens, quod nullam habet potentialitatem ad recipiendum aliquid aliud perfectionis & entitatis, ut est *solus Deus.* *Greg. de Valent. tom. 1. d. 1. q. 3.*

1. vel

Impurus, cui semper aliquid potentia *sc. passivæ* admixtum adhæret, *Talis actus est omnis creatura.*

Primus est ipsa rei forma, quæ neq; importat operationem neq; negationem operationis, sed ab utraq; est præcisa, *b. e. actus primus sive operatur sive non.*

2.

Secundus est actio à forma procedens.

Formalis, quo ipsa forma esse dicitur, ac perfectis ac completis entibus suum esse distinctum communicare.

3. vel

Entitativus, qui respondet potentia objectivæ, & est ipsa existentia rei. *b. e. vera rei positio extra nihil.*

Signatus, est ratio formalis sive conceptus quidditativus alicujus rei in se considerata.

4. vel

Exercitus, est res substrata rationi formali, vel ipsa ratio formalis ut alicui rei competit.

Essentiæ, qui rem ita actualat, ut ejus essentia constet, quæ definitione exprimitur, ut *in homine actus essentia est esse animal rationale.*

5. vel

Existentiæ, qui est complementum essentia dans ultimum esse rei, ut *in Petro Paulo, &c.* *Tò hoc esse rationale.*

III. Quotuplex sit? R. Actus est

1. Cujus est actus, ejusdem est potentia.

2. Actus prior est potentia.

3. Actus & potentia opponuntur privativè. *Si potentia ratione adjuncta privationis, & ut excludit actum, consideret ur.*

IV. Theoremata

POTENTIA, *ap. 7.*

II. PRINCIPIUM vel PRINCIPIATUM, *Cap. 8.*

III. CAUSA vel CAUSATUM, *Cap. 9. & seqq.*

IV. NECESSARIUM vel CONTINGENS, *Cap. 12.*

Affe&. DISJUNCTÆ IMMEDIATÆ sunt.

I. Esse vel

ACTU Ubi not.

I. *Nomen, ubi not.*

- 1. *Aliud est* } *Esse potentiam.* Hoc significat vim, & aptitudinem, per quam aliquid esse potest.
- 2. *Potentia sumitur vel* } *Esse in potentia.* Hoc significat illud, quod nondum est, sed tamen esse potest, adeoq; adhuc est in suis causis.

Transcendentaliter, h. e. tam latè, prout cum suo opposito, nempe actu, dividit omne ens, & certæ alicujus categoriæ terminis non cohibetur.

Predicamentaliter, prout solam illam potentiam comprehendit, quæ est in secunda specie qualitatis. Hæc continetur sub potentia transcendentali.

II *Quid sit?* R. POTENTIA est, quâ ens esse posse intelligitur, quando nondum est.

De POTENTIA quatuor not.

I. *Quid sit?* R. Potentia activa est, quæ virtute continet aliquem effectum, illumque potest producere. *Mendoza Phys. disp. 2. sect. 2.*

- 1. *Activa, de qua duo not.*
 - 1. *Infinita, solius Dei est vel* } *Ordinata*, est ipsa Dei potentia quatenus accommodata & quasi debita est exequendæ alicui legi à Deo institutæ. *Fonseca lib 9 c. 1 q. 9.*
 - 2. *Quotuplex?* R.
 - 1. *vel* } *Absoluta*, quatenus per eam Deus potest facere omne id, quod fieri contradictionem non implicat.
 - 2. *vel* } *Finita* est creaturarum propria.
 - 1. *Rationalis seu Libera*, est indifferens ad utrumque oppositorum; *Vel* quæ positis omnibus requisitis ad agendum potest agere & non agere.
 - 2. *Irrationalis seu Naturalis*, quæ ad unum tantum est determinata; sive quæ alteram tantum contradictionis partem respicit.
- 2. *Passiva*, quæ recipere potest aliquam formam. *Mendoza l. d.*
 - 1. *Objectiva*, est non repugnantia rei ad essendum. *Mendoza l. d.*
 - 2. *Naturalis*, quæ viribus naturæ cum generali Dei concursu potest perducì ad actum. *Fonseca l. 9. c. 1. q. 4. sect. 1.*
 - 3. *Obedientialis*, quâ res aliqua apta est ad actum aliquem supernaturalem cum concursu Dei speciali.
 - 4. *Proxima*, cui immediatè respondet actus.
 - 5. *Remota*, inter quam & actum alius mediat & intercedit actus. *Potentia remota si nimis remota est, amittit nomen potentiæ.*

III. *Quotuplex?* R. Potentia est

IV. *Theoremata*

1. Cujus est potentia, ejusdem est actus.
2. Quod transit de potentia ad actum, mutatur.
3. Potentia non excedit suum objectum adæquatum.

CAP. VII.

De principio & Principiato.

I. Quid sit? R. PRINCIPIUM est primum, unde aliquid aut fit, aut cognoscitur. Arist. lib. 5. Metaph. c. 1. Vel. PRINCIPIUM est id, à quo aliquid procedit quocunq; modo. D. Thom. part. 1. p. 33. art. 1.

II. Requisita. Ut aliquid principium alicujus dicatur, requiritur
1. Ut sit aliquo modo prius eo, cujus est principium, Hoc indicatur ipso nomine principii.
2. Ut sit aliqua connexio inter illa, vel consecutio unius ad alterum. Sic infans heri natus licet sit prior eo, qui hodie natus est, non tamen dicitur principium ejus, quia inter illos nulla intercedit connexio.

In fieri, unde aliquid fit. Sub principio rei in fieri continentur omnia principia tum rerum successivarum: ut sunt modus & tempus; tum operationum, quæ suum esse in fieri habent.
In facto esse, unde aliquid est. Sub principio rei in facto esse continentur omnia principia rerum, quæ suum esse habent in facto esse.

Rei vel
Cognitionis, quod vel

Incomplexum, ut sunt rei effectus, operationes, proprietates, accidentia, quæ ducunt in cognitionem alicujus causæ vel essentia.
Complexum, cujusmodi sunt axiomata & propositiones universales; e. g. Totum majus est suis partibus.

III. Quotuplex? R. Principium est

1. Causale, quod habet verum influxum causalem in aliud, ètque idem quod causa.
2. Non causale, quod habet rationem principii citra influxum causalem. Sic privatio est principium non verò causa: Pater est principium Filii in Trinitate.

1. Tempore, quod est vetustius & antiquius.
2. Natura, quod in naturali essendi ordine antecedit.
3. Ordine, quod ante aliud subsequens est dispositum, situm & collocatum.
4. Dignitate, quod est melius & præstantius.
5. Cognitione, quod est notius & facilius.

IV. Cognatum. est PRIUS de quo not.

2. Oppositum est POSTERIUS. Quot modis dicitur prius, tot modis etiam dicitur posterius.

V. Theoremata

1. In principii non datur progressus in infinitum.
2. Principia essendi sunt etiam principia cognoscendi: Ex quibus aliquid dependet in esse, ex iisdem etiam dependet in cognosci.
3. Principium latius patet quàm causa.

PRINCIPIUM, de quo quinque not.

PRINCIPIATUM, quod ordinem habet ad principium tanquam posterius ad prius.

CAP.

Sequuntur.

De Causa & Causato in communi.

I. Quid sit? R. CAUSA est principium per se influens esse in aliud. Suarez. disp. 12. sect. 12.

II. Causalitas est ratio formalis causæ. Est autem aliquid formaliter causa, non quando potest causare, sed quando actu causat. Vel Causalitas sive Causatio est influxus ille seu concursus, quo unaquæque causa in suo genere actu influit in effectum. Suarez. ibide

- 1 vel } Actus, quæ actu & revera influit in effectum.
- 2 vel } Potentia, quæ actu non influit in effectum, habet tamen potentiam influendi. Hæc proprie non est causa.
- 3 vel } Vera, quæ verè & realiter influit in esse effectus.
- 3 vel } Sine qua non, quæ licet non habeat verum influxum in esse effectus, effectus tamen sine ea esse vel fieri nequit.
- 3 vel } Totalis sive Solitaria, quæ ita influit in effectum ut non concurrat alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
- 3 vel } Partialis sive Socia, quæ influit in effectum concurrente simul alia causa ejusdem ordinis in eodem genere.
- 4 vel } Remota seu Mediata, quæ influit in effectum interveniente alia causa ejusdem generis.
- 4 vel } Proxima seu Immediata, quæ ita influit, ut non interveniat alia causa ejusdem generis.
- 5 vel } Subordinata vel } Essentialiter. Causæ essentialiter subordinatæ sunt quælibet causæ duæ ejusdem generis, quæ ita sunt affectæ inter se, ut altera ex natura sua pendeat ab altera in causando. Fonseca lib. 2. c. 2. q. 1.
- 5 vel } Non subordinata, quæ nec sua natura in causando nec alio modo ab altera dependet.

III. Quotuplex? R.

CAUSA, de qua quinque not.

Sequuntur

IV. Quot sint? R. quatuor, vel

- Internæ, quæ intra rei, cujus sunt causæ, essentiam continentur : ut ,
 - Externæ, quæ essentiam effectus non ingrediuntur ; ut
- MATERIA, Cap. X.
 - FORMA, Cap. XI.
 - EFFICIENS, Cap. XII.
 - FINIS, Cap. XIII.

V. Theoremata

- 1 Nihil est causa sui ipsius.
- 2 Causa prior est causato.
- 3 Causa non est deterior effectu.
- 4 Quicquid est in effectu, præexistit in causa.

CAUSATUM, quod ex causa suum esse habet : Vel quod à causis suis dependet.

CAP. X.

De Materia.

I. *Quid sit?* R. MATERIA est id, ex quo quippiam fit eo pacto, ut in fit. *Arist.* l. 2. *Phys. c. 3.* Vel MATERIA est principium internum, quod per potentiam passivam sive receptivam in rem influat.

II. *Causatum sive Effectus Materiae est*

Primarius & adequatus est compositum, quod primario intenditur. Secundarius & inadæquatus est forma, quæ in composito sicut pars continetur, & causatur à materia propter compositum: Forma enim à materia ratione potentia passivæ dependet, & è potentia materiae educitur. Ergo materia est causa formæ, & forma causatum materiae.

III. *Causalitas materiae tum respectu formæ, tum respectu compositi est vel*

In fieri, est generatio, non tamen ut est actio & importat dependentiam ab agente, sed ut est passio & dicit dependentiam à materia. Actio & passio eadem est entitas, dicitur enim actio ut concipitur tanquam dependentia à potentia activa; Passio verò appellatur ut respicit patiens, & importat dependentiam à materia.
In factio esse, est unio inter materiam & formam, prout illa unio sumitur ex parte materiae, h. e. prout est subjectivè in materia & potest dici receptio formæ, & per eam ut sic non forma sed materia perficitur.

De MATERIA quinque not.

Ex qua, id est, ex quo aliquid est vel fit: Estque

IV. *Quotuplex?*
R.

- 1 vel } Prima est primum subjectum, ex quo inexistente res fiunt & in quod ultimo resolvuntur.
- 2 vel } Secunda, quæ ita est materia alicujus, ut ipsa constet ex alia materia.
- 3 vel } Permanens, ex qua aliquid est vel fit salva manente ejus essentia: Sic ex auro fit poculum.
- 4 vel } Transiens, ex qua mutata nec essentiam suam retinente res fit: Sic ex ovo fit pullus.
- 5 vel } Proxima, ex qua aliquid immediatè est vel fit.
- 6 vel } Remota, ex qua mediante alia materia aliquid est vel fit. Vel, quæ ita est materia alicujus, ut sit prius materia alterius.
- 7 vel } Sensibilis est ipsa substantia, habens qualitates sensibiles, h. e. quæ primò & per se sunt objecta aliquorum sensuum. *Sonc. l. 6. q. 11.*
- 8 vel } Intelligibilis est ipsamet substantia considerata absq; qualitatibus sensibilibus, *ibid.*

In qua est subjectum, in quo aliquid est vel fit.
Circa quam est objectum, circa quod agens versatur.

V. *Theoremata*

1. Ratio causandi materiae est potentia passiva sive receptiva, quia ratione potentie passivæ forma producitur, & pender à materia, ejusque ratione materia cum forma unitur.
2. Materia est determinabilis.
3. Quod caret materia, expers est passionis.

PARS GENERALIS

CAP. XI.

De Forma.

(1. *Quid sit?* R. FORMA est ratio essentiae sive quidditatis. *Arist. l. 2. Phys. cap. 3. Vel* FORMA est substantia quaedam simplex & incompleta, quae ut actus materiae cum ea constituit essentiam substantiae compositae. *Suarez. disp. 15. sect. 5*

2 *Causatum* sive *Effectus Formae* est vel

Primarius est compositum, nam forma propriam suam essentiam largiendo compositum constituit. Ergo forma est causa compositi.
Secundarius est materia, non quidem secundum esse suum considerata, & à formae esse & informatione praecisa, sed ut est informata per formam, quia materia ut informata idem est quod compositum, nec ab eo secundum rem differt, cum unum nec plura, nec pauciora includat, quam alterum.

3 *Causalitas Formae* est actualis unio inter materiam & formam, prout illa sumitur ex parte formae, h. e. prout est *subjectivè in forma*, & potest dici *aliquatio*, & *informatio materiae*, & per eam ut sic forma perficitur.

De FORMA quinque not.

1 vel

Informans, quae unione Physica conjungitur subjecto. *Mendoza de anima disp. 1. sect. 2.*
Assistens, quae nullam habet unionem Physicam cum re, cui assistit, sed tantum propinquitatem ad illam movendam. *Mendoza ibid. Dicitur autem improprie forma, & potius pertinet ad genus cause efficientis.*

2 vel

Substantialis, quae cum subjecto sive materia, quam informat, constituit compositum per se, pertinetque ad praedicamentum Substantiae.
Accidentalis, est accidens in abstracto consideratum constituens cum subjecto unum per accidens: ut, *albedo, quae constituit corpus album.*

4 *Quotuplex?* R.

3 vel

Totalis, quae informat omnes partes alicujus continui heterogenei: ut *anima, quae informat omnes partes animalis.*
Partialis, quae non continuum heterogeneum, sed aliquam ejus partem informat: ut, *forma carnis, forma ossis, forma cutis,*

4 vel

Physica, est altera pars compositi contradistincta à materia, & est forma proprie dicta. *Vocatur aliàs Forma partis.*
Metaphysica, est ipsum totum vel quidditas & essentia totius. *Dicitur aliàs Forma totius, estque improprie forma.*

5 vel

Materialis, quae à materia dependet, ita ut naturaliter extra eam esse non possit. *Tales sunt omnes formae, excepta anima rationali.*
Immaterialis, quae citra materiam subsistere apta est: ut *anima rationalis.*

6 vel

Generica, quae effertur praedicato generico.
Specifica, quae effertur praedicato specifico. e. g. *albedo in lacte forma specifica dicitur, color verò & qualitas sunt formae genericae.*

5 *Theoremata*

1 Ratio causandi Formae non est aliquod formae accidens, sed ipsa ejus entitas, nimirum potentia informandi, *quia informatio est causalitas formae.*
2 Per formam res est id, quod est, *Vel* Quicquid est, per suam formam est.
3 Forma dat esse rei.

De Causa Efficiente.

I. Quid sit? R. CAUSA EFFICIENS est id, unde primum principium est mutationis aut quietis. Arist. l. 2. Phys. c. 3. & l. 5. Metaph. c. 2. Vel CAUSA EFFICIENS est principium per se influens esse in aliud sine mutatione sui ex præcisa ratione influxus. Mendoza Phys disp. 9. sect. 1.

II. Causalitas efficientis est actio: hæc enim est forma, per quam denominatur agens. Ergo est etiam forma, per quam denominatur efficiens; quia agens & efficiens sunt idem.

Per se, quæ virtute propria producit effectum. Soncin. l. 11. q. 3. Vel, Causa per se est, à qua directè pendet effectus secundum illud proprium esse, quod habet in quantum effectus est. Suarez, disp. 17. sect. 2.

Per accidens, quæ non producit effectum virtute propria. Estq; vel Ex parte cause, id dicitur per accidens causare, quod per accidens conjunctum est principio per se causandi, Suarez, ibid. Ex parte effectus, id est respectu ejus quod accidit effectui per se, atque hoc modo ipsamet causa per se alicujus effectus, est causa per accidens ejus, quod conjungitur effectui per se, ibid.

1 vel Naturalis, quæ ad unum oppositorum determinata absq; deliberatione & semper eodem modo si non impeditur, agit: ut ignis urit.

2 vel Voluntaria seu Libera, quæ utrumque respicit oppositorum, Physica, quæ revera influit esse in effectum. Tales cause sunt non tantum naturales, verum etiam liberae.

3 vel Moralis, quæ imputativè solum influit in effectum, h. e. quæ licet realiter, non producat effectum, ita tamen se habet in ordine ad mores, ac si actu influeret, quia non minus imputatur ei effectus, ac si revera, & per se ipsum produxisset. Tales sunt causæ applicantes agens ad patiens, item consulentes, præcipientes, rogantes, non impediens, cum possint & teneantur.

I Quid sit? R. Causa principalis est, quæ per virtutem principalem, id est, nobiliorem, vel saltem æquè nobilem, cum effectui influit in actionem, per quam talis effectus producitur. Suarez.

Principalis, ubi not.

1 vel Prima, quæ à nullo dependet, ab ipsa tamen dependent alia omnia: ut solus Deus. Secunda, quæ ab alia causa dependet: quales sunt omnes cause principales, excepto Deo.

2 Quotuplex? R. 2 vel Univoca, quæ ejusdem rationis sive speciei est cum effectui: ut homo generans hominem. Equivoca, quæ specie ab effectui differt.

Instrumentalis, quæ influit in effectum per virtutem inferioris rationis seu perfectionis. Suarez, disp. 15. sect. 2.

IV. Theoremata 1 Ratio causandi efficientis est potentia activa: Hæc enim est principium, quæ causæ efficienti sua tribuitur causalitas sc. actio.

2 Causa efficiens eodem modo se habens semper producit idem.

3 Omnia quæ agunt, in virtute primi agentis agunt.

De CAUSA EFFICIENTE quatuor not.

III. Quotuplex? R.

I. Quid sit? R. FINIS est causa cujus gratia res est. Arist lib. 2. Phys. c. 3.

II. Causatum sive Effectus cause finalis in ordine agentium finitorum per intellectum sunt actus voluntatis sive circa finem, vel circa media verentur, sive ante finis consecutionem eliciantur, vel post eam: isti enim actus sunt propter finem, E. sunt effectus cause finalis.

III. Causalitas Finis, qua bonum se quasi exierit & exit in actum secundum, non est aliquid praecedens actionem voluntatis, nec etiam aliquid consequens actionem, sed est ipsa voluntatis actio, ut manans ab objecto alliciente, & trahente ad se voluntatem.

- 1 vel { Terminationis rei, qui non est causa finalis, sed ultimum extremum cujusq; rei, extra quod nihil ejus reperitur: ut, punctum lineae.
- 1 vel { Motionis agentis, qui est id, propter quod aliquid agit, & hic finis est causa finalis. Sic sanitas est finis deambulationis.
- 2 vel { Cui est id, cujus gratia aliquid appetitur, ita ut sit simul subjectum, cui aliquid appetitur. Sic finis cui curationis est agrotus.
- 2 vel { Cujus est id, cujus gratia aliquid appetitur, ita ut non sit simul subjectum, cui aliquid appetitur. Sic finis cujus curationis est sanitas.
- 3 vel { Formalis est actio circa aliquod objectum.
- 3 vel { Objectivus est ipsum objectum actionis: ut finis ultimus formalis hominis est clara Dei visio, objectivus est Deus ipse.

De FINE quinque not.

IV. Quotuplex? R. Finis est

- 4 vel { Ultimus, propter quem alia appetuntur, ipse vero propter nullum aliud: Estq; vel
- 4 vel { Ultimus simpliciter, propter quem alia in universum omnia sunt, ipse autem propter nihil aliud.
- 4 vel { Ultimus in suo genere, propter quem omnia sunt, quae in alio genere vel serie continentur, ipse autem propter nihil eorum est, quae sub eo genere vel serie continentur.
- 5 vel { Intermedius, propter quem ita aliquid est, ut ipse etiam sit propter aliud. Talis finis, & finis est, quatenus propter ipsum aliquid est; & est quoque medium, quatenus ipse propter aliud est.
- 5 vel { Principalis, propter quem quis agit ita ut etsi nullum alium finem sibi haberet propositum, tamen ageret.
- 5 vel { Minus principalis, propter quem quis ita agit, ut si ad nullum alium finem actio referetur, non ageret.
- 6 vel { Internus, qui ab eo, cujus finis est, attingitur, b. e. acquiritur.
- 6 vel { Externus qui ab eo, cujus finis est, non attingitur, vel non est in ejus potestate.

- V. Theoremata
 - 1 Ratio causandi finis est solum bonum, sive revera tale sit, sive apparens, quia solum bonum est ratio, sub qua aliquid appetitur.
 - 2 Finis causat sive movet non secundum esse cognitum sive intentionale, sed secundum esse reale. Sive illud esse reale actu sive potentia, sive etiam secundum existimationem tantum habeat.
 - 3 Finis est primus in intentione, & ultimus in executione.

CAP XIV.

De Necessario & Contingente.

I. Quid sit? R. NECESSARIUM est, quod non potest aliter se habere.

1 vel } *Incomplexum, vel* } *Complexum est propositio vera, quæ non potest esse falsa. Absolutè tale, quod simpliciter non potest non esse, & planè nullam, ut corrumpatur, causam habet. Tale est solus Deus. Secundum quid, quod simpliciter quidem potest esse & non esse, propter dependentiam à primo ente, à nulla tamen causa naturali & creata destrui potest.*

2 vel } *Efficientis, quando effectus indissolubili nexu cohæret cum efficiente. Appellatur necessitas Physica. Materiae, quod propter materiam se immutabiliter habet. Formæ, quod propter formam se immutabiliter habet.*

Finis, de quo not. } 1 *Quid sit? R. Necessarium in ordine ad finem est, quod ad finis assecutionem exigitur, quamvis de se sit contingens, & tum fieri, tum non fieri possit.*

2 *Quotuplex? R.* } *Ad esse, sine quo finis obtineri non potest. Ad bene esse, quod ad commodiorem finis acquisitionem est necessarium, licet absolutè finis sine eo obtineri possit.*

3 vel } *Necessitate consequentiæ. Necessitas consequentiæ est, quando consequens non est necessarium, nisi posito antecedente, sic tamen, ut tam antecedens quàm consequens sint in se contingentia. Anton. Andr. l. 5. q. 4.*

Necessitate consequentis. Necessitas consequentis est, quando tam antecedens, quàm consequens est in se necessarium. Ibidem.

4 vel } *Absolutè. Necessitas absoluta est, cujus oppositum includit contradictionem, Gabriel 3. dist. 16.*

Ex suppositione. Necessitas immutabilitatis ex suppositione dicitur cum aliquid convenit rei contingenter, si ejus natura absolutè consideretur; ex suppositione verò, hoc est, relativa ad certam temporis differentiam, dicitur convenire ei necessariò.

III. Theorematum } 1 *Omne, quod est, quando est, necesse est esse.*
2 *Omne, quod non est, quando non est, necesse est non esse.*
3 *Necessitas absoluta excludit omnem contingentiam.*

I. Quid sit? R. CONTINGENS est, quod potest aliter se habere.

2 *Quotuplex? R. Est vel* } *Aqualiter, quod æquè potest contingere atq; oppositum. Ut plurimum, quod frequentius est. Rarò, quod rarò accidit.*

NECESSARIUM, ubi not.

CONTINGENS, de quo not.

II. Quotuplex sit? R. Necessarium est,

Sequitur

Affectiones DISJUNCTÆ sunt:

SIMPLEX,
de quo tria
notanda:

I. Nomen Simplex sive
Simplicitas sumitur

1 Ut opponitur composito formaliter. Hoc modo si sumantur simplicitas & Compositio sunt differentie essentialis entis.
2 Ut opponitur divisibili, quo ipso tamen modo etiam composito opponitur, non tamen sub ratione compositi, sed ut divisibile est. Hoc modo si sumantur simplicitas & Compositio, sunt differentie accidentales & affectiones entis.

II. Quid sit? R. SIMPLEX est, quod non potest resolvi in plura. SIMPLICITAS dicit negationem compositionis. Suarez. disp. 30. sect. 3.

III. Quotuplex sit? R.

Absolute, quod nullo genere compositionis compositum est: ut, essentia divina.
Respectu certi generis, quod non est compositum certo genere compositionis, etsi alio genere compositum sit: ut, Angelus, qui non constat ex materia & forma, aut partibus quantitativis, licet ex essentia & subsistentia componatur.

COMPOSITUM, de quo not.

I. Nomen. Compositio sumitur

1 Pro actione, qua aliqua componuntur, estque idem quod unio, h. e. actus uniendo, quo quidem modo accepta compositio non est aliquid essentialis composito.
2 Pro termino actionis, estque aliquid intrinsecum composito, ejusque ratio formalis, & dicitur unio: Et hac acceptioe impraesentiarum sumitur.

II. Quid sit? R. COMPOSITIO est simulpositio vel conjunctio plurium rerum unum tertium constituentium. COMPOSITUM autem erit partes illae, quae compositione afficiuntur, Mendoza Phys. disp. 6. sect. I.

III. Quotuplex? R. Compositio est vel

1 Quid sit? R. Compositio realis est, cujus extrema sunt realia realiter a se invicem distincta.
Realis, de qua duo not.
2 Quotuplex? R.
1 Ex materia & forma, & dicitur compositio essentialis. Huc pertinet compositio ex subjecto & accidente.
2 Ex partibus integranibus.
3 Ex gradibus secundum intentionem.
4 Ex essentia & subsistentia.
Rationis. Compositio rationis est cognitio componens, atque conjungens duo objecta ratione distincta, e quibus resultat tertium. Mendoz Log. disp. 4. sect. 3.

- II. TOTUM, & PARS, Cap. XVI.
- III. IDEM & DIVERSUM, Cap. XVII. & seqq.
- IV. UNIVERSALE & SINGULARE, Cap. XX.
- V. FINITUM & INFINITUM, Cap. XXI.
- XVI. PERFECTUM & IMPERFECTUM, Cap. XXII:

CAP. XVI.

De Toto & Parte.

I. Quid sit? R. TOTUM est, quod continet ea quæ continentur, ut illa sint unum, Arist. lib. 5. Metaph. c. 2.

II. Requisita. Ut aliquid sit Totum requiritur } 1 Quædam pluralitas, vel ut aliqua contineantur: ex uno enim non potest fieri totum. } 2 Partium in toto unio, h. e. debent illa plura ita contineri, ut sint unum.

1 Quid sit? R. Totum essenziale est, cujus partium una est ut potentia, altera ut actus constituentium unam essentiam.

1 Essentiale, de quo not:

Physicum, cujus partes sunt realiter distinctæ, nempe, Materia & Forma.

2 Quotuplex? R.

Metaphysicum seu Logicum, cujus partes sola ratione distinguuntur: ut, Species, respectu Generis & Differentiæ.

1 Quid sit? R. Totum Integrale est, quod continet plura constituentia ipsum realiter non per modum actus & potentia, sed per modum continuitatis, vel contiguitatis & colligationis.

2 Integrale, de quo not.

2 Quotuplex? R. } 1 Similare, quod constat ex partibus ejusdem rationis, sive essentia: ut, aqua.

2 Dissimilare, cujus partes essentia differunt: ut, oculus.

3 Universale, quod continet partes subjectivas sub se actu, vel aptitudine, de quibus prædicatur: ut, Genus respectu Specierum.

4 Numerale, est numerus comprehendens pluralitatem aliquorum numerorum: ut, duodenarius dicit numerum Apostolorum.

5 Potentiale seu Potestativum, quod constat ex multis potentiis tanquam partibus, quas actu in se continet: ut, anima.

6 Perfectionale, quod attenditur secundum complementum perfectionis substantia individualis: ut, totus Deus, totus Angelus.

III. Quotuplex? R.

I. Quid sit? R. PARS est portio Totius, quæ unâ cum aliis sibi respondentibus est apta Totum constituere.

II. Quotuplex? R. Partes sunt vel } Essentiales, quarum alterâ sublatâ auferitur quidditativus rei conceptus. Mendoza Phys. disp. 1. sect. 2.

Integrales, Ubi not:

1 Quid sint? R. Partes Integrales sunt, quarum unâ sublatâ tollitur compositi integritas, non tamen conceptus quidditativus. Mendoza ibid.

2 Quotuplex? R. } Similares, quarum substantia live essentia est eadem: ut, essa, caro.

2 Dissimilares, quæ in partes essentia differentes plures sunt dividuæ: ut, caput.

III. Theoremata } 1 Unum idemq; diverso respectu potest esse pars & totum. } 2 Totum est majus qualibet sua parte. } 3 Pars prior est toto.

TOTUM, de quo tria notanda:

PARS; de qua tria notanda:

Sequuntur

De OPPOSITIONE quatuor notanda,

I. *Nomen.* Oppositio sumitur }
 1. *Generaliter*, pro quacunq[ue] diversitate, vel repugnantia rerum seu extremorum: Et hoc modo idem est Oppositio quod diversitas & distinctio.
 2. *Proprie*, & magis strictè, pro repugnantia inter certa & definita extrema peculiari habitudine inter ea inventa.

II. *Quid sit?* R. OPPOSITIO est repugnantia aliquorum non permittentium se simul & semel in uno subjecto respectu ejusdem.

Quid sit? R. OPPOSITIO CONTRADICTORIA est inter ens & non ens, vel inter puram affirmationem, & puram negationem: ut, *homo, non homo.*

Contradictoria de qua not.

2. *Quotuplex?*
 R. Contradictio est

Explicita, quando expresse aliquid esse & non esse simul dicitur: ut, *sedere, non sedere.*

Implicita, quando alterum membrum per alterum evertitur: Dicitur Contradictio in adjecto: ut, *ferrum ligneum.*

Negativa, est inter extremum positivum, & negativum: *Estque*

Privativa ubi not.

I. *Quid sit?* R. OPPOSITIO PRIVATIVA est inter habitum seu formam & privationem: ut, *visus & cæcitas.*

- 1. *Subjectum habile*, h. e. quod sit aptum ad recipiendum habitum.
- 2. *Determinatio partis*, h. e. ut privatio sit in ea parte, in qua per naturam inesse potest habitus.
- 3. *Determinatio certi temporis*, pro ut tempus à natura est statutum.

III. *Quotuplex?* R.

Positiva est inter extrema positiva, *estq[ue]*

Contraria: OPPOSITIO CONTRARIA est inter duos terminos absolutos, qui ita inter se distant, ut se mutuò expellant è communi subjecto, in quo successivè possunt esse, nisi alterum insit à natura: ut, *calor & frigus.*

Relativa. OPPOSITIO RELATIVA est inter relativa opposita, quorum unum non est alterum: ut *Pater & Filius.*

4. *Theoremata*
- 1. Inter contradictoria non datur medium.
 - 2. A privatione totali ad habitum naturaliter non datur regressus.
 - 3. Contraria non possunt esse simul in eodem subjecto, sc. *in gradu excellenti.*
 - 4. Contraria sub eodem genere maximè distant.

CAP. XX.

De Universali & Singulari.

I. Nomen Universale variis modis dicitur

- 1 In *causando*, quod universaliter causat, estque nihil aliud quam causa universalis, quæ plura producit effecta: ut, *Deus, Cælum.*
- 2 In *representando* seu *significando*, quod est vox vel nomen, vel imago, vel species plura repræsentans.
- 3 In *prædicando*, quod potest de pluribus prædicari.
- 4 In *essendo*, quod aptum natum est pluribus inesse. *Hoc proprie ita dicitur, & est bujus loci.*

II. *Quid sit?* R. UNIVERSALE est, cujus entitas divisibilis est in plures entitates adæquatè tales, qualis est ipsa. *Vel*, UNIVERSALE dicitur quod secundum unam aliquam rationem multis communicatur, seu in multis reperitur. *Suarez. disp. 5. sect. 1.*

UNIVERSALE, de quo not.

III. *Requiritur, Ad Universale requiruntur*

- 1 *Unitas*, h. e. omne universale est unum quid. Hæc autem unitas non competit objecto, quod universale dicitur, à parte rei, sed per conceptum intellectûs.
- 2 *Communitas*, sive *aptitudinalis multiplicitas*, h. e. ut sit in multis, ut & ipsum sit multa, quia multiplicatum est ad numerum eorum, quibus inest. Atque hoc universali competit à parte rei citra mentis operationem.

Sequuntur

IV. *Quotuplex?* R.

- 1 vel *Potentia* est natura communis in singularibus radicata, quæ apta nata est per abstractionem mentis universaliter, & communiter formari. *Vocatur aliàs Universale in multis.*
- 2 vel *Actu* est natura communis jam abstracta & per mentem concepta ut universale quid. *Vocatur aliàs Universale post multa.*
- 3 *Simpliciter Universale*, quod distinctè & abstractè concipitur.
- 4 *Singularizatum*, quod in singularibus exhibetur, & in certo individuo repræsentatur.

SINGULARE, de quo not.

I. *Quid sit?* R. SINGULARE, seu INDIVIDUUM est, quod indivisibile est in plura talia, quale est ipsum. *Vel*, SINGULARE dicitur, quod ita est unum ens, ut secundum eam entis rationem, qua unum dicitur, non sit communicabile multis ut inferioribus & sibi subjectis, aut quæ in illa ratione multa sint. *Suar. l. d.*

II. *Theoremata*

- 1 Omne quod est, eo ipso quia est, singulare est.
- 2 Principia individuationis substantiæ compositæ sunt hæc materia, & hæc forma inter se unita: *Quia materia & forma in communi sumptæ sunt principia substantiæ compositæ in communi consideratæ.*
- 3 Substantiæ simplices, item accidentia & modi rerum nulla habent principia individuationis. *Quia sunt entitates simplices: Ergò carent principiis.*

De finito & Infinito.

I. Quid sit? R. FINITUM dicitur, quod certis terminis & limitibus ita est circumscriptum, ut in illis finiatur.

FINITUM, de quo duo not.

II. Quotuplex? R. Variis modis dicitur:

- 1. Essentiâ quod habet fines essentiae, ita ut aliquando non fuerit, vel aliquando possit non esse, ut, *omnis creatura habet restrictam & finitam essentiam, indeque & perfectionem certis limitibus inclusam, ut in multis deficiat.*
 - Virtutum, ut potentiae, virium, sapientiae.*
 - Sic in angelis potentia maxima quidem est, tamen finita.*
- 2. Perfectione, Eius datur finitas
 - Operationum, ubi agens deficit in operando, nec sua operatione omnia assequi valet. Sic omnes creaturae finiuntur in determinatis operationibus.*
- 4. Duratione, quod non est æternum, adeoque aliquando cœpit, indeque est vel in ævo, ut, *angeli*; vel in tempore, ut, *corpora naturalia initium & finem habentia.*
- 4. Presentiâ, quod definitur, vel circumscribitur ad determinatum spatium. intra quod est, & non extra illud, atque sic naturaliter nec est in multis, nec in omnibus locis.

Sequitur

I. Quid sit? R. INFINITUM illud dicimus, quod in suo ambitu comprehendere non possumus. Scaliger Exerc. 6. sect. 2. Vel, INFINITUM proprie significat id, quod caret limite, fine ac termino Mendoza Phys. disp. 13. sect. 1.

INFINITUM, de quo not.

II. Quotuplex? Resp. Variis modis dicitur.

- 1. Duratione, vel
 - Ab omni parte, tam à parte ante, quam à parte post: ut, solus Deus.*
 - Ab altera parte tantum scilicet à parte post, non autem à parte ante, quia principium durationis habuit, ut, angelus.*
- 2. Quantitate, vel
 - Continua, quæ quasi in infinitum extendi potest, ut, linea.*
 - Discreta, quæ semper augeri potest, ut, numerus.*
- 3. Virtute & vigore, quod tale est vel
 - Simpliciter infinitum, ut, solius Dei perfectio & virtus.*
 - Intensivè, sive in gradibus virtutum.*
 - Extensivè, in extensione, & multiplicatione rerum.*

III. Theoremata

- 1. Ens finitum in essentia est etiam finitum in attributis.
- 2. Nihil finitum habet vim infinitam.
- 3. Finitum non est capax infiniti, sc. *activè & naturaliter.*
- 4. Finiti ad infinitum nulla est proportio: sc. *essentialis & univoca, bene tamen analogæ & subordinationis.*

CAP. XXII.

De Perfecto & Imperfecto.

I. *Quid sit?* R. PERFECTUM dicitur, extra quod non est ullam partem accipere, seu cui nihil deest. *Arist. lib. 4. Metaph. c. 16. Vel, PERFECTUM est in quo nihil invenitur, per quod dicatur imperfectum. Averroes lib. 5. Metaph. cont. 21.*

PERFECTUM,
de quo
duo not.

II. *Quotuplex?*
R. Perfectio
est

Sequuntur

- 1 vel *Simpliciter*, quæ in suo proprio & formali conceptu importat perfectionem absque omni imperfectione. *Vel juxta Anselmum in Monolog. c. 14* Perfectio simpliciter dicitur illa, quæ in individuo entis melior est ipsa, quàm non ipsa: *id est*, quæ in genere entis talem perfectionem dicit, ut nullam majorem vel æqualem excludat. *Suarez. disp. 10. sect. 2.*
- Secundum quid*, seu in certo genere est, quæ in proprio suo & formali conceptu perfectionem importat imperfectioni admixtam.
- 2 vel *Transcendentalis*, quæ ens dicitur perfectum in sese, quatenus ipsi nihil deest in integritate essendi. *Sic infans est ens perfectum, quia perfecto modo habet essentiam humanam.*
- Naturalis*, qua rei nihil deest ad bona naturæ, hoc est, quod vires naturæ obtinet perfectas. *Sic homo robustus & sanus est perfectus naturaliter.*
- Moralis*, est ipsa virtus moralis, & honesta ejus operatio, quando nempe perfecto modo se habet. *Sic homo, qui eminenter est fortis, justus, &c. dicitur perfectus.*
- 3 vel *Quantitatis*. Perfectum quantitatis est, cui nulla quantitatis debitæ particula deest.
- Virtutis*. Perfectum virtutis est, quod rectè & expedite suis fungitur operationibus.
- Finis*. Perfectum finis est, quod sine suo fruitur, eumque completè assequitur.
- 4 vel *Partium*, quæ dicit Totalitatem partium sibi debitarum: *Sic Logica illa perfecta est, quæ non deficit in aliqua parte ad ipsam attinente.*
- Graduum*, quæ omnibus gradibus debitæ suæ perfectionis gaudet, abundatque quadam excellentia. *Sic, Cicero dicitur perfectus orator.*

I. *Quid sit?* R. IMPERFECTUM est id, quod deficit à debita sibi perfectione.

IMPERFECTUM,
de quo duo not.

II. *Quotuplex?* R.
Imperfectio est
vel

- Privativa*, quæ est carentia perfectionis debitæ inesse: *ut cæcitas, surditas, claudicatio.*
- Negativa*, quæ est carentia perfectionis, quæ per naturam inesse non debet in illo, cui negatur. *Sic arbor dicitur imperfectior homine, quod non possit loqui, ut homo.*

Pars

Pars Specialis Metaphysicæ.

CAP. I.

De Substantia.

I *Etymologia*, Substantia dicitur à substando. In verbo autem *substandi*, & in nomine *substantiæ* ab eo sumpto duæ rationes seu proprietates indicantur: *una* est absoluta scilicet effendi in se ac per se, quam propter ejus simplicitatem per negationem effendi in subjecto declaramus; *alia* est quasi respectiva, sustentandi accidentia. *Suarez disp. 33. sect. 1.*

I *Nomen*
Ubi not.

2 *Homonymia*. Substantia iuritur

- 1 *Generaliter*; pro quovis ente.
- 2 *Pro essentia*, quomodo definitio indicat substantiam rei.
- 3 *Pro subjecto*, quomodo Aristoteles magnitudinem in Mathesi substantiã vocat.
- 4 *Prout opponitur accidenti prædicamentali*. Hæc significatio est hujus loci.

II. *Quid sit?* R. SUBSTANTIA est ens per se subsistens. Vel SUBSTANTIA est ens, quod revera proprium esse habet, nec est in alio tanquam in subjecto.

SUBSTANTIAM, de qua not.

1 *Quid sit?* R. Substantia completa dicitur, quæ est aut intelligitur per modum totius seu integræ substantiæ, quæ sola interdum quasi per Antonomasiã substantia appellari solet. *Suarez l.d.*

Completa, ubi not.

Completa in essendo, non tamen ultimò completa in subsistendo, cum dependenter subsistat in alio & ab alio unito: ut ignis in ferro ignito.

III. *Quotuplex?* R.

2 *Quotuplex?* R.

1 vel

Completa in existendo, & dicitur vel

Suppositum est substantia singularis completa, & incommunicabilis, non sustentata ab vel in alio.

Persona est substantia individua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alio.

2 vel

Finita, Corporea, ut corpus. Incorporea, ut angeli vel intelligentiæ.

Infinita, ut Deus.

Incompleta, dicitur omnis illa, quæ pars est substantiæ, vel ad modum partis concipitur, quo modo materia & forma substantiæ sunt. *Suarez l.d.*

ENS dividitur in

ACCIDENS, Cap. seqq.

CAP. II.

De Accidentibus Primariis.

I. Quid sit? R. ACCIDENS est, quod est in alio tanquam in subjecto.

I. Quid sit? R. QUANTITAS est accidens per se extensum.

Quantitas, Ubi not.

2 Quotuplex?

Continua, cujus partes termino communi copulantur, ut linea, superficies, corpus.

Discreta, cujus partes nullo termino communi copulantur, ut, numerus.

Absolutum, ut;

I. Quid sit? R. QUALITAS est accidens absolutum à quantitate distinctum. Mendoza.

1. Habitus vel Dispositio est qualitas acquisita vel infusa, qua subjectum redditur promptum ad operandum, difficulter vel facile mobilis.

2 Potentia naturalis vel Impotentia est qualitas à natura insita, qua subjectum redditur potens vel impotens ad aliquid faciendum, aut resistendum, aut suscipiendum.

3 Patibilis qualitas vel Passio, est qualitas unico sensu perceptibilis, vel appetitûs affectio difficulter aut facile mobilis.

4 Figura vel Forma, est qualitas quantitatem determinatam consequens.

Qualitas ubi not.

2 Species, ut

Primarium, vel

I. Quid sit? R. RELATIO est accidens, cujus totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se habere, seu aliud respicere. Suarez. disp. 47. sect. 5.

Secundum dici est res, quæ concipitur & explicatur per modum respectûs, cum in re ipsa verum respectum non habet. Sua. l. d.

Secundum esse, quæ revera habet proprium esse, cum habitudine ad aliud, ibid.

Prædicamentalis, cujus totum esse est ad aliud accidentaliter adveniens immediato fundamento. Mendoza Metaph. disp. 15. sect. 8.

Transcendentalis, cujus esse est ad aliud aliquo modo essentialiter adveniens immediato fundamento, ly cujus est ens. ibid.

Respectivum ut Relatio, de qua not.

1 vel 2 Quotuplex? R.

1 vel

2 vel

II Quotuplex? R.

Secundarium, cap. seqq.

De ACCIDENTE duo not.

De Accidentibus Secundariis.

Secund. Accid. resultant ex adjuncto Substantie accidente vel

Absoluto, vel ex

Qualitate ut,

Actio, de qua not.

- 1. Quid sit? R. ACTIO est forma, qua principium activum primò in actum reducitur. *Suarez. disp. 48. sect. 5. Vel, ACTIO est ratio formalis, per quam causa activa reducitur in actum & denominatur agens. Mendoza Metaph. disp. 16.*
 - Immanens, quæ manet in agente nullamque evidentem mutationem extrinsecus infert, ut, intellectio.*
 - Transiens, quæ ab agente exit, & in patiente tanquam in subjecto recipitur, ut, calefactio.*
- 2. Quotuplex? R.

Passio, de qua not.

- 1. Quid sit? R. PASSIO est ratio formalis & actus secundus, à quo causa subjectiva est & denominatur patiens. *Mendoza ibid.*
 - Perfectiva, per quam patiens perficitur, ut, discere, sentire, videre.*
 - Corruptiva, per quam patiens corrumpitur, ut, combustio, & quævis rei destructio, consumptio, & absumptio.*
- 2. Quotuplex? R.

Quando. Quando est id, quod ex adjacentia temporis relinquatur. *Thom. in opusc. 48.*

Quantitate, ut,

ubi, de quo not.

- 1. Quid sit? R. UBI est præsentia rei in loco. *Dn Trieu. tr. 1. p. 3. c. 2. a. 6.*
 - Circumscriptivum, secundum quod aliquid dicitur esse totum in toto spacio, & pars ejus in parte spaci, quod occupat.*
 - Definitivum, secundum quod aliquid est totum in toto spatio, & totum in qualibet parte spaci.*
- 2. Quotuplex? R.

Situs, de quo not.

- 1. Quid sit? R. SITUS significat dispositionem partium in ordine ad locum. *Suarez. dispnt. 52. sect. 1.*
 - Naturalis, qui est à natura & ex positione partium naturalium, ut, in homine caput sursum.*
 - Voluntarius & Fortuitus, qui oritur à libera voluntate, & fortuita positione, ut, sessio & cubatio.*
- 2. Quotuplex? R.

Relato, ut,

Habitus, ubi not.

- 1. Quid sit? R. HABITUS est corporis & eorum, quæ circa corpus sunt, adjacentia, *Gilbertus.*
 - Naturalis, ut in homine habere capillos in capite.*
 - Artificialis, vel Ornamenti, ut, annulatum esse.*
 - Indumenti, qui vel, Domesticus, ut, tunicatum esse, calceatum esse.*
 - Militaris, ut, hastatum esse.*
- 2. Quotuplex? R.

PRÆCEPTA
Doctrinæ Sphæricæ

Ex

Probatis Auctoribus collecta, & adjuvandæ
memoriæ causa TABULIS Syno-
pticis inclusa.

A
M. JOHANNÉ STIERIO.

Editio tertia.

CANTABRIGIÆ:

Ex Officina Rogeri Daniel, almæ Academiæ Typographi.
Annæ Dom. 1647.

Illustribus ac Generosis Dominis,

Dn. Heinrico Secundo,

Dn. Heinrico Nono.

Dn. Heinrico Decimo,

Fratribus Germanis.

Heroicæ prosapiæ *Ruthenicæ* junioribus, Dominis
à *Plawen*, Dominis in *Graik*, *Cranichfeldt*, *Geraw*,
Schlaik & *Lowenstein*, &c.

Dominis suis clementissimis

Has Tabulas Astronomicas

Humilimè

Offert ac Dedicat

M. JOHANNES STIER.

Præcepta Doctrinæ Sphæricæ.

Proœmium.

1. *Ετυμολογία.* Vocabulum *Astronomiæ* deductum est à voce *ἄστρον* h. e. Sidus, & *νόμος* h. e. Lex, *Astronomia* igitur juxta nominis rationem sive Etymologiam nihil aliud significare videtur, quàm astrorum rationem sive legem; ita ut *Astronomia* idem sit, quod siderum scientia: Differit enim de siderum motibus, motuque certis & perpetuis vicibus ac legibus.
2. *Quomodo Astronomia & Astrologia differant?* R: *Astronomia* vocatur etiam à veteribus *Astrologia*, quæ tamen juxta recentiores ab *Astronomia* differt in eo, quod *Astronomia* motus cœlestes, motuque leges & certas vicissitudines; *Astrologia* verò vires, & effectiones eorundem, quas in elementarem regionem exerunt, observet. *Id est*, *Astrologia* nihil aliud significat, quam artem divinatricem, quæ ex stellarum vario positu de rebus futuris prædictiones instituit. Vulgò *judiciaria* appellari solet.

I. Nomen, circa quod observ.

II. *Quid sit?* R. **ASTRONOMIA** est scientia, quæ motus corporum cœlestium scrutatur & explicat.

I. *Quid sit?* R. **DOCTRINA SPHÆRICA** est, quæ primi mobilis motum, ejusque apparentias & affectiones adjumento Sphæræ materialis explicat.

DOCTRINA SPHÆRICA, de qua not.

2. *Divisio.* Doctrina Sphærica dividitur in tres **Tractatus**.

1. *De Objecto* Doctrinæ Sphæricæ, Vide pag. 2. & seqq.
2. *De Hypothesibus*, quæ nihil aliud sunt quàm Astronomorum assumpta, quibus apparentiæ sive phænomena demonstrantur & salvantur. Tales Hypotheses sunt *Circuli*. Vide p. 6. & seqq.
3. *De Phænomenis* sive *apparentiis*, quæ nihil aliud sunt quàm propriæ affectiones primi mobilis, ut sunt ea omnia, quæ in cœlestibus fieri videmus. Vide pag. 11. & seqq.

THEORICA, seu **THEORIA PLANETARUM**, quæ secundorum mobilium motum, & proprias affectiones eundem consequentes pertractat.

CAP.

D: ASTRONOMIA tria not.

III. *Partes Astronomiæ* sunt duæ

¶ Tractatus I. Doctrinæ Sphæricæ.

De Objecto Doctrinæ Sphæricæ.

CAP. I.

De Sphæra materiali.

I. *Quid sit?* R. SPHÆRA est instrumentum quoddam rotundum, in quo varii circuli armillæve continentur, quibus cælorum motus, & totius mundi situs commodissimè explicantur. *Vel* SPHÆRA, Latinè GLOBUS est solidum quoddam unius superficiei contentum in cuius medio punctum est, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.

- 1. *Centrum Sphære* est punctum illud medium in sphæra, à quo omnes lineæ ductæ ad circumferentiam sunt æquales.
- 2. *Axis Sphære* est linea recta transiens per centrum sphære applicans extremitates suas ad circumferentiam ex utraque parte, circa quam sphæra volvitur. *In circulo dicitur Diameter: nam omnis Axis est Diameter, sed non omnis Diameter est Axis, cum non circa quamvis Diametrum circumvolvatur Sphæra.*

II. Partes sunt

Propinquum est SPHÆRA MATERIALIS, de qua not.

3. *Polis sphære* de quib. not.

- 1. *Quid sint?* R. POLI sunt duæ extremitates seu duo puncta axem terminantia, super quibus sphæra volvitur. Latinè vertices & cardines cæli dicuntur.
 - Septentrionalis, qui à nobis perpetuò supra Horizontem elevatus conspicitur ab Arcto five urse constellatione illi propinqua *Arcticus* appellatur *Hunc polum in celo monstrat stella polaris, que est in extremitate caudæ urse minoris 3. ferè grad. à polis distans.*
 - Meridionalis, qui semper nobis occultatur & Arctico oppositus est, idèd dicitur *Antarcticus.*
- 2. *Quot?* R. Duo.

- Recta*, est talis positio sphære, in qua uterque polus incumbit Horizonti. *Dicitur Recta, quia Horizon intersecat Equatorem, & intersecatur, ab eodem ad angulos rectos.*
- Obliqua* est talis positio sphære, in qua alter polorum supra Horizontem elevatur, & alter infra Horizontem deprimitur. *Dicitur Obliqua, quia Horizon & Equator sua mutua interseccionem angulos obliquos & inæquales constituunt.*
- Parallela* est talis positio sphære, in qua Horizon & Equator ita uniuntur, ut videantur unus circulus. *Dicitur parallela, quia circuli, qui Equatori sunt paralleli, etiam Horizonti sunt paralleli.*

III. *Quotuplex sit?* R. Sphæra est vel

Doctrinæ Sphæricæ OBJECTUM est duplex

Remotum, sed tamen principale, est SPHÆRA COELESTIS sive COELUM. Vide cap. seq.

CAP. II.

De Sphæris Cœlestibus.

I. *Quid sint?* R. SPHÆRÆ CŒLESTES dicuntur certa cœli spacia, in quibus stellæ & sidera moventur. Vel, Sphæra CŒLESTIS, sive ORBIS est corpus sphæricum duabus superficiibus constans, convexâ & concavâ, ad cuius motum movetur stella veluti clavus rotæ infixus ad ejus motum circumrotatur. *Licet in cœlo dari tales orbis revera concedendum minimè videatur: Eos tamen propter faciliorem motuum cœlestium explicationem & cognitionem tradere expedit.*

- 1 Sphæra Lune.
- 2 Sphæra Mercurii.
- 3 Sphæra Veneris.
- 4 Sphæra Solis.
- 5 Sphæra Martis.
- 6 Sphæra Jovis.
- 7 Sphæra Saturni.
- 8 Sphæra Octava, sive Firmamentum, in quo sunt stellæ fixæ innumeræ. Hoc cursum suum peragit 49000 annorum spacio, quod temporis spacio est annus Platonius, quia Plato credidisse dicitur, post elapsos tot annos omnia ad pristinum statum esse reversura. *Dicitur hæc Sphæra firmamentum, quia stellæ fixas continet; vel quia firmat & vallo q̄. munit reliquas Sphæras.*
- 9 Cælum Crystallinum sive aqueum, in quo nullæ fulgent stellæ, sed admodum translucidum est, & aquarum refert similitudinem.
- 10 Primum mobile, sive ultimum cælum, reliquas Sphæras omnes ambiens.

I. SPHÆRÆ de quib. not.

II. Quot sint? R. Ex hypothese Astronomica ponuntur decem.

III. Motus est duplex

Primus, quo primum mobile ab ortu in occasum æquali perpetuâ celeritate spacio 24. horarum circumvolvitur, secumque rapit reliquos orbis inferiores. *Hic motus competit primo mobili per se, reliquis vero Sphæris per accidens & est regula & mensura communis omnium aliorum motuum.*

Secundus, quo firmamentum & reliqui orbis septem Planetarum per se moventur velocitate inæquali ab occasu in ortum & reluctantur primo motui. *Omnes igitur Sphære excepto primo mobili (quod tantum primo motu movetur) duplici motu moventur: uno alieno, quo ab ortu in occasum raptu primi mobilis circumferuntur, & hic est motus primus; altero proprio, quo per se ab occasu in ortum moventur, & hic est motus secundus.*

II. STELLÆ sunt, Vide cap. seqq. III. & IV.

TRACTATUS I.

CAP. III.

De stellis Errantibus.

I. *Nomen.* Dicuntur hæ stellæ errantes, item Planetæ à *πλανόμας* erro, non quòd incerto motu vagentur, sed quia magnâ motûs varietate incedunt, neque inter sese eandem semper habent distantiam, neque cum stellis fixis eundem servant ordinem.

II. *Quid sint?* R. STELLÆ ERRANTES sive PLANETÆ sunt, qui in inferioribus partibus moventur, & diversum situm, diversamque distantiam tum ad se invicem, tum ad stellas fixas habent.

ERRANTES,
sive PLANETÆ de
quibus not.

III. *Quot sint?*
R. Septem.

- 1 SATURNUS ♄ Planetarum tardissimus cursum suum triginta ferè annis absolvit, & major est terrâ nonagies semel.
- 2 JUPITER ♃ annis duodecim ad idem punctum, à quo digressus est, revertitur & terram superat magnitudine nonagies quinquies & ferè semisse.
- 3 MARS ♂ annis duobus cursum suum conficit, & major est terrâ semel cum una tertia.
- 4 SOL ☉ medium locum inter Planetas occupans diebus 365, & 6 horis, nimirum annuo spatio cursum suum absolvit, & major est terra centies sexagies sexies.
- 5 VENUS ♀ periodum suam finit annuo ferè spatio & traditur minor esse terrâ tricies septies & paulò ampliùs. Dicitur aliàs Phosphorus quando Solem antecedit, & Heesperus, quando Solem sequitur. Hic Planeta à Sole antè vel retrò nunquam digreditur plus 25. grad.
- 6 MERCURIUS ☿ uno anno iter suum periodicum conficit, SOLI semper vicinus est, nec ab eo ultra 5. grad. recedit. Minor est terra vicies millies nongenties quinquagies bis.
- 7 LUNA ☾ cursum suum absolvit menstruo spatio, nimirum 27. diebus & horis propemodum octo, & est minor terrâ tricies novies, & paulo plus. De hoc Planetarum ordine not. *Versus.*

Post SIM SUM sequitur pallida LUNA subest.

IV. *Quomodo differant*
à Stellis fixis? R.

- 1 *Scintillatione.* Planetæ non scintillant, quia sunt propè: Stellæ verò fixæ scintillare videntur.
- 2 *Sitûs mutatione.* Planetæ situm suum tum inter se, tum ad stellas fixas perpetuò mutant. Stellæ verò fixæ perpetuò eandem distantiam retinent.

FIXÆ de quibus vide cap. seq. IV.

CAP. IV.

De Stellis fixis.

DE STELLIS FIXIS quatuor not.

I. *Nomen.* Dicuntur hæ Stellæ fixæ, non quòd immobiles consistant, sed quòd unam eandemque distantiam à se invicem retineant, & tardissimè ab occasu in ortum progrediuntur.

II. *Quid sint?* R. STELLÆ FIXÆ sunt, quæ in cœli parte superiori moventur, & eundem à se invicem situm, eandemque à terra perpetuò retinent distantiam.

III. *Quot sint?* R. Et si Stellæ fixæ sunt innumerabiles, notabiliores tamen, sive jampridem observatæ, numerantur 1022. quæ exceptis 9. obscuris & 5. nebulosis in sex ordines distinguuntur, & ad certos asterismos sive figuras revocantur.

1. *Magnitudine.*
Sunt enim Magnitudinis

Primæ, quæ 107. majores sunt terra, sùntque 15. In borea 3. Zodiaco 5. In austro 7. e. g. *oculus Tauri, cor Leonis, spica Virginis, Sirius in ore canis majoris.*

Secundæ, quæ terram quantitate excedunt 90. sùntque 45. In borea 18. In Zodiaco 9. In austro 18. e. g. *cauda Cygni, Orionis media cing. cor Scorpii.*

Tertiæ, quæ terram magnitudine superant 72. sùntque 205. In borea 18. In Zodiaco 64. In austro 60. e. g. *Stella polaris in extremitate caudæ urse minoris.*

Quartæ, quæ terram quantitate superant 56. sùntque 477. In borea 177. In Zodiaco 133. In austro 167. e. g. *asellus in Cancro, cuspis Sagittæ, Equuleus.*

Quintæ, quæ terram quantitate superant 36. sùntque 217. In borea 58. In Zodiaco 105. In austro 54. e. g. *Pleiadum Borealis, genu dextrum Andromedæ.*

Sextæ, quæ terram magnitudine excedunt 18. sùntque 49. In borea 13. In Zodiaco 27. In austro 9. e. g. *in ulna dextra Orionis.*

IV. *Quomodo inter se differant?* R.

2. *Asterismis*, de quibus not.

1. *Quid sint?* R. ASTERISMUS sive CONSTELLATIO est multitudo quædam stellarum formam alicujus animalis aut alterius cujusvis rei effigiem suo situ ac ordine referentium.

1. *Ad Boreæ partes ter septem sidera cernes.*
Est minor Ursa, Draco, Cepheus & Cassiopeia: Andromede, Perseus, Auriga, Trigonus & Ursa Major, Pegasides & Equipræfectio, Delphin, Inde volans Vultur, Telum, Lyra fulgida, Cygnus, Hercules, Anguitenens, Serpensque Corona, Bootes,

2. *Signifer inde subit bis sex qui sidera complet.*
Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo Libraq; Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces.

3. *Post ter quinque tibi signa hæc vertuntur ad Austrum.*
Cetus & Eridanus, Lepus & nimbofus Orion. Sirius & Procyon, Argo, Ratis, Hydra, Cratérque Corvus, Centaurus, Lupus, Ara, Corollaque, Piscis.

¶ Tractatus II. Doctrinæ Sphæricæ.

De Circulis.

CAP. I.

De Circulis in genere.

De CIRCULIS in genere quatuor not.

I. *Quid sint?* R. CIRCULUS est figura seu superficies rotunda intra circumferentiam contenta, à cujus centro ad circumferentiam omnes lineæ ductæ sunt æquales. *Vel* CIRCULUS est superficies plana ac rotunda, à cujus centro omnes ductæ lineæ æquantur.

II. *Quot sint?* R. Etsi in cœlo circuli describuntur ferè infiniti, in Sphæra materiali tamen tantum sunt *decem*.

- 1 HORIZON. Cap. 2.
- 2 MERIDIANUS. Cap. 3.
- 3 ÆQUATOR. Cap. 4.
- 4 ZODIACUS. Cap. 5.
- 5 COLURUS ÆQUINOCTIORUM. Cap. 6.
- 6 COLURUS SOLSTITIORUM. *ibid.*
- 7 TROPICUS CANCRI. Cap. 7.
- 8 TROPICUS CAPRICORNII. *ibid.*
- 9 POLARIS ARCTICUS. Cap. 8.
- 10 POLARIS ANTARCTICUS. *ibid.*

III. *Partes.* Quilibet circulus dividitur in 360 partes æquales, quas gradus vocant, & quilibet gradus rursus dividitur in 60 particulas alias, quæ scrupuli primi seu minuta dicuntur, & horum quodlibet rursus in 60 secunda, atque ita procedendo per sexagenariam proportionem usque ad decima. Cuilibet autem gradui circuli in Sphæra magni in terra respondent 15 miliaria Germanica.

1 *Quantitatus sunt vel* *Majores*, qui idem centrum cum Sphæra obtinent, ipsamque Sphæram in duo hemisphæria æqualia, seu in duas partes æquales dividunt: ut *Horizon, Meridianus, Æquator, Zodiacus, & duo Coluri.*
Minores, qui diversum centrum à Sphæra centro possident, Sphæramq; in duo segmenta inæqualia partiuntur: ut, *duo Tropici, & duo Polares.*

2 *Situs sunt* *Recti*, qui angulos rectos cum Æquatore conformant: ut *duo Coluri, Meridianus, & Horizon reclus.*

Obliqui, qui cum Æquatore angulos obliquos constituunt, ut, *Zodiacus, & Horizon obliquus.*

Paralleli, qui sibi invicem æquidistant, & eisdem cum Sphæra polos habent: ut *duo Tropici, duo polares & Æquator.*

3 *Motus sunt vel* *Mobiles seu Intrinseci*, qui Sphæra materiali inscripti cum ipsa convertuntur: ut, *Æquator, Zodiacus, duo Coluri, duo Tropici & duo Polares.* A nonnullis hi circuli dicuntur *immutabiles*, quia ubivis locorum sunt & manent iidem. Sed sic confunditur imago sive representatio rei cum re ipsa, quæ notatur.

Immobiles seu Extrinseci, qui in conversione Sphærae manent immoti: ut, *Horizon & Meridianus.* A quibusdam hi circuli dicuntur *mutabiles*, quia pro ratione loci situs ac longitudinis mutantur.

CAP. II.

De Horizonte.

I. *Nomen.* Horizon dicitur ὁρίζων ἀπὸ τοῦ ὀρίζεσθαι à finiendo, quia conspectam mundi partem ab altera latente determinat. Latinis dicitur *Finitor*: item *Circulus hemisphærii*.

II. *Quid sit?* R. HORIZON est circulus major immobilis à puncto verticali æquidistans, & dirimens hemisphærium visum à non viso.

III. *Poli Horizontis sunt duo,*
Punctum verticale, quod directè supra loci verticem est constitutum: Arabes vocant *Zenith*. Cùm igitur cuique loco sit suum Zenith, sequitur cuique loco esse etiam proprium Horizontem à puncto illo verticali undiquaque æqualiter distantem.
Punctum pedale, quod puncto verticali è diametro est oppositum. Arabes vocant *Nadir*.

IV. *Quotuplex sit?* R. Horizon consideratur vel ratione
 1 *Nonsensibilis est*
Rationalis, qui dividit totum Cœlum in duo hemisphæria æqualia, segregatque partem visam à non visa, cujus poli sunt vertex capitis seu Zenith, & punctum pedale seu Nadir Centrum verò idem, quod centrum terræ. *Dicitur rationalis, quia tantum ratione seu mente percipitur.*
Sensibilis, est illud spacium in superficie terræ marisque, quod acies oculorum circumducta circumspicere potest sublatis omnibus impedimentis. *Hujus semidiameter à Macrobio statuitur 180. stadiorum h. e. ferme 4. milliarium germ. Ejus ambitus sive circumferentia 25 $\frac{1}{7}$ milliær.*

2 *Sphærica est*
Rectus, cujus plano uterque polus incumbit: *Seu qui cum Æquatore constituit angulos rectos, habetque locum in Sphæra recta.*
Obliquus, supra quem alter polorum elevatur, & alter infra eum deprimitur. *Vel qui cum Æquatore angulos obliquos constituit, habetque locum in Sphæra obliqua.*
Parallelus, qui Æquatoris plano unitur, habetque locum in Sphæra parallela.

V. *usus seu Officia, Horizon*
 1 Dividit cœlum in duo hemisphæria æqualia, superum seu visum alterum; alterum verò inferum seu occultum.
 2 Definit ortus & occasus stellarum, ostenditque, quæ stellæ semper appareant, & quæ perpetuò lateant.
 3 Distinguit Sphæram in rectam, obliquam & parallelam.
 4 Determinat quantitatem cujuscumque diei & noctis.
 5 Determinat poli elevationem & Æquatoris, atque hoc modo etiam latitudinem loci, quæ elevationi poli perpetuò est æqualis. *Elevatio poli autem nihil aliud est, quam arcus Meridiani inter Horizontem & polum mundi apparentem interceptus.*
 6 Ostendit crepusculum matutinum & vespertinum: quando enim Sol movetur per 18. gradus proximos Horizonti, antequam oritur, fit crepusculum matutinum sive diluculum; quando movetur per 18. gradus proximos Horizonti, postquam occidit, est crepusculum vespertinum.

TRACTATUS II.

CAP. III.

De Meridiano.

De MERIDIANO quatuor not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus *μσημεριος* quasi *μσημεριος*. Latinis *Meridianus* à meridiè, quia Sol motu primo ad hunc circulum perveniens efficit meridiem.

II. *Quid sit?* R. MERIDIANUS est circulus major immobilis per polos mundi & cujusque loci verticem transiens, ad quem Sol motu primo delatus supra terram, meridiem, infra verò mediam noctem, efficit.

III. *Quot sint?* R. Tot sunt Meridiani, quot numerari possunt puncta verticalia: quoniam verò hujusmodi puncta esse possunt infinita, igitur Geographi 180. constituerunt: ita ut mutans locum versus ortum & occasum, quoties 75. milliaria confecerit, habeat alium Meridianum. Si verò à Meridiè versus septentrionem vel contra progressus fuerit, semper unus idè inque erit Meridianus.

- IV. *Usus, seu Officia, Meridianus*
- 1 Dividit cœlum in duas medietates, scilicet orientalem & occidentalem.
 - 2 Est limes sive meta meridiè, & mediæ noctis.
 - 3 Diem & noctem in spatia æqualia distinguit: *Diem in tempus ante-meridianum & pomeridianum; Noctem in horas mediam noctem antecedentes & eam sequentes.*
 - 4 Ostendit Solis & omnium Stellarum maximam altitudinem, quæ altitudo meridiana dicitur: *item poli elevationem. Altitudo Stellæ maxima est, cum existit sub Meridiano.*
 - 5 In Meridiano numerantur distantia Stellarum ab Æquatore.
 - 6 Monstrat initium diei naturalis, quod Astronomi sumunt à Meridiano.
- Vers. Græci mane diem capiebant Solus ab ortu.
Vespere Judæi. Scrutantes sidera cœli.
Cum Sol in medio splendet nitidissimus orbe,
Christicolæ incipiunt medio sub tempore noctis.*

CAP. IV.

De Æquatore.

De ÆQUATORE tria not.

I. *Nomen.* Dicitur hic circulus

- 1 Æquator, quia est motuum cœlestium communis norma & regula.
- 2 Æquinoctialis: nam sol motu secundo ad hunc circulum perveniens, diem nocti, & noctem diei adæquat in universa terra.
- 3 Cingulum primi motus, quia primum mobile cingit.
- 4 *Ἰσημερινός* quasi æquidialis.

II. *Quid sit?* R. ÆQUATOR est circulus major mobilis, qui ex mundi polis est descriptus æqualitèrque ab utroque polo mundi secundum omnes sui partes distat.

- III. *Usus, seu Officia. Æquator*
- 1 Dividit cœlum in partem septentrionalem & meridionalem.
 - 2 Est mensura temporis. *Quoties enim 15 gradus Æquatoris, supra Horizontem ascendunt, toties hora una est absoluta: Sicque 24. horis totus Æquator cum omnibus suis partibus circumvolvitur.*
 - 3 Ostendit puncta æquinoctialia, in quibus sol existens efficit æquinoctium, quod fit quando Æquator Eclipticam interfecat.
 - 4 Ostendit declinationes graduum Eclipticæ & stellarum. *Declinatio est distantia gradus Eclipticæ vel Stellæ ab Æquatore versus alterutrum polum mundi. Vel est arcus Meridiani inter Stellam vel gradum Eclipticæ, & inter Æquatorem interceptus.*

CAP. V.
De Zodiaco.

I. *Nomen.* Zodiacus dicitur vel } 1 Ἀπὸ τῆς ζωῆς à vita, quia sub Zodiaco Sol & reliqui Planetæ, qui dicuntur vitæ authores, moventur.

2 Ἀπὸ τῶν ζῴων, h. e. animalium figuris in eo depictis.

II. *Quid sit?* R. ZODIACUS est circulus major mobilis, latus & obliquus, qui secat Æquatorem, ab eodémque vicissim secatur in duas medietates, & sub quo perpetuò versantur Planetæ.

1 *Nomina.* Aries ♈, Taurus ♉, Gemini II, Cancer ♋, Leo ♌, Virgo ♍, Libra ♎, Scorpius ♏, Sagittarius ♐, Capricornus ♑, Aquarius ♒, Pisces ♓.

2 *Partes.* Quodlibet signum dividitur in 30. partes, quas à quotidiano Solis incessu gradus vocant.

Longitudinem, in 12. signa de quib. not.

1 vel *Septentrionalia*, quæ ab Æquatore in septentrionem declinant: ut ♈ ♉ II ♋ ♌ ♍.

Meridionalia, quæ ab Æquatore in meridiem declinant: ut ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓.

2 vel *Ascendentia*, in quibus Sol ex austro in septentrionem ascendit: ut ♑ ♒ ♓ ♔ ♕ ♖.

Descendentia, in quibus Sol ex septentrione in austrum descendit: ut ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐.

Vernalia, ut sunt ♈ ♉ II.

Æstiva, ut sunt ♋ ♌ ♍.

Autumnalia, ut sunt ♎ ♏ ♐.

Hyemalia, ut sunt ♑ ♒ ♓.

3 *Quotuplicia sint?* R. 1 *Duo exteriores*, intra quos Planetæ progrediuntur. Horum latitudo juxta recentiores est 16 grad. nam quilibet eorum ab Ecliptica distat 8. grad.

Latitudinem, in tres circulos parallelos, quorum

2 *Unus interior* scilicet *Linea Ecliptica*, quæ est circulus per medium Zodiaci ductus, sub quo Sol perpetuò incedit.

1 Sicut Æquator primi motûs: ita Zodiacus secundorum mobilium est mensura.

2 Zodiacus sua obliquitate efficit gratas temporis vices: item incrementa & decrementa dierum & noctium.

3 Sub Ecliptica fiunt Eclipses. Unde etiam Ecliptica nomen habet.

4 Ab Ecliptica numerantur stellarum Latitudines, quemadmodum ab Æquatore Declinationes. *Latitudo Stelle est distantia ejus ab Ecliptica.* Vel *Latitudo Stelle est arcus circuli maximi, qui per polos Zodiaci & per centrum Stelle incedit, interceptus inter Eclipticam, & verum locum Stelle.*

5 Ecliptica ostendit in quo signo & gradu signi stella aut planeta existat.

III. *Divisio.* Zodiacus dividitur vel secundum

De ZODIACO quatuor not.

IV. *Usus, seu Officia.*

CAP. VI.

De Coluris.

I. *Nomen.* Coluri dicuntur ἀπὸ τοῦ κολυρῆ, quod imperfectum significat, quia nunquam in Sphæra obliqua integri supra Horizontem conspiciuntur.

II. *Quid sint?* R. COLURI sunt circuli majores mobiles, qui per polos mundi & puncta cardinalia ducuntur sese mutuò ad angulos rectos in ipsis polis interfecantes.

De COLURIS quinque not.

III. Quatuor Puncta cardinalia, quæ sunt vel

Æquinoctialia, de quibus not.

I. *Quid sint?* R. Puncta Æquinoctialia sunt, in quibus Ecliptica & Æquator se mutuò interfecant. Hæc puncta cum sol motu secundo attingit, fiunt æquinoctia: id est, dies noctibus æquantur, quod bis fit in anno.

Principium V quod cum Sol attingit, fit æquinoctium vernum, circa diem $\frac{11}{21}$ Martii.

2 *Quot sint?*
R. duo

Principium ♄ quod cum Sol attingit fit æquinoctium autumnale, circa diem $\frac{12}{23}$ Septembr.

Solstitialia, de quibus not.

I *Quid sint?* R. Puncta Solstitialia sunt, in quibus Sol est remotissimus ab Æquatore, & alterutri polo maximè vicinus. Hæc puncta cum sol motu secundo attingit, fiunt solstitia; id est, cum sol per aliquot dies in iisdem ferè Horizontis partibus oriatur & occidat, videtur quasi stare, quod bis fit in anno.

Principium ☉ in quo sol est altissimus & paulatim à nobis recedens longissimos efficit dies, & brevissimas noctes. Hoc solstitium dicitur Æstivum, circa diem $\frac{12}{22}$ Junii.

2 *Quot sint?*
R. duo

Principium ♆ in quo sol imam Zodiaci partem relinquens nobis appropinquare incipit, & brevissimos dies efficit, & longissimas noctes. Hoc solstitium dicitur Hybernium circa diem $\frac{12}{22}$ Decembr.

IV. *Quot sint COLURI?*
R. duo

COLURUS ÆQUINOCTIORUM est, qui per polos mundi ductus transit per puncta æquinoctialia.

COLURUS SOLSTITIORUM est qui per polos mundi & Zodiaci ductus transit per puncta Solstitialia.

V. *Usus, seu Officia.*

1 Coluri ostendunt quatuor puncta cardinalia Zodiaci in quibus ex motu solis maximæ temporis mutationes fieri solent.

2 Coluri dividunt Æquatorem & Zodiacum in 4. partes æquales, quibus 4. anni tempora, *ver, æstas, autumnus & hyems* respondent.

3 Colurus Solstitiorum maximas solis declinationes meritur, & continet polos Zodiaci, quorum distantiam à polis mundi ostendit. Duo arcus Coluri Solstitiorum qui inter puncta Solstitialia & Æquatorem interjiciuntur, appellantur maxima solis declinationes, quæ æquales sunt inter se.

CAP. VII.

De Tropicis.

- I. *Nomen.* Hi circuli vocantur.
1. *Tropici*, *ἄνω τε καὶ ὑποῦ* à vertendo, quia Sol ad puncta Solstitialia, per quæ Tropici describuntur, perveniens, maximam habet declinationem ab æquatore, ad quem iterum se convertit.
 2. *Solstitiales* vel *Circuli solstitiorum*, quia propter Eclipticæ insensibilem declinationis mutationem Sol eo loco aliquot dies quasi stare videtur.

II. *Quid sint?* R. TROPICI sunt circuli minores mobiles ab Æquatore æquè distantes & Eclipticam utrinque attingentes.

TROPICUS CANCRI, qui Eclipticam in principio ☉ attingit. *Seu* quem Sol principium ☉ ingressus motu primi mobilis diurno describit. *Dicitur etiam* Tropicus æstivus: *item* circulus alti Solstitii.

III. *Quot sint TROPICI?*
R. duo

TROPICUS CAPRICORNI, qui Eclipticam in principio ♄ attingit. *Seu* quem Sol principium ♄ ingressus, motu primi mobilis diurno describitur. *Dicitur etiam* Tropicus hyemalis: *item* circulus imi Solstitii.

IV. *Ufus seu Officia.* Tropici

1. Ostendunt in Ecliptica puncta Tropica seu Solstitialia, videlicet principia ☉ & ♄ in quibus Solis conversiones seu declinationes fiunt.
2. Determinant maximam Solis ab Æquatore declinationem & distantiam. *Distat verò uterque Tropicorum ab Æquatore pari quantitate, videlicet 23. grad. 30. minut. Hi gradus si duplicantur, prodit distantia mutua utriusque Tropici inter se, nempe 47. grad.*
3. Ostendunt diem longissimum, quando scilicet Tropicus ☉ Eclipticam attingit; & diem brevissimum, quando nimirum Tropicus ♄ Eclipticam attingit.
4. Includunt viam Solis certis quasi limitibus versus Septentrionem & Meridiam, quos Sol non egreditur.
5. Faciunt ad distinguendas Zonas, de quibus in append. pag. 18.

CAP. VIII.

De Polaribus.

II. *Quid sint?* R. POLARES sunt circuli minores mobiles, ab Æquatore æquè distantes, & per polos Eclipticæ seu Zodiaci transeuntes.

II. *Quot sint POLARES?*
R. duo:

POLARIS ARCTICUS, quem polus Zodiaci meridionalis circa polum mundi arcticum motu diurno describit,

POLARIS ANTARCTICUS, quem polus Zodiaci septentrionalis circa polum mundi antarcticum motu diurno describit.

III. *Ufus seu Officia.* Polares circuli

1. Ostendunt polos Zodiaci & eorum à polis mundi distantiam, quæ tanta est, quanta maxima Solis declinatio, nimirum 23. grad. & 30. minut. *Cum enim tanto intervallo Zodiaci seu Eclipticæ medietates ab Æquatore utrinque distent, sequitur, polos etiam Zodiaci ab Æquatoris polis eodem intervallo removeri. Nam poli à medietate sui circuli per quartam ejus partem perpetuò distant.*
2. Inserviunt distinctioni Zonarum, de quibus infra pag. 18.

CAP.

Tractatus III. Doctrinæ Sphæricæ.

De Phænomenis.

CAP. I.

De Ortū & Occasū stellarum poetico.

- 1. *Nomen.* Dicitur hic stellarum ortus & occasus *poeticus*, quia poetæ in descriptionibus temporum eo frequenter utuntur.
- 2. *Quid sit?* R. **ORTUS POETICUS** est vel elevatio Stellæ, vel apparitio ejusdem supra Horizontem ad Solem determinata. **OCCASUS POETICUS** est vel descensio stellæ sub Horizontem, vel occultatio ejusdem ad Solem determinata. *Vel* **ORTUS & OCCASUS POETICUS** est relatio stellæ alicujus ad Solem respectu cujus oritur vel occidit.

1. *Cosmicus* five *Matutinus*. **ORTUS COSMICUS** est quando stella unâ cum Sole supra Horizontem ascendit, **OCCASUS COSMICUS** est quando stella sub Horizontem descendit, Sole ex opposito supra Horizontem ascendente.

2. *Chronicus* five *Vespertinus*. **ORTUS CHRONICUS** est quando stella supra Horizontem oritur, Sole ex opposito sub Horizontem occidente. **OCCASUS CHRONICUS** est, quando stella unâ cum sole sub Horizontem occidit.

3. *Heliacus* five *Solaris*. **ORTUS HELIACUS** est quando stella, quæ præsentis solis radiis tecta latuit, discedente sole apparere incipit. **OCCASUS HELIACUS** est, quando stella antea conspicua ob accessum solis occultatur.

1. Ad Solem orientem refertur *ortus & occasus Cosmicus*: Ad solem occidentem *ortus & occasus Chronicus*: Ad solem tam orientem quàm occidentem *ortus & occasus Heliacus*.

2. Quotidiè quædam stellæ cum sole ascendunt, quæ cosmicè oriri dicuntur, licet propter vicinitatem solis ejusq; claritatem conspici nequeant.

3. Venus & Mercurius cum soli semper sint à latere, ideò cosmicè occidere & chronicè oriri nequeant.

4. Stella quæ cosmicè oritur, chronicè occidit, & quæ chronicè oritur, cosmicè occidit. Hinc *Vers.*

Cosmicè descendit signum quod chronicè surgit.

Chronicè descendit signum quod cosmicè surgit.

II. **ASCENSIO & DESCENSIO SIGNORUM.** Vide cap. seq. II.

III. *Tempus*, quod à motu primi mobilis dependet. Vide cap. III. & IV.

Secundorum mobilium, quæ licet non ad doctrinam Sphæricam sed ad Theoriam Planetarum pertineant, hoc loco tamen paucis de illis agemus. Vide c. 5. & seqq. CAP.

PHÆNOMENA sunt vel

Primi mobilis, ut

I. **ORTUS & OCCASUS POETICUS** de quo not.

III. *Quotuplex sit?* R.

IV. *Regule.*

CAP. II.

De Ascensionibus & Descensionibus signorum.

De ASCENSIONIBUS & DESCENSIONIBUS SIGNORUM quatuor not.

I. Quid sint? R. ASCENSIO SIGNI est arcus Æquatoris, qui cum aliquo signo, vel quovis arcu Eclipticæ dato supra Horizontem ascendit. DESCENSIO SIGNI est arcus Æquatoris, qui cum aliquo signo vel quovis arcu Eclipticæ dato sub Horizontem descendit. Dicuntur etiam Ortus & Occasus Astronomicus.

II. Quotupliciter signa ascendant, & descendant? R.

Rectè, quando plures gradus de Æquatore ascendunt vel descendunt, quàm de Zodiaco.
Obliquè, quando pauciores gradus de Æquatore ascendunt vel descendunt, quàm de Zodiaco.

III. Quotuplex sit tum

Arcus Zodiaci? R.

Continuus, qui continua serie in Zodiaco numeratur à primo Arietis puncto, e. g. arcus à primo ♈ gradu ad 12. grad. II: Vide Tabulas Ascens. p. 20. & seqq.
Discretus, qui à quovis alio puncto Eclipticæ numeratur, e. g. arcus a 14. gr. & ad 14. gr. II.

Ascensio & Descensio signorum? R. Duplex

Recta, quæ fit in sphaera recta, sive signum in illa sphaera oriatur rectè, sive obliquè.
Obliqua, quæ fit in sphaera obliqua, sive signum in illa sphaera oriatur rectè, sive obliquè.

IV. Regule, quæ pertinent vel ad Sphaeram

Rectam, ut sunt

1. Zodiaci quadrantes à punctis cardinalibus inchoati cum Æquatoris quadrantibus æquali temporis spacio, hoc est, 6 horis oriuntur & occidunt. Partes verò istorum quadrantum inæqualiter peroriuntur, propter variam & diversam ipsarum declinationem seu distantiam ab Æquatore.
2. Signa æqualiter ab uno quatuor punct card distantia æquales habent ascensiones: ut ♈ & ♎. Unde sequitur, signa opposita habere æquales ascensiones: ut, ♈ & ♏.
3. Signa quò sunt viciniora punctis æquinoctialibus, eò oriuntur obliquiùs; quò verò sunt propinquiora punctis solstitialibus, eò oriuntur rectiùs.
4. Descensio signi æqualis est & suæ & signi oppositi ascensioni.
5. Quatuor signa ♈ ♎ ♏ ♐ oriuntur rectè; reliqua verò octo obliquè. Vide infra pag. 19.

Obliquam, ut sunt

1. Duæ medietates conterminales Zodiaci & Æquatoris inchoatæ à punctis æquinoctialibus peroriuntur æquali temporis spacio putà 12 hor. Partes verò medietatum inæqualiter.
2. Ascensio signi est æqualis signi oppositi descensioni & contrá.
3. Signa rectè ascendentia obliquè descendunt, & contrá.
4. Ascensiones arcuum in signis sept. sunt minores quàm in sphaera recta; in meridion. verò majores.
5. Sex signa ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓ oriuntur rectè; reliqua sex ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍ obliquè.

Naturalis. DIES NATURALIS est una integra circumvolutio Solis, donec ad idem punctum redeat, unde recessit. *Hunc diem Astronomi inchoant à Meridiano circulo.*

I. *Quid sit?* R. DIES ARTIFICIALIS est mora Solis supra Horizontem.

II. *Oppositum* est NOX, quæ est mora Solis infra Horizontem.

III. *Partes sunt HORÆ,* quæ } *Æquales, sive Æquinoctiales.* HORA ÆQUALIS est 24. pars diei naturalis. *Una Hora aequalis completitur 15. gradus Æquatoris.*
 } *Inæquales, sive Temporales.* HORA INÆQUALIS est 12. pars diei artificialis.

IV. *Regula.* } 1. In Sphæra recta omnes dies artificiales sunt æquales noctibus per totum annum, quia medietas Eclipticæ & Æquatoris sunt æquales.
 } 2. In Sphæra obliqua dies nunquam sunt æquales noctibus, nisi cum Sol existit in principio Arietis & Libræ: reliquæ dies omnes sunt inæquales ob inæqualem ascensionem medietatum Æquatoris & Eclipticæ.
 } 3. In Sphæra obliqua, versante Sole in signis Septentrionalibus, dies longiores sunt noctibus; in Meridionalibus verò breviores.
 } 4. Sphæra obliqua Sole commorante in Solstitio æstivo, dies est longissimus & nox brevissima; in Solstitio verò hyemali dies est brevissimus & nox longissima.
 } 5. In Sphæra parallela totus annus in unum diem nempe 6. mensium, & unam noctem 6. mensium dividitur.

V. *Quomodo investigetur Quantitas Diei?* R. } 1. Vide, quem gradum signi Sol eo die teneat,
 } 2. Quære in Tab. Ascens. obliquar. arcum Æquatoris ascendentem cum eo Eclipticæ gradu, in quo sol est.
 } 3. Quære in eadem Tab. istius Eclipticæ gradus, gradum signi oppositi, & arcum Æquatoris ascendentem cum eo gradu.
 } 4. Subtrahere ascensionem loci solis ab ascensione signi oppositi, & residuum divide per 15. & sic habebis horas. *Si verò ascensio signi oppositi fuerit minor, quàm ut ab ea subtractio fieri possit, adde ei integrum circulum nempe 360. gradus & tum demum fiat subtractio.*
 } 5. Gradus post divisionem restantes per 4. multiplica, & minuta insuper adhærentia per 15. divide, producta utrobique minuta prioribus horis adde, & habebis diei longitudinem.

ANNUS, qui à motu secundo quidem dependet, cum verò ex plurium dierum collectione constet, hoc loco de eo agemus. Vide cap. seq. IV.

CAP. IV.

De Annis & Mensibus.

I. Quid sit? R. ANNUS est temporis spaciū Solari periodo descriptum.

Astronomicus, qui est vel
 Tropicus, seu Vertens est temporis spaciū, quo sol à certo Zodiaci puncto discedens ad idem revertitur, quod fit 365 diebus 5 horis, 49 min.
 Siderens est temporis spaciū, quo sol à stella fixa digrediens ad eandem redit, quod fit 365 dieb. 6. ho. 9 min.

II. Quotuplex sit? R. Annus est vel

Politicus seu civilis, ut
 Annus Julianus, qui vel
 Communis, qui continet 365 dies, & 6 horas.
 Intercalaris, est annus quartus quisque habens 366 dies. Dicitur etiam Bissextilis, quia dies superveniens diei sexto ante Calendā Martii interponitur, sextumque Cal. Martii bis numerari facit.
 Annus Gregorianus, qui constat 365 diebus, 5 horis, 49 scrupulis primis, & 12 secundis; & hic ut in Juliano quartus quisque annus est bissextilis, nisi quod in 400 annis tres anni bissextilis omittantur: id est, tres anni, qui deberent esse bissextilis, consentur pro communibus.

Majores, ut quatuor tempora
 Ver est prima pars anni, quo sol ab æquinoctio verno ad solstitium æstivum per ♋ & ♌ ascendit. Incipit in Martio, continuatur per Aprilem & Maium, & terminatur in Junio.

Æstas, est secunda pars anni, quo sol à solstitio æstivo ad autumnale æquinoctium per ♌ & ♍ descendit. Incipit in Junio, continuatur per Julium & Augustum, & terminatur in Septembri.

Autumnus est tertia pars anni, quo Sol ab æquinoctio autumnali ad solstitium hybernum per ♍ & ♏ descendit. Incipit in Septembri, continuatur per Octobr. & Novembr. & terminatur in Decembri.

Hyems est quarta & postrema pars anni, quo sol à solstitio Hyberno sive brumali per ♏ & ♐ ad æquinoctium vernalis ascendit. Incipit in Decembri, continuatur per Januarium & Februarium, & finitur in Martio.

III. Partes sunt vel

I. Quid sint? R. MENSIS LUNARIS est tempus, quo Luna motu suo periodico 12. signa Zodiaci emittitur.

Lunares, de quib. not.

2 Quotuplices sint? R. Mensis est vel
 Peragrationis seu periodicus est tempus una Lunæ periodo descriptum Estque 27 dier. & 8 serè hor.
 Conjunctionis seu Synodicus est tempus inter duo proxima novilunia. Estque 29 dier. & 12 serè hor.
 Apparitionis seu Illuminationis est tempus à primo Lunæ aspectu, usque ad ejus evanescentiam, Estque serè 28 dierum.

Minores, ut MENSES qui sunt vel

Solares. MENSIS SOLARIS est naturalis transitus Solis à Signo ad Signum. Horum mensium 12. constituunt annum. CAP.

De Aspectibus Planetarum.

I. Quid sit? R. ASPECTUS PLANETARUM sunt certæ & determinatæ Planetarum inter sese habitudines.

Secundorum mobil. PHENOMENA sunt

I. ASPECTUS PLANETARUM, de quibus noceatur,

II. Quotuplices? R. sunt vel

Felices, ut

Τρίγων & Trigonus Δ cum tertia Zodiaci parte, hoc est, quatuor signis vel 120 gradibus distant Planetæ.

Ἐξάγων & Sextilis \ast cum sexta Zodiaci parte, id est ad intervallum duorum signorum, vel 60 graduum ab invicem absunt Planetæ.

Σύνωσις & συνυψία Conjunctio \odot est duorum vel plurium Planetarum in eodem Zodiaci loco conventus: ut, Solis & Lunæ in novilunio.

Τετράγων & Quadratus \square cum quarta Zodiaci parte, id est, tribus signis, vel 90 gradibus ab invicem absunt Planetæ.

Διάμετρος & Oppositio \oslash cum sex signis, hoc est 180 gradibus ab invicem distant Planetæ: ut, Sol & Luna in plenilunio.

Infelices, ut

II. PHASES five APPARITIONES LUNÆ. Vide cap. seq. VI.

III. ECLIPSES. Vide cap. VII.

CAP. VI.

De Phasibus Lunæ.

De PHASIBUS LUNÆ tria not.

I. Quid sit? R. PHASIS LUNÆ est diversa Lunæ apparitio pro variatione mutuatitii luminis, quod Luna à Sole accipit.

II. Quenam sit causa diversarum illuminationum & figurarum in Luna? R. Dissimilis Lunæ ad Solem luminis sui fontem & ad terram, ex qua non eodem modo semper conspicitur, positus.

III. Quot sint forme Lunæ?

R. Octo

1 Σύνωσις Conjunctio Lunæ, sive Novilunium, cum Luna Soli conjungitur, & nullum lumen præbet. Ab hoc tempore Luna dicitur crescere.

2 Μηνόειδης Falcata, cum Luna quartâ à conjunctione die exiguam illuminationem medietatis partem exierit & quasi corniculata conspicitur, eâ sui parte, qua respicit Solem.

3 Διχότομος Dimidiata, septimâ die post conjunctionem.

4 Αμφίκυρτος Tumida seu utrinque Gibbosa undecimo die post conjunctionem.

5 Πανσέληνος Plenilunium, cum Luna decima quintâ à conjunctione die Soli opposita pleno quasi orbe fulgens obscuram medietatem à nobis averfam habet. Ab hoc tempore incipit Luna decrescere.

6 Αμφίκυρτος Tumida seu utrinque Gibbosa cum Luna quatruiduo post plenilunium die, decima nona à conjunctione, paulatim luminosam partem avertit & aliquam de opaca objectat.

7 Διχότομος Dimidiata vigesima prima à conjunctione die.

8 Μηνόειδης Falcata à vicesima sexta à conjunctione die, donec trigesimâ die rursus cum Sole congregiatur.

CAP.

CAP. VII.

De Eclipsibus.

I. Quid sint? R. ECLIPSIS est obscuratio luminaris cœlestis, quæ fit corporis alicujus opaci interpositione.

II. Locus. Eclipses fiunt circa NODOS, de quib. nor.

1. Quia sint? R. NODI sunt puncta intersectionum, in quibus Ecliptica & deferens Lunæ se mutuò intersecant.

Caput Draconis ☊ five Nodus ascendens, ubi Luna ab Ecliptica digrediens ad verticem nostrum propius accedit, & à meridie versus septentrionem movetur.

Cauda Draconis ☋ five Nodus descendens, ubi Luna ab Ecliptica discedens à Septentrione in meridiem movetur.

1. Quid sit R. ECLIPSIS SOLIS est averfio radiorum solarium à certa aliqua terræ parte ob interpositionem Lunæ, quæ inter Solem & aspectum nostrum directè intercurrit.

Solis, de qua not.

2. Tempus. Eclipsis Solis fit in Novilunio, cùm Luna Soli ita conjungitur (hoc est in eodem signo ac gradu in quo est Sol existit) ut tria illa corpora, Sol, Luna & Terra sint in eadem linea, quod fit quando Luna in novilunio est in capite, vel cauda Draconis, vel prope. Ergo non in omni conjunctione fit Eclipsis Solis.

1 vel

Quid sit? R. ECLIPSIS LUNAE est interpositio terræ inter Solem & Lunam. Vel est privatio Luminis Solaris in lunari corpore, quæ fit Lunâmersâ in umbram terræ Soli & Lunæ diametraliter interjectâ.

Luna, de qua not.

2. Tempus. Eclipsis Lunæ fit in plenilunio, cùm Luna Soli diametraliter opponitur, ita ut Luna sit in capite vel cauda Draconis, vel prope. Quoniam verò oppositiones luminarium ut plurimum fiunt Luna non existente in capite, vel cauda Draconis, neq; ita prope, ut ab umbra possit contegi, idcirco non in omni plenilunio contingit Eclipsis Lunæ.

III. Quotuplices R. Eclipsis est

Totalis, cùm totum luminare obscuratur. Hoc fit in ipsis nodis.

2 vel

1. Quid sit? R. Eclipsis partialis est cùm pars luminaris saltem obscuratur, vel pauciores digiti quàm 12. Hos fit prope nodum alterutrum. Digitus est duodecima diametri visibilis pars.

Partialis, de qua not.

Major, cùm plures digiti quàm sex obscurantur.

2. Quotuplex? R.

Minor, cùm pauciores digiti, quàm sex obscurantur.

Mediocris, cùm sex digiti, (id est dimidia luminaris pars) obscurantur.

3 vel

Universalis, quæ conspicitur ab omnibus in illo hemisphærio, in quo contingit, habitantibus. Hæc Luna tantùm competit.

Particularis, quæ in aliquibus tantùm climatibus apparet. Hæc & Soli & Lune competit.

De ECLIPSIBUS tria not.

Appendix Geographica.

De Zonis & Climatibus.

I. *Nomen*: Dicuntur *Zonæ* ἀπὸ τῆς ζώνης, h. e. cingo, quia cœlum terramq; quali cingunt. Ovidius *plagas* vocat. Martianus *fascias*.

II. *Quid sint?* R. *ZONA* est spacium cœli & terræ circulis minoribus inclusum.

Appendix GEOGRAPHICA continet doctrinam

ZONARUM,
de quibus
tria not.

Una Torrida,
de qua not.

Due Temperatae,
de quibus
not.

III. Quot
sint? R.
Quinq;

Due frigide,
de quibus
not.

1. *Quid sit?* R. *Zona Torrida* sive *Media* est, quæ inter utrumq; continetur *Tropicum*. Dicitur *Torrida*, quod perpetuò à *Sole* uratur & torreatur.

2. *Latitudo* est 47. grad. qui multiplicati per 15. producant 705. mill. germ.

1. *Quid sint?* R. *Zonæ temperatæ* sunt, quæ inter alterutrum *Tropicum* & vicinum *polarem* continentur. Dicuntur *Temperatæ*, quia in iis mundi partibus caloris frigorisque est temperies.

2. *Latitudo* est 43 ferè grad. hoc est 645. mill. germ.

3. Quotuplices
sint? R.

Septentrionalis, inter tropicum cancri & polarem arcticum.

Meridionalis, inter tropicum capricorni & polarem antarcticum.

1. *Quid sit?* R. *Zonæ frigidæ* sunt quæ intra *polares* circulos comprehenduntur. Dicuntur *frigide*, propter *solis* in iis remotionem.

2. *Latitudo* est 23. grad. 30. min. hoc est, 352. mill. germ.

3. Quotuplices?
sint? R.

Septentrionalis, inter circulum arcticum & polum arcticum.

Meridionalis, inter circulum antarcticum, & polum antarcticum.

CLIMATUM de
quibus
tria not.

I. *Quid sit?* R. *CLIMA* est terræ spacium duobus circulis *Æquatori* parallelis inclusum, in quo dies longissima semisse horæ variatur.

II. *Quot sint?* R. *Veteres* 7. *Climata* numerarunt, quorum ultimi medium habet diem longissimum 16 horarum; *Recentiores* verò 23 *Climata* computant, quorum ultimi medium diem longissimum 24 horarum complectitur.

III. Regule

1. Nullum *Clima* est ejusdem magnitudinis cum altero in eodem hemisphærio.

2. *Climata*, quò *Æquatori* sunt viciniora, eò magis sunt capacia, & contrà.

3. *Latitudo* primi climatis est ferè octo graduum, postremi non totidem quidem minorum.

4. *Zonæ* & *Climata* differunt, non tantum numero, sed etiam magnitudine, *Zonæ* enim sunt majores, *Climata* verò minora.

TABULÆ

TABULÆ.

Ostendentes, quæ Signa rectè, quæve obliquè
orientur.

In

SPHÆRA RECTA.

In Sphæra Recta orientur	Obliquè	γ ηξ ≈ κ	27 Gr.	54 Min.
		δ Ω m ≈	29 Gr.	54 Min.
	Rectè	π ⊖ † υ	32 Gr.	12 Min.

In

SPHÆRA OBLIQUA.

In Sphæra obliqua ad altitudinem poli 52. grad. orientur.	Obliquè	γ κ	12 Gr.	48 Min.
		δ ≈	16 Gr.	54 Min.
		π υ	26 Gr.	29 Min.
	Rectè	⊖ †	37 Gr.	48 Min.
		Ω m	42 Gr.	54 Min.
		ηξ ≈	43 Gr.	0 Min.

In Sphæra obliqua ad altitudinem poli 51. grad. orientur	Obliquè	γ κ	13 Gr.	21 Min.
		δ ≈	17 Gr.	25 Min.
		π υ	26 Gr.	45 Min.
	Rectè	⊖ †	37 Gr.	39 Min.
		Ω m	42 Gr.	23 Min.
		ηξ ≈	42 Gr.	27 Min.

G.	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.
0	0	0	27	54	57	48	90	0	122	12	152	6
1	0	55	28	51	58	51	91	6	123	14	153	3
2	1	50	29	49	59	54	92	12	124	16	154	0
3	2	45	30	46	60	57	93	17	125	18	154	57
4	3	40	31	44	62	0	94	22	126	20	155	54
5	4	35	32	42	63	3	95	27	127	22	156	51
6	5	30	33	40	64	6	96	33	128	24	157	48
7	6	25	34	39	65	9	97	38	129	25	158	45
8	7	20	35	37	66	13	98	43	130	26	159	41
9	8	15	36	36	67	17	99	48	131	27	160	37
10	9	11	37	35	68	21	100	53	132	27	161	33
11	10	6	38	34	69	25	101	58	133	28	162	29
12	11	1	39	33	70	29	103	3	134	29	163	25
13	11	57	40	32	71	33	104	8	135	29	164	21
14	12	52	41	31	72	38	105	13	136	29	165	17
15	13	48	42	31	73	43	106	17	137	29	166	12
16	14	43	43	31	74	47	107	22	138	29	167	8
17	15	39	44	31	75	52	108	27	139	28	168	3
18	16	35	45	31	76	57	109	31	140	27	168	59
19	17	31	46	32	78	2	110	35	141	26	169	54
20	18	27	47	33	79	7	111	39	142	25	170	40
21	19	23	48	33	80	12	112	43	143	24	171	45
22	20	19	49	34	81	17	113	47	144	23	172	40
23	21	15	50	35	82	22	114	51	145	21	173	35
24	22	12	51	36	83	27	115	54	146	20	174	30
25	23	9	52	38	84	39	116	57	147	18	175	25
29	24	6	53	40	85	38	118	0	148	16	176	20
27	25	3	54	42	86	43	119	3	149	14	177	15
28	26	0	55	44	87	48	120	6	150	11	178	10
29	26	57	56	46	83	54	121	9	151	9	179	5
30	27	54	57	48	90	0	122	12	152	6	180	0

G.	ii		iii		iv		v		vi		vii	
	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.
0	180	0	207	54	237	48	270	0	302	12	332	6
1	180	55	208	51	238	51	271	6	303	14	333	3
2	181	50	209	49	239	54	272	12	304	16	334	0
3	182	45	210	46	240	57	273	17	305	18	334	57
4	183	40	211	44	242	0	274	22	306	20	335	54
5	184	35	212	42	243	3	275	27	307	22	336	51
6	185	30	213	40	244	6	276	33	308	24	337	48
7	186	25	214	39	245	9	277	38	309	25	338	45
8	187	20	215	37	246	13	278	43	310	26	339	41
9	188	15	216	36	247	17	279	48	311	27	340	37
10	189	11	217	35	248	21	280	53	312	27	341	33
11	190	6	218	34	249	25	281	58	313	28	342	29
12	191	1	219	33	250	29	283	3	314	29	343	25
13	191	57	220	31	251	33	284	8	315	29	344	21
14	192	52	221	31	252	38	285	13	316	29	345	17
15	193	48	222	31	253	43	286	17	317	29	346	12
16	194	43	223	31	254	47	287	22	318	29	347	8
17	195	39	224	3	255	31	288	27	319	28	348	3
18	196	35	225	31	256	57	289	31	320	27	348	59
19	197	31	226	32	258	2	290	35	321	26	349	54
20	198	27	227	33	259	7	291	39	322	25	350	50
21	199	23	228	33	260	11	292	43	323	24	351	45
22	200	19	229	34	261	17	293	45	324	23	352	40
23	201	15	230	35	262	22	294	51	325	21	353	35
24	202	12	231	30	263	27	295	54	326	20	354	30
25	203	9	232	38	264	33	296	57	327	18	355	25
26	204	6	233	40	265	38	298	0	328	16	356	20
27	205	3	234	42	266	43	299	3	329	14	357	15
28	206	0	235	44	267	48	300	6	330	11	358	10
29	206	57	236	46	268	54	301	9	331	9	359	5
30	27	54	237	4	270	0	302	12	332	6	360	0

G.	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.	Gra.	Min.
0	0	0	12	48	19	42	56	11	94	6	137	0
1	0	24	13	16	30	24	57	17	95	30	137	37
2	0	48	13	45	31	7	58	24	96	54	139	54
3	1	13	14	14	31	50	59	31	98	18	141	20
4	1	37	14	43	32	34	60	39	99	42	142	47
5	2	2	15	12	33	18	61	48	101	7	144	13
6	2	26	15	42	34	3	62	58	102	32	145	40
7	2	51	16	13	34	49	64	9	103	57	147	6
8	3	15	16	43	35	36	65	20	105	22	148	32
9	3	40	17	14	36	24	66	32	106	47	149	58
10	4	5	17	45	37	12	67	45	108	12	151	24
11	4	30	17	16	38	1	68	59	109	38	152	50
12	4	55	18	48	38	5	70	13	111	4	154	16
13	5	20	19	20	39	42	71	28	112	30	155	42
14	5	45	19	52	40	34	72	44	113	56	157	8
15	6	10	20	25	41	26	74	0	115	23	158	39
16	6	35	20	59	42	19	75	17	116	49	160	0
17	7	1	21	34	43	11	76	34	118	15	161	26
18	7	26	22	8	44	8	77	52	119	42	162	52
19	7	52	22	43	45	3	79	11	121	8	164	18
20	8	18	23	18	45	59	80	30	122	35	165	43
21	8	44	23	54	46	56	81	50	124	2	167	9
22	9	11	24	31	47	54	83	21	125	28	168	35
23	9	37	25	8	48	53	84	31	126	55	170	1
24	10	4	25	45	49	55	85	51	128	22	171	27
25	10	31	26	23	50	54	87	12	129	48	172	52
26	10	58	27	2	51	56	88	34	131	15	174	18
27	11	25	27	41	52	59	89	67	132	41	175	44
28	11	53	28	21	54	2	91	20	134	8	177	9
29	12	20	29	1	55	6	92	43	135	34	178	35
30	12	48	29	42	56	11	49	6	137	30	180	0

Gr.	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.
0	180	0	223	0	265	54	303	49	330	18	347	12
1	181	25	224	26	267	17	304	54	330	59	347	40
2	182	51	225	56	268	40	305	58	331	39	348	7
3	184	16	227	19	270	23	307	1	332	19	348	35
4	185	42	228	45	271	26	308	4	332	58	349	2
5	187	8	230	12	272	48	309	6	333	37	349	29
6	188	33	231	38	274	9	310	7	334	15	349	56
7	189	59	233	5	275	29	311	7	334	52	350	23
8	191	25	234	32	276	50	312	6	335	29	350	49
9	192	51	235	58	278	10	313	4	336	6	351	16
10	194	17	237	25	279	30	314	1	336	42	351	42
11	195	42	238	52	280	49	314	57	337	17	352	8
12	197	8	240	18	282	8	315	52	337	52	352	34
13	198	34	241	45	283	26	316	47	338	26	352	59
14	200	0	243	11	284	43	317	41	339	1	353	25
15	201	26	244	37	286	9	318	34	339	35	353	50
16	202	52	246	4	287	16	319	26	340	8	354	15
17	204	18	247	30	288	32	320	18	340	40	354	40
18	205	44	248	56	289	47	321	9	341	12	355	5
19	207	10	250	22	291	1	321	59	341	44	355	30
20	208	36	251	48	292	15	322	48	342	15	355	55
21	210	2	253	13	293	28	323	36	342	46	356	20
22	211	28	254	38	294	40	324	24	343	17	356	45
23	212	54	256	3	295	51	325	11	343	47	357	9
24	214	20	257	28	297	2	325	57	344	18	357	34
25	215	47	258	53	298	12	326	42	344	48	357	58
26	217	13	260	18	299	21	327	26	345	17	358	24
27	218	40	261	42	300	29	328	10	345	46	358	47
28	220	6	263	6	301	36	328	52	346	15	359	12
29	221	33	264	30	302	43	329	39	346	44	359	36
30	223	0	265	54	303	49	330	18	347	124	360	0

Tabula ascensionum obliquarum

Gr.	♈		♉		♊		♋		♌		♍	
	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.	Grad.	Min.
0	0	0	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33
1	0	25	13	50	31	29	58	37	96	33	138	59
2	0	50	14	20	32	13	59	44	97	56	140	24
3	1	16	14	50	32	57	60	51	99	19	141	50
4	1	41	15	20	33	42	61	59	100	42	143	15
5	2	7	15	50	34	27	63	8	102	6	144	40
6	2	32	16	21	35	13	64	18	103	30	146	6
7	2	58	16	53	36	0	65	20	104	54	147	32
8	3	24	17	24	36	48	66	40	106	18	148	56
9	3	50	17	56	37	36	67	52	107	42	150	25
10	4	16	18	28	38	25	69	4	109	7	151	45
11	4	42	19	1	39	15	70	17	110	32	153	11
12	5	8	19	34	40	5	71	30	111	27	154	36
13	5	34	20	7	40	56	72	44	113	22	156	1
14	6	0	20	40	41	48	73	59	114	47	157	26
15	6	26	21	14	42	41	75	15	116	12	158	50
16	6	52	21	49	43	35	76	32	117	27	160	15
17	7	19	22	25	44	30	77	50	119	2	161	40
18	7	46	23	1	45	25	79	8	120	27	163	5
19	8	13	23	37	46	21	80	25	121	52	164	30
20	8	40	24	13	47	18	81	43	123	18	165	54
21	9	7	24	50	48	16	83	2	124	43	167	19
22	9	35	25	28	49	14	84	21	126	9	168	44
23	10	2	26	6	50	13	85	41	127	35	170	8
24	10	30	26	44	51	13	87	1	129	1	171	33
25	10	58	27	22	52	14	88	21	130	26	172	57
26	11	26	28	1	53	16	89	42	131	52	174	22
27	11	55	28	41	54	19	91	4	133	17	175	47
28	12	23	29	22	55	22	92	26	134	43	177	1
29	12	52	30	4	56	26	93	48	136	8	178	3
30	13	21	30	46	57	31	95	10	137	33	180	0

Gr.	♈ Grad. Min.	♉ Grad. Min.	♊ Grad. Min.	♋ Grad. Min.	♌ Grad. Min.	♍ Grad. Min.	♎ Grad. Min.	♏ Grad. Min.	♐ Grad. Min.	♑ Grad. Min.	♒ Grad. Min.	
0	180	0	222	27	264	50	302	29	329	14	346	39
1	181	24	223	52	266	12	303	34	329	56	347	8
2	182	49	225	17	267	34	304	38	330	38	347	37
3	184	13	226	43	268	56	305	41	331	19	348	5
4	185	38	228	8	270	18	306	44	331	59	348	34
5	187	3	229	34	271	39	307	46	332	38	349	2
6	188	27	230	59	272	59	308	47	333	16	349	30
7	189	52	232	25	274	19	309	47	333	54	349	58
8	191	16	233	15	275	39	310	46	334	32	350	25
9	192	41	235	17	276	58	311	44	335	10	350	53
10	194	6	236	42	278	17	312	42	335	47	351	20
11	195	30	238	8	279	35	313	39	336	23	351	47
12	196	55	239	33	280	52	314	35	336	59	352	14
13	198	20	240	58	282	10	315	50	337	35	352	41
14	199	45	242	23	283	28	316	25	338	11	353	8
15	201	10	243	48	284	45	317	19	338	46	353	34
16	202	34	245	13	286	1	318	12	339	20	354	0
17	203	59	246	38	287	16	319	4	339	53	354	26
18	205	34	248	3	288	30	319	55	340	26	354	12
19	206	49	249	28	289	43	320	45	340	59	355	18
20	208	14	250	53	290	56	321	15	341	32	355	44
21	209	39	252	18	292	8	322	24	342	4	356	10
22	211	4	253	42	293	20	323	12	342	36	356	26
23	212	29	255	6	294	3	324	0	343	7	357	2
24	213	54	256	30	295	42	324	47	343	39	357	28
25	215	20	257	51	296	52	325	32	344	10	357	53
26	216	44	259	18	298	1	326	18	344	40	358	19
27	218	10	260	41	299	9	327	3	345	10	358	44
28	219	36	222	4	300	16	327	47	345	40	359	10
29	221	1	263	27	301	23	328	31	346	10	359	35
30	222	27	264	50	302	29	329	14	346	39	360	0

F I N I S.

Year	1790	1791	1792	1793	1794	1795	1796	1797	1798	1799	1800
1	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
3	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
4	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
5	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
6	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
7	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
8	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
9	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
10	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
11	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
12	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
13	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
14	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
15	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
16	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
17	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
18	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
19	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
20	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*causa efficiens interna, respectu personae
 externa respectu substantiae;*

1791

